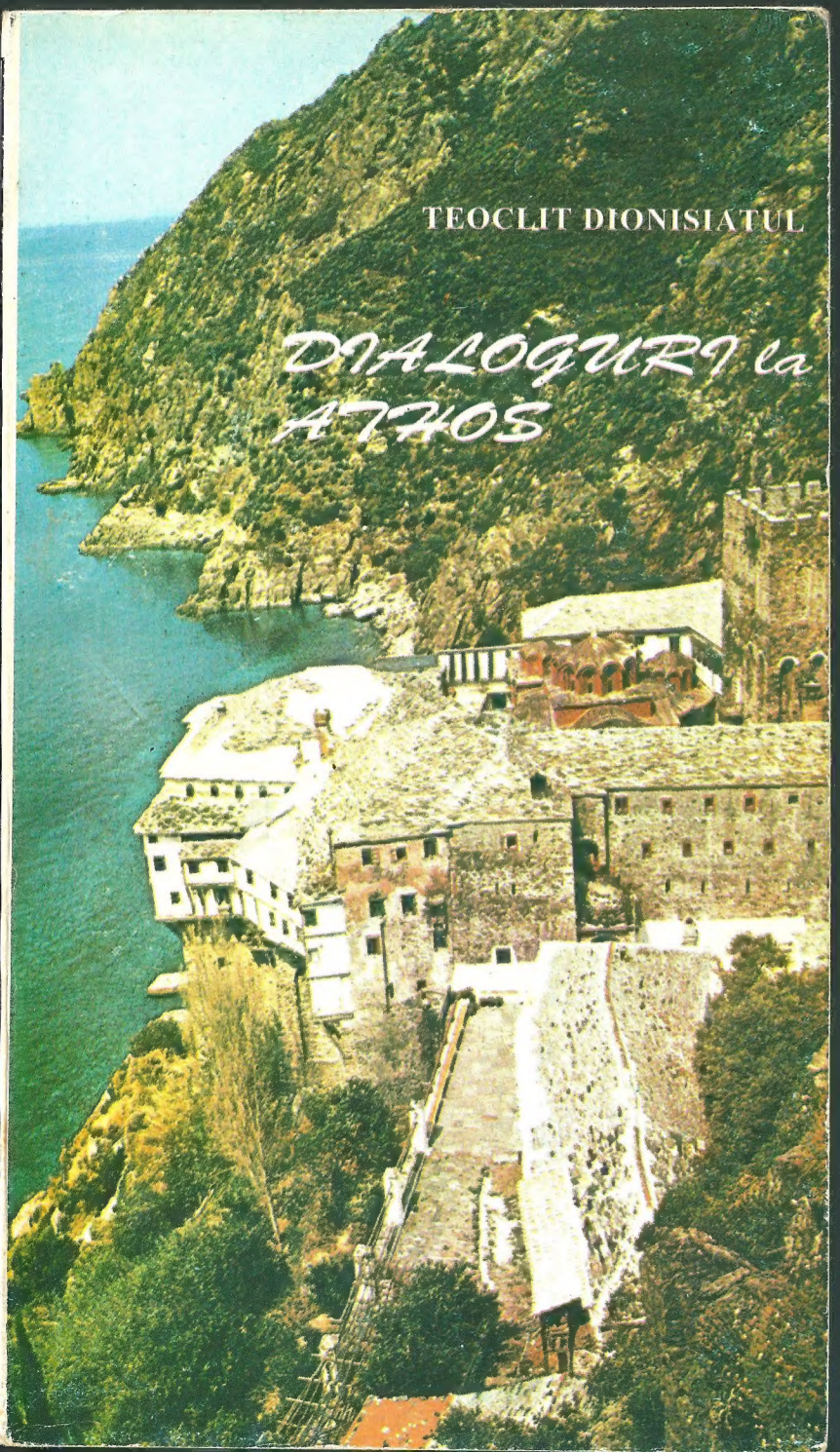
TEOCLIT DIONISIATUL
DIALOGURI la ATHOS

Dialoguri la Athos

colecţia
MISTICA

Dogmă şi mistică, spiritualitate şi teologie sunt dimensiuni constitutive, inseparabil unite în viaţa Bisericii Ortodoxe. Exemplul Sfinţilor arată că există o coincidenţă deplină între obiectivitatea credinţei Bisericii ca şi comunitate sacramentală şi experienţa subiectivă a persoanei care, încorporată în ea, îşi asimilează activ teologia acesteia prefăcând-o în viaţă. Prin experienţa mistică (asceză şi rugăciune), Sfinţii devin existenţe teologice iar teologia mistică se transformă într-o teologie a existenţei.

Interiorizând teologia, unificând şi verticalizând existenţa creştinismului, intimizând credinţa şi harul divin prin depăşirea medierilor şi exteriorităţii lor, mistica - "viaţa în Hristos" - e axa spirituală nevăzută ce susţine lăuntric Biserica. Unind cerul şi pământul, mintea şi trupul în inima omului, mistica e stâlpul vertical întemeietor al Crucii - figura exemplară a întregii experienţe creştine. E înflorirea personalismului ei ireductibil - pentru că la rigoare există doar mistici - şi, ca atare, un răspuns mereu actual la enigma existenţei umane.

Într-o lume a confuziilor spirituale şi mistificărilor religioase şi ideologice, acesta e înţelesul ortodox al misticii pe care Editura "Deisis" îşi propune să-l împună prin această colecţie.

TEOCLIT DIONISIATUL

Dialoguri la Athos

Vol. I

Monahismul aghioritic

Traducere de Preot profesor Ioan I. Icã
Prezentare de Diac. Ioan I. Icã jr.

Editura DEISIS
Mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul
Alba Iulia
1994

Coperta şi viziunea grafică:
Dănuţ Benga

Ediţie îngrijită de :
Cornel Toma şi Vasile Bîrzu

Coperta: Mănăstirea Dionysiu, Muntele Athos.

© Editura DEISIS pentru prezenta ediţie
Traducerea făcută după originalul neogrec:

ΘΕΟΚΛΗΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ
ΜΕΤΑΞΥ ΟΥΡΑΝΟΥ ΚΑΙ ΓΗΣ
Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟΣ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΣ
Αστηρ, 1985

ISBN 973 - 96329 - 4 - 7
ISBN 973 - 96329 - 5 - 5

PROFIL TEOLOGIC ATHONIT CONTEMPORAN:
monahul Teoclit Dionisiatul
sau
"prologul" în Grecia al "dialogurilor" la Athos

Lumină Monahilor sunt îngerii,
lumină celor din lume sunt Monahii.
(Sf. Ioan Scărarul)

Unul din documentele spirituale de prim ordin ale spiritualităţii ortodoxe din a doua jumătate a secolului nostru, ***Dialogurile la Athos*** *publicate acum de editura "Deisis" prelungesc şi întregesc în chip fericit seria titlurilor de rezistenţă prin care aceasta şi-a inaugurat colecţia "Mistica". După sinteza teologică - unică în felul ei în întreaga literatură ortodoxă prin suprafaţa abordării, coerenţa viziunii şi profunzimea şi claritatea discursului - asupra "Asceticii şi Misticii Ortodoxe" semnată de regretatul păr.prof.Dumitru Stăniloae, a urmat extraordinara "lecţie" vie de ascetică şi mistică ortodoxă întrupată în viaţă şi "însemnările duhovniceşti" ale Cuviosului Siluan Athonitul, în care viaţa a devenit teologie şi teologia viaţă. După discursul teologic elevat al "tratatului" teologic redactat după toate regulile academice ale unui "curs" universitar (prelegeri, diviziuni, paragrafe, note), a venit simplitatea dezarmantă şi copleşitoare prin incandescenţa spirituală a trăirii, a "discursului" fragmentar, harismatic şi inspirat al unui Sfânt lipsit de orice altă instrucţie în afară de cea a şcolii de o viaţă pe care o reprezintă o mănăstire ortodoxă athonită.*

Din acelaşi spaţiu şi centru spiritual al Ortodoxiei ecumenice care este Sfântul Munte Athos vin acum spre

credincioşii ortodocşi şi publicul român interesat alte două mărturii spirituale şi teologice unice în genul lor împletind în chip fericit, în formula literară a "dialogurilor" spirituale incandescenţa mistică a "însemnărilor" cu rigoarea teologică a "cursului". Unind în ele obiectivitatea discursului teologic cu concreteţea şi spontaneitatea evenimentului şi patosului liric al confesiunilor, ***"Dialogurile la Athos"****, redactate de cea mai originală, prolifică şi profundă personalitate teologică a Athosului contemporan, monahul Teoclit Dionisiatul, alcătuiesc poate cel mai important monument literar al teologiei spirituale a Ortodoxiei ultimelor decenii, constituind o veritabilă "summă" dialogică şi o "apologie" unică a tradiţiei spirituale ortodoxe conservate de secole la Sf. Munte în întreaga ei profunzime şi sublimitate.* ***"Dialogurile la Athos"*** *la care ne referim reprezintă, pe lângă o expresie fidelă şi memorabilă a spiritului ortodox în integritatea lui autentică şi netrecătoare, şi un "răspuns" concret adresat unor provocări şi interogaţii specifice formulate la adresa spiritualităţii ortodoxe în Grecia postbelică (şi nu numai aici).*

De aceea înainte de a prezenta autorul şi mesajul textului "dialogurilor" e nevoie de o situare con-textuală a lor cât mai precisă, atât în tradiţia spirituală pe care o ilustrează exemplar, cât şi în devenirea istorică a acestei tradiţii şi în destinul ei contemporan, cu problemele şi solicitările lui specifice.

Centru mistic, dogmatic şi cultic, spiritual al Ortodoxiei şi lauda acesteia, un mic Bizanţ, "grădină a Maicii Domnului", citadelă milenară a monahismului ortodox adăpostind comori istorice, artistice şi spirituale inestimabile, Sfântul Munte al Athosului[1] *n-a încetat şi nu încetează de secole să fascineze şi să intrige. De peste o mie de ani, zeci de mii de oameni deveniţi monahi, din toate ţările lumii ortodoxe (chiar şi occidentale până în sec. XIII), s-au retras aici departe de lume în singurătate, în rugăciune, liniştire şi muncă, în căutarea singurului lucru necesar, a Celui Unic şi dincolo de orice contingenţă, trăind în*

interioritatea inimii recucerită ascetic, reflexul anticipat al eternității. În ochii credinciosului simplu sau ai indiferentului, ai eruditilor sau doar a curioşilor din lume, monahismul a fost şi continuă să fie o provocare, o fascinație şi o interpelare, un momento sau un reproş viu. Sfidând necesitățile istorice şi sociale implacabile sau doar comoditățile facile, monahul îşi asumă deliberat un mod de existență anistoric, sau mai exact supraistoric, adecvându-şi viețuirea la ritmurile eternității şi interiorității, ignorate de majoritatea celor cufundați în petrecerea haotică, în fluxul dezordonat şi efemer al devenirii.

În ce priveşte Athosul, de peste un mileniu "această limbă de pământ a peninsulei chalcidice ocupă în secret acest colț al Mediteranei orientale cu o tăcere şi o enigmă" pe care "decalajul inevitabil al mentalităților şi comportamentelor sociale o livrează adeseori pradă unui gust mai curând echivoc de pitoresc şi exotism a căror preț e, de regulă, sacrificarea limpezimii privirii".[2] *Pentru o înțelegere lucidă a locului şi rolului spiritual al Sf. Munte, este asențială sesizarea funcției lui de "placă turnată" şi "integrare" în istoria teologiei şi spiritualității ortodoxe. Athosul concentrează într-o sinteză unică toate formele de viețuire monahală cunoscute în istorie şi toate liniile de forță majore ale spiritualității răsăritene; el a preluat şi asimilat creator contribuția şi moştenirea vechilor centre monahale anterioare, dispărute sau intrate în declin datorită invaziei şi dominației islamice: deşertul Egiptului, Muntele Sfânt al Sinaiului şi, respectiv, Munții sfinți ai Biythiniei. "Funcția Athosului a fost şi este una de sinteză şi integrare", de unitate şi ecumenicitate din perspectiva riguros apărată şi susținută a unui "realism" (pragmatism) "spiritual" şi a unui angajament eclesial şi teologic intransigent şi ireductibil.*[3]

Constituit ca atare în jurul "cutremurului" eshatologic pe care l-a reprezentat în Evul Mediu anul 1000, Athosul a avut o semnificație providențială şi dătătoare de ton în istoria Răsăritului ortodox. În vreme ce Occidentul latin a secularizat treptat entuziasmul eshatologic şi mişcările spirituale ivite din

el, extrovertindu-le şi epuizându-le spiritual în mişcarea de reforme eclesiale şi sociale, Orientul ortodox a interiorizat eshatologia, centrând-o mistic şi sacramental. Exact în epoca în care Occidentul creştin intră în expansiune religioasă, economică, culturală, "Bizanţul intră în contracţie", se "interiorizează", converteşte eshatologia "în transparenţa Liturghiei, a vieţii sacramentale şi a interiorităţii spirituale", restrângându-se pe "orizontală" se dezvoltă pe "verticala" spiritului, distilează cultura şi experienţa lui istorică concentrând-o în extractul pur al unei "tradiţii spirituale, vii şi personale". [4]

Vector al acestei aventuri spirituale unice în felul ei în istoria umanităţii şi a creştinismului, Athosul va impulsiona în chip decisiv conturarea dogmaticii ortodoxe; explicitarea semnificaţiilor teologice ale experienţei mistice vor marca hotărâtor precizarea doctrinară atât a antropologiei cât şi a teologiei în sens restrâns (ca învăţătură despre Dumnezeu în Sine). "Athosul continuă nemijlocit opera Sinoadelor ecumenice întrerupte pentru Biserica Ortodoxă înainte de sfârşitul primului mileniu", infirmând "mistica" falsă creată în jurul numărului "sacru" al celor "şapte" Sinoade Ecumenice, după care, în ce priveşte dogma, Biserica ar intra într-un "sabat" definitiv. Dacă în secolul al IX-lea (cu victoria supra iconoclasmului) se încheia în Biserică "ciclul" dogmatic hristologic dominat de motivul întrupării sau Înomenirii lui Dumnezeu, începând cu secolul al X-lea (cu Sf.Simeon Noul Teolog) se instaurează "ciclul" dogmatic antropologic şi pnevmatologic dominat de motivul Îndumnezeirii omului prin harul Duhului Sfânt [5] *- ciclu ilustrat de isihasm şi palamism, de aprofundarea spiritualităţii şi teologia îndumnezeirii omului şi a energiilor divine necreate. (Conştiinţa acestei dezvoltări dogmatice şi spirituale poate fi clar surprinsă în acel uimitor document din secolul al XIV-lea care este Tomosul aghioritic* [6]*.) După un moment de maximă strălucire în secolul al XIV-lea, când învinge tentaţiile scolasticii şi ale umanismului occidental şi se impune eclesial în Sinoadele*

palamite, irădierea Athosului cunoaşte o eclipsă datorată în principal condiţiilor vitrege de existenţă în regim de supravieţuire impuse de dominaţia otomană. Sub aşa-numita "turcocraţie", viaţa religioasă a Greciei ortodoxe suferă tot mai mult de pe urma influenţelor spirituale şi ideologice occidentale (catolice, protestante, iluministe), polarizându-se între adepţii "tradiţiei" ortodoxe şi partizanii "occidentalizării" şi secularizării cât mai rapide a naţiunii elene prin acceptarea "luminilor" ştiinţei şi filosofiei şi chiar religiilor Vestului Europei. Sfârşitul secolului al XVIII-lea aduce cu sine - prin Sfinţii Nicodim Aghioritul (†1806) şi Paisie Velicicovsky (†1793) - renaşterea spiritualităţii isihaste sub forma ei "filocalică", având în centrul ei rugăciunea contemplativă şi misterul paternităţii spirituale[7] *(întrupat în faimoşi "gheronţi" sau "stareţi" - monahi "bătrâni" experimentaţi).*

Polarizarea vieţii religioase ortodoxe în Grecia sfârşitului de secol XVIII şi prima jumătate a secolului al XIX-lea între occidentaliştii liberali (reprezentaţi de Evghenios Vulgaris, Adamantios Korais, Theoklitos Pharmakidis, ş.a.), şi tradiţionaliştii conservatori (reprezentaţi de aşa-numiţii "Kolyvades": Sf. Nicodim Aghioritul, Makarios al Corintului, Neofit Kavsokalivitul, Constantin Oikonomos, ş.a.), a luat nu o dată forme dramatice. A răbufnit inclusiv la Sf. Munte în faimoasa (din păcate prea puţin cunoscuta) dispută a "kolivazilor". Învingători în cele din urmă au fost "kolivazii" conservatori, partizani ai unei preluări selective şi critice (nu imitative) a valorilor occidentale acceptabile prin integrarea lor într-un model de viaţă şi civilizaţie de inspiraţie patristică şi orientare riguros duhovnicească. Dar biruinţa lor avea să fie de scurtă durată.[8]

Situaţia eclesială din Grecia s-a agravat paradoxal odată cu eliberarea în 1821-1829 a unei părţi a Greciei de sub jugul otoman şi crearea regatului grec modern pe al cărui tron puterile europene au impus un membru al casei princiare germane de Bavaria. Politica regilor bavarezi a urmărit

sistematic legarea Greciei de Occident prin promovarea valorilor culturii greceşti clasice antice, al cărei spirit fusese continuat de la Renaştere încoace de cultura Occidentului vest-european, şi reprimarea metodică (adesea cu metode administrative brutale) a reprezentanţilor valorilor culturii ortodoxe a elenismului patristic şi bizantin. În plan eclesial, acest obiectiv a fost urmărit prin: promovarea unui autocefalism elenic îngust şi o mişcare de desprindere a Bisericii greceşti de legăturile ei tradiţionale cu Patriarhia ecumenică de la Constantinopol; prin reprimarea şi discreditarea monahismului ortodox (din cele 500 de mănăstiri existente în sudul şi centrul Greciei, Otto de Bavaria a desfiinţat 425), şi prin înfiinţarea, după modelul universităţilor germane, a facultăţii de teologie din Atena (1837) ca instituţie de stat, scoasă total de sub controlul Bisericii, şi în care teologia "ortodoxă" se preda de laici cu studii obligatorii în Occident. În locul spiritualităţii ortodoxe tradiţionale considerate "retrograde" s-a urmărit impunerea unei noi religiozităţi populare de coloratură pietist-protestantă prin încurajarea, pe lângă academismul teologic raţionalist, a asociaţiilor religioase laice misionare.

Alcătuite din grupuri de mireni, de regulă cu studii teologice, care depuneau un fel de simulacru de voturi monahale, aceste "frăţii" - dintre care cea mai importantă şi influentă a fost asociaţia "Zoi" (1907) [9] - au exercitat o influenţă enormă asupra vieţii religioase şi publice din Grecia contemporană, desfăşurând o imensă activitate catehetică şi moralizatoare în stil pietist protestant: şcoli de duminica, cercuri biblice, predici şi cântări moderne în sau în afară de biserici, zeci de publicaţii misionare copiate sau influenţate după modelul celor similare din Vestul Europei, etc. "Acest factor nou - explică păr.prof.Theodoros Zissis - a fost decisiv în evoluţia teologiei greceşti şi el determină încă evoluţia ei până astăzi. Deşi motivele întemeierii acestor asociaţii erau în sine bune, rezultatele n-au satisfăcut aşteptările, confirmându-se aserţiunea că teologia nu poate fi rodnică decât în Biserică,

chiar dacă episcopii sunt păcătoşi. Foarte curând, aceste asociaţii s-au lăsat influenţate şi s-au organizat după modelul mişcărilor occidentale similare, mai ales protestante. Ele s-au îndepărtat de parohie şi Biserică făcându-şi centre de acţiune din săli şi adunări private. Puneau accent pe predică şi pe cântarea creştină proprie, diminuând valoarea evlaviei ortodoxe tradiţionale. Accentuau excesiv valoarea Sf.Scripturi în raport cu Tradiţia Sf.Părinţi şi se temeau de dezvoltarea monahismului ortodox, ca unul opus, prin structura sa ierarhică şi ţelurile lui spirituale, instituţiilor lor. Defăimau şi luptau împotriva monahismului Bisericii, negau responsabilitatea episcopilor în orice manifestare spirituală în favoarea preoţiei universale. Deşi ţelul acestor asociaţii era promovarea evlaviei poporului, ele s-au dezvoltat în curând ca grupuri închise în care ca membri erau primiţi numai cei "buni" în sensul concepţiei lor despre morală. Dominant era un fel de egoism fătarnic şi tendinţa de a-i privi pe ceilalţi ca nişte păcătoşi. Iar speranţa pentru succesul operei lor, aceste organizaţii şi-o puneau nu în Dumnezeu şi în Biserică, cât în oamenii politici de la putere". În consecinţă, în toată această perioadă teologia şi viaţa eclesială greacă au "început să se dezvolte într-un mod nou şi diferit" adică tot mai influenţată de "teologia" academică scolastică a universităţii şi cea pietistă a asociaţiilor religioase laice "fără luarea în consideraţie a tradiţiei mistico-ascetice a Sf.Părinţi". Desigur, lucrurile au evoluat mult între timp, dar - concluzionează prof.Zissis - deşi "influenţa străină ne-a devenit clară", "va fi însă, cale lungă până când teologia greacă îşi va fi regăsit conştiinţa de sine, câtă vreme aceste instituţii continuă să participe la funcţionarea ei şi să determine evoluţia ei".[10] *O speranţă în acest sens a constituit-o facultatea de teologie din Tessalonic înfiinţată în 1952, care s-a vrut a fi, dată fiind aflarea ei nemijlocită sub jurisdicţia Constantinopolului şi proximitatea Athosului, "o facultate a Sfinţilor Părinţi": Aici s-a celebrat solemn aniversarea a 600 de ani de la moartea Sf.Grigorie Palama în 1959, mileniul*

Sfântului Munte Athos (în 1963), şi tot aici a luat naştere în 1968 institutul patriarhal de studii patristice cu sediul la mănăstirea Vlatadon, condus cu competenţă de cunoscutul patrolog şi îngrijitor al ediţiei critice a operelor Sf.Grigorie Palama, prof.P.K.Christou.

În faţa acestor evoluţii, Athosul a rămas în general fidel şi în secolul nostru, liniei conservatoare şi duhovniceşti a ***"kolivazilor"*** *şi Sfântului Nicodim Aghioritul (canonizat în 1955), cea mai de seamă personalitate teologică a Sf.Munte după Sf.Grigorie Palama. Programul general al acestei direcţii teologice şi eclesiale poate fi rezumat în următoarele puncte*[11]*: 1) o puternică accentuare a idealului ascetic şi isihast filocalic; 2) o atitudine vigilentă şi conservatoare (în genul "kolivazilor") în chestiunile legate de ortodoxie şi ortopraxie; 3) o loialitate limitată faţă de Constantinopol şi episcopatul grec din pricina compromisurilor politice şi "ecumenice" ale acestora; 4) o atitudine critică faţă de teologia universitară şi organizaţiile religioase laice influenţate de Occident; 5) antioccidentalism şi antimodernism, refuzul influenţelor ideologice şi religioase vest-europene; 6) o susţinută misiune populară prin publicaţii de orientare patristică şi duhovnicească*[12]*, conferinţe, pelerinaje, etc., susţinute de un cerc destul de larg de adepţi devotaţi, grupaţi în uniuni şi asociaţii. Din nefericire, acţiunile unora dintre acestea merg până la fanatism şi manifestări de integrism religios inconfundabil, de genul unui fundamentalism "hiper-ortodoxist", violent xenofob şi naţionalist, antioccidentalist, antisemit, etc.*[13]

Cel mai de seamă purtător de cuvânt al liniei tradiţionaliste conservatoare şi ascetic-duhovniceşti şi totodată cel mai original, fecund şi important teolog al Sfântului Munte din secolul nostru îl constituie incontestabil venerabilul (şi simplul) monah Theoklitos Dionysiatis [14]*.*

Născut la 6 august 1916 în oraşul Naupaktos din Peloponez, a primit la botez numele de Theodoros Boutsinas. Tatăl, căpitan, moare în 1916 iar mama în 1936. A urmat

gimnaziul (liceul de cultură generală) la Patras, unde şi-a însuşit o solidă cultură generală. După absolvire a lucrat o vreme ca funcţionar într-un birou, făcând un stagiu şi în redacţia unui ziar eparhial. În vara anului 1937 face o primă vizită la Athos, după care între 1937-1939 efectuează serviciul militar. Între oct. 1940 - aprilie 1941 face războiul participând la lupta armatelor greceşti contra invaziei naziste. Demobilizat, în vara anului 1941 face cu un prieten vizita hotărâtoare la Athos în urma căreia la 17 iulie 1941 intră ca frate la mănăstirea Dionysiou (unde cu un secol jumătate înainte intrase în monahism şi Sf. Nicodim Aghioritul), devenind sub numele de monahul Teoclit ucenicul faimosului "gheron" egumenul Gavriil Dionysiatul (1886-1983). Începe o lungă perioadă de intensă asceză şi viaţă de rugăciune sub ascultarea părintelui său duhovnicesc asimilând în acelaşi timp prin lecturi intensive esenţialul operelor Sf. Părinţi. Începând din 1951 începe să publice mici articole pe teme duhovniceşti în revistele "Aghioritiki Vivliothiki" şi "O Aghios Pavlos Xiropotamitis". Activitatea publicistică va lua proporţii cu fiecare an. (O selecţie a articolelor le va publica în cele 3 volume de "Flori athonite", 1963, 1974, 1990; al patrulea e în pregătire). Între 1973-1980 va fi redactorul importantei reviste a Sf. Munte "Athoniki Dialoghi" ("Dialoguri athonite").

Prima ieşire în public ca scriitor a avut loc în decembrie 1955 când, recent înfiinţata editură "Astir" din Atena îi editează faimoasa apologie în formă de "dialoguri" a monahismului athonit: "Între cer şi pământ". Îndată după apariţie, cartea a fost luată în considerare pentru premiere de Academia din Atena. În ciuda susţinerii prof. D. Bratsiotis, datorită împotrivirii profesorului de teologie (patrologie!) atenian D. Balanos care îl considera prea... mistic, volumul n-a primit "premiul", ci doar "elogiul" Academiei elene.

În aproape patru decenii de activitate neobosită, monahul Teoclit a devenit cel mai prolific scriitor teologic şi duhovnicesc al Sfântului Munte din secolul XX. Între cărţile

sale se numără: monografii, temeinic lucrate în pofida obiectivului lor neacademic ci mai degrabă edificator, despre Sfinții Nicodim Aghioritul (1959), Grigorie Palama (1976), Nectarie al Eginei (1979), Antim al Chiosului (1987); biografii spirituale ale părinților săi duhovnicești din Athos: Athanasie Iviritul (1986) și Gavriil Dionisiatul (1987); un al doilea volum de "dialoguri athonite" despre "Teologia rugăciunii minții" (1975); cartea despre "Maica Domnului în teologia Părinților și imnografia Bisericii" (1988). Pe lângă acestea, monahul Teoclit e un neobosit traducător în neogreacă și comentator (scoliast) al textelor Părinților Filocaliei; în această serie menționăm: introducere la "Pateric" (1970), traduceri amplu adnotate ale "capetelor" Sfinților Marcu Ascetul (1974), Evagrie Ponticul (1974; "despre rugăciune"), Maxim Mărturisitorul (1976; cele "400 capete despre iubire"), Diadoh al Foticeii (cele "100 de capete"), Grigorie Palama ("către monahia Xeni"), la care se adaugă introducerea și notele la cele cinci volume ale traducerii neogrecești a "Filocaliei" (A.Gallitis, 1984-1988).

Ca și "kolivazii" secolului al XVIII-lea, monahul Teoclit este și el un polemist redutabil și un critic implacabil a tot ceea ce ar tenta la falsificarea sau ocultarea tradiției dogmatice și spirituale ortodoxe în integritatea ei, ca "ortodoxie" și "ortopraxie". Prin publicistica sa, el s-a manifestat ca un adversar intratabil al tuturor problemelor ne-, neo-, anti-, sau para-ortodoxe, denunțând fără menajamente: excrescențele anticreștine ale modernității[15]*, intelectualismul teologiei academice*[16]*, pietismul moralist și pseudomonahal al organizațiilor religioase laice*[17]*, utopia "civilizației elenocreștine"*[18]*, teologia "neo-ortodocșilor" generației anilor '60 ieșiți din pietismul organizațiilor pentru a cădea într-un existențialism teologic de coloratură "erotică"* [19]*. În ultimele două decenii, cuviosul Teoclit Dionisiatul a fost protagonistul unor răsunătoare polemici, între care menționăm aici drept cele mai elocvente: replica dată răstălmăcirii misticii ortodoxe*

de către teologul academist şi pietist P. Trembelas în 1975 (a se vedea "Epilogul" care încheie cel de-al doilea volum al ediţiei de faţă a ***"Dialogurilor la Athos")*** *şi critica severă a "erotologiei neonicolaite" a prof. Chr. Yannaras (1987-1990).*[20]

Pentru intransigenţa şi verticalitatea sa morală, pentru larga sa cultură teologică şi spirituală, ca şi pentru atitudinea curajoasă împotriva tentativei regimului militar al "coloneilor" de a suprima în 1969 autonomia Sf. Munte, monahul Teoclit a fost ales în patru rânduri (1974-1975; 1979-1980; 1984-1985; 1989-1990) în funcţia de "protepistatis" sau de preşedinte al comitetului executiv (Hiera Epistasia) format din 5 membri ai organului executiv şi administrativ suprem al Sf. Munte alcătuit din reprezentanţii celor 20 de mănăstiri imperiale ale Athosului (Hiera Synaxis). Fără nici o exagerare, deci, se poate spune că fără Teoclit Dionisiatul, "reprezentantul şi apologetul lui cel mai bine cunoscut, monahismul athonit actual n-ar putea fi înţeles suficient" [21]

Revenind la cele două volume de ***"Dialoguri la Athos"*** *editate de monahul Teoclit şi prezentate mai jos în traducere, o înţelegere adecvată a lor impune reţinerea faptului că au o dublă finalitate: explicit, ele îşi propun (şi reuşesc) să fie o remarcabilă reafirmare, vie şi concretă, a idealului suprem al spiritualităţii şi teologiei ortodoxe, în înţelegerea lor filocalică; în subtextul lor însă, printre rândurile demersului lor precumpănitor pozitiv se poate citi o polemică implicită, reţinută, dar nu mai puţin categorică, faţă de ceea ce autorul consideră a fi o deformare a idealului patristic al vieţii şi spiritualităţii ortodoxe autentice (volumul 1), şi, respectiv, o pervertire a înţelegerii patristice a teologiei (volumul 2) în viaţa naţiunii elene moderne şi Bisericii ortodoxe actuale.*

În mare parte, aceste "devieri" reprezintă ecourile în plan spiritual ale acutei crize economice, sociale şi ideologice ce au marcat şi marchează prelungit istoria naţiunii elene moderne, cu contradicţii adesea violente sau în orice caz cu adânci şi păgubitoare polarizări. (Câteva repere cronologice

punctând tot atâtea convulsii: 1921, catastrofa elenismului din Asia Mică; 1941-1944, ocupația germană și rezistența; 1946-1949, un sângeros război civil între radicalii revoluționari comuniști și regimul conservator de dreapta susținut de plutocrație și de oficialitățile religioase, 1967-1974, dictatura juntei militare a "coloneilor", drama cipriotă; 1980, aderarea Greciei la Comunitatea Economică Europeană, 1981, prima venire la putere a unui guvern socialist, PASOK). Pe acest agitat fundal istoric se înscrie o profundă criză de identitate spirituală (și religioasă) a Greciei moderne scindată între adepții secularizării și occidentalizării rapide și cei ai naționalismului xenofob și ai fundamentalismului (hiper) - ortodox(-ist).

Pe fondul acestei crize economice, sociale și spirituale marcate de fenomenele pauperizării țărănimii, proletarizării și urbanizării lor în mari aglomerații citadine, mizeriei economice (care a dus la migrația temporară sau definitivă a unei părți a populației spre America și spre Occident ca emigranți sau "Gastarbeiter"), din diferite direcții tot mai multe voci au început să ia distanță critică față de idealul spiritual tradițional al Ortodoxiei, ascetic și contemplativ (reprezentat și susținut de Athos) considerat "retrograd" și "pasiv" și ca atare incompatibil cu exigențele seculare, "practice" și "activiste" ale modernizării unei Grecii cât mai prospere. Mai mult, monahismul, spiritualitatea și teologia isihastă încep să aibă critici chiar în interiorul Bisericii, printre ierarhi, teologi, laici. Considerat insuficient și lipsit de eficiență socială directă, ascetismului mistic contemplativ și interiorizat tradițional i se contrapune ascetismul eticist de inspirație protestantă al "frățiilor" "ortodoxe" promovatoare a unui creștinism "social", extravertit. Sociologi (ca Demosthenes Savramis [22]) sau teologi (ca Andreas Phytrakis [23]) cu studii în Germania reclamă insistent o "reformă" pretins "vasiliană" a monahismului ortodox, "socializarea" lui sau activarea lui ca diaconie socială (apariția monahismului "slujitor"), cu alte

cuvinte asimilarea lui cu etosul şi activismul organizaţiilor religioase laice "quasi-monahale" din lume. În anii '50-'60, deci, universităţile şi asociaţiile laice au creat o atmosferă negativă la adresa monahismului ortodox tradiţional şi spiritualităţii lui, în acord cu încercarea de impunere socială a unui nou "creştinism" activist, necontemplativ, şi a unui nou "ascetism" social de inspiraţie clar occidentală.

Printre primii care au tras un semnal de alarmă avertizând împotriva consecinţelor nefaste ale unei asemenea evoluţii asupra vieţii eclesiale şi teologiei a fost monahul Teoclit Dionisiatul. Pledând cu patos în favoarea verticalismului duhovnicesc,a maximalismului ascetic, a introversiunii şi personalismului autenticului monahism şi spiritualităţi ortodoxe a Sf.Părinţi, el a denunţat în termeni categorici iluziile, platitudinea şi inconsistenţa minimalismului ascetic al extroversiunii orizontaliste şi socializate ce caracterizează creştinismul secularizat "modern" şi pseudo-monahismul laic al asociaţiilor religioase. Spiritualitatea şi monahismul, arată el, sunt "terra incognita chiar şi pentru episcopi şi clerici".[24] *"Influenţaţi de Occident, teologii şi ierarhii noştri cer un monahism social şi, ignorând sărăcia lui spirituală, învaţă un creştinism total necunoscut Părinţilor".*[25] *Creând false opoziţii între Evanghelie şi monahism, între morala socială şi spiritualitate, ei uită faptul esenţial că "toţi Părinţii Bisericii au fost monahi şi au trăit monahal" şi că, în ultimă instanţă "teologia ortodoxă e teologia Părinţilor şi teologia Părinţilor e teologia ortodoxă".*[26] *"Epoca actuală reprezintă o etapă nouă în istoria Bisericii greceşti prin abandonarea austerităţii şi ascetismului Părinţilor" şi pierderea conştiinţei faptului că "natura Bisericii noastre e ascetică". "Din desconsiderarea duhului ascetic monahal ce caracterizează viaţa Bisericii Ortodoxe decurg toate scandalurile şi dezbinările în Biserică, diminuarea sfinţeniei, înmulţirea rătăcirilor în teologie şi în viaţa morală şi spirituală a creştinilor".*[27] *Este o evidenţă dureroasă faptul că: "nu mai trăim o viaţă interioară",*

"creştinii nu se mai roagă, nu mai postesc, nu mai priveghează, pentru că ei consideră aceste lucruri potrivite doar monahilor". De aceea, creştinismul actual a devenit superficial, formalist şi căldicel, nu ca odinioară "o religie de giganţi şi de eroi", un "capitol de eroism şi sacrificiu".[28] *"Prăpastia abisală căscată între creştinism şi creştini se datorează", în esenţă, "abandonării duhului ascetic",*[29] *al luptei împotriva patimilor, a rugăciunii, contemplaţiei şi valorilor interiorităţii celebrate de "Filocalie".*

Imaginea vie, pozitivă şi captivantă a autenticei spiritualităţi ortodoxe, monahul Teoclit o va oferi însă în cele două extraordinare cărţi de "dialoguri" duhovniceşti. Cea dintâi apărută în 1955 (anul canonizării Sf. Nicodim Aghioritul), şi într-o a doua ediţie revizuită şi mult adăugită în 1967, constituie o vibrantă şi subtilă apologie dialogică a "monahismului aghioritic". Scena dialogurilor - atât de tipice pentru cultura elină încă din antichitate - se mută din opera Athenei la poalele Athosului, iar "apologia" are drept obiect nu "filosofia", ci "filocalia", nu bărbatul drept al cetăţii, ci omul sfânt al lui Dumnezeu Cel Sfânt. În ediţia a II-a, cea definitivă, volumul conţine relatarea a două serii de dialoguri la Athos, al căror martor şi protagonist a fost părintele Teoclit.

Primele 8 capitole absente din ediţia I istorisesc succint vizita la Athos şi discuţiile purtate acolo în vara anului 1941 de Theodoros Boutsinas şi prietenul său, şi care au condus la intrarea lor aici în monahism prin stabilirea celui dintâi într-o chinovie iar a celui de-al doilea într-o sihăstrie. Monahul e prezentat ca un "paradox divin", ca unul care uneşte în el naturalul cu supranaturalul, prezentul şi viitorul, animalicul şi angelicul (cap.2). În el se descoperă natura de mister a creştinismului, nu altceva decât secretul ultim al antropologiei, taina şi modelul etern al "omului lui Dumnezeu" pe care-l oferă fiecărei epoci istorice în parte; aceasta e contribuţia lui esenţială şi de neînlocuit. Pentru că toată "drama lumii" vine de acolo că ea nu mai cunoaşte, cu tot umanismul ei, (fragil, şi

mai mult declarativ decât real, am adăuga) "omul" care continuă să fie o problemă pentru fiecare epocă. Iar "criza lumii" ivită din ignorarea "omului lui Dumnezeu" e, în ultimă instanță, "criza creștinismului însuși" care riscă să-l uite chiar și el "în aplicarea lui practică" actuală (cap.3). Monahul e omul care lasă totul pentru a trăi exclusiv pentru Dumnezeu, conștient de faptul că realizarea religiei creștine nu se identifică cu simpla împlinire a preceptelor unei morale utilitariste și antropocentrice, ci are în centru unirea omului cu Dumnezeu Însuși, viețuirea anticipată a existenței eshatologice a creației numai în și prin Dumnezeu.

Capitolele 3-55 sunt consacrate relatării unei alte serii de dialoguri desfășurate "cincisprezece ani mai târziu", probabil în primăvara anului 1954. Doi prieteni, un teolog și un jurist, vizitează împreună cu prietenul lor, monahul Teoclit, o mănăstire athonită nenumită, având timp de două zile discuții cu cinci monahi de vârste, viețuiri și funcții monastice diferite: tânărul monah chinovit Hrisostom prezent tot timpul; bătrânul monah chinovit Teolipt, care vine mai târziu; un pustnic nenumit care apare în ziua a doua; un tânăr frate și egumenul mănăstirii. Discuțiile se poartă mai ales între teolog și monahii Hrisostom, Teolipt și, respectiv, pustnic; egumenul și fratele intervin scurt spre final, mai mult episodic. Teoclit însuși se ține rezervat, ca simplu observator, intervenind numai sporadic și mai intens abia în ultimele două capitole (56-57), absente și ele din prima ediție, printr-un discurs final care trage concluziile dialogurilor.

În discuții se remarcă o subtilă gradație inițiatică (mistagogică) și o tensiune psihologică întreținută fin prin mijloace literare simple dar percutante. Dialogurile celor două zile se pot grupa astfel în două secțiuni distincte: cele din cursul primei zile (și nopți) (cap.9-31) au în centru apologia Monahismului și justificarea Asceticii lui și se încheie cu convertirea celor doi oameni din lume la ascetism; cele din cursul celei de-a doua zile (cap.32-55) au în centru apologia Eremitismului ca "viață adevărată și dumnezeiască

desăvârşită" şi iniţierea prin intermediul lui a celor doi prieteni în tainele Misticii ortodoxe[30] *(Asceza şi Monahismul sunt Sfânta, Eremitismul şi Mistica sunt Sfânta Sfintelor spiritualităţii filocalice).*

Protagoniştii dialogurilor din cap. 9-19 sunt trei tineri de vârste foarte apropiate: monahul Hrisostom, teologul şi juristul. În ciuda identităţii lor de generaţie, ei reprezintă trei tipuri sau stadii spirituale diferite: duhovnicesc, intelectual şi senzual, sau în limbaj kierkegaardian stadiile: religios, etic şi estetic. Dacă monahul e realizat deplin duhovniceşte, teologul reprezintă ştiinţa teologică intelectualistă, scolastică (academică, de formaţie occidentală), lipsită de dimensiunea spirituală, ascetică şi contemplativă, şi dublată doar de o morală a eficienţei sociale, iar juristul întruchipează omul din lume secularizat, raţionalist şi senzual, indiferent religios şi spiritual dincolo de un anume estetism.

Teologului care insinuează acuza de "egoism spiritual" la adresa monahismului şi reproduce opinia prof. A. Phytrakis (nenumit în text) după care acesta ar avea nevoie de o reformă "socială", monahul Hrisostom îi argumentează, plecând de la exemplul "clasic" al Sf. Antonie cel Mare, întemeietorul monahismului, credinţa neclintită a Athosului în "misiunea pur spirituală a monahismului". Accentul unilateral şi utilitarist pus pe faptele exterioare ale slujirii aproapelui şi filantropiei în detrimentul curăţiei inimii, a ascezei şi rugăciunii ca forme supreme ale iubirii omului faţă de Dumnezeu este criticat ca o nouă formă de "iudaism", de legalism religios şi de justificare a omului prin faptele legii. Ori în creştinism nu aproapele şi slujirea lui ne mântuieşte ci credinţa şi iubirea în Dumnezeu.

Juristului estetizat, tânărul monah Hrisostom îi evidenţiază natura ascetică, austeră, a "filocaliei" monahale, care nu e deloc simplă poezie romantică sentimentală sau "calofilie" preţioasă, ci o aspră luptă pentru câştigarea unei frumuseţi spirituale inaccesibile estetismului senzual şi superficial al "psihicilor".

Discuțiile din capitolele 20-26 sunt dominate de figura bătrânului monah Teolipt (în vârstă de 85 de ani, cu 57 de ani petrecuți în mănăstire la Athos). El subliniază incompatibilitatea psihologiilor diferite ale monahismului și omului din lume, incompatibilitate creată de "saltul eroic" al monahului dincolo de lumea aceasta spre lumea lui Dumnezeu. Viețuind suspendat "între cer și pământ", monahul e inaccesibil caregoriilor psihologice obișnuite, naturale. Spre deosebire de omul și chiar creștinul din lume care crede că se realizează pe sine și mântuiește prin fapte exterioare lui, monahul trăiește numai din incandescența interioară a credinței și iubirii. În orice caz, iubirea ("orizontală") de aproapele n-are voie să anuleze ori să restrângă iubirea ("verticală") de Dumnezeu, slujirea nu poate înlocui asceza, nici morala rugăciunea. Preocuparea de celălalt n-are voie să suprime ori să pună în paranteză preocuparea spirituală prioritară a omului care este realizarea de sine prin relația cât mai intensă cu Dumnezeu. Pentru a-l ajuta efectiv pe aproapele nu sunt suficiente faptele exterioare ale milosteniei trupești, e nevoie și de vindecarea lui lăuntrică, dar aceasta presupune anterior propria vindecare interioară a "doctorului" sufletesc. Părinții nu neagă slujirea aproapelui, ci stabilesc prioritățile mântuirii: întâi curăția, virtuțile și rugăciunea și abia apoi filantropia, misiunea, învățarea altora. Doar acest activism social e unul creștin adevărat și autentic ortodox.

Monahul Teolipt se retrage, dar dialogul celor doi prieteni din lume continuă, în ciuda nopții, cu monahii Hrisostom și Teoclit. Entuziasmat, teologul află mai multe despre Sf. Munte (cap.29) iar juristul pune problema relației dintre monahismele necreștine și cel ortodox (cap.31). Spre deosebire de cel oriental, monahismul ortodox nu este întemeiat pe un dualism ontologic, pe experiența negativității materiei și existenței în lume, pe mizantropie, ci pe necesitatea regăsirii de sine a omului, a unificării ființei sale spirituale dispersate în lumea sensibilă și a urcușului cu inima unificată cu mintea, prin Hristos în Duhul.

XXII

Sfânt la Tatăl. Devenit unul (monos) în multiplicitatea funcțiilor sale psihofizice, monahul se unește cu Dumnezeu Cel Unul în Treime.[31]

Întreruptă aici din cauza nopții înaintate, discuția continuă a doua zi dimineața într-un pavilion din afara mănăstirii cu tema relației dintre mistica ortodoxă și neoplatonism pornind de la scrierile areopagitice (cap.32-34). Teolipt contestă cercetarea protestantă interesată în discreditarea lor date fiind "parti-pris"-urile ei antiierarhice și antimistice și pledează pentru autenticitatea și ortodoxia lor (baza misticii e văzută în teoria dionisiană a celor trei mișcări ale sufletului). În acest moment apare un eremit (pustnic) iar discuția despre mistică se transformă într-una despre eremitism ca formă întrupată concretă a celei mai înalte mistici (cap.35 ș.u.). "Profet al Noului Testament", pustnicul e cel ce atinge treapta maximă de realizare spirituală a umanului - îndumnezeirea omului prin har - trăită în experiența rugăciunii neîncetate și a extazului iubirii divine. Teolipt relatează viața extraordinară, și exemplară pentru aserțiunile sale, a prietenului său adormit în Domnul, pustnicul Nicodim, citind și pasaje din "autobiografia" lui spirituală (cap.37-40). În acel moment pustnicul nenumit reapare și chemat intră în discuție. Reluând tema ascezei și necesității ei (cap.40-43), el se lansează într-o amplă disertație edificatoare despre mistica ortodoxă și specificul ei față de misticile filosofice și necreștine (cap.44-49). Cap.50 ni-l prezintă pe foarte tânărul novice, fratele Nicolae, trimis să-i cheme pe interlocutori la masă. În fața purității acestuia, teologul izbucnește în lacrimi și cade dostoievskian în genunchi în fața acestuia. La masă, arhimandritul Evsevios dezvoltă sumar tema inimii (cap.52) și insistă asupra naturii ascetice a Ortodoxiei "monahală în ființa ei". Pentru a fi înțeleasă adecvat, ortodoxia patristică cere asceză și smerenie, altfel conținutul ei se falsifică. Fapt cu consecințe incalculabile căci, încheie și el din nou dostoievskian, "numai însușirea duhului ortodoxiei noastre va salva lumea".

XXIII

După masă cei trei prieteni: teologul, juristul şi Teoclit, pleacă spre mănăstirea vecină. Despărţindu-se de ei, pustnicul le repetă concentrat esenţa mesajului spiritual al cărţii: "Siliţi-vă să intraţi pe poarta cea strâmtă. Învăţaţi pe fraţii voştri că fără Monahism Ortodoxia noastră îşi falsifică conţinutul ei. Sfânta noastră Biserică e ascetică şi ea trebuie să se reboteze în întregimea ei în apele tradiţiei spirituale Ortodoxe". Pe drum, cei trei meditează la cele discutate, văzute şi auzite în cele două zile. Mişcat până la lacrimi, juristul se hotărăşte să ducă o viaţă spirituală autentic creştină, în conformitate cu Hristos Cel răstignit. Teologul recunoaşte adevărata utilitate şi menire a monahismului în şi pentru lume întrebând numai în ce fel ar putea acesta ajuta mai eficient Biserica actuală. Răspunsul la această întrebare îl dă Teoclit însuşi, sintetizând într-un lung discurs final, absent din prima ediţie, mesajul apologiei sale proathonite: Contemplativ şi ascetic, monahismul nu e o discreditare a activismului social, nici un dezinteres faţă de om şi lume. Între laici şi monahi există doar o diferenţă de accente şi priorităţi în complementaritatea valorilor specifice pe care le slujesc fiecare. Laicii trebuie să facă bine semenilor, celorlalţi, neuitând însă curăţia, rugăciunea şi să "ia seama" şi la "ei înşişi". Monahii pun pe prim plan preocuparea de sine şi de Dumnezeu, slujirea socială fiind rezervată doar monahilor harismatici: în orice caz, fără curăţie şi rugăciune, angajamentul social, cultural, etc. al monahilor e chiar primejdios. Oricum el rămâne unul nespecific, monahul trebuind să-şi aşeze întreaga existenţă pe întâlnirea nemijlocită cu Dumnezeu, lucru unic, necesar şi "partea bună" care "nu se va lua de la om" nici în veacul viitor. Frăţiile "monahale" din lume ale organizaţiilor religioase laice nu sunt monahism fiind mereu expuse secularizării prin activismul lor extrovertit şi simulacrul de pietate pe care-l practică după modelele occidentale. Monahismul, ca şi întreaga Biserică, n-are nevoie de reforme şi inovaţii, ci doar de revenirea la tradiţia spirituală patristică dintotdeauna. Ori pentru aceasta, monahismul, a cărei esenţă

spirituală e "mistica teocentrică şi hristocentrică", a fost şi este un "rezumat al Evangheliei", o expresie concretă şi vie a adevăratei Antropologii creştine şi o iradiere a adevărului şi frumuseţii Teologiei mistice.

În cel de-al doilea volum al "dialogurilor la Athos" axat pe apologia rugăciunii ca teologie supremă în Ortodoxie, monahul Teoclit relatează discuţiile purtate între 4-6 august (stil vechi) 1962 între un ieromonah, trei monahi, profesorul de teologie G., un filolog şi un medic (oscilând ca vârstă între 25-50 de ani) în timpul urcuşului lor pe vârful Muntelui Athos (2020 metri) pentru a prăznui Sărbătoarea Schimbării la Faţă. Şi în dispoziţia şi desfăşurarea (mai puţin dramatică decât în primul volum) acestor dialoguri se remarcă aceeaşi gradaţie iniţiatică şi tensiune interioară, ca şi în cele din primul volum, autorul împletind literar izbutit relatarea ascensiunii fizice şi a frumuseţii naturale ale Sf.Munte cu elevaţia şi frumuseţea interioară progresivă a temelor spirituale abordate.

O primă mare discuţie (cap.1-13) se desfăşoară în cursul serii şi nopţii de 4 august într-o colibă de sihaştri aflată la 3 ore de urcuş şi unde vieţuiau un Bătrân experimentat, recunoscut ca autoritate duhovnicească, şi doi ucenici, între care se distinge prin calităţile sale spirituale şi întinderea cunoştinţelor teologice şi patristice tânărul monah N. Protagoniştii dialogului sunt Bătrânul şi monahul N., care răspund întrebărilor profesorului G.şi filologului, a căror înţelegere spirituală e superioară celei a teologului şi juristului din primul volum. Aşa se face că discuţiile din acest al doilea volum au un nivel teologic şi duhovnicesc superior celui al acelora din primul volum, atingând teme delicate de mare rafinament spiritual şi mistic.

Profesorul G.şi filologul pleacă de la constatarea esenţială că înţelegerea rugăciunii şi vieţii mistice în epoca noastră se datorează antropologiei secularizate dominante care nu mai sesizează scopul divin ultim al existenţei omului, creat după chipul lui Dumnezeu. Filosofiile moderne nu mai

*oferă o viziune unitară despre om. Rupt de Dumnezeu, acesta este fie redus la trup ca în materialismul "realist", fie divizat ca în raționalismul "intelectualist". Numai creștinismul - arată Bătrânul ascet - cu învățătura lui despre crearea, căderea și restaurarea omului în Hristos, aduce adevărata explicare a omului și soluție la drama și problemele lui (cap.1). Învățătura despre cele trei stări ale omului (creat, căzut, restaurat) explică și compoziția dual a rugăciunii în starea actuală a umanității: în același timp laudă și cerere a milei, și de aceea purtată de sentimente aparent contradictorii și unite paradoxal: bucurie și întristare deodată. În orice caz, toți Sf.Părinți exaltă rugăciunea neîncetată și simplă (**evchi**, distinctă de obișnuita **prosevchi**) ca mijloc prin excelență de manifestare a iubirii de Dumnezeu și al unirii nemijlocite a sufletului cu Dumnezeu în iubire extatică (cap.2). Spre deosebire de scara creației (revelația naturală), de Scriptură (revelația pozitivă), de taine și de virtuți morale, care descoperă doar indirect, mijlocit, pe Dumnezeu în forme concrete, sensibile, rugăciunea e metoda principală a căi apofatice (negative) de apropiere și de unire a minții cu Dumnezeu Însuși și nu doar cu unul din efectele create ale lucrărilor Lui (cap.3). Așa cum arată Sf.Grigorie Palama, nu virtuțile, ci rugăciunea unește sufletul cu sine și cu Dumnezeu. Rugăciunea concentrează și unifică facultățile psihofizice ale omului în centrul lui spiritual: inima. Curățită, aceasta devine oglindă interioară a lui Dumnezeu și sesizează prezente înlăuntrul ei harul, împărăția, cerul însuși, ascunse în ea de la Botez (cap.4-5). "Un abis și un haos de neînțeles", inima omului poate deveni, așa cum arată Sf.Nicodim Aghioritul, un centru atât "supranatural", haric al omului, cât și unul "paranatural", demonic.*

În acest moment apare un alt sihastru (eremitul P.) care, plecând de la Sf.Diadoh, explică oaspeților sensul ortodox (anti-messalian) al acestei aparente coincidențe a războiului duhurilor și lucrării Duhului în spațiul inimii. Inima, în orice caz, e o temă spirituală în care psihologia și psihanaliza n-au

nimic de spus. Adevăratele autorități sunt aici maeștrii "psihosintezei" mistice, Sfinții Părinți, cu antropologia lor ascetică. La îndemnul Bătrânului, monahul N. explică apoi diferența dintre întoarcerea minții la sine (în inimă) practicată de isihaști, dar atestată încă la Părinții Capadocieni, și care-și are teoretizarea explicită în doctrina dionisiană despre cele trei mișcări ale sufletului: circulară, elicoidală și rectilinie, și "conversia" neoplatonicilor (cap. 7-8).

Cap. 8-11 insistă asupra faptului că, fără asceză și vigilență interioară (nepsis), rugăciunea minții poate duce la rătăciri și nu e scutită deloc de ispite și amăgiri demonice. Calitatea rugăciunii depinde în chip fundamental de curăția și despătimirea ascetică a minții și inimii celui ce se roagă și aceasta nu se câștigă decât la capătul unui îndelungat "război nevăzut" cu imaginațiile și gândurile insuflate de diavoli, și care nu pot fi biruite decât printr-un singur mijloc eficace: prin smerenie (cap. 10). Există două mari pericole: nelucrarea și afazia minții destinsă ca în enstaza budistă sau neoplatonică și, respectiv, imaginația și gândurile (chiar și bune) care ecranează mintea împiedicând-o să se unifice și să se unească, simplă și unitară, cu Dumnezeu Cel simplu și Unul. E atinsă și delicata și controversata problemă a metodei psihotehnice (cap. 12-13) neomițându-se nici avantajele nici riscurile ei, și subliniindu-se caracterul ei auxiliar, neabsolutizarea ei tehnicistă, ca și prefigurarea ei biblică în rugăciunea profetului Ilie (I Regi 18, 26). În fine, discuția din cap. 14 surprinde cu claritate relația dintre "teologie" și "rugăciune", pe urmele Sfinților Grigorie Palama și Diadoh al Foticeii. Ca orice știință, teologia ca discurs, ca vorbire despre Dumnezeu nu e vie decât atunci când e susținută de convorbirea cu Dumnezeu prin rugăciune; cele două aspecte ale teologiei, intelectual și spiritual, trebuie conjugate, nu separate. În acest punct discuția se întrerupe datorită nopții înaintate. Cap. 15 redă meditația Monahului Teoclit asupra monahismului și măreției lui spirituale.

Dimineața în zori, însoțiți de monahul N., grupul de prieteni pleacă mai departe pe munte. Urcușul se desfășoară în reculegere, tăcere, meditație și rugăciune, discuțiile fiind îngăduite numai în cursul opririlor pentru odihnă. În cursul unei astfel de opriri, părintele Teoclit explică unui monah mai tânăr motivele indiferenței totale arătate de monahul N.față de priveliștile naturale răpitoare ce se succedau spectaculos în cursul ascensiunii. Contemplația interioară a frumuseților spirituale și desfătarea de iubirea și lumina necreată a lui Dumnezeu în inimă sunt incomparabile cu spectacolul oricât de grandios al contemplației naturii și luminii naturale create (cap.16-17). Spre deosebire de creștinul din lume, a cărui minte e dispersată în lume prin gânduri și griji (chiar și bune), monahul cu mintea unificată în sine și golită de impresii exterioare și imaginații, se unește prin extazul iubirilor mistice cu Dumnezeu Care este Iubire și-L oglindește făcându-se asemenea cu El. În cursul unei alte opriri, la 1500 de metri, părintele Teoclit e martorul unei scene emoționante: surprinde trei monahi tineri citind și ascultând în răpire fragmente din "Imnele amorurilor divine" ale Sf.Simeon Noul Teolog (cap.18). Cu acest prilej, el punctează succint sensul dogmatic și ascetic, corect al învățăturii mistice a Sfinților Dionisie Areopagitul, Maxim Mărturisitorul din care s-a inspirat Sf.Simeon Noul Teolog, privitoare la "amorul" (erosul) divin extatic, atât cel al lui Dumnezeu față de om cât și al omului față de Dumnezeu (o presimțire a polemicii sale dure cu "erotismul" "neonicolait" al prof.Chr.Yannaras din anii 1988-1990).

Punctul culminant al cărții îl constituie însă, descrierea plină de avânt poetic a privegherii celei de toată noaptea a praznicului Schimbării la Față unite cu Sf.Liturghie celebrate în bisericuța fulgerată din vârful Athosului - momentul spiritual culminant (mistagogic) al pelerinajului grupului interlocutorilor (cap.19).

În zori, la insistențele laicilor, monahul N.relatează experiențele spirituale ale Bătrânului sihastru al cărui ucenic

era şi care susţinuse discuţiile din prima noapte. Se insistă pe simţul de ''măsură'' al ascetului isihast chiar şi în ''lipsa de măsură'' a iubirii, pe nedespărţirea şi împletirea statornică a celor două căi: catafatică şi apofatică în experienţele acestuia. Ca şi în volumul prim, isihastul e înfăţişat drept întruparea vie a asceticii şi misticii ortodoxe, realizarea lor existenţială, concretă, tangibilă (cap.20-21). (Încă o dată ies în evidenţă trăsăturile specifice ale teologhisirii athonite: ''personalizarea'' şi ''pragmatismul'' discursului ei întotdeauna concretizat şi evitând abstractizările inutile, acestora preferându-li-se şcoala vie a modelelor întrupate, în care teologia devine viaţă şi viaţa se preface în teologie).

Întrucât laicii urmau să coboare de pe munte pe un alt drum decât monahii, înainte de a se despărţi, are loc o ultimă mare discuţie pe teme generale de actualitate şi controversate în viaţa Bisericii contemporane. Răspunzând întrebărilor profesorului de teologie G., monahul N.oferă răspunsul Athosului în chestiuni ce privesc: 1. rolul Euharistiei şi Scripturii în viaţa spirituală; 2. locul şi statutul teologului profesionist (om de ştiinţă şi profesor); 3. dacă rugăciunea lui Iisus se poate practica de către oricine? şi, respectiv, 4. evaluarea rolului organizaţiilor religioase laice şi eventualele căi de ameliorare a lor. Replica monahului N.se înscrie în formule memorabile pe aceeaşi linie consecvent duhovnicească şi de mare echilibru, solidară şi în perfectă continuitate cu tradiţia patristică autentică: 1. Euharistie, da, cât mai des cu putinţă, dar nu scop în sine şi nu singură, ci numai unită cu curăţia inimii fără de care roadele ei rămân nule; 2: sigur, înţelesurile biblic, patristic, academic şi social ale cuvântului "teolog" sunt extrem de diferite; e clar că a avut loc o ruptură între ele, de aceea există o grabnică şi imperioasă nevoie de refacere a unităţii teologiei ca sinteză între raţiunea ştiinţifică şi experienţa spirituală; 3. potrivit Sf.Nicodim e clar că toţi creştinii trebuie să practice rugăciunea lui Iisus, dar modurile, treptele şi efectele ei depind de statura spirituală a fiecăruia, pentru că ea nu acţionează

magic (ca o formulă tehnică de tipul mantrelor); 4. deşi constituie o "anomalie eclesiologică" şi un produs tipic al spiritului epocii moderne (şi nu ţin de fiinţa Bisericii ca monahismul), organizaţiile religioase laice nu trebuie desfiinţate, ci mai degrabă "recentrate" teologic prin asumarea de către ele a întregului corp al tradiţiei duhovniceşti patristice din sec.I-XVII (cap.22).

*După aceasta, filologul pune părintelui Teoclit problema relaţiei dintre Biserică şi lume (cap.23). Trebuie Biserica să se implice activ în soluţionarea problemelor sociale, economice şi politice, să răspundă solicitărilor epocii? Monahismul Bisericii, răspunde cuviosul Teoclit, are o viziune mai profundă şi un angajament mai radical decât cel social. Biserica **nu** oferă răspunsul la "problem**ele**" epocilor istorice, ci la "problem**a**" omului şi a destinului său veşnic în relaţie cu Dumnezeu. Fiindcă în ultimă instanţă, toate problemele istorice concrete sunt generate de perturbarea relaţiei fundamentale om-Dumnezeu. În final, după despărţirea de grupul laicilor, cuviosul Teoclit revine şi explică monahului N.teoria areopagită a celor trei mişcări ale sufletului, în a cărei cunoaştere, respectiv, ignoranţă vede o posibilă explicaţie a teologiilor diferite dezvoltate de-a lungul timpului în Răsărit, şi respectiv, Apus (cap.24-25).*

*Încheind această succintă prezentare a **"Dialogurilor la Athos"**, credem că mesajul monahului Teoclit se desprinde cu claritate. Ortodoxia are nevoie de un monahism spiritual şi de o teologie duhovnicească. Monahism şi teologie, trebuie ferm ancorate pe "verticala" legăturii omului cu Dumnezeu, pe maximalismul" ascezei şi pe "interioritatea" contemplaţiei şi teologiei înainte de a se angaja (şi tocmai pentru a se angaja) cu adevărat ortodox în orizontala şi extroversiunea misiunii, diaconiei sau ştiinţei. Altfel, lipsit de fundament şi suflu duhovnicesc întregul activism misionar şi social al Bisericii îşi pierde specificul, forţa şi dinamismul ortodox inconfundabil.*

Acest gând revine ca un leitmotiv în toată opera

cuviosului Teoclit Dionisiatul. El a fost exprimat şi într-o convorbire duhovnicească avută cu un grup de monahi români în frunte cu păr.arhim.Cleopa Ilie cu ocazia unui pelerinaj în Sf.Munte, convorbire redată de păr.Ioanichie Bălan în frumoasa sa carte de "mărturii" despre acest itinerar românesc la "Locurile Sfinte": "Primul lucru pentru a ne mântui e să ne sfinţim viaţa, să ne despătimim şi să ne unim cu Dumnezeu. Acesta e cel mai mare scop al vieţii noastre". "După ce ne-am unit cu Hristos, diaconia, slujirea vine de la sine şi în chip firesc ajutată de harul lui Dumnezeu. Dacă omul e robit de patimi, sufletul lui e întunecat şi nu poate lumina şi zidi pe alţii, pierdem suflete şi ne pierdem noi înşine mântuirea. Deci întâi să ne curăţim pe noi, apoi să luminăm şi să vindecăm pe alţii". "Să apăraţi Ortodoxia! Să menţineţi Duhul Evangheliei şi al Sfinţilor Părinţi!". "Să ne silim să facem pe oameni duhovniceşti, deprinzându-i nu numai cu nevoinţa trupească, ci şi cu cea sufletească". [32] *Un singur sfat: "Să ne rugăm, să ne rugăm, să ne rugăm!".* [33]

Superioritatea Ortodoxie faţă de celelalte confesiuni creştine şi ideologii rezidă tocmai în consecvenţa cu care a cultivat şi transmis de veacuri în forme personale vii (Sfinţii) această tradiţie duhovnicească unică. Şi ea ar putea fi azi ca şi înainte, şansa regăsirii spirituale de sine a omului modern şi a Europei actuale. O spune un mare istoric occidental al filosofiei antice, în urma unei vizite la Athos:

"Socotim Ortodoxia printre ultimele şanse ale Occidentului şi drept şansa creştinismului însuşi: un Occident aflat în stare de moarte clinică din punct de vedere spiritual, iar pe cealaltă parte, o Ortodoxie cu atât mai nouă cu cât nu e grevată de nici una din polemicile occidentale, nici de războaiele religioase şi care, maturizată prin cumplite persecuţii, ne aduce intact mesajul Dumnezeului Celui viu şi iubitor de oameni. În sfârşit un creştinism care nu este nici fad, nici plictisitor, nici minimalist, nici demagogic, necontaminat nici de raţionalismul reducţionist şi nivelator, nici de dualism, nici

de psihologism sau de clericalism. Adică de tot ceea ce Occidentul încearcă încă să justifice sau să se debaraseze. Aici circulă încă o sevă, o putere, un adevăr care are într-adevăr aerul să fie Adevărul însuşi". [34]

Diac. Ioan I.Ică jr.

NOTE

1. Lucrarea de referinţă rămâne cea a lui P.K.Christou, *To Hágion Óros Athonike`politéia, historía, téchne, zoé,* Athena 1987

În româneşte prezentarea cea mai frumoasă şi adâncă din punct de vedere istoric, geografic, artistic şi duhovnicesc, cu numeroase "convorbiri duhovniceşti" cu monahi athoniţi îmbunătăţiţi aparţine ierom.Ioanichie Bălan, *Mărturii româneşti la Locurile Sfinte*, Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1986, p.341-510.

2. Archim.André Scrima, *Reflexions sur les rythmes et la fonction de la tradition athonite*, în *Le Millenaire du Mont Athos Etudes et Melanges*, Venezia, 1963, II, p.301-324, aici p.301

3. *Ibidem*, p.323.

4. *Ibidem*, p.318 şi 303-304.

5. *Ibidem*, p.314-316.

6. *Filocalia* românească traducere de pr.prof.D.Stăniloae, VII, 1977, p.412-423.

7. Scrima, *op cit.*, p.317 şi 321-323: doar misterul trinitar al relaţiei Tată-Fiu perpetuat fidel de tradiţia isihastă poate depăşi relaţia stăpân-sclav, concept-cheie pentru destinul omului european al cărui rol a fost sesizat acut în a sa *Fenomenologie a spiritului* (1806) - deci contemporană *Filocaliei* - de Hegel. Şi Hegel a născut pe Marx, Marx a născut pe Lenin, etc Pentru destinul Filocaliei în spaţiul românesc, a se vedea studiul aceluiaşi A.Scrima, *L'evenement philocalique dans l'Ortodoxie roumaine*, "Istina", 1958, p.295-328, 443-475.

8. A se vedea K.Papoulidis, *Tò kínema tôn Kollybádon*, Athena, 1975. Şi în româneşte în teza păr Constantin Karaisaridis, *Sf Nicodim Aghioritul şi activitatea sa în domeniul liturgic* (teză de doctorat), "Studii teologice" 39 (1987), nr.1, p.6-66, şi nr 2, p.6-80. Şi K.Gnoth (vezi mai jos nota 11), p.115-127 (cu bibliografia mai recentă).

9. Vezi monografia lui Christoph Maczewski, *Die Zoi-Bewegung Griechenlands. Ein Beitrag zum Traditionproblem der Ostkirche* (Forschungen zur systematischen und okumenischen Teologie 21),

Gottingen, V&R, 1970. Mai nou şi studiul cu biografia la zi a lui Vassilios N.Makridis, *The Brotherhoods of Theologians in Contemporary Greece*, "Greek Ortodox Theological Review" 33 (1988), nr.2, p.167-187.

10. Theodoros Zissis, *Orthodoxe Theologie in Griechenland heute* în: *Theologie dans l'Eglise et dans le monde* (Études théologiques de Chambésy 4), Chambésy-Géneve, 1984, p.176-185, aici p.179-180. A se vedea şi critica lui Chr.Yannaras din *Kataphygio idéon Martyria*, 1987. Critica prof.Yannaras vizează trei aspecte: a) interesele economice inadmisibile (exploatarea membrilor, proprietăţi şi averi imense, etc.); b) angajamentul politic de dreapta (organizaţia compromiţându-se grav prin colaborarea activ cu regimul dictatorial al "coloneilor" între 1967-1974); şi, mai ales, deviaţiile teologice şi eclesiale de tip protestant şi sectar: ideologizarea şi moralizarea creştinismului şi individualismul religios elitar eticist şi pietist ca "erezie eclesiologică": "Eram o castă de "aleşi", o sectă a "purilor", cu misiunea de a "salva" Biserica de la căderea ei morală. Aveam propriile noastre modele de evlavie, propriile noastre case de cult. Reformasem prescripţiile privitoare la post şi respingeam icoanele. Disprețuiam tradiţia populară vie a Ortodoxiei, arta ei teologică, evlavia şi cultul ei. Voiam să corectăm greşelile apărute în creştinism în decursul veacurilor şi de aceea deduceam totul printr-un salt peste veacuri, direct din Noul Testament şi din primele comunităţi apostolice - ca şi protestanţii". Din păcate autorul acestor rânduri n-a părăsit individualismul, puritanismul "frigid" şi pietismul "Zoi"-ului decât pentru a cădea în extrema "erotismului" şi "euharistismului" existenţialist, un fel de versiune elenofilă a vechilor teologumene despre" sobornost" şi "eros" ale slavofililor şi filosofiei religioase ruse.

11 Klaus Gnoth, *Antwort vom Athos. Die Bedeutung des heutigen griechischen ortodoxen Mönchtum für Kirche und Gesellschaft nach der Schrift des Athos mönchs Theoklitos Dionysiatis "Metaxỳ ouranoû kaì gês"* (Kirche und Konfessionen 30), V.&.R., Göttingen, 1990, 324 p. (teză de doctorat, Marburg 1988), aici p.127.

12. Cele mai importante edituri de cărţi duhovniceşti filoathonite sunt cele ale lui S.Schoinas (Volos), Al.şi E.Papadimitriou (Atena, "Astir"), V.Regopoulos şi Stelianos Kementzentzidis (Tessaloniki, "Orthodoxos Kypsele"). Cf.K.Gnoth, *op.cit.*, p.130-140. Semnificativ în acest sens este

"cuvântul înainte al editorilor" de la "Astir" care în 1956 îşi inaugurau editura tocmai prin publicarea cărţii cuviosului Teoclit Dionisiatul "Între cer şi pământ" (ed.II, p.7-8): "N-a putut scăpa atenţiei noastre falsificarea tradiţiei spirituale ortodoxe ce se săvârşeşte de mulţi ani în spaţiul Sfintei Biserici a Greciei. O consecinţă directă a acestei falsificări a fost înlăturarea scrierilor patristice şi înscăunarea în locul lor a unui întreg sistem de ediţii de provenienţă occidentală. O mulţime de cărţi din literatura religioasă occidentală, pline de intelectualism şi sentimentalism bolnăvicios romano-catolic sau protestant au fost oferite ca hrană duhovnicească poporului nostru ortodox, fie prin traduceri, fie prin ediţii influenţate fundamental de Occident. Pentru aceasta, casa noastră de editură "Astir" a preluat, după putere, cu mult zel editarea nefalsificată a scrierilor patristice şi promovarea tezaurului duhovnicesc al spiritualităţii monahale, atât de indisolubil legat de învăţătura şi viaţa ortodoxă. Astfel, din 1956 s-a păşit la ediţia a doua a "Filocaliei", "Pidalionlui", "Scării" Sf.Ioan Sinaitul, a "Cuvintelor ascetice" ale Sf.Isaac Sirul, a "Patericului" şi a altor cărţi care respiră aroma gândirii ortodoxe. Inaugurarea seriilor ediţiilor noastre de mai sus a constituit-o cartea cuviosului monah Teoclit Dionisiatul, o excelentă apologie a monahismului ortodox unind în ea o profundă experienţă duhovnicească cu o formă literară extraordinar de atrăgătoare. Cartea a avut deja un mare ecou atât la noi cât şi în afara Greciei. Întrucât s-a epuizat de mult, s-a ajuns la o a doua ediţie sporită prin adăugare de noi capitole şi îmbunătăţită din punct de vedere al împărţirii materiei. Credem că circulaţia largă a acelei cărţi va contribui la cunoaşterea mai adâncă a monahismului călăuzind cugetarea şi inima spre izvoarele autentice ale teologiei ortodoxe în care există libertatea şi curăţia, luminarea în Hristos şi unirea cu Dumnezeu".

13. K.Gnoth, *op.cit.*, p.135-140 despre activitatea "Uniunii Ortodoxe Panelene" (organ de presă: "Orthódoxos Týpos"), despre literatura antieretică şi pamfletară excesivă adeseori ca stil şi spirit a întemeietorului lor: arhim.Charalambos Vasilopoulos (+1982) şi despre derapajul riscant spre xenofobie, integrism şi "hiper-ortodoxism". Aceste evoluţii periculoase l-au făcut pe cuviosul Teoclit Dionisiatul să renunţe la colaborarea sa la acest ziar (informaţie epistolară). A se vedea şi Vasilios N.Makridis, *Aspects of Greek Orthodox Fundamentalism,* "Orthodoxes Forum" 5

(1991), p.49-72.

14. K.Gnoth, *op.cit.*, p.29-33.

15. *Fiara cu 7 capete a Apocalipsei şi femeia înveşmântată cu soarele,* articol din 1956 reluat *în Athonikà ánthe* (Flori athonite), "Astir", Atena, 1963, 1993, p. 246-263. Cele şapte capete ale fiarei apocaliptice actuale sunt: francmasoneria, hiliasmul, protestantismul, comunismul, voltairismul, papismul şi curentele antiortodoxe din sânul Ortodoxiei.

16. *Teologi ai lui Hristos*, articol 1956, *ibidem*, p.275-287.

17. *Monahismul ortodox şi frăţiile "monastice"*, articol 1961, *ibidem,* p.26-32.

18. *Despre "civilizaţia elenocreştină"* (A.Tsrintanis), articol 1958, *ibidem*, p.142-149.

19. *Probleme ale vieţii monahale*, 2 articole din 1960-1961 în care polemizează cu tânărul Chr.Yannaras (n.1935) care într-un articol pseudonim intitulat *Mentalitatea ascetică şi creştinismul*, acuza - pe urmele lui Berdiaev - ascetismul de "maniheism", *ibidem*, p.63-73. Despre "neoortodocşi", a se vedea şi documentarul nostru: *Neoortodocşi şi Ortodoxie în Grecia de azi* în "Mitropolia Ardealului" 33 (1988) nr.3, p.106-116.

20. A se vedea documentarul nostru: *"Erezia neoortodocşilor" sau despre "eros" şi "agape" în Biserica Ortodoxă din Grecia de azi,* în "Mitropolia Ardealului" 33 (1988), p.100-117. Şi volumul nostru în curs de apariţie la editura "Deisis".

21. K.Gnoth, *op.cit.*, p.32-33.

22. Demostenes Savramis, *Zur Soziologie des byzantinischen Mönchtums*, Brill, Leiden, 1962 şi comentariul lui K.Gnoth, *op.cit.*, p.142-152.

23. Andreas Phytrakes, *Hoi Monáchoi hos koinonikoì didáskaloi kai ergátai en tè Anatoliké Ekklesía (*Monahii ca dascăli şi lucrători sociali în Biserica răsăriteană veche), Atena, 1950. Cartea reprezintă teza de doctorat a celui ce din 1958 va deveni directorul general al instituţiei misionare oficiale a Bisericii Greciei "Apostoliki Diakonia", desfăşurând o activitate caritativă impresionantă. O discuţie critică a tezei, la K.Gnoth, *op.cit.*, p.187-203.

24. *Athonikà Ánthe* I, 1963, p.46.

25. *Ibidem*, p.53.

26. *Ibidem,* p.27.

27. *Ibidem*, p.115.

28. *Ibidem,* p.326, 334 ş.a.

29. *Ibidem*, p.325.

30. K.Gnoth, *op.cit.*, p.81-82. Secţiunea a II-a a tezei de doctorat (p.37-113) a pastorului luteran din Rhemscheid (Germania) Klaus Gnoth despre "Între cer şi pământ" este consacrată unei minuţioase şi remarcabile analize pe "teme" şi "cercuri" a cărţii. Analiza evidenţiază cu pregnanţă structura "iniţiatică" a "dialogurilor". Cele 58 de capitole sunt grupate în 4 "cercuri" concentrice: 1. "căutarea" (cap.1-8), 2. "lupta" pentru (cap.9-26), 3. "intrarea" în (cap.27-34) şi 4. "desăvârşirea" "vieţii adevărate". Ele corespund în mare: neliniştii şi căutării mântuirii de către omul din lume; luptei din sufletul omului între viaţa adevărată a monahului şi existenţa neautentică în lume; monahismului ca intrare în viaţa adevărată; şi eremitismului ca desăvârşire a vieţii adevărate.

31. Nu este poate inutil să semnalăm că inclusiv cercetarea ştiinţifică serioasă actuală părăseşte teoria influenţelor orientale în constituirea monahismului creştin, teorie în vogă în prima jumătate a secolului nostru. Cf.Antoine Guillaumont, *Aux origines du monachisme chrétien. Pour une phénomenologie du monachisme* (Spiritualité orientale 30). Bellefontaine, 1979, p.215-227, 228-239, 66. Pentru savantul francez, monahismul este un fenomen religios general uman cu structură şi coerenţă proprie care-i comandă formarea şi dezvoltarea. El se explică cel mai bine plecând de la năzuinţa omului după "unificare", una din exigenţele fundamentale ale conştiinţei religioase. "Plecând de la acest dat fundamental, ideea de unificare, se explică toate conduitele şi demersurile esenţiale ale vieţii monastice: celibatul, renunţarea, retragerea (anahoreza), expatrierea, reculegerea în singurătate, concentrarea contemplativă, etc." (p.227 şi 66). Monahul devine unul ca să se unească cu Cel Unul. Această idee fundamentală este pusă la baza existenţei monahale şi de Sf Dionisie Areopagitul (*De Eccles. Hierarchia VI*); a se vedea studiul lui Rene Rocques, *Elements pour une théologie de l'etat monastique selon Denis l'Aréopagite* în, acelaşi, *Structures théologiques de gnose à Richard de Saint-Victor,* P.U.F., Paris 1962, p.198-225.

32. *Mărturii româneşti...* (vezi nota 1), p.468-469. A se vedea tot aici,

opiniile similare şi categorice ale păr.arhim.Iustin Popovici: "Biserica Ortodoxă are nevoie de un monahism spiritual, de rugăciune, nu de un monahism social. Altfel nu putem ieşi din această profundă criză în care se zbate Biserica şi monahismul". "Mă îndoiesc dacă mai sunt astăzi călugări şi mireni care practică rugăciunea lui Iisus. Monahii de azi s-au îndepărtat de adevărata trăire duhovnicească". "Sunt împotriva desei Împărtăşanii de la Sfântul Munte de acum". "Să învăţăm a ne ruga şi a posti, că de aici vine tot binele. Pentru aceea nu se poate reface unitatea Bisericii, că nimeni nu se mai roagă azi cu post" (p.551-552).

33. *Athonikà ánthe*, p.123.

34. J.Biés, *Athos. Voyage a la Saint-Montagne*, Dervy-Livres, Paris, 1980. După V.Cândea, *Care Europă ?* "Dilema" nr.52, 7-13 ianuarie • 1994, p.7.

Notă asupra ediţiei

*) Traducerea s-a efectuat după textul original grec al cărţilor cuviosului Teoclit Dionisiatul: *Metaxỳ ouranoù kai gès*, ed.V, 1986 şi *Athonikoì dialogoí*, ed.II, 1983. Editura "Pelerinul român" din Oradea a publicat, fără autorizaţia autorului, manuscrisul unei traduceri mai vechi din 1964 semnate de regretatul păr.prof.Olimp Căciulă, a primei ediţii, incomplete, a volumului "Între cer şi pământ". Faţă de ediţia I, ediţia II, definitivă, revizuită şi adăugită, aduce diviziunea extrem de necesară a textului în capitole şi amplifică cu aproape o treime textul iniţial (cap.1-8, 24, şi 56-57 lipsesc deci din textul ediţiei I). În schimb ed.II renunţă la bogatele ilustraţii colorate cu icoane din prima ediţie şi la capitolul despre iconografia ortodoxă şi scurta explicare a icoanelor din carte redactate de Photios Kontoglou, ca şi la scurta biografie a iconografului Ralles Kopsidis, de la care provin vinietele şi desenele din ediţiile greceşti ale cărţilor cuviosului Teoclit. Tradusă parţial în limba engleză şi germană, şi integral în arabă şi japoneză, cartea "Între cer şi pământ" este publicată acum pentru prima dată în româneşte într-o nouă traducere integrală ca primul volum de "Dialoguri la Athos". Editată aici ca al doilea volum, "Teologia rugăciunii minţii" apare acum pentru prima dată în limba română.

XXXVIII

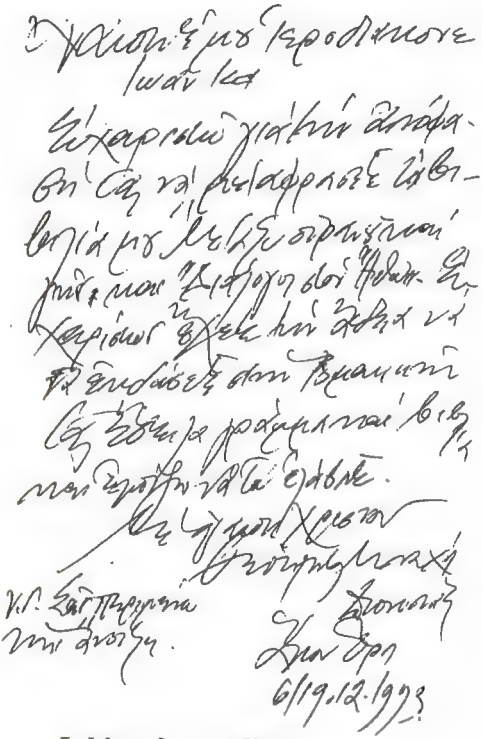

Iubite al meu diacone
Ioan Ică,

mulțumesc pentru hotărârea voastră de a traduce cărțile mele: "Între cer și pământ" și "Dialoguri la Athos".

Cu bucurie aveți permisiunea de a le edita în românește.

V-am trimis o scrisoare și niște cărți și sper că le-ați primit.

Cu dragoste în Hristos,
Theoklitos monahul Dionysiatul

Sfântul Munte
6/19.12.1993

Prefață

(la ediția întâia)

După dumnezeiescul Apostol Pavel, oamenii duhovniceşti "sunt datori" (Rom.1,14) față de toate clasele sociale şi, după acelaşi Apostol, sunt mai ales datori față de cei rătăciți. Gândindu-mă din poziția umilă în care mă găsesc la răspunderea aceasta şi având în urma unei îndelungate experiențe certitudinea că cei mai mulți dintre Creştinii noştri arată neîncredere instituției Monahale mai mult din rătăcire şi din neştiință decât din convingere conştientă, am dorit întotdeauna scrierea unei lucrări duhovniceşti menite să apere viața Monahală cea după Dumnezeu şi, în acelaşi timp, să informeze "nu cu înfumurare în cuvânt, nici cu argumente de înțelepciune omenească" (I Cor.2, 4) ci "cu o inimă simplă" (Efes.6, 5) care este scopul şi misiunea celor care s-au lepădat de lume ca să urmeze neîmprăştiat lui Hristos. Simțeam din plin seriozitatea unei lucrări şi de aceea n-am îndrăznit niciodată să-mi îngădui mie însumi o asemenea întreprindere; mă rugam, totuşi, Prea Bunului Dumnezeu să împlinească această dorință ascunsă a inimii mele în persoana iubitului şi dragului meu fiu duhovnicesc, părintele Teoclit, despre care aveam încredințarea că este cel mai indicat să facă acest lucru, ținând seama de lucrările tipărite de el de-a lungul timpului în revistele religioase şi de devotamentul lui în cuvânt şi în faptă față

de idealul Monahal.

Cu autoritatea de părinte duhovnicesc pe care o aveam asupra lui l-am îndemnat de multe ori la aceasta dar el refuza ca întotdeauna din modestie şi din diferite pricini "s-a ţinut ascuns cu grijă" (Luc.1,24) ani îndelungaţi. În cele din urmă am fost silit să-i dau din nou poruncă plină de îndemn, luând-o şi pe aceasta din Apostolul Pavel: "Slujba ta, fiule, adu-o la cunoştinţă" (II Tim.4,5) şi cu ajutorul Harului dumnezeiesc, nu am fost dezmințit în nădejdea mea. Imitând pe Acela care a fost ascultător până la moarte pe Cruce (Fil.2,8), pe Mântuitorul nostru Hristos, bunul ucenic a primit recomandarea noastra şi s-a apucat de lucrare, pe lângă toate celelalte preocupări duhovniceşti şi ascultarea sa ca secretar al Sfintei noastre Chinovii. Şi având drept hrană binecuvântarea noastră şi drept călăuză studiul de-Dumnezeu-purtătorilor Părinţi, a scris cartea aceasta. Această lucrare duhovnicească a sa am caracterizat-o drept un efort al unei vieţi duhovniceşti "între cer şi pământ" şi dau slavă Părintelui Ceresc pentru că m-a învrednicit acum la sfârşitul vieţii, să văd cu bucurie pe fiii mei duhovniceşti aducând, după cuvântul Psalmistului, "mlădiţe" de duhovnicească facere de bine (Ps.127, 3).

Doresc ca această frumoasă lucrare să folosească iubitorilor de Hristos ca izvor de apă duhovnicească vie şi întremătoare iar celor ce, fie din neştiinţă, fie din rătăcire, privesc cu răceală instituţia Monahală, să le devină o călăuză mântuitoare, care să-i ajute să evite judecăţile lipsite de bunăvoinţă şi superficialitate la adresa unei instituţii care cuprinde în sine o incomensurabilă valoare spirituală şi care a adus şi aduce atâtea servicii Bisericii şi neamului omenesc.

ARHIMANDRITUL GAVRIIL
Egumenul Sfintei Chinovii
a Sfântului Dionisie din Athos, 1956

Introducerea Autorului
(Ediția întâia)

Având drept singură hrană binecuvântarea cinstitului meu Părinte duhovnicesc şi drept îndrumător studiului de-Dumnezeu-purtătorilor Părinţi am ajuns la scrierea cărţii de faţă, care constituie un efort de a înfăţişa spiritualitatea Monahismului Bisericii Răsăritene şi premizele existenţei şi funcţionării lui.

Tendinţele contemporane de nivelare "a asperităţii" naturale ascetice a Creştinismului, adică a "Crucii", a "căilor aspre" sau a celei "strâmte şi înguste"(Mt. 7,14), extinse din nefericire chiar până la instituţia Monahismului, îndreptăţesc în chip absolut necesitatea unei "apologii" a "nădejdii care este în noi" (I Petru 3, 5).

Cititorul va înţelege că am eliberat lucrarea aceasta de toată povara, de altfel de prisos, a metodelor ştiinţifice, dat fiind că gândirea ştiinţifică se găseşte dincoace de aria spiritualităţii Creştinismului. M-am străduit să mă apropii de limitele unui adevăr atât de familiar sufletului nostru, având drept unic impuls suflările cele dumnezeieşti "ca o adiere de vânt subţire"(III Regi 19,12) ale duhului Ortodoxiei, dat fiind că de-a lungul întregii cărţi Credinţa şi Dragostea constituie noţiunile de căpetenie.

De asemenea, ca un produs al ascultării care, împreună cu sărăcia şi fecioria, constituie tripticul

Monahismului nostru, cartea aceasta eliberează pe scriitor de răspunderea care, în chip consecvent, priveşte operele de iniţiativă personală. "Ceea ce am, aceea îţi dau" (F.A.3, 6).

Este cu putinţă ca lucrarea noastră să aibă şi greşeli, mai multe sau mai puţine. Nu trebuie să se scape din vedere însă faptul că "rătăcirea este legea minţii noastre".

Nădăjduiesc numai că cititorului nu-i va fi greu să distingă sinceritatea cu care este scrisă şi dorinţa înflăcărată de a face să răsară în toată slava lui idealul Monahal, atât de omenesc şi atât de dumnezeiesc, al cărui inconvenient stă poate doar în aceea că este excesiv de înalt şi atât de plin de osteneli încât chiar şi pe cei puternici îi arată ca nimicuri înaintea lui.

În fine, o satisfacţie pentru smeritul scriitor al acestei cărţi ar fi dacă lucrarea aceasta, judecată oricum ca o "nebunie" de critica atee, nu ar fi considerată totuşi, în vremurile acestea, ca o "piatră de poticneală" şi de cei "apropiaţi de credinţă".

Cu aceste gânduri, şi în urma poruncii duhovnicului meu, Egumenul arhimandrit Gavriil, încredinţez această carte tiparului, cu dorinţa ca ea să devină folositoare fraţilor mei şi să fie privită ca o mică contribuţie la Monahismul Bisericii Răsăritene a lui Hristos.

Prea neînsemnatul monah
TEOCLIT DIONISIATUL
În Sfânta Mănăstire a Sfântului Dionisie
din Sfântul Munte, 1956

Introducerea autorului
(Ediția a doua)

Cartea "Între cer şi pământ" aduce oamenilor mesajul Sfintei Pustii, mesajul Dragostei Dumnezeieşti, mesajul adorării fără tăcere a Dumnezeului Unul în Treime şi, de aceea, a fost citită într-un spaţiu foarte larg şi cu multă dragoste în poporul nostru ortodox fiind tradusă în întregime sau în parte în limbi europene ca şi în arabă.

Pe lângă acestea, Elogierea ei de către Academia Atenei, mulţimea criticilor laudative au arătat şi ele semnificaţia cărţii în literatura teologică şi bisericească din ultimii ani.

Epuizarea de mult timp, cererea ei permanentă au impus o nouă editare, pe care a întreprins-o prompt din nou casa de editură ''Astir'', cunoscută prin tipăriturile de texte duhovniceşti.

Lăsând aproape intact textul, autorul a simţit nevoia împărţirii pe capitole, a unor uşoare îndreptări, ca şi a sporirii ei cu noi capitole pe care le-a socotit indispensabile urmând şi în această privinţă Tradiţia duhovnicească a Părinţilor.

Se poate - am scris în prefaţa ediţiei întâia şi o repet şi astăzi - să aibe cartea aceasta şi greşeli, mai multe sau mai puţine. Nu trebuie însă să scăpăm din vedere aceea că "greşeala este o lege a minţii noastre". Nădăjduiesc numai că cititorului nu-i va fi greu să distingă

sinceritatea cu care a fost scrisă şi dorinţa înflăcărată de a face să răsară în toată slava lui Idealul Monahal, atât de omenesc şi atât de dumnezeiesc şi al cărui inconvenient stă poate doar în faptul că este excesiv de înalt (sublim) şi implică atâtea osteneli încât chiar şi pe cei puternici îi arată a fi de nimic în faţa lui.

Monahul Teoclit Dionisiatul
Sfântul Munte 1966

1. "Poartă a cerului"

...Priveam împreună cu prietenul şi fratele meu de pe puntea vasului în întunericul zorilor primăvăratice forma peninsulei şi vârful ca un con înalt al Athosului. Mănăstirile de pe latura apuseană abia se distingeau. Sentimentul unei aşteptări mari şi sfinte inunda sufletul meu. Tot ceea ce ştiam ca istorie şi legendă din cărţi se trezea încet în amintirea mea. Un ascet cu părul în întregime alb care călătorea împreună cu noi parcă ne vorbea în pacea lui netulburată despre patria sa duhovnicească, parcă ne spunea că ne apropiem de o ţară de utopie. Vasul ne purta tot mai aproape spre o lume frumoasă, îngerească, un loc aparte cu înfăţişare specifică al pământului grecesc destinat rugăciunii şi vieţii mistice în Hristos, spre una din porţile cerului...

Am aruncat ancora în Dafne, primul port al Sfântului Munte. Dafne este locul care oglindeşte întreaga mişcare comercială a comunităţii monastice, care nu e constituită din îngeri. E, prin urmare, manifestarea cea mai materială a vieţii aghioriţilor . De aceea e bine ca vizitatorul să plece cât mai repede de aici. Primele impresii sunt un prost sfătuitor dar şi unul nedrept, în principal pentru sufletele neputincioase...

După primele formalităţi am luat-o pe drumul ce duce spre capitala Careia. O bogăţie de flori, o luxuriantă

vegetație în toate nuanțele de verde. Cerul albastru, tăcerea aproape absolută. Am mers pe jos, ca la o jumătate de oră, pe o cărare care se deschidea în sus, între un șir de coline cu o floră variată și o mare puțin adâncă.

Ne-am oprit la un mic pod. Acolo ședea odihnindu-se un ascet venind de la Careia în drum spre sihăstria sa, Carulia. L-am salutat. Ne-a răspuns la salut și ne-a binecuvântat. Bătrânul ținea în mână mătăniile și se ruga în taină. Prietenul meu îl privea cu nesaț. Eu l-am studiat în adâncime și în privirea lui ascetică am descoperit duhul ascetic...

- Ce lucru folositor ne-ați putea spune preacuvioase părinte? l-am întrebat pe pustnic.

După ce ne-a privit cu multă blândețe și seninătate, sihastrul a răspuns:

- Ce să spun eu? A spus-o Domnul:"siliți-vă să intrați prin poarta cea strâmtă" (Mt.7, 13)... Și a tăcut.

- Vrem să devenim monahi, părinte, a zis prietenul meu.

Pustnicul și-a înălțat privirea spre cer, s-a gândit puțin și apoi a zis:

- Câți se retrag din lume, se retrag în principal din trei motive: fie din conștiința păcătoșeniei, fie din dorința împărăției cerurilor, fie din dragoste de Dumnezeu. Dacă nu premerge unul din aceste trei scopuri...

- Dacă nu premerge? am zis.

- Atunci monahismul e neîntemeiat a răspuns sihastrul.

- Sfinția voastră, părinte, dacă permiteți, pentru care din cele trei motive v-ați făcut monah? Din iubire de Dumnezeu, din dorința împărăției viitoare, sau din conștiința păcătoșeniei?

- Negreșit din iubire de Dumnezeu, a zis prietenul meu.

- Ce importanță are din care din cele trei motive am devenit monah? Dumnezeu să miluiască sufletul meu

nenorocit, fiul meu. N-am fost un drept. Unul din mulțimea păcătoşilor tragicului nostru pământ. Un credincios necunoscut al sfintei noastre Biserici Ortodoxe. Nu sunt recunoscător lui Dumnezeu atât pentru originea mea, cât pentru credința noastră dreaptă. M-am născut într-un sat din Grecia. Am trăit şi nu am trăit în lume. Cel ce iubeşte pe Hristos nu trăieşte în lume. Şi sufletul meu a iubit pe Hristos din tinerețea mea. Părinții mei erau oameni săraci şi paşnici. Când îmi aduc aminte de ei mă transpun parcă în familia sfântă a Iisus-ului meu. Cât de şters a trăit Dumnezeul meu întrupat şi Prea Sfânta Lui Maică! Neînsemnați într-un loc cu totul neînsemnat! Şi cât de străin şi sărac S-a născut Mântuitorul meu!...

...Am iubit sărăcia şi pe săraci fiindcă trăiau adevărul pe care îl ascunde sărăcia în cele materiale şi în duh. Nu există făptură mai frumoasă decât aceea care simte nevoia să fie săracă în cuget şi în cele materiale. Îmi amintesc că de mic copil am iubit pe cei săraci şi pe cei smeriți. De aceea L-am rugat pe Domnul meu să mă învrednicească să rămân sărac. Am vrut din tinerețea mea să mă fac părtaş al sărăciei şi patimilor Lui.

M-au zguduit totdeauna textele imnografice ale Bisericii care se referă la sărăcia lui Iisus. Acum, la o vârstă mai înaintată, mi s-a descoperit că Dumnezeu mi-a auzit rugăciunea mea. Fiindcă viața mea a fost o călăuzire continuă de către Dumnezeu ca să devin un sărac cu duhul. Culminarea acestei pedagogii nevăzute a Iisus-ului meu a fost rânduirea mea într-unul din cinurile monahale ale acestei porți a cerului. El m-a îmbrăcat în sfântul şi îngerescul chip al Monahului ortodox. El m-a făcut ucenic al unui sfânt Bătrân. El m-a predat ocrotirii Maicii Lui: "Femeie, iată fiul tău" (Ioan 19, 26)... Acum plâng cu recunoştință...

Pustnicul a izbucnit în lacrimi senine, s-a ridicat, şi-a luat sacul de sihastru, ne-a îmbrățişat şi a plecat. De emoție am rămas fără glas. Ne-am cufundat fiecare în

gândurile lui şi am luat-o în direcţia opusă...

...Ca să-l ispitesc pe prietenul meu pe drum am zis:

- Ai vrea să urmezi pe Pustnic pe calea lui? Ai putea să te supui asprei lui nevoinţe (asceze)?

- Nu ştii că pustia sub ascultarea unui Bătrîn m-a atras mai mult decât sfânta chinovie? Dealtminteri, intensitatea nevoinţei va fi pe măsura tenacităţii mele. Ceea ce trebuie să căutăm noi nu sunt însă modalităţile de nevoinţă (asceză), desigur toate folositoare, ci cum să ne curăţim sufletul de patimi...

- Cred, am răspuns, că preferarea unei forme anume de viaţă monahală este o temă ce ţine de criterii personale aplicate de cineva doar pentru a atinge scopul.

- Care este, după părerea ta, scopul principal? a întrebat prietenul meu.

- Nu e mântuirea sufletului? am răspuns.

- Da, aşa e, a zis prietenul meu şi a tăcut...

2. "Ca un ciorchine plin de viaţă"

... După un drum de o jumătate de oră în sus pe panta pietruită, am ajuns la Mănăstirea Xeropotamu. Am urcat în Mănăstire şi am fost conduşi într-un mic balcon pe care îl umbrea frunzişul bogat al unui arbust bătrân. Din balcon priveam marea liniştită, Dafne şi ţărmul din faţă al peninsulei Sithonia. Liniştea era nesfârşită, locurile fermecătoare, tăcerea parcă se auzea, pacea domnea în piepturile noastre tinereşti. Prietenul meu lăcrimă la această privelişte.Iar eu, ca ţintuit de privelişte naturală şi de bucuria mea, monologam: Într-adevăr aici e o poartă a cerului. Cer sau ca un cer, completă fratele meu în Hristos, mai emoţionat decât mine...

Ni s-a adus cafea şi, fiindcă nu aveam încă permis de şedere, a trebuit să plecăm la Careia. Ajunşi aici, am cerut să ne închinăm la Sfintele Moaşte şi la bucata mare din Cinstita Cruce. Am fost conduşi în diaconicon unde ni s-au expus racle de argint şi aur cu moaşte ale diferiţilor Sfinţi, ca şi aşezământul Cinstitei Cruci a Domnului.

Am îngenunchiat şi le-am sărutat cu evlavie şi cu dor nespus. Sfintele Moaşte şi îndeosebi Cinstita Cruce răspândeau o bunămireasmă negrăită, care a străpuns inima mea. Inima mea era ca străpunsă de cuiul lui Hristos care-şi lăsase urma în Lemn...

Genunchii îmi tremurau literalmente şi am izbucnit

în plâns. La fel şi prietenul meu... A trecut mai bine de o oră. Când ne-am ridicat, l-am văzut numai pe preot. Sfintele moaşte fuseseră depuse deja în Sfântul Altar. Prea evlaviosul preot cânta cu glas scăzut: "Ca un ciorchine plin de viaţă ţii pe Cel prea înalt, cinstită Cruce"...Şi, întorcându-se spre noi, el a zis cu străpungere: Fraţii mei, iată de ce există oameni care nu cred în Hristos - Dumnezeu, răstignindu-L împreună cu tâlharii! Când îmi ador sinea mea, când am cultul eului propriu atunci ignor cu desăvârşire nebunia înţeleaptă a iubirii şi ieşirea (extazul) ei din hotarele firii spre folosul altuia. Văd coborârea contrară raţiunii a unui Dumnezeu până pe lemnul cel mai de necinste la care v-aţi închinat şi nu înţeleg că printr-o astfel de moarte s-a manifestat iubirea Lui extatică... De altfel nu trebuie să uităm că mărimea iubirii din Hristos era proporţională cu măreţia Lui de neconceput de mintea omenească...

I-am sărutat mâna iar el ne-a sărutat pe frunte şi am plecat plini de bucurie duhovnicească... Am mers spre Careia adânciţi în noi înşine. Dar ne întorceam fiecare când la dreapta, când la stânga, când înapoi, ca să admirăm frumuseţile naturale din dumbrăvi şi din colinele întinse. Jos verdeaţă, sus albastru, marea albastră şi pretutindeni lumină şi armonie...Liniştea respira în tot cuprinsul văzut şi pacea lui Dumnezeu lucra în chip dumnezeiesc în inimile noastre! Prietenul meu s-a oprit nemişcat şi m-a privit cu ochii înlăcrimaţi.

- Cum ţi se par toate acestea? mi-a zis.

- O, fratele meu, i-am răspuns, acum nu mai vorbesc. Acum plâng de bucurie şi slăvesc pe Domnul...

... Între Sfânta Mănăstire pe care am lăsat-o şi Careia, într-un câmp în care creştea iarbă, ne-a ajuns un monah până în 30 de ani, ca desprins dintr-o frescă a Şcolii cretane. Ne-a salutat, i-am răspuns la salut şi ne-am îndreptat tăcuţi spre capitală...

- Spre Careia fraţilor? a întrebat cu respect

Monahul.

- Da, părinte, am răspuns.

- Pentru prima oară veniți la Sfântul Munte? a întrebat iarăşi.

- Sperăm să fie prima şi ultima oară, a răspuns prietenul meu, fiindcă aici toate atrag atât de irezistibil, astfel ca întoarcerea să fie mai mult decât imposibilă...

- A, deci pe voi...v-a prins în cursă? a zis Monahul plin de har. Lucrul curios în chestiunea aceasta e că, în timp ce în cursele din toată firea se prind proştii din toată firea, în cursa monahală se prind numai cei mai deştepți din toată firea... Ce vreți, fraţii mei? E nevoie de ceva mai mult decât de o gândire comună şi de sentimente comune, ca să devină cineva monah. E nevoie de un fel de inspirație dumnezeiască de sus, de o iluminare, de o atracție, de un ajutor... Întăriți-vă, deci, în Domnul şi "împuterniciți-vă întru tăria puterii Lui"...Şi Monahul a tăcut...

- Pentru ce, părinte, am zis, e nevoie de o putere de sus ca să devină cineva monah?

- Nu înțelegeți că trebuie să faceți continuu invers față de calea firii? Că trebuie să navigați în susul râului, plutind împotriva curentului? Monahul este un monstru divin. Nu vă scandalizați. Nu este oare monstru ceea ce e paradoxal, tot ceea ce nu e natural? Monahii, deci, nu trăiesc după fire, din moment ce exercită funcții mai presus de fire. Firea cere căsătoria. Monahul calcă porunca ei. Firea cere hrană, monahul zice că nu. Firea cere libertate, dar el se face rob de bunăvoie. Trăieşte aici, dar se gândeşte la cele de sus. Petrece pe pământ, dar priveşte la cele dumnezeieşti, pe acelea şi le închipuieşte, spre ele se îndreaptă, pe acelea le doreşte, disprețuieşte cele de jos şi trăieşte cele de dincolo. Monahul uneşte ceea ce este natural cu ceea ce este supranatural. E un amestec de prezent şi viitor, de trecător şi veşnic, de pământ şi duh, de animal şi înger, de omenesc şi dumnezeiesc. Şi, după expresia unui Părinte al Bisericii, monahul e "un dumnezeu

care petrece în trup"...

...După aproape două ore de mers, zguduiți literalmente de cuvintele tânărului monah, am ajuns la punctul cel mai înalt, de unde apare panorama orășelului Careia. Priveliștea era de vis. De regulă, ceea ce este îndepărtat și fără contururi clare se impune spiritului. Dar am putut constata că frumusețea Careiei rezistă și de aproape...Am intrat în vechea basilică Protaton și am rămas aici timp de o oră rugându-ne și admirând coloritul, mișcarea și expresia uluitoare ale frescei lui Manuil Panselinos...Ne-am închinat la icoana "Axion estin" și am plecat...

3. Calinic Schitiotul

...După amiază am coborât în Schitul Cutulumușului. Ni se recomandase aici un sihastru vestit. Abia am ajuns în Schit, că o melancolie de moarte a cuprins sufletele noastre. Casele-colibe învechite şi mici. O tăcere adâncă domnea peste tot. Închis în sinea lui, Schitul se înăbuşa în groapa unde era zidit. Doi chiparoşi gemeni de trei sute de ani, dominau întreg cuprinsul. Ne-am închinat la moaştele sfântului medic Pantelimon şi ne-am răcorit din aghiasma lui rece ca ghiaţa. Am salutat câţiva smeriţi monahi şi am luat binecuvântările lor...

L-am vizitat pe sihastrul Calinic. Ne-a primit cu bucurie neprefăcută. Era o figură de om sfânt, curăţit în cuptorul nevoinţei. Bătrân dar viguros, înalt, palid, fermecător. Ochii lui erau adânciţi şi luminoşi. Semăna cu un nobil care părăsise desfătarea lumii şi "se supuse" jugului blând al Domnului (Mt. 11, 30)...

Ne-am prezentat Bătrânului şi i-am descoperit scopul vizitei noastre. Ne-a felicitat, ne-a urat mult folos şi a slăvit pe Dumnezeu pentru dorul dumnezeiesc ce a cuprins inimile noastre. Apoi ne-a condus în chilia lui simplă. Atmosfera ei de afară de lume răspândea o bunămireasmă de tămâie fină. Un Hristos bizantin răstignit dădea un accent propriu micii chilii a nevoitorului care

era plină de o taină metafizică... Ne-am aşezat pe nişte scaune mici şi Bătrânul ne-a adus smochine uscate şi apă de ploaie. Şi fără să vorbească ne-a făcut semn să gustăm din cele oferite...

Prietenul meu a îndrăznit întrebarea:

- Bătrâne sfinte, în epoca noastră în care valorile morale şi spirituale au suferit o surpare atât de tragică, credeţi că Monahismul va mai putea să ajute lumea, mai cu seamă că şi noi preferăm să ne facem monahi?

Ascetul a ascultat întrebarea, ne-a privit insistent, s-a întors spre Hristosul răstignit, şi-a învârtit mătăniile şi a răspuns cu seninătate: Da. Monahismul poate şi astăzi să ofere multe lumii. În principal să redea arhetipul omului pe care lumea l-a desfigurat... Problema oricărei epoci este problema omului. Lumea nu cunoaşte omul. Sau mai degrabă îşi confecţionează o imagine nenorocită despre om pe baza căreia îşi formează apoi şi filosofia ei distructivă. De aici începe drama lumii...

- Bătrâne sfinte, am întrebat, care este, după părerea Dvs., omul pe care lumea nu-l cunoaşte?

- Este omul lui Dumnezeu, a răspuns Bătrânul. Dar lumea nu-l ignoră numai pe el. Nu cunoaşte nici pe Dumnezeul omului. Şi aceste două realităţi, strâns împletite între ele, Dumnezeu şi omul, nu sunt o plăsmuire a fanteziei mele. Ele constituie teologia Creştinismului. Cu alte cuvinte, criza cumplită care există astăzi cu privire la Dumnezeu şi om este o criză a creştinismului însuşi în iradierea lui practică...

- Care este teologia creştinismului cu privire la om, părinte? am întrebat.

- Că Dumnezeu l-a plăsmuit pe om. Şi dacă Dumnezeu îl crează ca ultima lui făptură, vă închipuiţi ce trebuie să fie aceasta... Şi nevoitorul (Ascetul) s-a cufundat într-o contemplaţie tainică...

- De ce v-aţi întrerupt, Bătrâne sfinte? am observat eu.

- Mintea mea se întoarce, fiul meu, spre facerea omului. Şi rămân uluit şi răpit! Dumnezeu plăsmuieşte pe cineva asemenea Lui. Creaţia întreagă o zideşte printr-o poruncă. Pe mine însă mă plăsmuieşte cu atenţie, mă îngrijeşte, mă face desăvârşit, asemenea Lui după har. Îmi dă nemurire, libertate, minte, raţiune, inimă. Văd, simt, gândesc, judec, contemplu slava Dumnezeului meu... Cu puterile mele psiho-spirituale sunt o lume mare (megakosmos) într-o lume mică (mikrokosmos). Devin, după părerea unui mare Părinte al Bisericii noastre, un contemplator al creaţiei sensibile şi iniţiat al celei inteligibile şi nevăzute. Devin o icoană confecţionată de Dumnezeu iar icoana devine o asemănare a lui Dumnezeu. Deschid ochii spre frumuseţile creaţiei şi de aici, ca pe o scară, urc spre Creatorul meu. Mă bucură existenţa mea şi bucuria inimii mele este nesfârşită. Sunt unit mistic cu Dumnezeul meu...

Curăţia mea este îngerească. Plutesc întreg într-o lumină spirituală nezidită, necreată. Mintea mea e simplă, curată, întreagă iubire, nemurire, libertate. Sunt, după har, un Dumnezeu mic, un împărat al creaţiei. Privesc creaţia şi admir pe Creatorul meu. Admir frumuseţea mea spirituală, ca să mă prefac întreg în strofele unui imn. Mă adâncesc în iubirea Ta, ca să Te iubesc...

Şi Bătrânul nevoitor tăcu. Nimic nu se auzea în chilie. Acest dascăl profetic era căzut într-o contemplaţie extatică. O clipă am văzut lacrimi rostogolindu-se pe faţa lui netrupească. Cu ochii plini de lacrimi mi se părea a fi ca profetul Ieremia...

- Continuaţi, Bătrâne sfinte, am zis emoţionat...

Prietenul meu era ca răpit în văzduh şi urmărea scena tăcut. Atunci Pustnicul şi-a ridicat faţa, ne-a privit adânc şi a zis:

- Sunteţi nedumeriţi de ce am întrerupt relatarea? Fiţi siguri că n-am putut face altfel! Pe cât simt o bucurie nesfârşită atunci când înnoiesc amintirea obârşiei mele

dumnezeieşti, pe atât mă inundă sentimente zguduitoare, când trec la faza tragică care urmează stării fericite a protopărinţilor şi înţeleg căderea lor jalnică prin neascultare... Şi sfântul Monah a tăcut din nou...

4. Căderea - dogmă de credinţă

- ...În istoria lumii, copiii mei, a continuat Ascetul, n-a existat eveniment mai tragic decât căderea protopărinţilor. Călcarea poruncii lui Dumnezeu a avut semnificaţia unei catastrofe tragice pentru întreaga viaţă a umanităţii. Păcatul a fost dezastruos pentru întreg neamul omenesc, fiindcă a fost săvârşit de protopărintele nostru care concentra în sine întreaga umanitate. Nu trebuie să privim numai evenimentul exterior al căderii fiindcă acesta are puţină importanţă şi se explică uşor dată fiind starea de pruncie în care trăiau protopărinţii. Trebuie să cântărim semnificaţia interioară a faptului...

Prin atitudinea lui omul a denaturat relaţia lui filială faţă de Tatăl Cel ceresc, Dumnezeu. În afara acceptării obligatorii, prin credinţă, a evenimentului căderii, căderea este cerută şi ca o explicaţie a stricăciunii omului. Cu alte cuvinte, adevărul păcatului strămoşesc se sprijină pe alte două mari adevăruri: cel al existenţei unui Dumnezeu bun şi generos şi cel al mizeriei omului. Las deoparte aici, copiii mei, faptul că decăderea şi degenerarea omului se găseşte ca şi credinţă la toate popoarele vechi. În afara tainei căderii, omul e mai de neînţeles decât este pentru el însăşi taina neînţeleasă (a păcatului). Dogma Bisericii despre păcatul strămoşesc explică dezordinea din lume şi răul din om

- De altfel, a completat prietenul meu, contradicția existentă în om ce altceva mărturisește decât aceea că omul nu mai este așa cum a ieșit din mâinile Creatorului? Și, așa cum zice un înțelept apologet: "Dacă omul a fost făcut pentru Dumnezeu, pentru ce nu este în acord cu Dumnezeu? Și dacă nu a fost făcut pentru Dumnezeu, pentru ce nu poate să-și găsească liniștea și fericirea decât numai în Dumnezeu?" Nu este aceasta o logică rectangulară care explică evenimentul căderii?

- Într-adevăr, am observat. Experiența mizeriei pe care o poartă omul, ce altceva este decât dovada faptului că odată el a fost împărat? Măreția omului, spune cineva, este mare tocmai pentru faptul că se simte nenorocit. Este, deci, nenorocit fiindcă este nenorocit. Dar este și mare, fiindcă știe că este nenorocit. Cine altul se consideră pe sine nenorocit fiindcă nu mai e împărat, dacă nu împăratul decăzut?

- Copiii mei, a zis ava, aceste raționamente sunt înțelepte, dar ele au numai o importanță auxiliară pentru teme aflate de fapt dincolo de cunoașterea rațională. Și căderea este o dogmă de credință. Iar credința există ca rațiunea să se supună și să ajungă la recunoașterea limitelor ei. Din câte am studiat, evenimentele căderii sunt contrare celor cunoscute de obicei din experiență și de aceea apar improbabile celui ce nu crede. Este însă rațional ca fapte supranaturale să se petreacă într-o stare supranaturală și, prin urmare, să fie probabile numai în această primă stare, în care nu ne mai găsim. Și ca ele să fie improbabile în starea naturală în care ne găsim acum...

- Într-adevăr, preasfinte părinte, a completat prietenul meu. Am citit undeva că nu trebuie să ne îndoim de misterul care există în învățătura căderii și răscumpărării. Ca unul ce cuprinde pe Dumnezeu, e necesar să scape rațiunii umane. Cine poate să înțeleagă această mare dramă?

- Singură credința, am răspuns, care-și primește

plata ei. Numai credinţa poate să vadă rarefiată perdeaua deasă care ascunde taina de ochii oricărei cugetări trufaşe...

- Istoria sfântă, a completat nevoitorul, nu dă nici o explicaţie cu privire la ce a fost, deci, Paradisul, râurile, cei doi pomi, ce a fost şarpele, care a fost poziţia faţă de Dumnezeu a femeii şi a bărbatului sau, în fine, cu privire la ce anume este Dumnezeu, ce este dreptatea, mila şi sfinţenia Lui. O, ce adâncuri tainice se ascund sub laconismul relatării ei, cât de cutezători şi deşerţi suntem noi ca să ne facem judecători...

Câtva timp a domnit o adâncă tăcere. Întrerupând tăcerea noastră, prietenul meu a făcut următoarea observaţie: .

- Nouă, celor ce credem, ne este de ajuns să cunoaştem, în acord cu învăţătura Bisericii, că Dumnezeu l-a plăsmuit pe om după chipul şi asemănarea Lui (Fac. 1, 27) din iubire , pentru ca să-l facă părtaş firii dumnezeieşti (II Pt.1, 4). Că l-a cinstit cu libertatea morală. Că i-a dat o poruncă pedagogică. Că diavolul l-a amăgit şi, de aceea, separat de Dumnezeu, omul a murit spiritual, mintea şi inima i s-au denaturat , a fost supus depravării psiho-spirituale şi şi-a creat singur tragedia...

- Într-adevăr, l-am întrerupt, cât de folositor este pentru omul credincios să-şi amintească în fiecare zi de obârşia lui dumnezeiască, de căderea lui în Eden, dar şi de răscumpărarea lui. Astfel nu se va amăgi cu ideea că este un fiu sănătos al lui Dumnezeu. Şi, atunci, primind prin credinţă darurile lui Hristos, se va face fiu al lui Dumnezeu. Dar până la moarte fiecare va purta, mai mult sau mai puţin, stigmatele stricăciunii adamice. Sunteţi de acord, părinte sfinte?

- Desigur, a răspuns nevoitorul. De altminteri Monahismul, de care m-aţi întrebat, tocmai aceasta urmăreşte în viaţă: să păstreze cu toată puterea amintirea stării dumnezeieşti a omului dinainte de cădere, să-i

amintească tragedia căderii, să lupte cu ajutorul darului lui Hristos să şteargă stigmatele stricăciunii adamice, să-l întoarcă la "frumusețea originară şi dintâi creată" şi să-l treacă la fericirea din sânurile lui Dumnezeu...

O adâncă tăcere a urmat cuvintelor înțeleptului nevoitor. Am simțit o nesfârşită recunoştință față de Mântuitorul Hristos Care "S-a făcut pe Sine om, ca să-l facă pe Adam dumnezeu"...

5. Urcuşuri apofatice ale minţii

... Am plecat spre Schitul Ivirionului. Aici am întâlnit un preacuvios Isihast care ne fusese recomandat. Chipul lui era ca de ceară, privirea lui luminată, faţa osoasă. O bucurie amestecată cu o tristeţe fină înflorea pe faţa lui. De cum l-am văzut, prietenul meu a şoptit: "O sinteză de bucurie şi întristare". Într-adevăr, această stare duhovnicească exprimă distribuţia corectă a acestor sentimente diferite într-un singur suflet. O coexistenţă armonioasă a bucuriei pentru nădejdea vieţii veşnice şi a întristării fiindcă ziua aceasta a trecut fără lucrare. Sau pentru cunoaşterea nevredniciei proprii dar şi pentru dragostea în exces a sufletului faţă de Hristos. Părinţii numesc această stare ''întristare bucuroasă'' (charmolype) sau ''plâns făcător de bucurie'' (charopoion penthos)...

Isihastul părea adâncit în el însuşi. Totuşi ne-a primit cu dragoste şi cu un zâmbet uşor. Se apropia apusul soarelui şi acea zonă pustie pulsând de verdeaţă era scăldată în razele lui aurii. O linişte magnifică plutea de jur împrejurul Colibelor Asceţilor.

Isihastul trecut de jumătatea vârstei ne-a sugerat să ne aşezăm în curtea chiliei înfrumuseţată de flori şi plante cătărătoare. Mintea mea s-a transportat automat cu gândul la toate frumuseţile naturale pe care le-am văzut în sfântul Athos, şi am zis:

- Prea Cuvioase, nu ştim dacă trebuie să vă deranjăm la această oră. Dorinţa noastră de a vă cunoaşte şi a ne folosi duhovniceşte ne-a făcut să ignorăm nepotrivirea timpului. V-am pune o întrebare şi vă rugăm să ne răspundeţi. Din ceasul în care am debarcat în acest loc sfânt nu încetăm să admirăm frumuseţea naturală variată care, mărturisim, este incomparabilă aici. Când am coborât de la Careia am întâlnit un monah care ne-a vorbit cu multă căldură şi dragoste despre multe teme duhovniceşti dar şi despre frumuseţile naturale ale Athosului. Ce credeţi, părinte, despre aceasta? Ce relaţie au aceste frumuseţi create cu frumuseţile dumnezeieşti nevăzute şi necreate din Dumnezeu?

Isihastul a zâmbit smerit, s-a gândit puţin şi a răspuns:

- În ce priveşte nepotrivirea timpului în care aţi venit, liniştiţi-vă. Soarele apune şi, prin urmare, veţi înnopta aici. Cât priveşte întrebarea voastră răspund că Dumnezeu le-a făcut pe toate ''bune (şi frumoase) foarte''. Prin creaturi ne-a descoperit în mod palid înţelepciunea Lui, iubirea Lui, frumuseţea Lui. Creaţia este descoperirea (revelaţia) naturală a lui Dumnezeu. Dar Dumnezeu este necreat, este suprafrumos...

Şi cu un gest nervos, timp în care privirea lui deveni mai pătrunzătoare şi mai scânteietoare, ne-a adresat întrebarea :

- Sunteţi nişte tineri duhovniceşti, sunteţi curăţiţi? Răspundeţi, deci...

- Atât cât e cu putinţă la vârsta noastră, părinte, am răspuns reţinuţi.

- Ei bine, ceea ce v-a fermecat nu sunt decât icoane slabe ale frumuseţii arhetipice, reprezentări simbolice ale lui Dumnezeu ''Care locuieşte într-o lumină neapropiată''...(I Tim. 6, 16) Scuturaţi praful gândurilor pătimaşe din sufletele voastre şi înălţaţi-vă. Înălţaţi mintea voastră de pe pământ. Rupeţi cu mintea văzduhul.

Străbateţi eterul. Lăsaţi în urmă lumile astrale, chiar şi cele aflate dincolo de 50 de milioane de ani lumină. Depăşiţi ierarhiile cereşti ale puterilor îngereşti suprapământeşti. Nu vă opriţi nici în regiunea duhurilor sfinte şi fericite. Mintea voastră să devină "surdă şi mută" la tot ceea ce este sensibil şi inteligibil. Să iasă afară chiar şi din orice gând abstract. Şi priviţi pe Fericitul Dumnezeu, nemişcat şi mişcând toate. Unime neamestecată şi Treime neîmpărţită. Fiinţa primă prea curată şi simplă. Principiul principiilor. Cauza cauzelor... Nu priviţi pe Dumnezeu numai ca pe un creator şi făcător. Contemplaţi-L ca marele Vasile: "ca fire şi fiinţă existentă, neschimbabilă, imuabilă, infinită, fără început, simplă, necompusă, neîmpărţită, nemuritoare, lumină neapropiată, putere negrăită. Contemplaţi-L ca slavă suprastrălucitoare, bunătate dorită, frumuseţe uluitoare, contemplată cu cutremur de sufletul rănit, şi imposibil de cunoscut cu raţiunea". Şi într-o stare extatică, pe cât am putut vedea în întunericul serii, Isihastul a tăcut.

Au trecut câteva momente într-o atmosferă de tainică exaltare duhovnicească. Atunci abia auzit prietenul meu, a îndrăznit întrebarea:

- Cuvioase părinte, de pe care drum să urcăm spre aceste înălţimi duhovniceşti care ameţesc mintea?

- De pe drumul credinţei, copiii şi fraţii mei, a răspuns Isihastul. Călăuziţi de Sfintele Scripturi şi învăţătura Bisericii. Aşa să urcaţi la contemplarea întregii desăvârşiri a lui Dumnezeu şi la raţiunile însuşirilor Lui. Şi contemplând veţi sorbi o bucurie şi o plăcere negrăită. Veţi înota într-un ocean de veselie. Fiindcă Împărăţia lui Dumnezeu este Însuşi Dumnezeu. Pe El îl vom vedea, atunci când, cu harul Lui, ne vom învrednici să ajungem acolo. Desigur, nu vom vedea firea şi fiinţa lui Dumnezeu, cum greşit zic latinii, ci vom vedea însuşirile şi perfecţiunile Sale naturale, energiile necreate ale lui Dumnezeu în care vom vieţui în fericire, într-un continuu

progres duhovnicesc... Vom primi lumină, cunoştinţă şi minunare şi vom arde de dragoste în jurul fericitei Firi...

6. Mintea îndrăgostită şi Dumnezeul iubit

Nu sunt în măsură să precizez cât timp a trecut de când Isihastul, înălţat cu duhul în văzduh şi preschimbat dumnezeieşte, şi-a întrerupt iniţierea mistică care ducea pe cei iniţiaţi spre o experienţă mistică cu desăvârşire necunoscută...

Ca şi cum s-ar fi temut să nu rămânem suspendaţi în aer, prin abandonarea creaţiei la care ne-a condus urcuşurile pustnicului, prietenul meu a pus neliniştit întrebarea:

- La ce înălţimi duhovniceşti şi teologice ne-aţi ridicat, părinte! Dar aş vrea să aflu cum prin urcuşurile acestea nu desfiinţăm făpturile "bune foarte" ale lui Dumnezeu?

Cu un aer de condescendenţă justificată, Isihastul a zis:

- Nu se desfiinţează, nu vă neliniştiţi, făpturile lui Dumnezeu. Sunt numai depăşite, rămânând în continuare ca variate simboluri ale Creatorului dar cu o importanţă mult limitată. În faţa vastelor oceane ale desăvârşirilor dumnezeieşti, toate făpturile nu sunt, fraţii mei, decât o picătură!... Dacă Dumnezeu ar crea mai multe lumi şi le-ar împodobi cu frumuseţile desăvârşirilor Lui şi a însuşirilor Lui dumnezeieşti, oamenii ar muri de uimire! Credeţi aceasta, fraţii mei? Ştiţi unde poate duce plăcerea

insuportabilă a sufletului?

Isihastul a tăcut câteva clipe şi apoi a continuat:

- În contemplarea lui Dumnezeu, mintea e luată pe sus de dragoste. E luată prin surprindere. Inima tresaltă şi duhul se veseleşte. Omul se înalţă în văzduh, sufletul se eliberează de povara trupului. De aici încolo, mintea devine ceea ce vede. De la înţelepciunea dumnezeiască devine înţeleaptă. De la sfinţenie devine sfântă. De la bunătate bună. De la simplitate simplă. De la lumina dumnezeiască, toată lumină... Cel puţin acestea le încredinţează fericiţii care le-au trăit prin experienţă personală, pe care însă eu n-o am...

Dar, fraţii mei, trebuie să ştiţi, ca să nu deveniţi cumva din neştiinţă idolatri, că mintea noastră e "filocalică" (iubitoare de frumos) prin fire. Are năzuinţa dumnezeiască de a înţelege lucrurile cele mai bune şi mai desăvârşite. E atrasă de frumuseţile dumnezeieşti şi se desfată în ele. Însă fiindcă ştie că nu cuprinde decât numai o picătură din frumuseţea dumnezeiască se minunează, iese din sine şi se umple de iubirile dumnezeieşti. De aici irup în suflet doruri aprinse neîncetate. Şi lucrurile pe care le înţelege din cele dumnezeieşti se preschimbă în materia unei iubiri arzătoare pentru câte nu le înţelege. Şi de la această dragoste dumnezeiască mintea şi inima se purifică şi devin deiforme. Şi din teomorfă mintea se îndumnezeieşte, devine Dumnezeu după har... Şi profundul şi sfântul monah tăcu din nou. Iar după puţin timp a continuat:

- Părinţii teologi spun că mintea şi Dumnezeu sunt unul o paradigmă a celuilalt. Şi pe cât mintea îndrăgostită urcă prin contemplaţia perfecţiunilor dumnezeieşti, pe atât şi Dumnezeu cel iubit coboară din înălţimea Lui la mintea îndrăgostită de Dumnezeu. Şi astfel Dumnezeu şi omul se unesc mistic. Şi astfel Dumnezeu îndumnezeieşte mintea şi o umple de harul dumnezeiesc... Aceasta este fericita unire a minţii cu Dumnezeu, a iubitorului cu

iubitul, a arhetipului cu chipul, a Dumnezeului infinit cu făptura mărginită...

Isihastul a arătat că a sfârşit învăţătura. Se înoptase şi abia mai puteam distinge expresiile feţelor prietenului meu şi a nevoitorului. Distingeam însă clar umbrele lor, cu capetele proptite în genunchi şi mâinile pe faţă. În curtea Colibei, în care şedeam, nu se mai auzea decât tăcerea duhurilor noastre şi tăcerea ciclului firii... Sufletul meu primise o luminare dumnezeiască. Inima mea tresălta de bucurie. Ochii mei erau umezi. Imaginaţia mea era plină de icoane sfinte şi suprapământeşti. Cum să le definesc? Icoane ale Celui fără icoană.

Pentru prima dată în viaţa mea am simţit că cerurile se sfâşie înaintea privirii uimite a sufletului meu strălucerat de lumina dumnezeiască. Lumina lumii dumnezeieşti strălucea încă intens în duhul meu. Irizări fine, aburoase şi o culoare cerească se instalau în sufletul meu. Simţeam uşoară povara trupului. Ca şi cum în jurul şi deasupra mea aş fi auzit fâlfâit de aripi îngereşti. Am crezut că lumile fericitelor duhuri s-au unit cu ale noastre şi că "toate s-au umplut de lumină, şi cerul şi pământul..."

Duhul meu - fie cu trup nu ştiu, fie fără trup, Dumnezeu ştie (cf.II Cor.12,2) - a pătruns în spaţiul nematerial al Împărăţiei cerurilor. Aproape două ore acel sfânt Isihast ne-a iniţiat în contemplaţia cea mai înaltă în Dumnezeu. Treizeci de ani de experienţe duhovniceşti se deşertaseră înaintea noastră în acea seară prea dulce şi dumnezeiască. Pustia Athosului înfricoşa în chip sfânt. Noaptea ne-a adus taina şi tăcerea ei. Sufletele noastre absorbiseră întreg acel amalgam de viaţă dumnezeiască şi omenească. Şi ne-am cutremurat în chip sfânt. Şi ne-am minunat în chip dumnezeiesc...

Pluteam pe o mare de negrăită bucurie. Sufletul meu primise o baie de har. Am încetat să văd şi să aud cu simţurile. Nu mă mai găseam pe pământ. Depăşisem hotarele firii. Simţeam că urc, ca pe o scară(Fac.28,1),

distanțele infinite între pământ şi cer. Simțirea că trăiam în firea materială pierise. Toată experiența mea mă părăsise. Cunoaşterea mi s-a şters. Mintea mea fie funcționa într-un mod paradoxal, fie încetase să mai funcționeze. Inima ardea fără să ardă...

7. Sub privirea "Portaitisei"

După un drum de aproape o oră ne-am întors la Careia. Ni s-a oferit prilejul să admirăm din nou compoziția minunată a frescelor din sfânta biserică Protaton şi să ne închinăm în această veche bazilică. Nu voi uita formele şi mişcările hotărâte ale Sfinților. Chiar dacă şi-a croit un drum diferit în raport cu tradiția duhovnicească bizantină mai îndepărtată, care se distinge prin duhul ei ascetic, totuşi Panselinos a izbutit să dea trupurilor lui carnale şi plastice o expresie dinamică atât naturală cât şi duhovnicească. A fost într-adevăr un mare pictor sfânt, chiar şi numai pentru faptul originalității lui în spiritualitatea ortodoxă...

Am ieşit din Biserică ca să facem drumul spre Sfânta Mănăstire Iviron. Am luat cu noi un Monah bătrân şi venerabil ca să ne arate drumul. În mijlocul pieții erau doi monahi îmbrăcați mai decent care discutau. Trecând aproape de ei am auzit un cuvânt trufaş. Prietenul meu s-a întors către mine uluit.

- Să nu vă faceți vreo impresie. Sunt oameni, fii ai lui Adam cel vechi. Omul în general este o făptură nefericită, chiar dacă trăieşte o viață absolut duhovnicească. Neputând să neutralizeze prin smerenie veninul din Eden care curge în vinele noastre, el urmăreşte să se afirme, să se facă auzit, să se manifeste, suferind ca

un copil, chiar şi acolo unde e numai ridicol. E deajuns să se manifeste superioritatea lui, fie şi numai cu un praz, puţin mai gros decât acela care îl mănâncă fratele meu în Hristos comesean...Nu fiţi uimiţi, fraţii mei. Sunt lucruri omeneşti, mult prea omeneşti...Şi a surâs mâhnit.

- Omeneşti, părinte, a observat prietenul meu, dar nu creştineşti. Creştinismul fără smerenie este o antinomie.

- Creştinul fără smerenie, zici, frate, a observat monahul, nu are nici un înţeles? Dar eu vă spun ceva mai mult: creştinismul în întregime e un mister. Crezi că eşti virtuos? Eşti de fapt un vicios. Plângi ca păcătos? Eşti aproape de Dumnezeu. Aduni lucruri bune? Risipeşti. Risipeşti pentru bine? Te îmbogăţeşti. Crezi că eşti un nimic? Eşti mare. Crezi că eşti cineva? Eşti un nimeni. Taci? Eşti serios. Vorbeşti mult? Eşti un chimval. Crezi că eşti întuneric? Atunci te găseşti într-o lumină strălucitoare. Fiindcă toate cele bune sunt din mila lui Dumnezeu şi niciodată binele nu este de la noi. În sfera moralei nu eşti ceea ce crezi tu că eşti. Pentru că ''faptul de a părea numai că eşti nu te lasă să devii ceea ce pari a fi''.

- Ceea ce spuneţi, părinte, a observat prietenul meu, sunt canoane ale vieţii Monahale, sunt roade ale vieţuirii în duh...

- Slavă lui Dumnezeu, a răspuns bătrânul Monah şi zâmbind uşor ne-a salutat, dorindu-ne luminare de sus. Şi a dispărut din faţa noastră...

Am coborât la Mănăstire şi am urmărit vecernia în sfânta biserică a ''Portaitisei''. Am ieşit parcă rebotezaţi de rugăciunea intensă şi de plâns.

- Ce Icoană vie, a zis prietenul meu. Parcă anume ca să îndemne spre ceea ce are nevoie fiecare închinător.

- Într-adevăr, am răspuns. Este "Înfricoşătoarea Ocrotitoare". E cu neputinţă ca privirea ei dumnezeiască să nu provoace o teamă sfântă...

În curtea mare a Mănăstirii s-a apropiat de noi un

Monah bătrân. Era plin de bucurie şi dulceaţă.

- Păreţi nişte tineri respectuoşi şi evlavioşi, a zis. Nu ştiu dacă greşesc, cred că aţi venit să vă faceţi monahi.

- Da, Bătrâne sfinte, am răspuns.

- Ah, ce frumoasă şi sfântă este viaţa Monahală! Trebuie să fiţi recunoscători lui Dumnezeu, pentru dorinţa voastră monahală. Să nu socotiţi că vă găsiţi aici din întâmplare. Nimic nu se întâmplă fără Dumnezeu. Prea Sfânta care are Sfântul Munte sub ocrotirea ei, Ea v-a adus. Şi bine aţi făcut că veniţi să-i mulţumiţi...V-am văzut în Biserica Ei cu câtă evlavie şi străpungere v-aţi rugat...

Monahul a tăcut. Şi-a plecat capul în jos. Purta încă pe cap camilafca Monahilor. Câtva timp ne-a privit stăruitor. Ochii îi erau înlăcrimaţi.

- Nu ştiţi ce dar este existenţa voastră, a zis. Ca să înţelegeţi aceasta, apropiaţi-vă de catârul acela de acolo. Şi a arătat un animal. Staţi să-l observaţi preţ de o oră. Apoi să reflectaţi, ce aţi oferit lui Dumnezeu mai mult decât vieţuitorul acesta, încât acela să fie creat catâr iar voi să fiţi plăsmuiţi oameni, "părtaşi dumnezeieştii firi" (II Pt.1,4)? Acela muritor, trecător, chinuit, iar voi pentru împărăţie şi fericire nesfârşită? Rămâneţi aproape de acest necuvântător al vostru ca să reflectaţi la diferenţa dintre voi şi el şi să plângeţi pentru purtarea de grijă specială a lui Dumnezeu. Dacă nu plângeţi, să nu fugiţi de aici... Monahul şi-a întrerupt cuvântul. Avea o mare străpungere a inimii(katanyxis)...

...Ca să înţelegeţi cât datoraţi Făcătorului vostru, închipuiţi-vă - dacă puteţi - abisul timpului trecut înainte de a vă fi născut. Unde aţi fost în acel interval de timp? Apoi, vedeţi ce sunteţi astăzi. Nu o fiinţă uluită de infinitatea Împăratului vieţii, "apărând în timp şi desfăcându-se în timp", ci o fiinţă raţională, nemuritoare, putând să spună Creatorului Universului: "Eu şi tu". Slavă, Slavă, Slavă!... Şi bătrânul a izbucnit într-un plâns

tăcut...

De admirație și străpungere am plâns împreună cu el. Soarele nu apusese încă și, de aceea, ne-am plecat fețele ca să nu fim văzuți de Monahii care treceau și de închinători...

...Și Bătrânul a continuat: Înțelegeți, frații mei, din ce adânc al inexistenței ați venit și spre ce abis al veșniciei în Dumnezeu mergeți... Și după zeci de milioane de ani-lumină să păstrați conștiința că ați existat pe pământ purtând trup, conștienți de faptul unde, când și cum ați viețuit!... Puteți să vă închipuiți? Ce credeți? Trăind intens aceste gânduri absolute și supracosmice, cum e cu putință să nu plângeți din recunoștință înflăcărată față de Făcătorul vostru și să nu vă jertfiți pentru iubirea Lui?

- O, sfinte Bătrân, a zis suspinând prietenul meu. Cât de dumnezeiești și de infinită importanță sunt temele pe care ni le-ați pus înainte! Cum ard de dor inimile noastre, ca să slujim lui Dumnezeu, ca să viețuim în Dumnezeu, "până la sfârșitul veacurilor" într-o fericire negrăită în lumină...

- Mă bucur din adâncul inimii, a zis Bătrânul, că inimile voastre au primit, ca un pământ bun, sămânța dumnezeiască. Cred în Domnul că veți deveni monahi încercați, spre slava Lui. Vă recomand părinteşte să luptați din toate puterile voastre să ajungeți vase ale harului. Să nu uitați să vă rugați totdeauna cu străpungere și cu smerenie. Domnul vrea să batem, să cerem pe Duhul Sfânt, cum a zis către Apostolii Lui (Mt. 7,7-8).

- Vă mulțumim, sfinte părinte, am zis, pentru îndemnurile voastre părinteşti. Îmi amintesc că fericitul Augustin se ruga zicând: "Doamne, Tu Care mi-ai dat să cer, dă-mi și ceea ce am cerut". Cred că e una din cele mai convingătoare rugăciuni, chiar dacă în rugăciunea aceasta apare și ideea predestinației absolute.

- Să vă răspund, a zis Bătrânul. Desigur Biserica

noastră Ortodoxă respinge predestinaţia absolută, recunoscând libertatea omenească. Dar cadrele libertăţii morale sunt atât de circumscrise, încât relaţia dintre har şi libertate constituie o realitate tainică . Să reflectăm cu teamă la cele despre Dumnezeu. Dumnezeu, copiii mei, este în întregime uimire şi minunare. Amintiţi-vă ce a zis Sfântul Vasile cel Mare: "Nu e uimitor că Dumnezeu este mare. Este mare, fiindcă e mare. Uimitor este faptul că S-a făcut atât de mic încât să-şi facă loc într-un înveliş omenesc, ca să se facă om. Şi încă mai uimitor este că s-a făcut în întregime o fărmitură pentru ca să se facă una cu noi"...

Şi am plâns...

8. "Să facem două corturi ..."

...După puțin timp am întrebat pe acel înțelept și sfânt Monah:

- Ne-ați vorbit de abisurile veșniciei, părinte. Acest dor îl au, fără să-l fi învățat, și sufletele noastre. Dar putem să ne facem o idee despre veșnicie? E cu putință ca infinitatea atemporală a veșniciei să fie supusă circumscrierii? Trăim și simțim veșnicia, dar nu o înțelegem...

- Copiii mei, căutați lucruri ce nu pot fi descrise. Totuși am auzit că unii au încercat să-și reprezinte veșnicia în felul următor: Spun că în Svitiot, în Scandinavia, se înalță o stâncă de 100 mile înălțime și 100 lățime. La fiecare o mie de ani vine o pasăre mică și își ascute ciocul pe ea. Când stânca va fi măcinată în întregime de pasăre, atunci va trece o zi din veșnicie. Iată, zic ei, veșnicia. Dar eu mă opun, considerând greșit argumentul, fiindcă ce va deveni ziua aceea? Veșnicia încetează a mai fi veșnicie dacă se micșorează nu numai cu o astfel de stâncă, dar și cu mii ca ea. Așa cum nu se micșorează spațiul, așa nu se micșorează nici timpul, fiindcă ele sunt inseparabile. Înfricoșătoare este, deci, veșnicia oriunde ne-am îndrepta, fie la dreapta, fie la stânga. De aceea pe drept s-a zis că "fiecare clipă a prezentei vieți suprimă povara veșniciei..." Am rămas complet fără glas...

...Dimineaţa următoare am plecat de la Mănăstire. Ne-am hotărât amândoi să ne facem monahi. Am colindat multe Mănăstiri, Schituri, Sihăstrii, căutând un loc în care să ne stabilim cu vieţuirea. Am discutat cu mulţi Monahi cuvioşi. Am schimbat de multe ori reflexii şi dorinţi cu prietenul meu. Ne-am întors în trecut şi am discutat despre viaţa atâtor Părinţi aghioriţi, care prin luptele lor s-au învrednicit să se odihnească în sânurile lui Dumnezeu. Am cercetat calea sufletului spre îndumnezeirea lui şi etapele pe care trebuie să le străbată ca să primească pe Duhul Sfânt şi să devină "părtaş al dumnezeieştii firi" (II Petru 1, 4). Pe de altă parte, am privit în adâncul nostru, ne-am analizat dorinţele noastre, ideile noastre, voinţa noastră liberă...Toate ne îndemnau spre monahism...

...Apoi, după destule zile de colindare pentru închinare şi cercetare, ne-am aflat într-un loc pustiu, aproape de un izvor, unde toate lăudau pe Dumnezeu. Era o dimineaţă foarte limpede după Paşti, după dumnezeiasca Liturghie la care ne-am împărtăşit cu Preacuratele Taine. După o convorbire despre viaţa în Hristos, prietenul meu mi-a zis:

- Ce crezi? ne vom hotărî definitiv?

- Ce cred? am răspuns. "Bine ne este nouă, frate, aici; şi să facem două corturi, unul pentru tine, unul pentru mine" (Mc.9, 5) şi am fost cuprinşi de lacrimi şi de o bucurie de nedescris.

- Şi? a întrebat prietenul meu. Şi unul pentru Domnul Iisus? Şi am plâns.

După destul timp, l-am întrebat pe prietenul şi fratele meu:

- Dacă ne întreabă: ce v-a convins să vă faceţi monahi? Reflexia, calculul, sentimentul, efectul confruntării noastre cu condiţiile lumii, dragostea dumnezeiască? Ce vom răspunde?

- Toate acestea împreună, plus harul lui Dumnezeu

şi îndeosebi chemarea. Toate împreună, a zis prietenul meu, pentru sfinţirea sufletelor noastre, pentru mântuirea veşnică, pentru fericirea veşnică în Hristos... Şi reflexia dreaptă, şi calculul duhovnicesc, şi simţirea dumnezeiască a inimii, şi confruntarea cu condiţiile lumii, şi dragostea dumnezeiască a sufletului. Dar şi Harul care lucrează atât de invincibil ca şi chemarea noastră care s-a plămădit din studiul Părinţilor ascetici şi mistici. Toate găsesc o justificare. De altfel, te întreb, mai poţi să faci alte lucruri, mai poţi să revii în lume cu un suflet rănit de dragostea dumnezeiască? Mai poţi? Şi dacă poţi, o faci?

- Fără discuţie nu pot, fratele meu. Dar şi dacă, după multă luptă, aş înăbuşi glasurile şi dorinţele sufletului meu, care îmi zic "ce şezi pe pământ? mergi la Tatăl", încă odată n-aş face-o. Fiinţa creştină, pe care au născut-o sufletele noastre, am zis, poate desigur să ia forme de viaţă felurite în ce priveşte cultivarea lor. Şi fiecare este îndreptăţit să devină ceea ce preferă. Dar când avem dată o evaluare a diferitelor forme de viaţă, când avem o tradiţie duhovnicească atât de lungă şi autentică, e drept să oscilăm atât de mult în alegerea unei forme de viaţă? Nu eşti de acord, prea dulce frate al meu?

- Nu numai că sunt de acord, a răspuns, dar ar fi şi ultima nerozie ca atunci când, în timp ce toate ne îndeamnă spre monahism, spre această viaţă îngerească, noi, sub un pretext oarecare, să coborâm de la Ierusalim la Ierihon, ca "să cădem între tâlhari" (Lc.10, 30)! Când Dumnezeu ne-a descoperit frumuseţea Lui şi frumuseţea noastră, nemurirea Lui şi nemurirea noastră, ca să ne atragă mai aproape de El, cum să îndrăznim să refuzăm chemarea? Şi dacă Domnul, ca şi Cap al Bisericii, ar vrea mai târziu să se folosească de noi într-un mod mai activ, cine Îl va împiedica? Nu ar fi, însă, de preferat pregătirea sufletului, curăţirea patimilor, sfinţirea noastră şi, abia apoi, gândul la folosul aproapelui? De altminteri, nu strigă aceasta întreaga experienţă duhovnicească a Bisericii? Acum,

deci, a continuat, să luăm toate armele (panoplia) Duhului. Fiindcă, "lupta noastră nu este împotriva sângelui şi trupului,ci împotriva începătoriilor şi puterilor întunericului..."(Ef. 6,12). Şi separaţi de toţi prin loc, vom fi uniţi prin dragoste cu toţi rugându-ne pentru toţi...

Ne-am ridicat, ne-am îmbrăţişat şi sărutat în Hristos, plângând nu puţin, pentru despărţire....Dragostea lui Hristos ne-a dat putere inimilor noastre şi ne-am despărţit unul de altul în bucurie şi iubire şi în recunoştinţă infinită faţă de Domnul... Fratele meu în Hristos s-a făcut ucenic al unui sfânt Bătrân în Pustie iar smerenia mea a intrat în sfânta Chinovie (viaţă de obşte), după cum era înclinarea şi chemarea noastră proprie deosebită...Au trecut de atunci, de la călugăria noastră, cincisprezece ani. Tinereţii i-a urmat frumuseţea vârstei bărbăţiei, primăverii frumuseţea toamnei...Din timp în timp îl vedeam pe iubitul meu frate şi mă bucuram de aleasa lui viaţă duhovnicească.

După ultima noastră întâlnire în Pustie şi cu ocazia vizitei, ca închinători, a doi prieteni din lume, un teolog şi un jurist, m-am hotărât să fac un tur prin Sfântul Munte... Mă stăpânea dorinţa de a vedea şi de a scrie ceva în apărarea Monahismului nostru discreditat şi ignorat...

9. "...ei de care lumea nu era vrednică"

... Mergeam spre una din acele douăzeci de impunătoare vechi sfinte Mănăstiri ale Sfântului Munte Athos, care dăinuiesc prin veacuri ca nişte măreţe dăltuiri în piatră ale slavei trecute şi ca martore tăcute ale celei mai mari evlavii.

Paşii mei erau călăuziţi de dorinţa de a mă închina la veneratele Moaşte ale Sfinţilor Credinţei noastre fără de prihană, care sunt păzite cu multă evlavie de venerabilii tăgăduitori ale celor din lume, de a admira şi a strânge în sufletul meu tezaurele artistice incomparabile îngrămădite aici de veacuri ca într-un relicvariu diamantin în "aceste corturi iubite ale Domnului..."(Ps.83,1)

Simţeam o adâncă zdrobire de inimă şi smerenie în faţa misterului vieţii Monahale, faţă de filosofia luminoasă la care mă chemase şi pe mine mai de mult Pronia dumnezeiască, şi mi-am adus aminte cu străpungere de inimă de viaţa cuvioasă pe care au dus-o armate întregi de creştini idealişti, ca Pustnici, Chinovioţi, Schitioţi, Isihaşti trăind răstigniţi pe stâncile neprimitoare ale Athosului. Alţii, "rătăcind prin peşteri, în munţi şi crăpăturile pământului"(Evr.11,38) în Pustiurile nesfârşite ale Egiptului, Palestinei, Siriei şi Asiei Mici şi luând asupra lor jugul bun al Domnului. Iar alţii, prinşi ca într-o mreajă de rugul sfânt care "ardea şi nu se

mistuia"(Ieş. 3,2) al inimii lor, cu privirea aţintită neîncetat la idealul transcendent şi cu credinţa înflăcărată, şi-au zdrobit oasele lor în străniile Sfintelor Mănăstiri şi în înghenunchierile pe lespezile de piatră ale sălaşurilor lor în rugăciuni de toată noaptea, dematerializându-se prin rugăciuni prelungite şi posturi îndelungate "ca să vadă pe Dumnezeu, dorinţa lor supremă..."

Existenţe de ceară, palide şi nobile, care au jertfit toate şi "ca să câştige pe Hristos au socotit toate a fi gunoaie"(Fil. 3,8), s-au topit în propria lor flacără, liniştit şi senin şi şi-au dat duhul înghenunchiaţi în lumina umbrită a cuiburilor lor sărăcăcioase şi umede, suflete curate "de care lumea nu e vrednică..."(Evr. 11,38) Au venit necunoscuţi în mijlocul unor necunoscuţi, străini şi venetici, trecând dincolo, pe tărâmul luminii dumnezeieşti, din moarte la viaţă, fără zgomot, cuvios, singuri, smeriţi şi necunoscuţi, învrednicindu-se ''să fie vii chiar morţi fiind''(II Cor. 6,9)

Era după-amiază. Vecernia abia se terminase şi Monahii mergeau cu reculegere, tăcuţi, la chiliile lor, privind în jos, înfăşuraţi în faldurile raselor şi culioanelor lor negre. Taine mişcătoare, simpli, având aceeaşi înfăţişare, feţe galbene ca şofranul, chipuri vii de sfinţi bizantini "neavând nimic şi posedând toate"(II Cor. 9,10) - reproşuri caustice la adresa slavei deşarte omeneşti - idealuri întrupate, cum ar putea spune cineva.

Ce lucru adânc, mă gândeam, este Monahismul nostru, câtă strălucire se ascunde în prezenţa lui dispreţuită şi ce "mărgăritar preţios" (Mt. 13, 46) păzeşte el sub haina lui smerită, dar sfinţită!... Ce mesaje supralumeşti l-au născut şi alăptat în pustiurile uscate, pe vârfurile inaccesibile şi neospitaliere ale munţilor, şi ce privighetori duhovniceşti intonează încă ''dumnezeiasca cântare a ''suspinelor lui negrăite''(Rom. 8,26)!...

Cum ne înalţă în împărăţia Divinului chiar şi singură priveliştea voastră, venerabili şi iubiţi filosofi ai

morţii şi ai vieţii!... Voi tăgăduiţi prezentul de dragul viitorului, ceea ce este trecător pentru ceea ce este veşnic "şi umblaţi în blăni de oaie şi piei de capre, chinuiţi, lipsiţi şi rău primiţi...'', privind ca "mai mare decât comorile lumii, ocara pentru Hristos"(Evr. 11,26), şi sărăcia Lui negrăită... Voi muriţi moartea purtătoare de viaţă şi sufletele voastre, pline de simţirea vieţii veşnice, se lărgesc în viziunile unor lumi nemateriale aşteaptând în pace, în credinţă, în nădejde şi în dragoste, venirea Aceluia pe Care L-au cunoscut "ca dragoste răstignită" în extazele şi "contemplaţiile" prea sfintelor lor rugăciuni neîncetate...

Cât de mult aş vrea să pătrund în sufletul Monahilor noştri, "al săracilor lui Hristos", ca să aud, în tăcerea lor, adânca lor pace, să mă apropii de gândurile lor, să oglindesc liturghia mistagogică a dramei lor dumnezeieşti să simt ceva din dulcea tiranie a ''dumnezeieştilor iubiri'' ale sufletelor lor... Şi toate acestea să le prefac într-o cântare a cântărilor, în laude dumnezeieşti, în doxologii îngereşti, în imne heruvimice!...

10. Un imn tăcut al Frumosului

În arhondaricul acestei Sfinte Mănăstiri erau găzduiți un teolog, un avocat şi eu. Preavenerabilul Egumen a dat poruncă tânărului Monah Hrisostom să ne însoțească într-o plimbare.

Am ieşit din Mănăstire şi am mers pe o alee de chiparoşi seculari, desfătându-ne de priveliştea rară a preafrumoaselor locuri...

Tânăr Monahul Hrisostom, tânăr teologul şi tânăr avocatul. Eu singur alcătuiam o mică disonanță în tovărăşia tinerilor, dând un accent de melancolie tomnatică zâmbetelor lor primăvăratice. Cu toate acestea şi în acest triunghi se observa o distanță interioară, o îndepărtare sufletească.

Monahul Hrisostom era un om strălucitor. Modest în maniere, foarte evlavios ca fire, foarte profund în cunoaştere şi foarte logic în răspunsuri. Destul de inteligent, teologul părea însă puțin influențat de studiile sale teologice şi simțea un fel de milă şi condescendență pentru noi Monahii. Juristul, deasemenea, dădea impresia unui om pe care îl preocupă numai lumea aparențelor şi amintea de acel om al legii din Evanghelie, care zicea: "Ce-mi mai lipseşte încă"? (Mt.19, 20). Din Ortodoxie ştia puține lucruri şi nici pe acestea corect. Era un vechi prieten şi coleg de şcoală al teologului şi căzuseră de

acord să facă o vizită la Sfântul Munte, ca să vadă bibliotecile bogate ale Sfintelor Mănăstiri, să studieze Monahismul, să petreacă câteva zile într-o Mânăstire-cetate.

Mergând pe un drum în spirală, pe sub un şir de arcuri succesive formate din acolade sălbatice împletite de ramurile copacilor de pe cele două părţi, am schimbat câteva impresii rapide, până am ajuns la o grădină.

Aici, în Sfântul Munte, discuţiile sunt desigur determinate de loc şi temele nu trebuie să iasă din limitele mediului duhovnicesc. Atunci când se strămută din lumea lor interioară, interesul aghioriţilor se îndreaptă de obicei spre cercetări teologice, duhovniceşti şi bisericeşti, chiar dacă pentru majoritatea Monahilor nu există probleme şi nedumeriri, fiindcă ei ştiu să creadă drept, să se lupte în Domnul şi să tacă cu înţelepciune...

Străinii păreau absorbiţi de frumuseţile naturale din jur care se desfăşurau înaintea ochilor noştri uimiţi şi bucuroşi, mai cu seamă în acel anotimp primăvăratic, în care florile, copacii, iarba şi "crinii câmpului" îşi păstrează toată ziua prospeţimea, iar atmosfera este clară, diafană şi înmiresmată...

Trebuie să mărturisesc că am regretat faptul că i-am urmat pe aceşti prieteni, buni de altfel, fiindcă după-amiaza aceea se impunea cu o fascinaţie irezistibilă spiritului nostru. Ne chema la reflexie şi ne oferea un prilej rar să admirăm culori, forme, linii, sunete, miresme, cântece şi să le retopim în sufletele noastre. Cineva putea crede că toate se rugau. Era un imn tăcut al Frumosului din natură, către "Cuvântul a toate lucrător", către Dumnezeu...

În după-amiaza aceea, toate frumuseţile naturii se luptau cu zel să se prezinte în plenitudinea măreţiei lor, să-şi arate puterea lor şi să înalţe pe cei care le priveau spre contemplarea Meşterului Care "a zis şi s-au făcut, a poruncit şi s-au zidit"(Ps. 32,9).

Cu alternanţele lor neînchipuite, cu mulţimea nuanţelor, cu penumbrele, contrastele şi ordinea deosebit de artistică pe care o căpătau şi cu întreagă nobleţea vaporoasă a azurului cerului, culorile transportau fantezia privitorului în lumi imateriale, plăsmuite îngereşte. Păduri înalte cu aspect unduitor se pierdeau în adânc. Păduri de un verde închis, cu arbori drepţi, încununau mănăstirea bizantină, cu silueta ei înaltă. Păduri înconjurau şi umbreau podoaba plină de armonie a feluritelor flori din acest loc de rai şi marea "aceasta mare şi largă", în toată măreţia ei albastră, se întindea înaintea picioarelor noastre şi se stingea departe... acolo unde începea împărăţia culorii ruginii. Departe, spre cetăţile omeneşti aflate sub stăpânirea răului, unde furtuna inimilor iscată din aşteptări sărace şi plictisite bântuie neobosită. Acolo unde lepădarea de Dumnezeu ţese neîntrerupt drame sufleteşti şi naşte fără odihnă dorinţele tiranice etern nesatisfăcute ale desfătărilor efemere...

Ceva ca o tămâie alcătuită din rugăciuni de sfinţi părea că s-a revărsat în atmosferă. Ca şi cum asceţii Athosului nu şi-ar fi terminat încă duhovnicescul lor "Doamne, strigat-am" şi imnele lor tăcute. Ca şi cum fraţii din "peşteri" şi-ar fi trimis spre Părintele lor comun sfintele lor nostalgii şi ca şi cum porumbeii albi ai gândurilor lor sfinte, plini de dragoste ar fi prins aripi înălţându-se spre cerul albastru...

Nu ştiam cele ce se săvârşeau în Pustie. Dar o linişte adâncă şi inexprimabilă domnea în ceasul acela în natura privilegiată a Athosului. Iar în apropiere timpul lua proporţiile veşniciei şi dobândea o semnificaţie solemnă şi simbolică născută din liniştea sfântă aşternută şi accentuată cu o nuanţă de tristeţe de chiparoşii cei înalţi care încadrau imaginea, de viziunile şi de sentimentele mele melancolice...

11. Isihie şi Monahism

Monahul Hrisostom a întrerupt tăcerea:

- Presupun, părinte, îmi zice el, că natura înconjurătoare are un mare ecou în sufletul dumneavoastră. De o oră, de când şedem tăcuţi, doream să spun o idee de-a mea, dar am respectat absorbirea şi gândurile Dvs.

- Mulţumesc, am răspuns. Tăcerea este excepţional de fertilă pentru spirit; dintr-un punct de vedere ea este sfântă. Când cineva îşi întoarce antenele sufletului său spre zona divinului, el ascultă armonia negrăită a infinitului pe care n-o mai schimbă nici chiar cu retorica cea mai agilă. Dar tăcerea o avem totdeauna în Sfântul Munte. Prezenţa străinilor impune, însă, o adaptare. Prin urmare, v-am asculta cu multă plăcere, frate.

- O, nu-i vorba să spun ceva serios, poate ar fi mai bine să continui verbal ceea ce Dvs., părinte, aţi început în tăcere,a zis monahul Hrisostom. Pe de altă parte aş vrea să risipim tăcerea, ca să nu-şi facă cumva domnii impresia că suntem fără glas.

Teologul a protestat calm.

- Nu, părinte Hrisostom.Ne vom face impresii din cele mai bune de pe urma tăcerii şi întâlnirii cu dumneavoastră, deşi noi, obişnuiţi cu zarva şi cu discuţiile, ne desfătăm mai degrabă în discuţii, "neavând pentru nimic altceva timp liber decât ca să vorbim şi să ascultăm

ceva nou"(F.A.17,21)...

Şi am râs cu toţii.

- Într-adevăr, adăugă Monahul Hrisostom. Monahismul se întemeiază pe un mediu fără zarvă şi pe cea mai mare tăcere cu putinţă. Sfinţii Părinţi, îndeosebi dascălii Asceţi, exaltă tăcerea, ca una ce călăuzeşte pe cei dornici spre desăvârşire şi din puţina mea experienţă personală, chiar şi eu pot să vă certific exactitatea acestui lucru.

- Îmi veţi permite să nu fiu de acord cu punctul Dvs.de vedere, a răspuns teologul. Deoarece creştinismul, ca religie prin excelenţă socială şi a iubirii de aproapele, nu poate să ierte pe cei ce trec sub tăcere binele. Afară de aceasta, adevărul se descoperă prin schimbul de idei şi aceasta socotesc că se numeşte progres.

- Nu renunţ la ideea mea - care de altfel aparţine Părinţilor - a zis monahul Hrisostom, chiar dacă cu unele condiţii sunt de acord cu obiecţia Dvs. Adică, accept şi eu ca pe un rău negativ trecerea sub tăcere a binelui şi recunosc că uneori oamenii progresează prin discuţii. Explicând însă spiritul Monahal, declar că Monahismul constituie o instituţie cu scop în sine care izvorăşte din Creştinism dar este condusă de reguli specifice, care se caracterizează prin obiectivitatea lor şi care, fără să elimine ceva din întreaga învăţătură a Evangheliei, o aplică într-un mod cu totul distinct, lucru care conduce, de regulă, la ruptura justificată cu sociabilitatea şi cu legăturile care decurg din ea.

- Dar cum împăcaţi absurdul trecerii sub tăcere a binelui, a răspuns teologul, cu ruperea legăturilor sociale? Aceasta, presupun, constituie o contradicţie. Şi, pe de altă parte, în ce mod poate cineva să pună în aplicare învăţătura Noului Testament pe un plan nesocial, fără să contravină poruncii iubirii, care este şi recapitularea Legii?

Monahul Hrisostom a replicat:

- Cu toate că ar fi suficient pentru dovedirea adevărului celor spuse de mine să aduc aici mărturia dascălilor Monahismului, a căror autoritate este desigur incontestabilă, totuşi, fiindcă probabil comunicarea lor seacă n-o să satisfacă raţional, mă voi strădui, din raţiuni tactice, să vă fac limpede fundamentarea idealului monahal printr-o succintă expunere a liniilor lui principale şi sper să cădem de acord. Dar fiindcă tema Monahismului s-a ivit în timpul discuţiei nu ca instituţie, dacă adică existenţa lui se justifică în Biserică sau nu, ci aţi pus la îndoială numai retragerea lui din lume şi condiţiile specifice în cadrul cărora se dezvoltă, vă voi pune întrebarea: recunoaşteţi că Mònahismul reprezintă o instituţie constituită de Dumnezeu şi că în multe locuri în Sfânta Scriptură se face menţiune despre el? Că nu e un fenomen trecător ci că atâta timp cât va exista Biserica va exista şi el, ca unul ce purcede din ea ca o rânduială sau un cin (taxis) mai înalt de viaţă morală?

- Desigur, a răspuns teologul, recunosc că în Biserică există rânduiala sau cinul celor ce trăiesc în feciorie şi că nici un credincios în deplină cunoştinţă de cauză nu poate să gândească altfel. Şi acest cin va exista şi pe mai departe, întrucât e singurul în stare să exprime la infinit dragostea mai fierbinte faţă de Domnul şi să se dedice din tot sufletul slujirii Lui. Vă repet, a accentuat teologul, am rezerve numai în ceea ce priveşte forma în care această instituţie se înfăţişează astăzi, adică faţă de rămânerea pe viaţă, mai ales ca Eremitism, în afara lumii, şi nu pot să caracterizez ca având proveniență creştină o instituţie egocentrică. Se pare, deci, că în decursul veacurilor instituţia aceasta a suferit o deviere de la calea ei iniţială şi sănătoasă şi din folositor societăţii a ajuns steril, lucru care abia dacă mai e nevoie să-l confirme orice observator.

- Aţi adâncit în studiile Dvs. tema privitoare la Monahismul Bisericii Apostolice? a întrebat Monahul

Hrisostom.

- În studii speciale nu, a răspuns teologul, dar cunosc destule despre geneza şi evoluţia lui până în secolul al VII-lea, suficient pentru ca să-mi formez o idee generală şi să trag o concluzie.

- Contradicţia dintre cei care se ocupă cu tema aceasta a misiunii Monahismului, a observat Monahul Hrisostom, provine fie dintr-o insuficientă cunoaştere a istoriei lui, fie din răstălmăcirea manifestărilor lui, fie din ignorarea motivaţiilor spirituale mai adânci ale naşterii lui. Aţi spus că Monahismul a suferit o deviere de la calea lui iniţială. Dar pentru a dovedi aceasta, se impune să ne reîntoarcem în timpurile în care el a apărut, ca să stabilim cu exactitate cursul lui iniţial şi elementele caracteristice ale unei instituţii nou închegate. Ce părere aveţi despre Sfântul Antonie, care a fost Părintele Monahismului Răsăritean?

12. Sfântul Antonie şi sociabilitatea

- Sfântul Antonie, a răspuns teologul, a avut 20.000 de ucenici, a vindecat pe bolnavii care veneau la el şi a coborât la Alexandria ca să ajute Biserica prigonită de păgâni şi primejduită de erezii. Aceste lucruri înseamnă o receptivitate faţă de aproapele şi confirmă spiritul social al acestui Mare Părinte al Monahismului nostru.

- Nu pun la îndoială istoricitatea activităţii expuse a Sfântului Antonie, a zis monahul Hrisostom, dar concluzia Dv. poate fi considerată ca arbitrară şi poate să creeze confuzie cu privire la intenţiile dascălilor Monahismului, întrucât nu se face clarificarea indispensabilă: a) Că la început s-a nevoit singur timp de aproape douăzeci de ani. b) Că pe ucenici i-a dobândit după acest interval graţie marii lui faime. c) Că s-a dus la Alexandria întâia oară la 60 de ani, aprins de dorinţa de a da mărturie pentru Hristos, în timpul persecuţiei împăratului Maximian dar n-a izbutit altceva deçât să încurajeze pe alţi creştini la martiriu. d) Că a coborât din nou la Alexandria, în vârstă de aproape 80 de ani, la rugămintea Episcopilor Ortodocşi ca să sprijine pe creştinii ameninţaţi de erezia ariană. e) Că, în afară de cazurile amintite mai sus, Sfântul n-a ieşit niciodată în lume, ci a rămas până la sfârşit pe muntele numit cu numele său. Toate acestea arată că Pustia a constituit

pentru marele Ascet cadrul lui natural. Foarte caracteristic e faptul următor: Chemat de un guvernator ca să-l viziteze pentru folos, Sfântul l-a întrebat pe ucenicul lui, Pavel cel Simplu, ce să facă? Acela i-a răspuns: "dacă te vei supune guvernatorului, vei fi numai Antonie. Dar dacă vei rămâne în munte, vei fi ava Antonie". Şi Sfântul l-a ascultat pe ucenicul lui. După toate acestea, unde vedeţi o sociabilitate, în sensul unui contact cu lumea?Şi dacă, dată fiind personalitatea lui excepţională, Marele Antonie nu poate constitui un exemplu, rămâne învăţătura lui către Monahi, cărora le recomandă să se întoarcă cât mai repede cu putinţă din Alexandria, unde coborau pentru vânzarea lucrului lor de mână şi cumpărarea celor necesare lor. Faptul că aduce pentru monah exemplul peştelui, care nu poate trăi în afara mării, arată cât de mortală considera el petrecerea Monahului în lume.

- Viaţa Marelui Antonie, să-mi permiteţi să intervin, am zis, e propusă spre imitare. Orice act al lui are o mare însemnătate pentru Biserică. Tânăr, bogat, credincios şi inteligent, el se gândeşte la viitorul lui. Îl vrea nu unul obişnuit şi pedestru. Însetează după o viaţă mare, înaltă, adevărată. Hristos îi dă soluţia: "- Vrei să fii desăvârşit?" "- Vreau Doamne, dar cum"? "- Mergi vinde-ţi averile tale, dă-le milostenie la săraci şi urmează drumul meu". (Mt.19, 21).

Drumul l-a învăţat din Evanghelie. Sărăcie, feciorie, ascultare de voia lui Dumnezeu. Din acest punct de vedere are o mare importanţă modul în care el a interpretat Evanghelia prin viaţa lui. Vinde într-adevăr toate averile lui şi le împarte celor nevoiaşi. Se închide în casa lui şi se nevoieşte prin posturi şi rugăciuni. Dar contactul lui cu rude şi prieteni nu favorizează lucrarea ascezei. Atunci se îndepărtează şi mai mult, locuind în morminte. Dar şi acolo ajungea zgomotul lumii. Caută o linişte absolută, neîntreruptă de grijile omeneşti. De aceea, dorind cele mai desăvârşite, s-a urcat în munte, în Pustia

cea mai adâncă. Aici vedem o experienţă personală autentică, care priveşte liniştea (isihia) ca o premiză a vieţii Monahale. Şi fapt mult mai adânc şi mai important: Calea Marelui Antonie o justifică Dumnezeu...

Şi astfel Antonie cel Mare devine începutul dezvoltării vieţii Monahale. Este numit Părintele Monahilor, iar învăţătura lui despre Monahi reprezintă o expresie a predicii despre desăvârşire a Evangheliei. Viaţa lui, pe care a scris-o Sf. Atanasie cel Mare, ne informează despre faptele lui minunate, despre activitatea lui pentru Biserică şi despre miile de admiratori şi ucenici ai lui. Dumnezeiescul Antonie a trasat o linie luminoasă în Biserică; linia virtuţii exercitată în Pustie. A descoperit o nouă metodă pe care a opus-o metodelor puterilor întunericului. Din moment ce devine cauză de stricăciune,lumea trebuie părăsită. Eşti neputincios şi în primejdie să te îneci? Refugiază-te la liman. Dar, îndeosebi, asceza reprezintă o condiţie a combaterii demonilor şi a mântuirii sufletului. După Antonie cel Mare, Monahul rupe orice relaţie cu lumea şi cu cele ale lumii. Liber de toate, se luptă împotriva patimilor lui prin rugăciuni, privegheri, postiri şi muncă. Trebuie să ţină poruncile lui Hristos. În mintea Sfântului Antonie există ideea desăvârşirii, care se leagă cu anahoreza (retragerea)... Acestea am avut de spus cu privire la primul mare Părinte al Monahismului, a cărui vieţuire şi învăţătură le-a confirmat Biserica în cursul veacurilor.

- Cele ce aţi spus, părinte, sunt de mult folos pentru discuţia noastră, a zis teologul. Dar aş vrea să insist puţin asupra temei sociabilităţii. Sociabilitate se poate numi şi convieţuirea la un loc a douăzeci de mii de monahi, aşa încât argumentul părintelui Hrisostom, că sociabilitatea este ruptă în mod necesar, nu stă în picioare. Şi, prin urmare, atunci când un atât de mare număr de oameni se adună laolaltă, se formează o întreagă Biserică, în cercul căreia negreşit se va predica facerea de bine,

lucru care aminteşte de primele comunităţi creştine.

- În acest punct, a observat monahul Hrisostom, are loc o răstălmăcire a termenului "sociabilitate". De la bun început am formulat punctul de vedere că, îndepărtându-se de societatea lumească, Monahul se retrage automat şi din viaţa socială. Dacă totuşi noile condiţii de viaţă îl duc în sânul unei frăţii monahale, aceasta nu înseamnă că se răstoarnă bazele pe care se întemeiază Monahismul, fiindcă în cercul frăţiei se păstrează lipsa de griji şi tăcerea cuvenită, şi întreg sistemul vieţii conduce spre ţinta scopurilor Monahale. Auzind de douăzeci de mii de ucenici ai Sfântului, credeţi că e vorba de o mulţime ca o turmă, condusă de acest Sfânt, în timp ce în realitate erau Frăţii Monastice, Isihaşti, Chilioţi şi Pustnici, care trăiau într-un mod ce provoacă astăzi admiraţie, prin ordinea lor exemplară, tăcerea şi reculegerea în ei înşişi. Ca să înţelegeţi care era duhul Părinţilor, e suficient să citez uimirea pe care a provocat-o unicului istoric martor ocular al Monahismului Răsăritean, de la începutul secolului al V-lea, episcopul Palladie al Elenupolei, care scrie extrem de caracteristic despre Schitul Tebaidei, locuit de o mare mulţime de Monahi, că "respira o melancolie de moarte" pentru liniştea foarte adâncă care domnea acolo...

13. Noi şi aproapele

- Să acceptăm, dacă voiţi, a zis teologul, că pe motivul orientărilor lui cu totul diferite Monahismul a rupt legătura cu societatea lumească. Dar din însuşi faptul că, primit în sânul unei frăţii, Monahul intră într-o nouă legătură socială, nu urmează că se crează deja şi un cadru de dezvoltare a activităţii în favoarea aproapelui? Aşa că aici avem din nou o stare de sociabilitate, chiar dacă ea se dezvoltă pe un plan duhovnicesc. În orice caz, şi aici există condiţia necesară manifestării dispoziţiilor de iubire întreolaltă, care constituie caracteristica unei instituţii demnă să fie numită creştină. Numai în acest fel înţeleg eu Monahismul, în timp ce, dimpotrivă, insingurarea în tăcere o consider o stare moartă. Omul este prin fire social, aşa cum ştim foarte bine îndeosebi din Scriptură, "nu e bine să fie omul singur" (Fac.2, 18). Omul care nu oferă nici un bine aproapelui său, nu poate să şi-l ofere nici sieşi. El devine, aşadar, un element negativ, bolnăvicios, neputincios, care nu are nici o legătură cu religia iubirii şi a compasiunii lui Hristos, Care a zis: "Să vă iubiţi unul pe altul" (Ioan 13, 34). În acest fel concep, eu cel puţin, lucrurile...

- Prea v-aţi grăbit să trageţi concluzii, a răspuns Monahul Hrisostom. Înainte de a cerceta toate laturile vieţii Monahale, sunteţi atraşi numai de o singură latură

şi formulaţi generalităţi. Aţi ajuns bine la concluzia că existenţa împreună a doi sau mai mulţi fraţi constituie o mică societate, care oferă câmp de activitate spiritului social creştin. Din toată argumentarea dumneavoastră, însă, se vede că nu puteţi concepe o instituţie creştină fără fapte exterioare. Adică, faceţi să depindă totul de fapte. Dacă, însă, ne limităm la pretenţia de a preţui valoarea spirituală a oamenilor numai după manifestările lor şi să judecăm creştinismul numai prin ele, ajungem, ca o consecinţă logică, să dogmatizăm că numai faptele îndreptează pe om şi să eliminăm din religia cea mai spirituală tocmai noblețea, esenţa şi profunzimea ei, căzând în situaţia unui nou tip de iudaism. Dacă, după concepţia Dvs., binele nu poate să fie săvârşit altfel decât numai prin prezenţa fraţilor, atunci cel care trăieşte singur este condamnat să se adâncească în răutatea lui sau într-o inactivitate obscură şi prin urmare nu poate vedea faţa lui Dumnezeu. Dar ca să vă daţi seama de netemeinicia acestui argument, întreb: Ce faptă a făcut în Nazaret Fecioara Maria de a atras pe Dumnezeu să se întrupeze din Ea şi să ajungă mai cinstită decât Heruvimii? Ce a făcut Ioan Botezătorul înainte de a începe să boteze poporul şi să predice pocăinţa de s-a făcut "mai mare între cei născuţi din femei" (Mt.11, 11)? Ce fapte bune au săvârşit Sfinţii Părinţi, care, înainte de a fi chemaţi la scaune episcopale sau patriarhale, au vieţuit în singurătate nevoindu-se în pustiuri? Ce fapte au făcut marii Asceţi, care şi-au înfrânt trupurile lor cu toate nevoinţele ascetice şi pe care Dumnezeu i-a slăvit atât de mult şi Biserica îi cinsteşte în chip măreţ?

Dar să privim şi mai adânc tema: Pentru ce Dumnezeu a poruncit oamenilor faptele care sunt considerate sociale? Nu cumva pentru vindecarea nevoilor aproapelui? Nu, ci pentru propria noastră mântuire. Toţi suntem "aproapele" şi Dumnezeu se interesează de fiecare din noi. El a poruncit facerea de bine nu pentru folosul

fraţilor noştri, ci pentru propriul nostru folos. Ar fi, într-adevăr, foarte curioasă părerea după care poruncile lui Hristos constituie un sistem utilitarist bun numai pentru ceilalţi, fiindcă atunci noi înşine, ca persoane care lucrăm binele, am dispărea. Ne pierdem fiinţa noastră de dragul aproapelui, iar lucrul acesta este cu totul de neînţeles. În adâncul lui, Creştinismul este egocentric. El nu porunceşte: "mântuieşte pe aproapele tău", ci "mântuieşte-te pe tine însuţi". Atenţie la acest punct, fiindcă tocmai aici se află deosebirea dintre noi. Dacă cred că am fost rânduit să fiu de folos oamenilor, natural că nu mai am timp pentru mine însumi. Pe de altă parte, avem atâtea cazuri de mari bărbaţi care au fost de folos unor generaţii întregi şi pe care, totuşi, Dumnezeu i-a dezavuat. Şi nu e de mirare. Toţi credincioşii suntem "iconomi ai harului celui de multe feluri"(I Pt. 4,10), şi, atunci când ne mândrim cu împărţirea lui, nu ne facem răspunzători înaintea lui Dumnezeu? Şi chiar dacă ceilalţi dobândesc un folos, aceasta nu schimbă dreptatea lui Dumnezeu. Aşa încât Dumnezeu cere ceva mai mult decât fapte, mai mult decât folosul aproapelui, şi acest lucru este curăţenia inimii. Dumnezeu a dat libertate omului în acest scop şi, fie că omul dobândeşte curăţia inimii lui în pustie, fie în zgomotele lumii, faptul nu are importanţă. Dumnezeu n-a respins pe nimeni pentru că a preferat pustiului lumea şi invers.

Dar o dovadă în plus că Eremitismul a fost forma monahală predominantă în Răsărit este mulţimea mare a Sfinţilor Pustnici, ca şi uimirea pe care au încercat-o Monahii la apariţia Mănăstirilor, şi pe care o formulează cu mult spirit vechiul epigramist: "Dacă sunt monahi, pentru ce sunt atâţia la un loc? Şi dacă sunt atâţia la un loc, cum mai sunt monahi? O mulţime mare de monahi e o monadă dezminţită." Cum, acceptaţi deci, fără o dovadă, că aceia care trăiesc singuri nu exprimă duhul creştin, când avem istoria care strigă?

- Tare mă tem să nu vă obosesc în zadar, părinte Hrisostom, a zis teologul, pentru că eu nu pot să înțeleg altfel cuvintele Domnului: "Unde sunt doi sau trei adunați în numele meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor" (Mt.18, 20) decât numai ca o formulare a caracterului social al creștinismului, care exclude însingurarea.

- Sunt nedumerit cum continuați să stăruiți, a observat Monahul Hrisostom, că viața în singurătate pentru o trăire duhovnicească mai înaltă nu este de înțeles din punct de vedere creștin, în ciuda argumentelor pe care vi le-am adus. Ați făcut raționamentul că nu poate fi creștin acela care lasă pe aproapele lui și, din iubire numai de sine însuși, se îngrijește egoist de mântuirea lui. Dacă așa ar sta lucrurile, poate ați avea oarecare dreptate. Dar, evident, sunteți furat de o aparență, trecând cu vederea motivațiile "anahoretismului", care constituie consecința logică a dorurilor religioase ale sufletului care a păcătuit, ale sufletului care și-a pervertit chipul, ale sufletului care "a iubit mult" (Lc.7,47), ale sufletului "purtat spre desăvârșire". Spuneți că trebuie să dăm aproapelui. Da. Când însă nu avem ce? Logica creștină impune să câștigăm mai întâi pentru noi înșine și apoi să dăm aproapelui. Socotiți numai ce trebuie să aibă creștinul și judecați dacă nu e o tragică autoamăgire să credem că putem fi de folos aproapelui nostru. Subestimați prea mult, iubitul meu, exigențele creștinismului...

- Într-adevăr, creștinismul are mari pretenții de la noi, a zis teologul. Nu îmi închipui însă, să ceară de la noi mai mult decât putem. Cine epuizează limitele posibilităților de binefacere în cercul său presupun că acela își îndeplinește cel mai bine datoria, înțeleasă în sensul ei bun.

- Mă întristează foarte mult, a zis Monahul Hrisostom, faptul că de atâta timp nu reușim să ne apropiem unul de altul în modul nostru de gândire. Să-mi îngăduiți să observ că sunteți sub influența unei adevărate psihoze

cu facerea de bine, mărginind întreg Creştinismul la limitele sufocante ale datoriilor elementare ale iubirii sociale de aproapele. Uitați, însă, că Creştinismul este iubire, şi că iubirea nu cunoaşte limitele pe care, din motive uşor de înțeles, le născoceşte credința călduță. Când iubirea de ceilalți provine din inimă, existența iubirii este atestată atunci când sufletul se îmbată de ea şi nu-i mai ajunge interesul pentru aproapele şi facerea de bine. Iubirea aceasta este dublă: ea tinde spre Dumnezeu şi spre oameni. Întreaga lume nu e de ajuns sufletului iubitor care vrea să-şi reverse dragostea şi admirația lui către ceva aflat dincolo de lumea aceasta, către Dumnezeu. În căutarea Mirelui Iisus, el fuge în Pustie, unde a trăit şi El...Dacă e să fim drepți, trebuie să recunoaştem că direcția pe care o va lua sufletul care iubeşte pe Dumnezeu este o temă ce ține de harisme specifice.

14. "Vin nou în burdufuri vechi?"

- Aţi văzut cumva, frate, a observat teologul, ultima lucrare a unui autor grec*) în care e înfăţişată concepţia Monahilor până în secolul al X-lea şi în care e formulat oarecum planul pe care se întemeia idealul monahal?

- Da, din curiozitate am citit-o, fără să fi aşteptat dinainte să văd interpretat în ea duhul Monahismului Bisericii Răsărite, a zis monahul Hisostom, fiindcă autorul e un om de ştiinţă, iar limitele gândirii ştiinţifice nu pot cuprinde o temă, care are, în gradul cel mai înalt, legătură cu organul cel mai nobil al omului, inima.

- Dar, părinte,a revenit teologul, spijinindu-se pe izvoare aghiologice, autorul dovedeşte în chipul cel mai ştiinţific cauzele naşterii idealului monahal creştin ca şi devierea pe care a suferit-o de-a lungul timpului, revelând orientările lui reale, răstălmăcite astăzi.

- Nu vă lăsaţi atraşi atât de uşor, iubitul meu, a zis Monahul Hrisostom, de probabilităţile ştiinţifice. Cartea aceasta a fost scrisă sub influenţa unei mentalităţi raţionaliste. Dovadă, bibliografia foarte bogată, anexată,

*)Andreas Phytrakes, Hoi Monáchoi hos koinonikoi didáskaloi kai ergátai en tê archaiâ Anatolikê Ekklesía (Monahii ca dascăli şi lucrători sociali în Biserica răsăriteană veche, sec.IV-IX), Athena, 1950. (n.tr.)

din autori protestanți și romano-catolici, care îl vor pe Monah în lumea zgomotoasă, chiar dacă ei nu pot înțelege monahismul. Dar Biserica Răsăriteană are specificul ei și în această privință și nu acceptă să "toarne vinul nou în burdufuri vechi" (Mt.9, 17).

- Care sunt "burdufurile vechi", părinte Hrisostom? a întrebat teologul.

- Sunt calculele raționale, cărora Biserica Apuseană a supus adierile de neconceput cu mintea ale Duhului, a răspuns monahul Hrisostom. Cartea, de care vorbiți, tocmai aceasta încearcă să facă. Să răstoarne regimul libertății duhului Bisericii Răsăritene și să aservească o iubire infinită gândirii finite.

- Din lectura ei, a zis teologul, eu n-am constatat acest lucru. Mai mult, eu am rămas cu impresia că ea dă o soluție destul de satisfăcătoare problemei Monahismului nostru...

- Această impresie a Dvs., a observat Monahul, nu anulează adevărul. Vă spun cu certitudine, fiindcă această carte m-a preocupat în chip special.

Pe cercetătorul Monahismului, care urmărește înțelegerea și prezentarea lui în ansamblu, nu trebuie să-l preocupe numai starea embrionară în care se găsea el în primele secole ale formării lui, nici epoca fluctuantă și amorfă a evoluției, ci în principal cristalizarea definitivă.

Întrucât judecăm o instituție care a dobândit o foarte profundă considerație creștină și care parcurge deja cel de- al XVII-lea veac de existență al ei, ajunsă cu șase secole în urmă la maturitate prin Isihasmul aghioritic, fără a suferi nici o schimbare, ca una ce este întemeiată pe stânca pe care a cioplit-o sfințenia și autoritatea Părinților, ea nu ne interesează atât sub aspectul dezvoltării ei istorice, iar stadiile prin care a trecut nu pot influența concluziile noastre în analiza critică a unui sistem pe deplin contemplativ. Cu toate acestea, în studiul autorului de care ne ocupăm se face foarte simțită absența izvoarelor

de cea mai mare autoritate, a căror citare ar face dificil de susținut "tezele" lui. Mă gândesc la Părinții Neptici (Filocalici) și Mistici și la tratatele despre trezvie ale aceloraşi Sfinți Părinți care nu înclină spre activitatea în folos social a Monahilor.

Nimeni nu poate să conteste, desigur, cunoaşterea aprofundată a domnului profesor cu privire la tema în cauză, către care are o înclinare deosebită, sau probitatea lui științifică, ori dragostea lui față de Monahism. Dar, nesatisfăcut, se pare, de aportul lui actual - ca şi noi adineaori - şi-a format concepția că, pentru ca Monahismul să devină o instituție creştină vie, el trebuie să fie pus în serviciul societății, după modelul ordinelor monahale apusene, chiar dacă, aşa cum scrie, nu recomandă imitarea modelelor străine.

E clar, deci, că, adâncindu-se în cercetarea textelor aghiologice selectate, sub influența nemijlocită a ideii preconcepute de mai sus, autorul le expune redescoperind peste tot un sens social şi tendințe extrovertite.

Privind prin aceeaşi prismă decăderea, pe scară largă, a vieții eremitice într-o formă chinovială, el susține punctul de vedere că chinovia s-a născut din necesitatea facerii de bine față de aproapele, fără de care nu e cu putință mântuirea şi că aceasta a "încreştinat" Monahismul.

De asemenea, atras de unele cazuri singulare de Monahi din Biserica veche, când nu exista o protecție socială statală şi grija Bisericii pentru săraci abia era schițată, şi când unii Monahi, mai mult din temperament decât din consecvență față de spiritul care domina atunci Monahismul, săvârşeau acte de iubire filantropice într-un cerc mai restrâns sau mai larg, el declară că misiunea Monahului este în lume. Aproape întreagă cartea în discuție se consumă în expunerea activității Monahilor în folosul societății şi în extrase din cuvintele Părinților, care, decupate din context şi fără o explicare corectă, par

să justifice punctele de vedere ale autorului. Cu toate acestea, o mulțime întreagă de scrieri ale Părinților Ascetici, nu numai că nu amintesc de facerea de bine din societate, ci, dimpotrivă, resping astfel de tendințe, ca unele care se potrivesc celor din lume. De asemenea, modelul Monahal chinovial, a fost considerat de toți Părinții ca un sistem premergător care ajută la realizarea "curățirii", la administrarea neputinței omenești și prevenirea rătăcirii vieții Isihaste, exaltate ca forma Monahală prin excelență. Dar atât compoziția chinoviei, cât și fundamentarea ei teoretică arată că ea este "un loc de exercițiu pentru prunci". Autorul pe care l-ați invocat interpretează textele care se referă la tot felul de faceri de bine față de aproapele ca linii Monahale în sine și care, urmate consecvent, îl împing în lume, în timp ce în realitate e vorba de recomandări ale dascălilor Monahismului aplicate în mod obișnuit unui mediu monahal auster și nu ca o consecință dedusă din spiritul anahoretic. Părinții au dat reguli potrivite pentru frățiile monahale ca ele să se zidească prin aproapele, fără să creadă că fără aproapele mântuirea ar fi nesigură. Ei erau interesați în principal să zidească sufletul celui care săvârșea binele și nicidecum de folosul celui căruia i se săvârșea binele. În concepția aceasta transpare un egocentrism religios vrednic de respect, care constituie climatul duhovnicesc al Asceților în luptă cu propriile lor patimi. Faptul acesta pe care astăzi unii îl privesc cu dispreț ca pe un fenomen cu totul anticreștin, era baza logică invincibilă a celor pe care Biserica i-a cinstit ca Sfinți. Un Monah care s-ar gândi să fie de folos aproapelui, ar cădea automat din principiile pocăinței (metanoia), pe care se întemeiază Monahismul. Nu că Monahul ar fi lipsit de iubire față de aproapele, ci fiindcă credința lui în Dumnezeu preface iubirea lui în rugăciune, întrucât, în virtutea calității lui de Monah, nu poate să facă altfel.

Înstrăinarea de profunzimea lui contemplativă, de

patosul pocăinței propriu lui, de năzuința lui spre maxima desăvârșire cu putință, și care nu se poate atinge fără isihie, provoacă o adevărată falsificare și diminuare a valorii instituției Monahismului, care a fost caracterizată de Părinți ca o "artă a artelor și știință a științelor''. Prăpastia care se deschide între concepțiile Dvs. foarte lumești despre idealul Monahal și cele ale noastre se datorează tocmai faptului că Dvs. privați Monahismul de factorul cel mai înalt, de dragostea dumnezeiască sau de necesitatea curățirii și vedeți în această instituție elemente de etică socială, în vreme ce noi, conformându-ne duhului patristic și trăind acest ideal înalt departe de lume, credem în misiunea lui pur spirituală, fiind încredințați de aceasta prin experiență...

15. "Fără isihie nu e cu putință să ne curățim"

- Cum, preacuvioase, l-a întrerupt iarăşi teologul, învățătura Domnului despre desăvârşire nu poate fi aplicată decât în pustiu? Învățătura despre desăvârşire e privilegiul câtorva şi pentru aceasta trebuie neapărat ca cineva să rupă legătura dragostei față de frații din lume, şi față de societate?

- Că împărtăşirea de desăvârşire este un privilegiu al câtorva, aceasta este incontestabil, a răspuns Monahul Hrisostom. Că, iarăşi, ea se atinge, de regulă, departe de lume, şi aceasta se deduce din experiență şi din învățătura Părinților. Dar să nu vă îndoiți că pentru ca cineva să atingă ''piscul filosofiei", se cere ca o condiție prealabilă fuga de lume, retragerea ''anahoreza'' , fiindcă "fără isihie nu e cu putință să te curățeşti". Monahul nu subestimează virtutea dragostei active față de aproapele, dar preferă desăvârşirea, ''plinind'' locul ei (al iubirii practice) prin dispoziția lăuntrică a iubirii.

Pentru Monah, nu interesează dacă iubirea față de Dumnezeu şi față de frați făcută etalon de Domnul există ca o flacără nemanifestată în inima lui sau dacă ea se extinde binefăcător asupra aproapelui. Concepția aceasta au susținut-o cu tărie toți Monahii, practici şi contemplativi, dar cei dintâi erau siliți, fie de structura sufletului, fie dintr-o neputință de a se dedica vieții

contemplative, să urmeze o cale mai practică, chiar dacă în adâncul sufletului se defăimau pe ei înşişi pentru aceasta. În timp ce ultimii, dezaprobând excentricităţile şi rătăcirile ereticilor Evhiţi (rugători, Messalieni), ''dădeau cele multe ale lor contemplaţiei", dar lucrau şi cu mâinile "ca să nu mănânce pâine fără muncă"(II Tes. 3,8.12) şi pentru că spiritul uman nu suportă tensiunea "contemplaţiei" neîntrerupte. Desigur, oamenii se mântuiesc mistuindu-se din inimă curată în slujirea fraţilor. Dar aceasta nu este Monahism. Monahii iubeau pe săraci, dar se îngrijeau de eliberarea lor de materie, deoarece privind lucrurile prin prisma spiritului considerau ca un rău nu sărăcia, ci "lipsa de formă a sufletului". Se credea că nu folosul adus aproapelui constituie un motiv de mântuire ci curăţirea lăuntrică a fiecăruia. De aceea, exemplele singuratice de exercitare a filantropiei de către marii Părinţi nu exprimă spiritul Monahal, nici nu pot constitui un model. Cuvintele rostite de Părinţi: "ai văzut pe aproapele tău, ai văzut pe Dumnezeu" precizează cu ce duh de înţelegere şi dragoste trebuie să privim pe aproapele pentru zidirea noastră. Până la apariţia Scriitorilor Neptici şi Mistici, Monahismul a fost lipsit de o teoretizare şi sistematizare mai adâncă, acţionând după voie. Sfinţii Marcu Ascetul, Macarie Egipteanul, Isaac Sirul, Ioan Scărarul, Marele Mistic Simeon Noul Teolog, Diadoh, Evagrie ş.a. ca şi dascălii rugăciunii minţii, Grigorie Palama, Nichifor, Grigorie Sinaitul şi mulţi alţii au adus noi elemente care constituie expresia cea mai nobilă şi înaltă a spiritului monastic şi care, cultivate, au consolidat definitiv idealul Monahal. Toţi Părinţii amintiţi au proclamat că Monahul şi lumea sunt lucruri cu desăvârşire ireconciliabile şi au exaltat fuga de lume şi isihia ca unele care duc la desăvârşire. Ei cred că Monahismul constituie o rânduială bisericească deosebită, cu independenţă şi autonomie şi nesupusă poruncilor ce decurg din sociabilitate. Dar pentru ca

cineva să înțeleagă mentalitatea vechilor Monahi ai Răsăritului, e suficient să notăm concepția după care "simpla vedere a unei femei întinează curăția Monahului" și "petrecerea cu cei din lume vatămă sufletul lui", cum s-a afirmat de Ava Isaac și de alți Părinți. Lucrarea Monahilor nu se judecă în raport cu aportul lor în societate, pentru că ei constituie o instituție pur spirituală fără de care Biserica nu poate să se înalțe și nici să ofere o dovadă a puterii ei lăuntrice. Idealul monahal reprezintă ființa cea mai adâncă a țelurilor Bisericii și, ori de câte ori el a dat vlăstare, Mireasa cea frumoasă a lui Hristos a strălucit de virtute și slavă. Punând capăt aici gândului meu, fără să fi epuizat tema, cred că interpretez spiritul autentic al Monahismului, așa cum l-au înțeles Sfinții Părinți, care "găseau făptuirea treaptă pentru contemplație"...

- Iertați-mi, părinte Hrisostom, neputința mea de a fi satisfăcut urmărind șirul gândurilor voastre, fiindcă nu mă pot despărți de concepțiile privitoare la natura socială a iubirii. În timp ce Dvs. vorbiți de un tip de dragoste cu desăvârșire extramundan, în afara lumii...

- Dar n-ați înțeles, iubitul meu, a zis Monahul Hrisostom, că Monahul este în afară de lume? Că el e un Nazireu, ofrandă lui Dumnezeu, o existență meteorică suspendată între cer și pământ? Dumnezeu ia pe omul lumesc din grijile lui, îl smulge din confuzia lui, din prilejurile de slavă deșartă, din plăcerile lumii, din tot ceea ce degajă miros de pământ și țărână. Îl curăță de greutățile de prisos și-l introduce într-o lume fericită și paradisiacă, acea a filosofiei mai înalte după Hristos. Îl îmbracă cu haină îngerească și-l ajută să încalțe în picioarele lui sandalele întru "gătirea Evangheliei păcii"(Efes 6,15). Și-i zice: "Te-am eliberat de grijile lumii, acei spini ai sufletului, și te-am ridicat la înălțimea unui "duh slujitor". În lume, prizonier al instituțiilor ei și a răutăților ei inevitabile, cu greu ai fi putut să te apropii de Mine - dacă erai vrednic să te apropii - și să

auzi glasul Meu. Cu greu ai fi putut să Mă cunoşti şi foarte rar ţi-ai fi adus aminte de Mine. Iau de pe umerii tăi poverile legiuite potrivite cu orânduirea oamenilor din lume. Te eliberez din sclavia nevoilor omeneşti şi te chem mai aproape de Mine. Te voi face egal în cinstire cu Puterile Mele îngereşti şi-ţi voi încredinţa cea mai frumoasă misiune care a fost dată vreodată oamenilor. Vreau să te rogi bunătăţii Mele neîncetat, pentru tine şi pentru fraţii tăi şi să-i ajuţi în nevoile lor duhovniceşti pe cât îţi permite rânduiala ta. Trebuie să fii un vultur al spiritului. Să zăbovim în înalt, mai presus de neputinţe şi de patimi. Te-am aşezat un bâtlan ce aduce laudă. Iubirea ta serafică faţă de Mine trebuie să ardă ca o flacără în pieptul tău, ziua şi noaptea. Timpul pentru tine nu va mai trece. Te vei alipi de contemplarea Mea negrăită, într-o sfântă beţie cauzată de dulceaţa fără saţiu a slavei Mele. Înger te numesc"...

16. Poruncile au fost date spre Îndumnezeire

...În urma celor expuse de Monahul Hrisostom, teologul părea pus pe gânduri. Cuvintele acestui inspirat Monah mi-au facut o vie impresie şi mărturisesc că numai cu greu aş fi putut să tratez această temă extrem de gravă cu atâta claritate cum a făcut-o tânărul şi entuziastul Monah Hrisostom. Avocatul afişa mai degrabă indiferenţă şi de buzele lui spânzura o clară ironie cu privire la această discuţie. A urmat o mică tăcere. "Soarele şi-a cunoscut apusul său"(Ps. 103,20), iar marele lui disc incandescent şi-a aruncat ultimele raze roşii asupra chiparoşilor şi asupra meterezelor turnului medieval al mănăstirii.

- Dvs., ce părere aveţi părinte, mi-a zis teologul. Sunteţi de acord cu punctele de vedere ale bunului părinte Hrisostom? Are el un drept absolut să exprime cu atâta inflexibilitate dogmatică idei oarecum îndrăzneţe?

- Să-mi îngăduiţi să nu mă amestec în discuţia Dvs. şi să rămân un simplu cronicar al ei, am răspuns. Dacă, totuşi, consideraţi participarea mea indispensabilă, nu am nici o obiecţie să-mi aduc şi eu contribuţia la frumoasa şi importanta Dvs.temă. Altfel, cum se vede, părintele Hrisostom este un interlocutor exersat, şi mă tem să nu aduc mai degrabă o piedică mersului discuţiei.

- O temă ca cea de faţă este de competenţa noastră

nemijlocită ca Monahi şi negreşit datorită experienţei şi pregătirii Dvs., aţi putea avea o părere cu greutate, a zis Monahul Hrisostom, adresându-se mie. Prin urmare se impune să ne spuneţi ce părere aveţi asupra celor spuse de mine şi dacă tema a fost bine expusă.

- De la bun început, am zis, îmi exprim bucuria mea pentru alegerea temei. Cum ştiţi, din cauza decăderii religioase, Monahismul, constituie un ''punct controversat", un ''semn de contradicţii''(Lc.2,34) între oameni, iar ceea ce e şi mai dureros este că nici clerul şi teologii nu mai consideră de vreo valoare idealul monahal, pentru că supraestimează cunoaşterea zisă exterioară şi ignoră înţelepciunea interioară, care constituie caracteristica Creştinismului. Religia care se limitează la creier nu e religie. Cu atât mai mult când e vorba de religia lui Hristos, Care, după expresia Lui, face să atârne întreaga viaţă a omului de inimă, adică de sentimentul divin al iubirii. De aceea găsesc extrem de interesantă tema Dvs. privitoare la Monahism ca una ce e strâns legată de Ortodoxie în genere şi dacă voi vedea că există posibilităţi de înţelegere între noi, sunt gata să-mi dau modestul meu concurs la aflarea adevărului. Răspuzând, deci, cu plăcere la întrebările Dvs., socotesc nimerit să fac mai întâi o succintă recapitulare a celor spuse până acum.

Părintele Hrisostom a exprimat ideea că Monahismul reprezintă o instituţie deosebită, care izvorăşte din Biserică dar privită din exterior rupe, în chip necesar, conlucrarea cu ea. Subliniez cuvântul ''din exterior'', fiindcă legătura interioară, nu numai că rămâne, dar se strânge încă şi mai mult prin dragostea dezvoltată (în Monahism). De asemenea, fiindcă Monahismul se îndepărtează în chip natural de zgomotul lumii şi rupe relaţiile şi cu societatea lumească, fără însă ca aceasta să însemne şi o indiferenţă pentru soarta ei. Aş mai vrea să subliniez că Monahismului i se aplică cuvântul apostolic:

"plinesc în trupul meu suferinţele care lipsesc lui Hristos" (Col.1, 24). Înţelegeţi adâncimea? După o expresie iarăşi a părintelui Hrisostom, în interpretarea lui psihologică, creştinismul este egocentric; poruncile sunt adresate nouă şi pentru folosul nostru, scopul ultim al vieţii noastre morale este curăţia inimii şi îndumnezeirea, fără de care facerea de bine are o valoare foarte mică. Prin urmare, fie că omul izbuteşte să obţină curăţia inimii lui în singurătate, fie în mijlocul lumii, faptul nu are o importanţă deosebită. Aşadar, în caz de eşec, nimeni nu poate să invoce ca o circumstanţă atenuantă petrecerea lui în lume, nici nu poate fi tras la răspundere cel ce are succes în realizarea acestui scop în pustie. De asemenea, părintele Hrisostom a vorbit de unele mijloace cu caracter ascetic, despre tăcere, negrijă ş.a. pe care le vom explica la momentul potrivit. Acestea sunt, pe scurt, liniile centrale ale reflexiilor părintelui Hrisostom.

Concepţiile părintelui Hrisostom, am continuat, nu sunt arbitrare. Ele se bazează pe spiritul Părinţilor Bisericii Răsăritene de la apariţia Monahismului, care urcă spre jumătatea sec.al IV-lea, până la înflorirea lui grandioasă la care a ajuns în sec.al XIV-lea prin Părinţii Neptici (Filocalici) ai Sfântului Munte. Monahismul Răsăritean urmează fidel Teologia Bisericii Ortodoxe, care e dominată de Credinţă şi Iubire, iar în aceste elemente există un har nesfârşit. Abia dacă mai e nevoie să spun că această poziţie teologică a Bisericii Răsăritene este în acord absolut cu duhul lui Hristos. Aşa încât accentuarea în exces a factorilor Credinţei şi Iubirii de către Monahismul nostru se armonizează pe deplin cu Teologia noastră. Prin urmare, linia Monahismului nostru este o chestiune a Teologiei Bisericii noastre, în sânul căreia îşi găseşte justificare Monahismul Bisericii Răsăritene, în spiritul şi sub forma pe care le-a dezvoltat foarte evlavios părintele Hrisostom.

Pentru moment, mă voi abţine să intru într-o

analiză mai extinsă a ideilor părintelui Hrisostom, pentru ca să mă întorc la ideile prietenului nostru teolog, care consideră reprobabilă din punct de vedere creştin viaţa în singurătate, iar pe cel ce trăieşte potrivit ei un model nesănătos şi neputincios, şi care nu poate concepe viaţa creştină fără fapte exterioare de natură socială. Cu alte cuvinte, el respinge instituţia Monahală, care rupe contactul cu lumea şi abia tolerează, din condescendenţă, convieţuirea într-o mică frăţie, fiindcă aceasta permite într-o anumită măsură săvârşirea binelui faţă de aproapele. Aceste idei sunt foarte răspândite printre cei care au puţine cunoştinţe despre duhul Bisericii Răsăritene şi Monahismul nostru. Ele exprimă spiritul îngust cu privire la dragostea creştină şi sunt proprii mai degrabă Bisericii Apusene, care s-a constituit într-un sistem lumesc prin Toma de Aquino. E vorba de idei care sunt mai uşor acceptabile de creier decât de inimă care reprezintă piatra de încercare a stărilor spirituale ale oamenilor, fiind puse, adică "spre căderea şi ridicarea multora"(Lc.2,34). Prin urmare, inconştient, iubitul meu teolog slujeşte teologia Apusului, care supralicitează importanţa faptelor, ca având o valoare de sine stătătoare şi nu ca mijloace pedagogice ale sufletului cum le primeşte Biserica noastră.

Dionisie Areopagitul spune despre importanţa poruncilor: "Asemănarea şi unirea cu Dumnezeu se săvârşeşte numai prin iubirile şi lucrările sfinte ale preavenerabilelor porunci".

Presupun că am redat succint ideile Dvs., iubiţi prieteni. Acum rămâne să facem analiza acestor idei în parte şi apoi să aşezăm întreaga chestiune la locul cuvenit. Mă bucur anticipat, fiindcă unul din cei ce iau parte la discuţii e teolog, iar celălalt e un Monah cu suficientă pregătire, ca să se ajungă la o apropiere, pentru că vom ţine cercetarea noastră departe de acrobaţiile filosofice primejdioase, care în final nu pot să ofere nici o certitudine. Să întemeiem poziţiile noastre pe autoritatea Scripturilor

şi pe autoritatea Părinţilor şi, în final, nădăjduiesc să cădem de acord. Îmi pare rău însă că prietenul nostru avocat nu participă la discuţie, deşi ar putea contribui pozitiv la soluţionarea corectă a chestiunii...

- Ca să fiu sincer, a zis avocatul, teme ca cea aflată acum în studiu, nu m-au preocupat niciodată. Dar mi-am format impresia că Monahismul, fie că se zice creştin, budist sau mahomedan, reprezintă un fenomen de decadenţă spirituală şi e curios cum în veacul nostru, care pulsează de activitate socială şi sub lumina ştiinţifică strălucitoare a teoriilor contemporane, el continuă să existe şi, lucru şi mai curios, să se găsească susţinători înfocaţi şi, după toate indiciile, şi cultivaţi. Să mă iertaţi pentru sinceritatea mea crudă, dar socotesc că vorbim de la un nivel de pe care pot să mă exprim liber, cum, de altfel, m-aţi şi întrebat. Eu personal simt o oarecare plictiseală faţă de această discuţie, dar vă ascult cu atenţie...

- Domnule, a intervenit monahul Hrisostom, adresându-se avocatului, nu e în general de mirare că aveţi aceste idei, care nu sunt rare îndeosebi la tineretul contemporan. Provoacă însă o adevărată uimire numai mărturisirea Dvs.că nu v-aţi ocupat de tema Monahismului, de vreme ce v-aţi cristalizat deja o convingere. Nu are importanţă că vorbiţi disprețuitor despre cea mai frumoasă strălucire şi scânteiere a sufletului uman purificat cât faptul că, fiind om de ştiinţă, respingeţi o instituţie pe care n-o cunoaşteţi. Sincer sunt nedumerit...

Abia a proferat ultimele cuvinte monahul Hrisostom că s-a apropiat de noi un bătrân Monah bun şi frumos (kalokagathos) şi care ne-a chemat să intrăm în Mănăstire, fiindcă se va încuia poarta. Ne-am ridicat şi am pornit spre Mănăstire pe acelaşi drum pe care venisem, sub arcadele ramurilor care se împleteau şi printre chiparoşii seculari. Iată şi Mănăstirea.

Monahul Hrisostom începu încet să recite:

"Cât de iubite sunt corturile Tale, Doamne al Puterilor. Tânjeşte şi se sfârşeşte sufletul meu după curţile Domnului"(Ps.83,1-2)... Şi tăcu. Când am ajuns în faţa porţii, avocatul s-a întors spre teolog şi a zis: această privelişte îmi aminteşte de inscripţia de pe poarta "Infernului" lui Dante, de stihul: "voi lasciate ogni speranza, voi ch´intrate" (voi care intraţi, lăsaţi orice speranţă).

Auzind aceasta, Monahul Hrisostom, a adăugat cu o uimitoare promptitudine: ''della terra'' (a pământului). Avocatul şi teologul au zâmbit. Dar în acel moment ne-a primit cu multă amabilitate Egumenul, dând poruncă Monahului Hrisostom să ne însoţească la cină. Monahul Hrisostom a uitat de discuţia polemică şi cu bucurie ne-a condus la trapeza de oaspeţi. Şi întorcându-se către oaspeţii din lume, surâzând uşor şi cu o bunătate de copil, a zis: Domnilor, nu vă neliniştiţi, vom continua discuţia. E o datorie să cercetăm pentru a afla adevărul. A spus-o Domnul: "veţi cunoaşte adevărul şi adevărul vă va face pe voi liberi" (Ioan 8, 32), măcar că adevărul Monahismului Bisericii Răsăritene nu se găseşte pe cale dialectică, ci se descoperă de obicei... celor "cărora li s-a însuflat harul revarsat din Dumnezeu"...

17. Monahii şi frumuseţile naturale

...După cină, am fost conduşi de Monahul Hrisostom, într-un balcon al Mănăstirii, de unde, sub o lună plină primăvăratecă, am putut să ne întindem până departe privirea noastră, observând umbrele insulelor din partea opusă a Mării Egee. O adâncă linişte plutea peste Sfânta Mănăstire luminată fantasmagoric, peste vârfurile pădurilor nemişcate, pline de o tăcere atât de grăitoare, ca şi suprafaţa scânteietoare a mării adormite...

- Am observat, a zis teologul, rupând tăcerea, că în Sfântul Munte, nu se dă de către Monahi o importantă atenţie temei frumuseţii naturale, cu toate că Athosul a fost obiectul celor mai lirice descrieri din partea înţelepţilor literaţi ai Bizanţului, ca şi ale vizitatorilor străini, graţie naturii lui cu totul rare. Nu ştiu cărui fapt se datorează această indiferenţă a Monahilor, care, în virtutea vieţii lor curate, trebuie să aibă un sentiment estetic dezvoltat...

- Într-adevăr, a răspuns ca întotdeauna foarte prompt Monahul Hrisostom. Nevoindu-se sub canoanele ascezei, Monahii trăiesc o viaţă cu desăvârşire duhovnicească şi, cufundaţi în "contemplaţiile" lor, nu dau o importanţă deosebită frumuseţilor naturale risipite cu atâta belşug, în Sfântul Munte.

- Dar se iveşte automat întrebarea, a observat

teologul: pentru ce Dumnezeu a făcut natura într-un mod care arată că s-a interesat ca, împreună cu folosul care se observă în ea, să existe în ea atâta frumusețe, câtă vreme Dvs., care cel puțin după mărturia voastră vă apropiați de El mai mult decât noi, nu simțiți o adâncă mulțumire din contemplarea ei?

- Să vă răspund, a zis Monahul Hrisostom. M-am încredințat din experiență personală, că frumusețea sensibilă este infinit inferioară fascinației pe care o exercită în sufletul nostru frumusețea spirituală. Prin urmare, cufundați în marea nesfârșită a înălțărilor lor dumnezeiești și desfătându-se de dulcețile duhovnicești ale viziunilor lor, Monahii privesc diversitatea frumuseților naturii într-un mod cu totul indiferent.

- Dar, atunci, a zis teologul, pentru ce risipirea atâtor culori, de ce atâta lumină - de vreme ce monahii, cum ziceți, petrec în "crăpături ale pământului" - de ce atâtea flori, atâta frumusețe?

- Foarte simplu, a răspuns monahul Hrisostom, fiindcă Dumnezeu e frumusețe și nu era cu putință să facă creaturi urâte.

- Dar există și creaturi care nouă ni se par respingătoare, a zis teologul.

- Da, a răspuns Monahul Hrisostom. Ni se par nouă respingătoare, însă nu putem afirma, că ele sunt în realitate respingătoare, fiindcă au fost create cu un folos. De altfel, după părerea unui mare înțelept, ceea ce apare ca urât, nu este decât complementul frumosului. Pentru ca să se arate lumina ei, o imagine are nevoie de umbră. Pe de altă parte, dacă natura nu ar fi frumoasă, cum am putea să ne formăm o concepție despre slava lui Dumnezeu care, pentru ca să fie slavă a lui Dumnezeu, trebuie în mod necesar să fie frumoasă? Astfel, intrând în "norul" frumuseților dumnezeiești ale Celui transcendent, Monahii, părăsesc frumusețile firii ca unele ce sunt cópii foarte slabe ale celor dintâi...

- Slavă Domnului, a exclamat avocatul pe un ton de o deosebită satisfacție. Ați descoperit tema mea. Această discuție a Dvs.despre frumusețe, mă entuziasmează cu adevărat. Mi-ați obosit literalmente spiritul cu vorbăria voastră interminabilă despre călugărie, dacă anume călugărul trebuie să ia calea dealurilor și munților și să facă un concert împreună cu rozătoarele sau - după expresia unui artist grec - să trăiască "ca un călugăraș în inima paradisului, decent, elegant, svelt ca o mierlă, și să se întoarcă de la vechea bibliotecă de seminar, Ave Maria".

Și avocatul a continuat:

- Temele, iubiții mei, trebuie să fie potrivite mediului înconjurător. Iar aici domnește frumusețea firii. Ce crimă e, deci, să ne pierdem în vorbării teoretice, în timp ce pornind de la contemplarea nemijlocită a frumuseții naturii, am putea să schimbăm mulțime de gânduri foarte folositoare. Acestea pe care le-am spus, să fie ca un fir călăuzitor al unei discuții pe această temă și vă făgăduiesc să uit mâhnirea pe care mi-ați făcut-o cu plicticoasa voastră temă, a încheiat glumind și zâmbind ușor tânărul avocat.

- E o fericire că prietenul și tovarășul meu de călătorie a dat semne că are interese care trec dincolo de lucrurile materiale și urcă în sfere idealiste, a zis teologul, accentuând cuvintele ironic. Dar trebuie să-l asigur, și aceasta nu ca să-i fac în ciudă, că, deși vom satisface dorința lui continuând tema frumosului, vom reveni, totuși, la tema "călugărismului", fiindcă este o datorie a noastră să cunoaștem o viață necunoscută și care reprezintă o formă a Creștinismului vrednică de tot respectul. Nu sunteți de acord, Părinților?

- Desigur, că suntem de acord, am zis eu, și mă bucur pentru interesul Dvs.

- Eu nu sunt de acord, a zis avocatul, și mă gândesc dacă mai trebuie să urmăresc această discuție. Totuși,

acum vă voi asculta cu mult interes, fiindcă veţi vorbi despre frumos. Deschideţi Dvs.discuţia, părinte Hrisostom, care aveţi şi dexteritatea în discuţii, ca un tânăr frumos, credincios şi inteligent.

- Vă mulţumesc, a zis monahul Hrisostom, adresându-se avocatului, dar bănuiesc că Dvs.trebuie să începeţi, întrucât aveţi un interes pentru această temă şi mai ales întrucât sunteţi impresionat în mod deosebit de natura Sfântului Munte...

- Foarte bine, întrucât insistaţi, eu însă voi ceda locul meu scriitorului bizantin Nichifor Gregoras, care are o minunată descriere a Sfântului Munte, ca să vă introduc oarecum în temă. Şi scoţând o carte de format mic, a început să citească rar şi declamativ...

18. Metafizica frumosului

"Între altele, Sfântul Munte mi se pare că este vrednic de admirație fiindcă aerul acolo e foarte bine temperat, fiindcă este împodobit cu o vegetație abundentă și variată și, ca să vorbesc așa, pentru generozitatea cu care primește simțirile celor ce ajung aici și le pune înainte de îndată multă plăcere și desfătare. De pretutindeni curg ca din niște tezaure bunămireasma parfumului și coloritul plăcut al florilor, iar razele soarelui sunt întotdeauna curate acolo. Și este bogat în arbori de tot felul, păduri și livezi felurite, unele lucrări ale mâinilor omenești. Răsună de cântecul a tot felul de păsări iar roiuri de albine zboară printre flori și zumzăie liniștite în aer. Un voal de desfătare străin și amestecat se țese acolo nu numai primăvara ci și tot timpul anului, tot ciclul celor patru anotimpuri înjugându-se pentru a produce farmec și desfătare simțurilor omenești. Dar mai ales pentru că în mijlocul pădurii și al plantelor răsună în zori muzica melodioasă a privighetorii și cântă, ca să zic așa, împreună cu monahii, lăudând pe Domnul. Fiindcă și aceea (privighetoarea) are în pieptul ei o chitară dumnezeiască și o psaltire naturală, trâmbițând în felul ei propriu, tuturor celor care o ascultă, o melodie plină de armonie și foarte plăcută. În același timp, locul este udat și aproape inundat de izvoare naturale de apă; de aici țâșnesc alte

pârâiaşe care se nasc ca nişte copii din zecile de mii de izvoare şi care, furându-şi parcă unele altora oarecum pe ascuns calea, îşi continuă curgerea lor mai departe, tăcut şi cu folos, dând putere multă monahilor, care duc aici o viaţă netulburată spre a-şi înalţa aripile rugăciunii lor în linişte spre Dumnezeu; fiindcă el (Athosul) procură cadrul natural cel mai bun şi adecvat pentru isihie celor care vor să ducă pe pământ o vieţuire cerească, ca unul ce oferă din abundenţă de la sine, tot timpul variate resurse de hrană, şi este încununat de o mare întinsă, care îi aduce ca într-un cerc mulţumirea multora, cu toate că nu îi îngăduie să fie o insulă separată odată pentru totdeauna, (deşi s-a căutat cu multă trudă să fie despărţit printr-un istm), şi îi oferă în lung şi lat, continentul revarsat în afară..."

- Dar această descriere este un adevărat imn adus Sfântului Munte şi indirect Monahismului, a strigat Monahul Hrisostom. Dar, pentru ce, prietene, a zis el, adresându-se către avocat, aţi citi toate acestea, de vreme ce nu vă însuşiţi cele privitoare la Monahi?

- Nu are importanţă, a zis avocatul, dacă cred sau nu cele privitoare la Monahi. În orice caz simt o admiraţie în felul meu propriu. Mie mi-a plăcut aceasta în principal ca descriere, dar, cum v-am spus, am vrut să vă dau un prilej să continuaţi discuţia despre frumos, pentru că, deşi nu sunt deloc de acord cu motivaţiile metafizice ale frumosului pe care le folosiţi, totuşi, pe mine tema mă fascinează.

- Dacă excludem metafizica, a zis Monahul Hrisostom, atunci, ca o consecinţă, mărginim tema frumosului la limitele sensibile. În timp ce frumosul reprezintă una din însuşirile lui Dumnezeu. Platon zice că frumosul sensibil este o simplă copie, o componentă a frumosului spiritual existent în sânurile lui Dumnezeu şi că scopul filosofiei este spre cele de dincolo de moarte, fiindcă sufletul are o valoare mai mare decât toate satisfacţiile pe care poate să le ofere lumea... Această

concepţie se apropie de Creştinism. Ce părere aveţi de aceasta?

- Am unele rezerve, a zis avocatul, pe care permiteţi-mi să le păstrez pentru mine, fiindcă nu vreau să vă supăr...

- Dar, a zis Monahul Hrisostom, tocmai Dvs.n-ar trebui să aveţi rezerve, pentru că Dvs.aţi insistat pentru această discuţie. În orice caz, ce părere aveţi Dvs., prea iubite teolog, despre frumos?

- Desigur, a zis teologul, faptul că elementul frumosului se găseşte sădit în sufletul omenesc, ca un sentiment estetic nu are nevoie de nici o demonstraţie. Manifestată în viaţa zilnică ca o dispoziţie spre tot ceea ce e frumos şi ca o respingere a tot ceea ce e urât, existenţa lui reprezintă o mărturie supremă despre obîrşia divină a omului şi confirmă proveniența lui dintr-o ţară unde domneşte frumosul. Pe pământul nostru există din belşug frumos, revărsat în natură. Ne încântă, dar în interiorul nostru suntem siguri că el nu reprezintă totul. La vederea frumosului încercăm o dulce pătimire, suntem emoţionaţi, fermecaţi, uimiţi şi înălţaţi. Dar nu suntem satisfăcuţi. Simţim existenţa unui alt frumos, după a cărei contemplare însetăm, a unei frumuseţi mai spirituale, pe care n-o vedem. Simţim că între frumos şi sufletul nostru există o înrudire. Armonizarea simpatetică într-un mod oarecare, care are loc în noi din contemplarea frumosului, dă naştere unei afirmaţii, devine o recunoaştere a înrudirii.

- A, a zis Monahul Hrisostom, plin de bucurie, formularea aceasta e clasică, iubitul meu. Ne-aţi prezentat în modul cel mai simplu cu putinţă natura uneia din valorile morale cele mai înalte. E cu neputinţă ca această concepţie să nu fie un rezultat al experienţei. Aveţi un suflet frumos, prietene teolog, aveţi un suflet frumos... Dar Dvs.părinte, ce părere aveţi? a zis monahul Hrisostom către mine.

19. Frumosul în Creştinism

- Într-adevăr, am zis, avem o înrudire cu frumosul, pentru că el este în natura noastră. Când - după iniţierea tainică a sufletului nostru din timpul unei slujbe bisericeşti, în care duhul nostru mânecă dimineaţa către Dumnezeu - vedem, pe neaşteptate, o imagine naturală frumoasă, un apus de soare de pe o coasta a mării, mijirea zorilor cu insolitul fascicolelor de lumină albe-albăstrii când ascultăm o simfonie muzicală, ritmul stalactitei, o privighetoare cu cântecul ei dulce, când vedem o biserică frumos pictată, ceva simetric, un ritm bine ajustat, simţim sufletul nostru cutremurat şi parcă zicând: O, vă recunosc pajişti cu verdele vostru sărbătoresc al culorilor voastre, prea frumoasă podoabă a florilor, mări liniştite, apusuri care înflăcăraţi cerul albastru, chiparoşi rugători, arbori gânditori cu armonia pururea grăitoare a tăcerii voastre! V-am ascultat din copilăria mea, v-am simţit înainte de a vă înţelege. Ritmuri dorice austere, biserici bizantine în lumini şi umbre, cu feţele cucernice şi dematerializate ale cuvioşilor voştri zugrăviţi pe pereţi; v-am adus din lumi necunoscute. Coloane dumnezeieşti de Partenoane, ca şi cum v-ar fi cioplit dalta mea mai înainte de a vă fi conceput geniul lui Fidias! ...Spun înţelepţii că lumea e frumoasă. Într-adevăr! Este o nesfârşită podoabă cu o diversitate de ritmuri şi forme, "ca o carte scrisă, care

arată slava lui Dumnezeu". Arta s-a născut din frumos. Diferitele arte reprezintă formele de reflectare ale frumosului. Unul o imaginează pe aceasta, altul pe aceea. Creştinismul stă "faţă în faţă" cu Frumosul şi contemplă prin credinţă ceea ce lumea precreştină vedea numai "prin oglindă în ghicitură"(cf.I Cor.13,12). Expresia cea mai înaltă a spiritului artistic clasic a fost cultul frumosului în umbre, forme şi ritmuri. Nu concepea nimic altceva, nimic mai profund. Ca un spirit miop ce era nu putea să "străvadă". Frumuseţea din lume şi-a pierdut valoarea pentru creştinism. Ceea ce e pământesc, grosolan, a fost considerat o umbră înşelătoare... Nu sunteţi de acord părinte Hrisostom?

- Desigur. Deasupra frumosului sensibil se află frumosul spiritual, a zis Monahul Hrisostom. "Crinii câmpului şi păsările cerului", de care vorbeşte Domnul (Mt.6), reprezintă numai trepte de înălţare spre noţiunile mai spirituale, ale frumuseţii, bunătăţii şi înţelepciunii lui Dumnezeu, care sunt accesibile numai sufletelor luminate de Har...

Creştinul vede frumuseţea fără formă, pură. "Duh este Dumnezeu"(In.4,24). În creştinism, frumosul sensibil a fost identificat cu frumosul spiritual, cu binele, şi a fost absorbit de el. Iar binele suprem este Dumnezeu, în frumuseţea uluitoare a Căruia credinciosul desăvârşit se desfată cu nesaţ. Dar cum se vede frumosul aceasta? Prin noi înşine, prin întoarcerea spre cele dinăuntru, prin introspecţie - ca să folosesc impropriu un termen contemporan - sau mai bine zis prin "contemplare". De altfel, starea de contemplaţie constituie exigenţa ultimă a Monahismului. Augustin zice: "Târziu Te-am iubit şi Tu erai înăuntru şi eu în afară şi acolo Te căutam ; şi eu, cel fără formă, mă loveam de formele create de Tine. Căci nimeni nu Te iubeşte, decât numai cel care Te-a văzut, şi nimeni nu Te vede decât numai cel care Te iubeşte". Întreaga noastră imnografie bisericească, a continuat

Monahul Hrisostom, este înflorită cu expresiile frumos,frumusețe, dar semnificația lor este cu desăvârșire spirituală. De multe ori în această imnografie se face uz de imagini frumoase luate din realitățile sensibile pământești ca de niște cómparații slabe spre evidențierea frumosului spiritual dumnezeiesc. Și frumusețea aceasta este atât de legată de spirit (duh), încât cel care nu e curat spiritual, nu poate să bănuiască nici măcar existența ei. Fiindcă, așa cum declară Sf.Vasile cel Mare: "Frumusețea adevărată și prea dorită, care poate fi văzută numai de cel cu mintea curată, este cea din jurul Firii dumnezeiești și fericite". Și o dovadă din lumea sensibilă despre aceasta este că atunci când, în urma unei îndelungate suferințe, a unei dureri nobile ne simțim purificați, florile și cerul vorbesc mai intens sufletelor noastre, dobândesc o transparență paradoxală, îi vedem pe oameni buni, cu simpatie, toate se îmblânzesc îmbrăcându-se în lumină, toate devin pașnice și "bune foarte". Nu socotiți că așa trebuie să vedem tema? Dvs.părinte, a zis, adresându-se mie Monahul Hrisostom, sunt sigur că mă înțelegeți în toată adâncimea și extensiunea, întrucât, ca Monah, cunoașteți ceva din lacrimi, din inima curată și din vederea minții...

- Ați pus chestiunea într-un mod foarte corect, am zis, și pentru ca să completez reflexiile voastre, adaug că atracția noastră naturală spre frumusețile pământului are o profunzime metafizică. Ea se observă, însă, mai ales la cei "sufletești"(psihici) care nu au urcat în sferele spirituale, care, țintuiți de aceste frumuseți, nu pot să urce mai sus (cf.I Cor.2,14). Cei "duhovnicești" (pnevmatici), fiind exercitați în urcușurile dumnezeiești, nici măcar nu acceptă să se întoarcă spre cele din afară, ci "din crăpăturile pământului", contemplă de-a dreptul frumusețea supremă, pe Dumnezeu. Cei dintâi, oprindu-se la privelișteа și cultul frumuseților naturale, sunt incapabili prin ei înșiși să-și procure hrană spiritului,

căzând în idololatrie. Cei din urmă, eliberați de povara patimilor inferioare, înconjoară ca niște Serafimi de foc tronul Slavei dumnezeiești, aprinși în dragoste de energiile Frumuseții celei nevăzute, despre care Sf.Vasile cel Mare se întreabă : "Ce este, deci, mai demn de admirat decât Dumnezeu? Ce dor al sufletului este mai puternic și de nesuportat ca cel care vine de la Dumnezeu în sufletul curățit de orice răutate și care dintr-o dispoziție adevărată spune: rănit de dragoste sunt eu"?...

- O, câte lucruri frumoase, câtă frumusețe!... a zis avocatul. Și, totuși, cât de puțin le înțeleg... Eu, părinților, aparțin categoriei "psihicilor", pentru că eu cred numai în rațiune... Numai în cuvântul aristotelic: "Nu există nimic în minte care n-a fost mai întâi în simțire"...

20. "Imagine a celor cereşti, cort..."

N-a ajuns bine avocatul să-şi termine fraza lui şi în foişorul slab luminat am primit o vizită neaşteptată. În uşă a apărut un Monah bătrân, cu totul alb, cu o severitate dulce pe faţă şi privirea adâncă, de parcă vedea viaţa viitoare. Înalt şi cu o barbă mare, semăna cu un profet din Vechiul Testament sau cu Noe, Avraam, Iacob...

Monahul Hrisostom s-a ridicat şi ne-a prezentat pe venerabilul Bătrân:

- Preabunul părinte Teolipt, a zis, şi-l îndemnă să se aşeze.

Noi i-am sărutat dreapta, în timp ce el s-a întors cu bunătate spre monahul Hrisostom.

- Nimeni, frate, nu e bun decât unul Dumnezeu...

Am fost prezentaţi pe rând şi el ne-a urat: "Bine aţi venit".

- Continuaţi discuţia Dvs., a zis Bătrânul, şi şi-a rotit o privire scrutătoare spre noi toţi. Prezenţa fratelui Hrisostom e o garanţie că vorbiţi despre lucruri duhovniceşti.

- Da, părinte, a zis Monahul Hrisostom, vorbeam despre frumuseţile Sfântului Munte şi mai în general despre frumos.

- Adică despre frumuseţea naturală a Sfântului Munte? a întrebat Bătrânul.

- Pentru început, prietenul nostru avocat ne-a citit o excelentă descriere a Sfântului Munte aparținând bizantinului Gregoras, dar tema s-a deplasat pe tărâm duhovnicesc.

- Sigur, a zis Bătrânul cu glas adânc, Athosul prezintă un univers de frumusețe inexprimabilă care, legat cu viețuirea îngerească a Monahilor, alcătuiește cum spune Sfântul Grigorie Palama, "un loc vestit și venerat, vatră a virtuților, sălaș a tot binele, cort nefăcut de mână și imagine a celor cerești, loc liber de orice necurăție și mai presus de orice patimi reprobabile"... În această peninsulă sfântă toate dobândesc o adâncime metafizică iar înfățișarea și forma sensibilă a Athosului nu sunt lipsite de oarecare semnificație tainică. Nu știu dacă șederea mea de mult timp în Sfântul Munte și dragostea mea față de Monahism nu m-a făcut să-l văd în acest fel. În orice caz pe cerul azuriu al Athosului cred că văd coruri de îngeri care laudă pe Domnul. Primăvara parcă aud melodii dumnezeiești din țara Celui mai presus de ființă. Prin măreția sălbăticiei lor,furtunile tulbură în chip înălțător pacea mea. Cicloanele însoțesc ca un ecou rugăciunile mele "din adâncuri". Vorbesc cu florile, atâta grație au. Cred că dimineața vegetația luxuriantă se înroșește din invidie față de mușchiul reavăn care ascunde cu timiditate pământul feciorelnic. Iar în promontoriile dantelate ale Sfântului Munte, cu ieșirile lor ascuțite, care îl strâng ca un pumn, văd, în combinație cu albul strălucitor al "spumei mării", o cunună de spini, ca o expresie plină de semnificații a vieții martirice a Monahilor lui... dar și ca un simbol al așteptării dreptei răsplăți de la Domnul Iisus, care prețuiește luptele duhovnicești.

- Dacă e poezie transfigurarea lucrurilor materiale în ceva mai sensibil, a zis teologul, atunci sunteți un admirabil poet, venerabile Bătrân.

Bătrânul Teolipt zâmbi cu gravitate.

- Numai poet nu sunt, iubitul meu, a zis el. Ca Monah n-ar fi cu putință să fiu poet, în sensul actual. Monahul este după vârsta duhovnicească un ''bărbat''. Luminile-umbre, ritmurile, chipurile şi culorile, sunt pentru desfătarea ''pruncilor''. Dar "chipul lumii acesteia trece" (I Cor.7, 31), în vreme ce Monahul urmăreşte cele veşnice...

- Dar de ce ați vorbit cu atâta poezie, dacă nu gândiți poetic? a întrebat teologul.

- Monahul nu e un poet şi nici nu se ocupă cu cuvintele privitoare la "iubirea de frumos". Faceți evident o confuzie între spiritualitate şi estetică. Eu m-am folosit de anumite forme, ca să dau o expresie unor noțiuni din afara lumii. Dar nu rămân la aceste forme, nu rămân țintuit în admirație față de frumusețile pământului, fac pur şi simplu o înălțare anagogică. Obiectul privegherilor Monahului şi al ostenelilor lui zilnice este curățirea inimii de multiplele ei excrescențe nenaturale. Ca atare, noi n-avem timp pentru romantism, a zis Bătrânul şi a tăcut.

- Dar natura frumoasă nu influențează binefăcător pe Monah? întrebă teologul. Nu este ea folosită pentru o înălțare anagogică, cum ziceați?

- Nu trebuie să-l influențeze, a răspuns Bătrânul. Sau, mai mult, dacă-l influențează, fie şi binefăcător, el trebuie să se îngrijească să se elibereze de influența ei, fiindcă aceasta este o dovadă că inima lui e scindată, că dă o parte a ei şi celor pământeşti, în vreme ce scopul e ca aceasta să se facă unitară şi să-şi deşerte întreg dorul spre Dumnezeu. Lupta Monahului e sever ascetică. Monahul e ''filocalic'' (iubitor de frumos) şi poet. Însă, al unei alte lumi. Cum să nu fie iubitor de frumos, cel care e în Dumnezeu? Dar frumosul este unit de noțiunea binelui şi a adevărului, în aşa fel încât nu putem să înțelegem un frumos neduhovnicesc şi neadevărat. Pornind de la acest fapt, suntem călăuziți în mod necesar spre sfera

Frumosului suprem, unde tronează adevărul şi viaţa în Dumnezeu...

- Până când vom ajunge la starea aceea, din care am putea să ne înălţăm în sfera Frumosului suprem, pentru ce nu trebuie să primim formele frumosului pământesc, fără să greşim, a observat teologul?

- Dacă inima noastră n-a devenit încă curată, e evident că şi formele frumosului nu putem să le privim curat, deci fără să păcătuim, fiindcă "toate sunt curate celor curaţi" şi pentru că "nimic nu este întinat decât pentru cel care socoteşte că ceva este întinat, pentru acela este întinat" după de Dumnezeu insuflatul Pavel (Rom.14, 14). Aşa încât, în loc să acceptăm o vrajă mincinoasă, cu riscul de a moleşi sufletul nostru, se impune să ne întoarcem spre curăţirea noastră lăuntrică. Sufletul care nu este "contemplativ", adică cel care nu are acea curăţie care-l duce la contemplarea lui Dumnezeu, vede lumea exterioară prin prisma patimilor lui. Cum, deci, poate fi folositoare vederea formelor frumosului? a zis Bătrânul...

21. Bătrânul Teolipt

- Constat cu bucurie, venerabile Bătrâne Teolipt, că ați analizat lucrurile într-un mod foarte convingător. Se pare, însă, că posedați atât învățătura din afară, "bătătorită" de toți, cât și înțelepciunea dinăuntru, care are o valoare unică în astfel de teme, a zis teologul. Pot, deci, să-mi pun mari speranțe că ne veți da o soluție satisfăcătoare problemei Monahismului, asupra căreia am avut o lungă discuție...

- A fost într-adevăr o binecuvântare de la Domnul, venirea Bătrânului Teolipt, a zis intervenind Monahul Hrisostom, fiindcă este experimentat străbătând, cu harul lui Dumnezeu, al cincizeci și șaptelea an în asceza filosofiei Monahale și pe deasupra stăpânește și cunoștința care în Hristos nu este cunoștință.

- Este adevărat, părinte Teolipt? a zis teologul.

- Cât privește anii vieții mele în Mănăstire, da, a răspuns Bătrânul. Dar cât privește recomandările bunului frate Hrisostom, ele se datorează marii lui bunătăți. Noi oamenii, în noi înșine, nu avem vreo valoare care să fie luată în seamă. Suntem făpturi neputincioase. Și chiar dacă ne-am învrednicit de o luminare care vine de la prima și unica lumină, "care luminează pe tot omul care vine în lume" (In 1, 9), noi aruncăm razele noastre prin reflectare și fraților noștri. Dar dacă "lumina care e în noi

este întuneric, întunericul e cu atât mai mult" (Mt.6, 23). Suntem astfel luminaţi din altă parte. Ce lucru propriu avem prin urmare?

Un fior ne-a trecut la cuvintele acestui înţelept Bătrân. 57 de ani de bunăvoie între zidurile unei Mănăstiri! O întreagă viaţă! Ce făclie nestinsă de dragoste şi de aşteptare va fi ars în pieptul martiric şi cucernic al acestui moşneag, ca să păstreze o astfel de lumină a spiritului? Câte iubiri dumnezeieşti şi de nesăturat nu vor fi dat puteri acestui vas de lut ca să reziste la 57 de ani de suferinţă şi privaţiuni şi să apară acum înaintea noastră într-o înflorire atletică, venerabil, sincer, cu tinereţea reînoită, ca a vulturului! Cred că nu s-ar putea găsi o demonstrare practică mai convingătoare a puterii Creştinismului...

- Câţi ani aveţi, dacă îmi permiteţi? a întrebat teologul.

- 85, a răspuns Bătrânul.

- Când aţi venit la mănăstire aveaţi 28 de ani? a reluat teologul.

- Cu harul lui Dumnezeu aşa este, a răspuns Bătrânul.

- Să-mi îngăduiţi, venerabilul meu Bătrân, a zis teologul, să vă întreb cum aţi devenit Monah, cum aţi luat hotărârea?...

- Multe îmi cereţi, a zis zâmbind Bătrânul. Sunteţi sigur că mă veţi înţelege, dacă am să vă spun cum am luat hotărârea să devin Monah?

- Nădăjduiesc că da, a zis teologul.

- Vă întreb aceasta, a zis Bătrânul, fiindcă avem psihologii diferite. Şi Dvs., care nu aţi încercat acel sentiment care împinge pe cineva spre Monahism, vă va veni foarte greu să mă înţelegeţi. Psihologia monahului este inaccesibilă logicii celor din lume, fiindcă printr-un salt eroic Monahul, se mută într-o altă lume. Desigur, veţi replica că toţi creştinii "nu au aici cetate stătătoare"

(Evr.13, 14) şi toţi suntem stăpâniţi de sentimentul provizoratului de aici, fapt care ne duce cu gândul la "cetatea viitoare, pe care o căutăm" (Evr.13, 14). Aceasta însă nu e adevărat. În lume, oricât s-ar strădui cineva să se ţină la înălţimea din afara lumii, nu poate reuşi aceasta, din cauza amestecului obligatoriu cu cele pământeşti. Cel mult dacă reuşeşte să cugete doar cu gândul că nu aparţine lumii acesteia, dar inima nu poate să se elibereze de simţirea prezentului crud. Viaţa practică a monahilor, însă, departe de lume şi într-un mediu teocratic, pătrunde până în cutele cele mai fine ale sufletului şi le formează şi o psihologie corespunzătoare. De aici se formează o prăpastie de netrecut între două lumi diferite...

- Vă înţeleg foarte bine, a zis teologul şi vă rog, părinte Teolipt, să nu refuzaţi a-mi satisface această dorinţă, fiindcă în calitatea mea de teolog sunt extrem de interesat să fiu informat despre Monahismul Bisericii Răsăritene. Interesul meu faţă de instituţia Monahismului, pe care o consider greşit înterpretată în zilele noastre, a crescut şi mai mult dintr-o convorbire pe care am avut-o în după-amiaza aceasta cu cei de faţă...

- Şi eu v-aş fi extrem de îndatorat, am completat, dacă ne-aţi spune ceva despre viaţa Monahală de la noi. Fiindcă între noi şi domnii de faţă s-a desfăşurat o discuţie în care mi-am luat sarcina să analizez principiile fundamentale ale Monahismului ortodox şi mărturisesc că nu consider deloc uşoară această întreprindere...

- Dacă dorinţa mea de a ne povesti cum aţi devenit Monah, este indiscretă, atunci binevoiţi cel puţin să mă informaţi, a zis teologul, cum înţelegeţi, în urma experienţei Dvs.îndelungate, că îşi găseşte o justificare Monahismul nostru, pentru că tema aceasta provoacă multă discordie astăzi chiar şi între creştinii bine intenţionaţi.

- Ceea ce se întâmplă cu aceşti creştini bine

intenţionaţi, a răspuns bătrânul Teolipt, clătinându-şi capul alb şi suspinând adânc, nu e de mirare. Fiecare om vede lucrurile pe măsura ochilor lui şi, atunci când e vorba să fie judecat Monahismul, care constituie expresia jertfei supreme, e nevoie ca el să aibe un spirit de observaţie exersat. Omul cu mintea îngroşată nu poate să distingă nimic dincolo de materie. Aceasta nu înseamnă că acel ceva nu există. Aşa şi în Creştinism. Există chiar şi în Biserică o scară fatală de materialism. Şi anume, Creştinismul se face cunoscut fiecărui creştin după capacitatea lui de primire, adică după gradul de subtilitate a cugetării, a cultivării conştiinţei, a curăţiei inimii, al capacităţii naturale, a dorinţei. Astfel încât, având în vedere faptul că nici o opinie umană nu exprimă în mod sigur adevărul, fiindcă părerile sunt influenţate de factorii amintiţi, în mod necesar va trebui să căutăm nişte măsuri şi etaloane sigure, nesupuse îndoielii. Acestea sunt Sfinţii Părinţi. Avem mărturiile lor, avem viaţa lor. De ce să mai lungim vorba? Repet, deosebirea de păreri între cei evlavioşi este explicabilă şi nu va înceta niciodată să existe, întrucât Monahismul apare ca o viaţă duhovnicească mai adâncă, iar oamenii vor constitui un mozaic de stări duhovniceşti. De altfel, să nu uităm cuvintele Apostolului: "cei sufleteşti nu primesc cele duhovniceşti" (I Cor.2, 14).

22. "Am fost cucerit de Hristos"

- Vă exprimaţi extrem de reprezentativ, a zis teologul, dar vă rog să ne răspundeţi la o întrebare concretă, părinte Teolipt. Este adevărat că din sec.IV până în sec.X marii Părinţi ai Monahismului şi în general Monahii trăiau departe de societatea oamenilor, fără să fie prinşi de nevoile ei, adică trăiau îngrijindu-se numai de ei înşişi, sau se interesau şi de creştinii din lume cărora le ofereau în fel şi chip concursul lor?

- Spuneaţi că sunteţi teolog, a răspuns Bătrânul, şi mă mir cum întrebaţi un lucru pe care cineva îl găseşte foarte uşor în istoria Monahismului Bisericii Răsăritene. Din sec. al IV-lea şi până în sec. al X-lea, Pustiile Egiptului, Siriei şi Palestinei cuprindeau mii de Monahi şi imaginaţi-vă la ce numere ameţitoare a crescut succesiv în aceste secole. Aceştia trăiau departe de lume, fie ca Isihaşti şi Pustnici, fie ca Schitioţi şi Chinoviţi. Ce putea să ofere societăţii un Monah care trăia într-o sărăcie desăvârşită şi se lupta cu propriile lui patimi?

Teologul a observat:

- Am citit, venerabile Bătrân, că, în perioada îndepărtată de care aţi amintit, mulţi dintre Părinţi petreceau în oraşe şi-şi ofereau concursul lor creştinilor printr-o activitate folositoare societăţii, fie sprijinindu-i în credinţă, fie învăţându-i evlavia, fie ajutând în tot felul

pe cei care aveau nevoie.

- Aceasta este adevărat, a zis Bătrânul. Dar nu trebuie să credem că dacă unii Părinți, foarte puțini la număr, au înființat spitale și azile de bătrâni pentru împlinirea nevoilor acelei epoci, urmează că ei croiau un drum nou pentru Monahi. Ei erau foarte puțini și bătrâni în vârstă, dar puternici în duh, datorită nevoinței lor din tinerețe, și astfel puteau sta fără să se sminteasca, în mijlocul zarvei lumii și prilejurilor de păcat. Pentru că lume și monah sunt două lucruri cu desăvârșire ireconciliabile. Pe de altă parte, nu trebuie să scăpăm din vedere că Monahismul înseamnă luptă de desăvârșire sufletească și, fie că cineva se retrage din lume din dorința de pocăință, fie din dragoste dumnezeiască ca să adore neîmprăștiat pe Dumnezeu, este cu neputință ca sufletul să poată fi satisfăcut fără liniște. Și pentru ca să revin la prima întrebare a voastră, cum adică m-am horărât să devin Monah, vă informez, că dorința de a deveni monah m-a mistuit continuu timp de 15 ani și cu toate poveștele mamei mele și îndemnurilor prietenilor și dascălilor mei, ca să urmez starea de cleric în lume, după studiile liceale a fost cu neputință să sting flacăra dorului sufletului meu pentru viața liniștită și retrasă. Și dacă rațiuni ținând de datorii elementare față de familie nu mi-ar fi impus rămânerea în societate până la vârsta de 28 de ani , negreșit că aș fi părăsit lumea mult mai devreme. Cum judecați aceasta?

- Ca un lucru rarisim și nu foarte corect, a răspuns teologul, din moment ce puteați să oferiți multe pentru aproapele.

- Așadar, nu vi se pare corect, că am fost cucerit de Hristos? Uimitor!... Și foarte primejdios, când e formulat de un teolog. Sincer să vă spun mă descurajați, când vă exprimați în acest fel. Vă repet, voința mea de a rămâne mai departe în lume slăbea și se stingea, atunci când de inima mea care ardea se apropia dragostea

dumnezeiască. Cum altfel aş fi putut să fac? Mă înţelegeţi, a zis Bătrânul? Şi faţa lui strălucea de veselie...

- Fără exagerare, cuvintele Dvs. mă captivează, preacuvioase părinte, a observat teologul, dar totuşi nu pot să justific logic din punct de vedere creştin această practică, anume ca cineva să părăsească pe aproapele lui, să se dezintereseze de aproapele lui, să-şi închidă ochii faţă de nenorocirile fratelui, să nu îndrume pe cel neputincios pe drumul lui Dumnezeu, atunci când ar putea să facă toate acestea. Şi pentru că are dorinţa de isihie, să meargă în pustie şi să se închidă într-o mănăstire, pentru ca să facă ce? Nu pot să vă înţeleg, deşi respect spiritul vostru eroic, sinceritatea şi buna voastră intenţie.

- Vedeţi, mi-a zis dulce Bătrânul Monah, că în cele din urmă am avut dreptate! Nu v-am spus de la început că e foarte greu să intre cineva care nu este Monah în sufletul Monahului? Cum să fim înţeleşi atât timp cât nu puteţi să pătrundeţi acolo unde toate se explică şi se simplifică? Faptul că logica Dvs.nu poate fi satisfăcută de soluţia cazului meu personal, pe care am fost silit să vi-l descopăr, înseamnă că aţi dezbrăcat Ortodoxia de mistica ei şi o priviţi ca ceva foarte superficial, exterior, ca o etică utilitaristă, ca o religie a folosului social şi nu ca o religie a credinţei, iubirii şi răscumpărării. Nu justificaţi creştinul care stă în contact mistic cu Mirele sufletului lui - şi poate că, de vină e chiar Mirele care primeşte sufletul în unirea mistică (fiindcă aici ajunge logica Dvs.), numai şi numai pentru că a părăsit pe aproapele lui, ca şi cum Dumnezeu Cel atotputernic nu ar împlini toate voinţele acestui suflet sfânt, care s-a afierosit în întregime Lui. Cred, iubitul meu, că de Hristosul Tău ne apropiem numai prin cărţi şi inima noastră nu tresaltă la iubirea Lui. Vai şi amar dacă Sângele vărsat de Dumnezeu-Omul n-ar fi sortit să curgă în inimile credincioşilor ca Iubire...

23. "Doctore, vindecă-te pe tine însuţi"

... Bătrânul Monah s-a ridicat, s-a dus spre fereastra deschisă a balconului şi şi-a înălţat ochii spre cerul înstelat. O linişte de negrăit domnea afară în noaptea aceasta. Peste grup plutea o tăcere adâncă. După puţin timp Bătrânul s-a întors la locul lui, gânditor şi schimbat dumnezeieşte şi cu o voce tremurată a zis:

- Frate teolog, aţi încercat vreodată ceea ce în limbaj creştin se numeşte "dragoste dumnezeiască" (eros divin)?

- Ca să fiu sincer, preacuvioase, nu, a răspuns teologul.

- Vă daţi seama că, în urma acestei mărturisiri a Dvs, sunteţi incompetent asupra unei teme care nu se poate aborda numai raţional?

- Cum să fie abordată dacă nu raţional? a întrebat teologul.

- Eu n-am zis că nu se poate aborda raţional, a răspuns Bătrânul, ci că nu putem s-o abordăm numai raţional.

- Şi cu ce altceva am putea s-o abordăm, a reluat teologul?

- Şi cu inima, a răspuns Bătrânul.

- Adică cu iubirea? a zis teologul.

- Nu în chip abstract cu iubire, a observat Bătrânul,

ci cu logica iubirii. Cu dragostea dumnezeiască a inimii şi cu "mintea lui Hristos" (I Cor.2, 16).

- Dar nu se împacă oare, venerabilul meu părinte, a zis teologul, logica iubirii, ''dragostea dumnezeiască'' şi "mintea lui Hristos" cu egocentrismul?

- Depinde de cum înţelege cineva egocentrismul, a zis bătrânul. Acesta este un termen supus interpretărilor de tot felul...

- După amiază părintele Hrisostom a spus că în adâncul lui creştinismul este egocentric, a observat teologul. Şi mă întreb, cum a predicat Hristos iubirea, care e socială, şi, în acelaşi timp, egocentrismul, care înseamnă iubire numai faţă de noi înşine?

- Se face o răstălmăcire a cuvintelor mele şi îmi veţi îngădui să intervin, a zis Monahul Hrisostom. N-aţi înţeles, prietene teolog, că prin cuvântul ''egocentrism'' am vrut să determin mersul sufletului creştin. Dacă m-aţi fi întrebat ce am înţeles prin cuvântul acesta, aş fi susţinut că înainte de a ne manifesta iubirea unii faţă de alţii, se impune să ne iubim mai întâi pe noi înşine, în sensul ca noi să devenim mai întâi creştini şi abia apoi să ne întoarcem atenţia şi spre aproapele. Ar fi, presupun, o pură aberaţie, că eu să zac de o boală grea şi să recomand unuia mai uşor bolnav decât mine să se vindece fiindcă - aşa ar trebui motivată acţiunea mea - e rău să fie cineva bolnav. Cu alte cuvinte, să fiu eu rob patimilor, să am "şapte demoni"(Lc.8,2) şi să zic aproapelui meu: frate, eşti rob răului, eliberează-te. Pe drept cuvânt aş auzi atunci: "doctore, vindecă-te pe tine însuţi" (Lc.4, 23). Afară de cazul când prin iubirea unuia faţă de altul în creştinism s-ar înţelege dăruirea unor fărâmituri şi se acţionează numai din motive economice, când... Dar poate veţi face următoarea obiecţie foarte raţională: Fiindcă nu suntem izbăviţi de patimi, trebuie să renunţăm oare la mica filantropie pe care o practicăm? Nu. Evlavios e acela care în cercul lui îşi face datoria şi săvârşeşte

binele. Filantropia este cea mai mare virtute şi nu trebuie să uităm de ea. Dar judecând în cadrul ortodox , a zis Monahul Hrisostom, orice filantropie care constituie o manifestare care nu garantează o sfinţenie a motivaţiilor ei, o acceptăm totuşi ca o practică bună, cu condiţia să fie legată de sentimentul păcătoşeniei. Aceasta ca să nu ne părăsească conştiinţa că ea nu este tot creştinismul şi că nu trebuie să dogmatizăm faptul că numai formele exterioare ale binelui constituie o aplicare a poruncii iubirii faţă de aproapele, când ele sunt numai un semn distinctiv al ei, de autenticitate îndoielnică. În orice caz, nu trebuie să uităm niciodată caracterul pedagogic al poruncilor. Acum, cât timp se cere ca cineva să se vindece pe sine însuşi, câte sudori şi osteneli ascetice ca să lepede patimile, aceasta este o altă temă , pe care cineva o poate studia în istoriile Sfinţilor noştri...Eu am terminat...

- Atât de puţină valoare atribuiţi, părinte Hrisostom, filantropiei mult lăudate, a zis teologul, şi atât de puţin preţuiţi opera învăţăturii Creştinismului, prin care oamenii se mântuiesc din mrejele răului cu tot felul de nume?

- Nu doresc să spun aceleaşi lucruri. Vă repet că faptele acestea au o valoare relativă. Ca să mă înţelegeţi mai bine, e suficient să vă relatez că Sfântul Isaac Sirul zice că e mai preferabil să ne eliberăm de patimi, decât să întoarcem toate neamurile de la rătăcire. ''Căci îţi e mai bine să te rupi pe tine însuţi din legătura păcatului decât să eliberezi pe robi din robie. E mai bine pentru tine să ai pace cu sufletul tău şi să fii în acord cu treimea din tine, adică cu cea a trupului , sufletului şi duhului, decât să faci pace cu învăţătura ta între oameni despărţiţi. Căci zice Sfântul Grigorie : "bine e să teologhisească cineva despre Dumnezeu, dar mai bine decât aceasta e să se cureţe cineva pe sine pentru Dumnezeu". În acest spirit au învăţat toţi Părinţii Asceţi. Este această învăţătură egocentrică sau nu? Se recomandă mai întâi curăţirea şi

dobândirea iubirii şi doar apoi afirmarea noastră ca Filantropi, Dascăli, Păstori, Predicatori, Cateheţi! Oare nu înţelege acelaşi lucru şi dumnezeiescul Iacob, care zice: "nu vă faceţi mulţi învăţători, fraţii mei, ştiind că (noi învăţătorii) mai mare osândă vom lua" (Iac. 3, 1)? Noi nu subestimăm valoarea oricărei activităţi folositoare societăţii, în cadrul lumii. În acelaşi fel, însă nu trebuie să supunem luptele nevăzute ale Monahilor unor criterii lumeşti. Valoarea fiecărei forme de viaţă se preţuieşte în interiorul spaţiului ei.

-Aşadar, există două măsuri şi greutăţi în Creştinism, părinte Hrisostom, a zis teologul?

- Nu numai două, a răspuns Monahul Hrisostom, ci câţi oameni sunt, atâtea măsuri foloseşte Dumnezeu pentru cântărirea faptelor lor bune şi rele. Luptându-se să ajungă la desăvârşire în limitele specifice ale instituţiei lor, Monahii, nu vor fi judecaţi pentru că nu au făcut fapte de filantropie, ci dacă şi-au eliberat sufletele lor de patimi. Şi pentru ca să înţelegeţi cu cât e mai înaltă curăţirea de patimi decât oricare filantropie, vă voi spune numai aceasta: că acela care se curăţă pe sine însuşi câştigă toate virtuţile, în puterea cărora aplică poruncile Evanghelice, fără a fi furat, ca unul curat, de slava deşartă. În timp ce acela care nu se îngrijeşte de curăţirea lui, ci din uşurătate îşi pune nădejdea în valoarea absolută a unor acţiuni de binefacere pe care le face, acela exercită o operă filantropică sau didactică, dar continuă să poarte zdrenţele patimilor lui fatale. Faceţi bine; veţi fi răsplătiţi. Nu comparaţi însă valoarea acestui bine cu lucrul excelent al Monahului. Nu identificaţi categorii de gen diferit. Amintiţi-vă de văduva săracă din Evanghelie (Mc.12,41). Dacă a fost fericită pentru doi bănuţi , pentru ce să fie lipsită de cinstire dacă ar avea aceeaşi dispoziţie milostivă dar nu ar avea cei doi bănuţi? Eliberaţi-vă, iubite teolog, de ideea preconceputâ că faptele îndreptează pe om, independent de dispoziţia lui lăuntrică...

24. Marcu Ascetul şi "faptele"

- Dacă citiţi în "Filocalie" capitolele Sfântului Marcu Ascetul "Despre cei care îşi închipuie că se îndreptează din fapte", vă veţi convinge despre exactitatea celor spuse de părintele Hrisostom, am zis adresându-mă teologului. Sfântul Marcu este cercetătorul adâncului sufletului omenesc şi anatomistul atent al virtuţii. Este marele filosof moral care a învăţat teoria din experienţa sa. Ucenic al Sfântului Ioan Hrisostom, el s-a dedicat ascezei în pustie, ca să-şi cureţe sufletul de patimile reprobabile, ca să regăsească "frumuseţea originară" a sufletului şi să devină desăvârşit în Domnul. Mulţumită experienţei lui foarte adânci şi foarte felurite, a lăsat spre învăţătură multe Cuvinte foarte importante despre conduita ascetică şi schimbările sufletului. Din nefericire ele s-au pierdut, afară de câteva. Ava Marcu se ocupă în principal de mişcările tainice ale sufletului. Cu un spirit de observaţie foarte ascuţit, el urmăreşte legea duhovnicească care funcţionează mistic şi care constituie o relaţie aproape stabilă între voinţa sufletului şi Dumnezeu. Este un "psihanalist" excepţional, profund iniţiat în tainele lumii duhovniceşti. Experienţele lui n-au fost formulate în lucrări unitare, afară de cuvântul "Către monahul Nicolae". Scrierile sale urmează metoda colecţionării de mici aforisme sau ''capete'', metodă

aflată pe atunci în vogă şi în uz la bizantini.

Fiind vorba de legea duhovnicească, el pleacă de la formula Apostolului Pavel care zice: "legea este duhovnicească" (Rom.7, 14). Crede că un bine nu poate fi nici lucrat nici crezut decât numai în Hristos Iisus şi în Duhul Sfânt. După umila mea părere nu este uşor să fie redată învăţătura dumnezeiescului Marcu. Deoarece caracterul apoftegmatic şi independenţa gândurilor lui exprimă idei aparent fără coerenţă şi coeziune, adică fără o legătură între ele. Pentru Creştini, şi îndeosebi pentru cei ce vieţuiesc ca Monahi, învăţătura lui este o oglindă în care fiecare poate să-şi vadă valoarea, corectitudinea sau rătăcirea în lupta virtuţii. Sf. Marcu cinsteşte credinţa, preţuieşte smerenia, îndeamnă la rugăciune, recomandă atenţie în alegerea învăţătorului, învaţă soluţionarea greutăţilor prin rugăciune şi răbdare, notează diferitele rătăciri ale inimii. Iubirea de plăcere o consideră o închisoare şi lanţ al sufletului, iar suferinţa şi întristarea în Domnul ca unele care deschid poarta cerurilor. Admite că există multe moduri de rugăciune, dar toate sunt folositoare. Desăvârşirea, accentuează el, nu se găseşte în virtuţile umane, ci este ascunsă în Crucea lui Hristos.

Consider foarte importante cele 226 de capete ale avei Marcu: "Despre cei care îşi închipuie că se îndreptează din fapte". Deşi sunt înrudite cu capetele "Despre legea duhovnicească", totuşi sunt foarte preţioase pentru tema noastră, fiindcă unele din ele sunt consacrate dovedirii zădărniciei acelora care socoteau că îndreptarea este rodul faptelor lor. Ava Marcu Pustnicul, ne clarifică faptul că Domnul vrând să încredinţeze aceea că poruncile constituie o datorie impusă şi că înfierea se dăruieşte prin har oamenilor, pentru sângele Lui, zice: "când veţi face toate cele poruncite, atunci ziceţi: slugi netrebnice suntem" (Lc.17, 10). De aici rezultă, zice ava, că Împărăţia cerurilor nu este o răsplată a faptelor, ci harul Stăpânului faţă de robii săi credincioşi. Fiindcă robul nu cere ca plată

eliberarea ci-l mulţumeşte pe stăpânul Său ca un datornic şi aşteaptă eliberarea ca un har. Hristos a murit, după Scripturi, pentru păcatele noastre şi El dăruieşte eliberarea robilor Care-L slujesc bine, cum zice în Evanghelie: "bine rob bun şi credincios, peste puţine ai fost credincios, peste multe te voi pune; intră în bucuria Domnului tău" (Mt.25, 21). Câţi se laudă cu luptele lor, aceştia socotesc că faptele trupeşti îndreptează. Există unii, care nefăcând poruncile, socotesc că ei cred drept. Iar alţii, făcând poruncile, consideră Împărăţia cerurilor ca o plată cuvenită, dar ambii se înşală. Dacă, zice el "Hristos a murit pentru noi, după Scripturi", (I Cor.15, 3) şi "noi nu trăim pentru noi înşine, ci pentru Cel Care a murit şi a înviat pentru noi" (II Cor.5, 15), e evident că trebuie să fim robi lui Hristos până la moarte.

Cum, deci, vom considera înfierea ca datorată? Când auzim Scriptura zicând: "va răsplăti fiecăruia după faptele lui" (Mt.16, 27), nu trebuie să înţelegem că Hristos răsplăteşte fiecăruia faptele vrednice de împărăţie sau de gheenă, ci faptele din necredinţă sau din credinţă. Nu ca un negustor de lucruri, ci ca Dumnezeu Creator şi Răscumpărător al nostru. Deoarece, câţi ne-am făcut vrednici de naşterea din nou, aducem faptele bune nu pentru răsplătire, ci pentru păzirea curăţiei care ni s-a dat. Orice faptă bună pe care o lucrăm prin firea noastră ne ajută să evităm contrariul ei. În afara Harului ea nu ne adaugă nici o sfinţire. Pe neaşteptate, cel înfrânat se abţine de la lăcomia pântecelui. Săracul de la lăcomie. Cel tăcut de la poliloghie. Cel curat de la iubirea de plăcere. Cel cuviincios de la desfrânare. Cel mulţumit cu ce are de la iubirea de argint. Cel blând de la tulburare. Cel smerit de la slava deşartă. Cel supus de la ceartă. Cel ce mustră de la ipocrizie. Tot aşa şi cel care se roagă se abţine de la deznădejde. Săracul de la iubirea de bani. Mărturisitorul de la tăgăduire. Martirul de la idololatrie...

Iată, cum toată virtutea săvârşită până la moarte

nu e nimic altceva decât o reținere de la păcat. Reținerea de la păcat este o lucrare a firii, nu este un preț de schimb al Împărăției. Cel puțin acestea le cunosc eu ca expresii ale tradiției duhovnicești ortodoxe, am zis și am tăcut...

25. Credinţă şi Iubire

- Sunt corecte acestea pe care le susţin părinţii?, a zis teologul adresându-se Bătrânului Teolipt. Fiindcă mă duceţi din nedumerire în nedumerire cu această considerare cu totul nouă a spiritului creştin.

- Eu nu sunt nedumerit de nedumeririle Dvs, a răspuns Bătrânul. Întrucât n-aţi putut separa Monahismul de viaţa în lume, când auziţi un Monah vorbind, veţi cădea continuu din nedumerire în nedumerire. Fratele Hrisostom este consecvent liniilor Monahismului. Noi, iubite teolog, nu suntem uimiţi când nu găsim înţelegere la cei din lume, fie ei şi teologi. Şi e trist, fiindcă ei nu citesc foarte bogata literatură monahală pentru ca să se informeze.

Monahismul Răsăritean, căruia Biserica i-a dat şi forma şi misiunea, constituie o realitate distinctă, o "viaţă ascunsă în Hristos" (Col.3, 3) o viaţă de credinţă desăvârşită, care se săvârşeşte într-un contact nedespărţit cu Dumnezeu şi care refuză să urmeze calea raţionamentelor omeneşti. Formularea mea nu trebuie să vă deranjeze. Monahismul nostru este strălucirea spiritualităţii Ortodoxiei, este nucleul, fiinţa ei, fiindcă se întemeiază pe Credinţă...

Credinţa nu înseamnă o simplă acceptare a existenţei lui Dumnezeu - fiindcă "şi demonii cred şi se

cutremură" (Iac. 2, 19) - ci este ceva care, la o analiză, scapă limitelor gîndirii umane. Nu mă gândesc la credinţa dogmatică, ci la cea pe care o cereau Apostolii: "dă-ne credinţă" (Lc.17, 5), din care dacă are cineva şi numai cât "un grăunte de muştar" va putea muta şi munţii. Credinţa în acest sens formează semnul distinctiv al Creştinului. Nici o faptă, nici o virtute nu are valoare în Creştinism dacă nu e o roadă a credinţei, dacă nu provine din credinţă, dacă nu o împărtăşeşte Dumnezeu. Fără binecuvântarea dumnezeiască, eforturile noastre sunt lipsite de strălucire, sunt nedesăvârşite, sărace, omeneşti: "Tot ceea ce nu e din credinţă, este păcat" (Rom.14, 23). Hristos se apropie de oamenii care cred în El. Şi face minuni. Se coboară la dorinţele omeneşti legitime. Vorbeşte cu oamenii, "aşa cum vorbeşte cineva cu prietenul lui"(Ieş.33,11). Credinţa constituie legătura mistică între măreţia dumnezeiască infinită şi firea omenească mărginită. Credinţa înseamnă apropierea celui care crede de cel în care crede. Înseamnă contact efectiv, o absorbire a sufletului de către Dumnezeu în virtutea lucrării dumnezeieşti.

Cuvântul Domnului "Eu sunt în Tatăl şi Tatăl este în Mine" (Ioan 10, 38) exprimă modelul relaţiei dintre Dumnezeu şi credincios în Hristos. Aceasta se înţelege şi din cuvântul dumnezeiesc: "Rămâneţi în Mine şi Eu în voi" (Ioan 15, 4). Iată întreaga taină a credinţei în Hristos. Iată în toată plenitudinea lui caracterul revelat al Creştinismului. Iată adâncimea şi esenţa religiei supranaturale a lui Hristos. Dar pentru ce (e nevoie de) credinţă? E o taină! Poate însă că nici nu constituie o taină. Dumnezeul nostru este un Dumnezeu al iubirii, e în fiinţa Sa iubire. Şi iubirea e comuniune. Caută, deci, contact, caută unire. O, adâncul bogăţiei şi înţelepciunii şi cunoaşterii lui Dumnezeu! Un ocean infinit de iubire! El a recapitulat toate în credinţa în El, ca să-i facă pe toţi "părtaşi ai dumnezeieştii firi" (II Petru 1, 4)...

Dumnezeu vrea ca omul să fie în întregime al Lui,

să-I fie consacrat în chip absolut, fiindcă iubeşte făptura lui, care numai în El poate să-şi găsească împlinirea tuturor dorinţelor sfinte şi restaurarea ei veşnică în lumină. El refuză omului dreptul de a se întoarce spre alte direcţii afară de El. Această voinţă Domnul a descoperit-o deplin în Noul Testament. Ceea ce spune Apostolul Pavel, acel : "în Hristos", acea prepoziţie "în", plină de taină şi dragoste înflăcărată, cuprinde în sine întreg Creştinismul Sfântului Apostol, întreg Creştinismul credincioşilor. Capitolul 11 din Epistola către Evrei este cel mai frumos imn închinat credinţei. Aceasta formează temelia creştinismului. Exigenţa lui cea mai adâncă, secretul lui şi puterea lui invincibilă. Credinţa înseamnă primăvara sufletelor. Strămută din cele trecătoare în cele veşnice. Ne face în stare să simţim că "nu avem aici cetate stătătoare" (Ev.13, 14).

Fără credinţă, Creştinismul cade în chip fatal într-un fel de sistem filosofic. Înainte de toate, îşi pierde metafizica, ceea ce reprezintă natura lui dumnezeiască. Dacă încetăm "să vedem" prin credinţă, "prin oglindă în ghicitură" (I Cor.13, 12), nu ne deosebim cu nimic de necredincioşii din lume, am pierdut drumul sufletului nostru. Credinţa este şi fiinţa şi modelul nostru al creştinilor. Fără credinţă nu suntem în stare să ne apropiem de Hristos, nu putem să înţelegem adevărurile metafizice, încetăţenite în lumile imateriale, nici care e taina Iconomiei dumnezeieşti, nici pe Hristos, nici pe noi înşine, moartea, viaţa. Fiindcă, după definiţia Apostolului Neamurilor "credinţa este dovada lucrurilor nevăzute" (Ev.11, 1).

Fără credinţă nu ne simţim pe noi înşine liberi, ne sufocăm de emanaţiile lucrurilor pământeşti. Fără credinţă, viaţa noastră se preschimbă într-o tragedie insuportabilă, fiindcă ni se uscă simţirea şi întunecă spiritul. Credinţa dă viaţă, întraripează, înalţă pe om în ordinea lui proprie. Şi o condiţie fundamentală a ordinii

spirituale este armonizarea relaţiilor dintre Dumnezeu şi om, dintre Creator şi creatură, Hristos şi credincios. Credinţa în Hristos este o roadă a Duhului, care e bucurie, pace, îndelungă răbdare, dragoste... (Gal.5, 22).

Calea aceasta a credinţei absolute a urmat-o Monahismul nostru. Şi având în vedere această natură, fiinţa şi adâncimea acestei credinţe desăvârşite şi, pe de altă parte, cunoscând cât de greu este să-şi însuşească cineva această stare suprarațională a credinţei, nu mă mir câtuşi de puţin că nu puteţi să înţelegeţi, în ciuda celor pe care le-a expus fratele Hrisostom şi eu, că Monahismul nostru îşi găseşte o justificare absolută prin Credinţa şi Iubirea în Hristos Iisus...

26. "Am părăsit petrecerile în cetate"

Ultimile cuvinte ale Bătrânului Teolipt au fost urmate de o adâncă tăcere. Ochii tuturor erau aţintiţi spre acest venerabil bătrân care nu dezvoltase, rece, o teorie obişnuită, ci în cuvintele sale se simţeau cu adevărat pulsaţiile unei mărturisiri înflăcărate care însoţea cuvintele ce ieşeau din adâncuri. Fiecare putea să aibă ideile lui, dar înaintea unui bătrân erou, care vorbea în numele unei vieţi sfinte de 57 de ani, eram constrânşi, fie că eram de acord sau nu, să ne descoperim.

- Venerabilul meu părinte Teolipt, a zis Monahul Hrisostom, aţi dezvoltat în modul cel mai teologic importanţa credinţei în Hristos şi aţi prezentat în chip analitic consecinţele ei în sfera teoretică şi practică a vieţii credincioşilor. Această credinţă, transpusă în Monahismul nostru, îi dă conţinutul şi însuşi suportul pe care se bazează. Iar recunoaşterea faptului că "prin credinţă umblăm, nu prin vedere" (II Cor.5, 7) oferă o valoare infinită acestui factor al vieţii noastre în Hristos, credinţa, care este legată indisolubil cu iubirea.

Astfel încât, având în vedere specificul Monahismului, ca o instituţie care îşi propune desăvârşirea, se dovedeşte că Monahismul nostru este mânat în Pustie pe carul Credinţei şi al Iubirii condus de Însuşi Hristos, fapt care suprimă orice îndoială cu privire

la funcţionarea lui binefăcătoare în Biserică, la "creştinătatea" lui, la purcederea lui cea mai autentică din Ortodoxie...

- Ceea ce se observă în întâlnirea noastră, am remarcat eu, e că se face un efort apologetic în favoarea Monahismului, pentru ca prietenul nostru teolog să se convingă că forma "retragerii" din lume (a anahoretismului) nu e ceva nou, ci o continuare a tradiţiei Bisericii Răsăritene şi se bazează pe teologia Mistică a Părinţilor. Demn de remarcat e că noi trei suntem de acord întru totul, în timp ce iubitul teolog, închistat în ideile lui preconcepute, nu poate să se încredinţeze. Cu toate că s-a înregistrat în mod sigur un progres relativ în discuţie, prin slăbirea opoziţiei teologului, totuşi, înţelegerea deplină a Monahismului nostru este o chestiune de dragoste dumnezeiască, cum foarte just a spus Bătrânul Teolipt. Prin urmare, consider că efortul dialectic se impune numai până la un anumit punct, dincolo de care el nu mai are nici o putere. Şi în acest punct se dovedeşte că una e cugetarea şi alta inima.

Dacă în inima prietenului teolog ar birui dragostea faţă de Dumnezeu, n-ar mai fi nevoie de o discuţie atât de îndelungată şi nu atât de folositoare. Fiindcă l-ar convinge însăşi natura iubirii. Şi nu numai iubirea, ci şi cunoaşterea elementară a condiţiilor în care se curăţă sufletul l-ar fi convins că fără îndepărtarea de grijile vieţii nu este cu putinţă atingerea cu succes a scopurilor Monahale. Marele Vasile, care e considerat organizatorul vieţii monahale în Răsărit, se pronunţă foarte clar: "Cel ce voieşte să urmeze cu adevărat lui Dumnezeu, trebuie să se desfacă de legăturile strădaniilor vieţii, iar aceasta se realizează printr-o retragere desăvârşită şi prin uitarea vechilor obiceiuri. Încât, dacă nu ne-am înstrăina de rudenia trupească şi de viaţa socială, ca şi cum am trece, prin asceză, într-o altă lume după cel care a zis: "vieţuirea voastră este în cer" (Filip 3, 20), este cu neputinţă ca noi

să atingem scopul de a bineplăcea lui Dumnezeu, Domnul însuşi spunând-o hotărât: "oricine dintre voi, care nu se leapădă de tot ceea ce are, nu poate fi ucenicul meu" (Lc.14, 33). Presupun că prietenul nostru teolog nu-şi îngăduie să invoce la infinit ignoranţa...

- Fiindcă, v-aţi referit la Sfântul Vasile cel Mare, a zis Monahul Hrisostom, pentru întărirea acestor puncte de vedere şi ca să se arate şi mai clar cum cugeta despre Monahi Arhiepiscopul Cezareei, desprind dintr-o epistolă a lui către prietenul său Grigorie Teologul, următoarele cuvinte de care îmi aduc aminte: "Căci am părăsit petrecerile în cetate, ca prilejuri de mii de păcate. O fugă, o separare de toată lumea. Retragerea din lume nu înseamnă să ajungi trupeşte în afara ei, ci să smulgi sufletul de simpatia lui faţă de trup, să devii fără cetate, fără casă, fără nimic propriu, fără avere, fără viaţă, fără lucruri, fără relaţii, neînvăţat în învăţăturile omeneşti. Iar pentru aceasta un foarte mare folos ni-l oferă nouă pustia, care potoleşte patimile şi ne dă răgaz să le tăiem desăvârşit din suflet cu ajutorul raţiunii". Ce aveţi să obiectaţi la aceste cuvinte ale Sfântului Vasile cel Mare, iubite teolog? Pentru ce nu vă lăsaţi convins de conducătorii noştri?...

- Nu vă mulţumeşte, frate Hrisostom, faptul că mă interesez să învăţ un adevăr pe care poate nu-l cunosc şi că mă îndrept în progresie geometrică spre acceptarea lui? a zis teologul. De altfel, există în mine un ''tomism'' care vine din temperament. Aveţi compasiune faţă de mine.

- Constat că nu sunteţi satisfăcut, frate, a continuat Monahul Hrisostom, de toate câte vi le-am expus. Nu puteţi să înţelegeţi un creştin care trăieşte în afară de lume. Şi totuşi! Dacă e adevărat că "sufletele noastre se nasc creştine", atunci cele mai iubitoare de Dumnezeu vor înclina spre Pustie. Mai mult, dacă se are în vedere , contactul nostru cu "lumea care zace în puterea celui rău" (I Ioan 5, 19) şi exercită o influenţă nefastă asupra

sufletelor noastre, atunci în mod logic va trebui să ne detaşăm de ea. Dar, din nefericire, ea ne farmecă şi o iubim sub tot felul de pretexte...

- Aşadar, câţi nu merg să se facă Monahi, a observat teologul, iubesc lumea?

- Nu pot să susţin aceasta în general, a zis Monahul Hrisostom, dar după Evanghelie rari sunt cei care se ostenesc în lume.

- Şi ceilalţi, deci, iubesc lumea?

- Dacă nu lumea, cel puţin pe ei înşişi, a zis Monahul.

- Cum înţelegeţi această dragoste faţă de ei înşişi? a observat teologul.

- Ca o viaţă creştină fără osteneală şi ca slavă deşartă. Şi cum să pretindem să se osteneascâ câtă vreme n-au încercat bunătăţile care se ivesc din osteneală ? Sau cum să nu cadă în slavă deşartă oameni care nu sunt exersaţi în fapte de smerenie? De aceea, concepţiile Monahale sunt imbatabile, fiindcă Monahii se exercită în nevoinţă (asceză) şi smerenie, a zis Monahul Hrisostom, şi aplecându-se puţin şi-a ascuns faţa în palmele, parcă ar fi vrut să se concentreze în sine însuşi.

- Dar pentru ce e nevoie de osteneală de bunăvoie în viaţa noastră? a întrebat teologul.

Monahul Hrisostom nu auzise întrebarea, dar după puţin timp s-a îndreptat cu ochii înlăcrimaţi. Şi-a înălţat privirea spre cer şi şi-a încrucişat mâinile pe piept, a făcut o mişcare pe scaun, ca şi cum ar fi vrut să se aşeze mai bine, apoi a rămas nemişcat, de parcă ar fi uitat că se găsea între noi.

- Părinte Hrisostom, nu aţi răspuns la întrebarea mea, a zis mai accentuat teologul.

- Care întrebare, iubitule, care? a zis cu uimire Monahul, ca şi cum şi-ar fi revenit din absorbirea lui, iar faţa mi se părea "ca o faţă de înger"(F.A.6,15)...

- V-am întrebat, a răspuns teologul, spre ce anume

ţinteşte nevoinţa de bunăvoie?

- Dar nu aceasta a fost tema noastră iniţială, iubitul meu, a observat Monahul Hrisostom. Sincer, mă puneţi în încurcătură cu astfel de întrebări. E ca şi cum m-aţi întreba, pentru ce există crucea în viaţa noastră? De altfel, chiar şi analiza teoretică a importanţei nevoinţei de bunăvoie nu va putea să vă ofere prea multe lămuriri, fiincă osteneala nu e teorie, ci un mod de viaţă. Creştinismul nu-l putem înţelege teoretic ci numai dacă trăim poruncile. Creştinismul e numai trăire, e viaţă, e plugărie sufletească. Hristos n-a formulat teorii superioare. El a dat numai schiţa vieţii sufletului. Când spunem cât de frumos şi măreţ vorbeşte Sfânta Evanghelie, trebuie să ne gândim în ce măsură noi le trăim şi le simţim. Când vom iubi pe Domnul şi "ne vom răstigni trupul împreună cu patimile şi poftele" (Gal.5, 24), atunci vom înţelege poate "marea taină a evlaviei (creştinătăţii)" (I Tim.3, 16) de care vorbeşte şi vom înţelege poate fraza ioaneică: ''Dar sunt şi multe altele câte a făcut Iisus, care, dacă s-ar fi scris în parte, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde cărţile scrise" (In. 21, 25).

Deci, a continuat Monahul Hrisostom, putem "să ne răstignim împreună" cu Hristos ca să devenim prietenii Lui "şi copărtaşi Lui"? Ce aveţi să răspundeţi, prietene în Hristos?

- Nu voi răspunde fratelui Hrisostom, a zis teologul, fiindcă aş deschide o nouă temă, ale cărei peripeţii nu pot să le prevăd, în vreme ce aceea care mă interesează în special nu s-a terminat. Consider, însă, indispensabil să vă mulţumesc, părinţilor, pentru întrunirea noastră şi pentru cuvintele voastre adânc gândite asupra unei teme extrem de serioase, care, fără nici o exagerare, e legată de problemele cele mai importante ale Creştinismului şi ale sufletului omenesc. Mărturisesc că nu de multe ori am auzit vorbindu-se despre aceste teme şi poate acesta este motivul pentru care nu pot pătrunde

pe deplin în spiritul cuvintelor voastre. Mâine aveam de gând să plec cu prietenul meu avocat, ca să continui turul prin Sfântul Munte. Dar voi amâna plecarea mea pentru poimâine numai cu scopul de a rămâne mai mult cu voi. Sincer, venerabili părinți, mi-ați trezit atât interes, încât nu aș vrea să fug de aici cu idei confuze și fără să fi putut ajunge la concluzii pozitive asupra temei Monahismului. Nădăjduiesc, deci, să mă ajutați în aceasta, iertând eventualele mele insistențe și nedumeriri, din cauza lipsei de experiență. Pe de altă parte, convingerile noastre nu se pot schimba atât de ușor. Plasarea temei într-un mod atât de fin, presupune o spiritualitate de care mărturisesc că nu dispun în prezent, dar cred că deja mă găsesc foarte aproape de soluție...

- Vă felicit pentru dragostea voastră de învățătură, a răspuns Bătrânul, dar să nu uitați, totuși, că nimeni nu poate să înțeleagă lucrurile dumnezeiești fără credință și fără iubire, după cum v-am spus mai înainte. De altfel, așa cum credința în Dumnezeu însoțește voința omului și lucrarea Harului, tot așa când e vorba ca cineva să dobândească o certitudine ''în inimă, prin har'' asupra temelor în legătură cu divinul, el trebuie să jertfească înțelepciunea lui înțelepciunii Părinților. Aici are o aplicabilitate absolută maxima teologică: "cred ca să înțeleg". Fiindcă natura lucrurilor dumnezeiești este astfel încât trebuie mai întâi să le iubim și apoi să le înțelegem, altfel cunoașterea lor este inaccesibilă. Dar despre acestea mâine. Și Bătrânul s-a înclinat ușor față de noi zicând: Noapte bună, domnilor și părinților! și a plecat.

Ridicându-ne de pe locurile noastre, am răspuns toți la salutul acestui înțelept Monah, martir și măturisitor al evlaviei...

27. "Pe Iisus Îl cere inima noastră"

Orologiul acestei Sfinte Mănăstiri, care de secole domina spaţiul ei interior, arăta, după măsurarea aghioritică a timpului, care începe de la apusul soarelui, ceasul al treilea din noapte. Culcaţi încă în chiliile lor sărace şi simple, unii pe pământul foarte tare, iar alţii pe un aşternut ascetic, monahii se odihneau de "osteneala trupului mult trudit". Peste trei ore va răsuna cu o muzicalitate ritmică toaca de lemn, ca ei să se trezească la rugăciune şi slăvirea Marelui nostru Dumnezeu în Bisericile bizantine ascetice şi meditative...

- Este minunat, a zis teologul, o realitate mai presus de orice descriere, să petreacă cineva în incinta unei Sfinte Mănăstiri din Sfântul Munte, în orele nopţii, în care domneşte o tăcere mistică, plină de mister dumnezeiesc. Cât bogat material de reflexii filosofice nu oferă aceste forme istorice ale evlaviei care sunt sfintele Mănăstiri!... Sociologul ar găsi o uşurare în raţionamentele fără ieşire ale problemelor lui chinuitoare, din privirea vieţii simple, modeste, sincere şi pline de curăţie a Monahilor. Poeţii şi literaţii vor putea să-şi potolească setea lor artistică cufundându-se în apele curate şi nesecate ale izvoarelor aghioritice. În faţa acestei realităţi supralumeşti, înţelepţii vor avea mult folos şi în multe chestiuni îşi vor recunoaşte ignoranţa lor...

Şi, într-adevăr, independent de formă şi misiune, în atmosfera filosofiei Monahale se află cele mai atractive idei şi cele mai adevărate noţiuni. În cadrul constituit de Dumnezeu al formei Monahale originale, omul, acest mic dumnezeu nedesăvârşit şi sărac, pentru care "toate s-au făcut", se prezintă nepătat de întinăciunea lumească, nevinovat, transparent, capabil de a zbura spre înălţimi, înveşmântat de strălucirea scânteietoare a originii lui dumnezeieşti. În prozaismul existenţei noastre pământeşti, Monahismul constituie mesajul continuu al Împărăţiei cerurilor. Indiscutabil, existenţa Monahilor este o oază dumnezeiască în viaţa noastră stearpă. Şi a tăcut.

Pentru prima dată teologul se exprima cu atât entuziasm despre Monahism. În adâncul lui, el nu se opunea ideii de Monahism, întrucât cunoştea rânduiala fecioarelor în Biserica veche, dar în studiile lui îşi formase concepţia că îndepărtarea Monahilor de societatea creştinilor reprezintă o deviere de la spiritul autentic al Monahismului Bisericii Răsăritene. Însă, după câte auzise de la părinţii Teolipt şi Hrisostom, a început să sufere o oarecare mlădiere a ideilor lui. Impresiile masive în urma discuţiilor din timpul zilei şi influenţa unei nopţi liniştite între zidurile unei Mănăstiri din Sfântul Munte au străpuns sufletul teologului. Aşa se poate explica întorsătura şi entuziasmul lui, care se manifestau acum în exaltări poetice pentru Monahismul pe care cu puţin timp înainte nu-l învrednicea de o prea mare preţuire.

- V-a cuprins entuziasmul, prietene teolog, a zis Monahul Hrisostom. Aveţi dreptate. Pentru că oricine bea din apa Monahismului nostru nu va mai înseta în veac (In.4,14). Dragostea de Pustie care, prin extensiune este o dragoste de Hristos, o dragoste "mai puternică decât iadul", a înflăcărat suflete mari şi spirite eminente, iubite. Care dintre Părinţi nu a vegheat la picioarele lui Iisus? Care Cuvios n-a plâns alături de Iisus? Pavel cel cu mare glas, lăudându-se în ocările care i se aduceau pentru

Iisus, zice către întreaga lume: "mă bucur în suferinţele mele" (Col.1, 24). Şi: "Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul, sau strâmtoarea, sau prigoana, sau foametea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia?...Căci sunt convins că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele viitoare, nici puterile, nici înălţimea, nici adâncul, şi nici o altă făptură nu va putea să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru" (Rom.8, 35, 38-39). Iar Fer.Augustin într-un moment de exaltare strigă: "ar fi mai bine pentru mine să nu fiu deloc,decât să fiu fără Hristos..."

Nu puteam, frate, să întâlnim pe Cel Iubit în salonul lumii. Şi fără El nu cunoaştem nimic. Cum zice un înţelept: "În ignoranţa noastră, pe Iisus Îl cere inima noastră. Toţi suntem predestinaţi pentru El şi sufletul nostru nu-şi găseşte odihna lui decât în El". Natura dragostei dumnezeieşti este astfel că sufletul e continuu neliniştit alergând prin păduri şi pajişti, căutând pe iubitul lui şi întrebând împreună cu Mireasa din Cântarea Cântărilor: "Fetelor din Ierusalim, vă jur. De întâlniţi pe dragul meu, ce-i veţi spune oare lui? Că sunt rănită de iubire" (Cântarea Cântărilor 5, 8). Şi iarăşi: "Nu cumva aţi văzut pe cel pe care l-a iubit inima mea?"

După Dionisie Areopagitul, "dragostea dumnezeiască este extatică, nelăsând pe cei ce iubesc ai lor înşişi, ci ai celor iubiţi". Ce vreţi, iubite teolog, în afară de Hristos nu cunoaştem nici ce este Dumnezeu, nici ce este viaţa, nici ce este moartea. Dragostea lui Hristos, constituie soluţia enigmei Pustiei, soluţia enigmei dorurilor tainice ale sufletului. Iubiţi şi Dvs., prietene, şi mă veţi înţelege...

Şi Monahul Hrisostom s-a ridicat , s-a apropiat de teolog şi, bătându-l uşor pe umeri, a continuat:

- Câte lucruri de prisos am spus astăzi, frate! Adevărul creştin e atât de simplu, încât dacă sufletele

noastre ar rămâne curate şi simple, nu ar avea nevoie de atâtea cuvinte, de atâta povară de cunoştinţe zadarnice. Dar, fiindcă natura noastră s-a stricat din cauza neascultării în Eden, am devenit fiinţe complexe şi riscăm să nu ne mai înţelegem. Este un fapt tragic că rar doi fraţi gândesc la fel. Dar, slavă Domnului, El S-a întrupat ca să readucă pe om "la vrednicia dintâi". Cu dragostea lui Hristos s-ar soluţiona toate nedumeririle Dvs., fiindcă toate problemele dintre oameni se reduc la inima omenească. "Mintea noastră este ca un mercenar ce slujeşte sub tot felul de pretexte dispoziţiilor inimii". "Nu se culeg stafide din spini", prietene. Cine are o inimă stricată nu poate avea idei sfinte. Presupun că nu veţi avea nici o obiecţie la acestea, deoarece ca teolog veţi fi cunoscând elementele de bază ale învăţăturii Creştine...

28. "Nimic nu e mai dulce decît rugăciunea"

- Mă puneţi într-o situaţie dificilă, a zis teologul, când îmi cereţi să accept în întregime idei cu desăvârşire necunoscute mie mai înainte. Că disting deja o lumină în punctele voastre de vedere, asta o mărturisesc. Dar nu subscriu, încă, la ideea că ''Cel iubit'' abandonează lumea oraşelor şi colindă munţi şi văi, căutând, ca un alt "frăţior al miresei" din Cântarea Cântărilor, sufletele Monahilor, care vieţuiesc în Mănăstirile deşertului, în "peşteri şi în crăpăturile pământului". Această monopolizare a lui Hristos este inacceptabilă din punct de vedere creştin.

- N-am spus asta, a observat Monahul Hrisostom, ci că Monahii se duc în Pustiuri... În tot cazul permiteţi-mi să mă retrag şi... mâine vom continua...

- O, părinte Hrisostom, a zis teologul, rămâi cu noi că e spre seară...

- Aţi pierdut sentimentul timpului, iubite teolog, a zis monahul Hrisostom. Cu discuţia noastră ne-am apropiat fără să ne dăm seama de ceasul al patrulea din noapte şi avem şi obligaţii monahale. Ce părere aveţi Dvs., frate? a zis, adresându-se mie.

- Eu sunt oaspete, am zis şi mă voi conforma regulilor ospeţiei. În ce priveşte obligaţiile noastre speciale eu, cel puţin, cred că se pot împlini şi în alt timp.

În orice caz mă pun la dispoziția Dvs.

- Deci aveți plăcere să mai şedem încă, frate sfinte, a zis Monahul Hrisostom. Eu credeam că v-am obosit cu discuțiile. Şi nu mă îndoiesc că aveți rezistență pentru prelungirea veghii. Nu uitați că după două ore va suna de slujbă şi nu se cade ca Monahul să absenteze...

- Cu adevărat, ce rânduială înțeleaptă, a zis teologul, să se scoale omul la doxologie, în timpul în care toate se odihnesc! Cu multă dreptate a zis un înțelept că "filosofii trebuie să fie împreună cu zeii în zorii dimineților". Şi să înalțe cântări duhovnicești Domnului. Iar smeritul Monah să convorbească cu El! Într-adevăr, mare dar este pentru omul nenorocit rugăciunea. Cu adevărat "ne tragem dintr-un neam împărătesc".

- Sfântul Hrisostom, a observat Monahul Hrisostom, zice următoarele despre rugăciunea de noapte: "Înțelege ce mare lucru este ca, în noaptea adâncă, când toți oamenii dorm, în liniştea cea mai adâncă, numai tu să te scoli, să dialoghezi cu îndrăzneală cu Stăpânul comun al tuturor; e dulce somnul, dar nimic nu e mai dulce ca rugăciunea; dacă vei dialoga cu El în parte, multe vei putea să reuşeşti, nefiind nimeni care să te tulbure şi nici ca să te distragă de la rugăciune; ai şi în timp un aliat pentru a reuşi în ceea ce vrei". "Suntem datori să-L pomenim pe Dumnezeu mai mult decât respirăm'',recomandă Grigorie Teologul.

- Eu aş fi de acord să prelungim veghea, cu condiția să-mi spuneți ceva despre Sfântul Munte, frate Hrisostom, a zis avocatul, dar în linii generale, ca să nu intrăm iarăşi în labirinturi teoretice. De altfel, despre istoria Sfântului Munte, şi mai general despre rolul pe care l-a jucat de-a lungul îndelungatei sale vieți, cunoaştem foarte puține. Aşadar, să-şi ia osteneala prea distinsul vorbitor, părintele Hrisostom, să ne expună cu eleganța care-l distinge, dar şi cu obiectivitate, istoria patriei lui duhovnicești, iar slujba o găseşte tot aici, atunci când noi vom pleca...

- Vă mulţumesc pentru cuvintele Dvs. măgulitoare, a zis monahul Hrisostom, dar de ce stăruiţi la această oră nepotrivită, să deschidem o nouă discuţie? Pe de altă parte interesul Dvs. de a afla istoria Sfântului Munte, mă face curios, de vreme ce nu ne-aţi lăsat nici o îndoială că convingerile Dvs. vă plasează între cei care consideră existenţa Monahismului un anacronism, cum de altfel aţi şi declarat-o expres...

- Părinte Hrisostom, a răspuns avocatul, nedreptăţiţi inteligenţa Dvs., dacă susţineţi că dat fiind că am unele concepţii, sau poate prejudecăţi, trebuie să încetez de a mai cerceta obiectul respectiv. Presupun că nu trebuie să fie cineva un psiholog experimentat, ca să distingă în mine interesul pentru Locul vostru Sfânt. De altfel, cum poate să se explice rămânerea mea la discuţiile Dvs., în ciuda declaraţiei mele, dacă nu ca un interes? Cine, de altfel, vă asigură că eu, liberul cugetător, nu aş putea să ajung un iubitor al Monahismului mai mult decât Dvs.? Ştiţi, frate, ce luptă dramatică de idei care se ciocnesc între ele suport de când am păşit pe pământul Sfântului Munte? Ştiţi că astăzi aş fi putut să fiu şi eu un frate al unei Mănăstiri, dacă...

Avocatul era stăpânit de emoţie.

- Vă cer iertare, frate, a zis monahul Hrisostom, dacă, împotriva voinţei mele, am atins sensibilitatea Dvs. În orice caz nu sunt eu singurul vinovat. Afirmaţiile Dvs. m-au silit să-mi formez părerea aceasta... Dar întrucât insistaţi, pentru dragostea voastră şi dacă avem îngăduinţa prietenului Dvs., voi mai sta puţin pentru a vă satisface dorinţa.

- Vă mulţumesc cu căldură, iubite frate, a zis avocatul. Fiţi sigur că solicitudinea dumneavoastră amabilă a atins coarda cea mai fină a sufletului meu. Pentru Dumnezeu, credinţa mea nu m-a părăsit cu desăvârşire! Sunt numai traumatizat, frate, numai traumatizat... N-a spus Hristos că: "nu cei sănătoşi au

nevoie de doctor, ci cei bolnavi" (Mt.9, 12)? De ce să nu mă ajutați?

- Bine, bucurați-vă, prietene, a zis Monahul Hrisostom.Deoarece a rămas evident în urmă cu contribuția la discuțiile de astă noapte, a zis amabil - eu am să rog pe confratele şi oaspetele Mănăstirii noastre ca să facă el un început, cum înțelege mai nimerit, şi eu promit să continui de dragul prietenilor.

- Ce să spun despre Sfântul Munte? am remarcat eu. Cum este cunoscut, există istorii despre Sfântul Munte în care fiecare poate să găsească toate elementele care-l privesc pe acesta. Ceea ce ar avea, poate, un oarecare interes e explicarea Monahismului în legătură cu istoria lui. Dar numai cineva "întraripat" ar putea spune ceva pe nepregătite şi încă nu ceva serios...

- Dar, frate, noi nu facem aici o conferință, încât să ne temem că nu am fi exacți din punct de vedere ştiințific, a zis Monahul Hrisostom. Facem pur şi simplu o concesie dorinței prietenului avocat şi nu mă îndoiesc că veți trata bine tema. Deci, vă ascultăm şi să aveți în vedere că vă vom urmări pas cu pas...

29. Chivot al Credinţei şi al Neamului

- Pentru început, am zis, nimeni nu poate vorbi despre Sfântul Munte ca Cetate Monahală, fără să fie expus riscului de a da greş. Fiindcă Sfântul Munte şi cetăţenii lui depărtaţi de lume - Monahii lui - nu se cade să fie supuşi criteriilor comune, care se întrebuinţează de obicei când e vorba să judecăm o idee, o teorie, o instituţie lumească. Şi aceasta, în principal, pentru că viaţa Monahilor este "ascunsă în Hristos" şi pentru că ei se luptă pentru dobândirea virtuţii, căreia "îi place să se ascundă"...

Dacă Religia Creştină a ajuns pentru mulţi "semn de contradicţie" şi "piatră de scandal" din cauza caracterului ei supranatural, atunci Monahismul creştin al Bisericii Răsăritene, care constituie expresia cea mai nobilă în specificul ei, în profunzimea, esenţa şi întreaga extensiune a noţiunii lui de necuprins cu mintea, cum e cu putinţă să nu suporte din partea oamenilor o maltratare corespunzătoare? Pentru observatorul evlavios şi experimentat, însă, Athosul se înfăţişează ca o realitate infinită, cu un conţinut religios foarte adânc şi cu o viaţă atât de imaterială, că abia de mai distinge cineva că trăieşte pe pământ. Athosul înseamnă ideal, vieţuire spirituală, înseamnă un atelier al sufletelor cu o absorbire religioasă de către cer. Înseamnă o pistă de întrecere duhovnicească a sfinţilor bărbaţi...

Socotesc că se cer calităţi neobişnuite de la cel ce vrea şi numai să schiţeze sfinţenia Sfântului Munte, drama lui dumnezeiască, frumuseţea şi curăţia vieţii lui, filosofia lui sfântă, deoarece istoria lui se scrie mistic, în tăcerea sa plină de înţelesuri, în obscuritatea lui venerabilă. Dacă potrivit cuvântului Evangheliei, un suflet cântăreşte ca valoare mai mult decât toată lumea, ce valoare reprezintă atunci Athosul, Sfântul Munte, când el a înscris în aghiologia Bisericii Ortodoxe într-un interval de zece veacuri sute de Sfinţi, când trimite necontenit suflete mântuite în cerul bucuriei şi fericirii veşnice şi când pe suprafaţa lui pură şi sub pământul lui asemenea, este lăudat zi şi noapte Preaslăvitul Nume al Domnului?

Să ne închipuim, iubiţilor, douăzeci de Mănăstiri bizantine cu nenumăratele lor Frăţii şi cu miile de Colibe Ascetice, în care trăiesc împreună doi, trei şi cinci fraţi, în afară de Pustnicii noştri, şi care se roagă neîncetat "pentru pacea a toată lumea", care se mistuie în rugăciuni pentru fraţii lor de un suflet şi care îngenunchiază ziua şi noaptea pentru îmbunarea lui Dumnezeu, în numele omenirii păcătoase şi indiferente, şi iată Sfântul Munte.

Şi am continuat.

- Deci, dacă Athosul cuprinde astfel de valori morale şi religioase, nu e riscant efortul de a descrie cineva măreţia lui tăcută? Negreşit, în planul pancosmic al lui Dumnezeu Athosul deţine o poziţie excepţională. Fiindcă afară de misiunea lui principală, pe care v-am expus-o, în perioada ceţii medievale şi, mai târziu, în timpul robiei care a intervenit de la destrămarea Imperiului Ortodox Bizantin şi până la întemeierea Statului grec, Athosul, cel înalt în sfinţenie şi contemplaţie, a ajuns un punct de orientare. A ţinut tradiţiile sfinte şi sacre ale Neamului. A păstrat nestinsă şi curată lumina Credinţei Ortodoxe. Şi a salvat, împreună cu Biserica lui Hristos şi Civilizaţia. De aceea şi azi, pe drept cuvânt, e numit Chivotul sfânt al Credinţei şi al Neamului.

- Părinte, îmi zice avocatul, de când datează Monahismul în Athos?

- După tradiție, am răspuns, viața Sfântului Munte, ca centru monahal, începe din veacul al VII-lea. Însă dovezile istorice reduc vârsta lui cu trei secole. Şi, astfel, Athosul începe să prezinte o mişcare remarcabilă, cu seminţe de o fertilitate inestimabilă pentru viitor, începând din mijlocul sec.al X-lea, cu Marele Monah şi Părinte al Monahismului aghioritic, Sfântul Atanasie Athonitul.

Din epoca aceasta se remarcă o îndrăzneaţă activitate de construcţie. Iubitori ai monahismului, Împăraţii bizantini au luat asupra lor cu evlavie cheltuiala ridicării şi îmbogăţirii celor douăzeci de sfinte Mănăstiri, ansambluri de construcţii măreţe. Dar altceva mult mai de preţ s-a tezaurizat în aceste lăcaşuri sfinte. Sfinte Moaşte ale "norului" de Martiri şi Sfinţi ai Bisericii, racle artistice, icoane vechi, o varietate de obiecte rare şi foarte preţioase, mii de codici pe pergament găsesc paznici siguri pe protectorii lor naturali, evlavioşii Monahi. Şi când, "după judecăţile pe care numai Dumnezeu le ştie", Bizanţul a fost inundat de marea mahomedanismului, Aghioriţii au ascuns în sufletele lor şi în turnurile de apărare ale Sfintelor Mănăstiri, Elenismul, Civilizaţia şi Religia Părinţilor.

Şi acum, de când Athosul a servit ca inel de legătură între Bizanţul destrămat şi Elenismul mai nou, el s-a transformat într-un adevărat loc de închinare al întregii lumi civilizate. Iar viaţa lui monahală şi-a urmat în timp cursul ei frumos, liber şi paşnic, aşa cum se cuvine unei instituţii care trăieşte şi se dezvoltă în istoria Tradiţiei creştine greceşti a cărei provenienţă este cerul iar plămâni religia lui Hristos.

- Să vă întrerup iarăşi, părinte, a zis avocatul. Ce relaţie există între Monahismul Aghioritic şi Monahismul primelor veacuri creştine?

- Relația e, am răspuns, aceea că Monahismul Sfântului Munte reprezintă rânduiala care succede instituției fecioarelor din primele veacuri ale Bisericii. El constituie, de asemenea, continuarea Monahismului Egiptean, Palestinian, Sirian, din Pont şi Asia Mică, care a înflorit de la mijlocul sec.al IV-lea până în sec.al VIII-lea, pe ale cărui principii s-a sprijinit. Apusul acelui Monahism a fost urmat de răsăritul celui Aghioritic.

30. "O, Doamne, neliniştit e sufletul nostru"

- S-a susţinut, părinte, a zis avocatul, că Monahismul creştin al Bisericii Răsăritene constituie o copie a monahismelor diferitelor religii orientale, de la care, după cum se spune, păstrează multe note caracteristice. Este adevărat?

- Să vă răspund, am zis. Nimic comun nu are Monahismul acesta al Bisericii Răsăritene cu monahismele acestor pseudoreligii. Nici o identificare spirituală, nici o trăsătură comună. Este adevărat, însă, că diferitele sisteme religioase, ca expresie a religiozităţii universale, se întâlnesc în unele puncte şi prăpăstiile care există între ele sunt totuşi unite printr-un pod, fiindcă firea omenească este una şi aceeaşi, neschimbată. În felul acesta, se întâmplă să vadă cineva anumite asemănări între Monahismele diferitelor religii - fiindcă nu se poate concepe Religie fără Monahism, întrucât Monahismul reprezintă aristocraţia ei, zeloşii şi consacraţii ei...

Dar dacă diferitele Monahisme se disting prin sentimentul religios intens şi o oarecare unitate superficială, în fiinţa şi adâncul lor, însă, ele se separă în mase mari, potrivit diferitelor lor teorii despre lume şi se prezintă în forme Monahale particulare, cu principiile lor, cu dogmele, cu speranţele, cu credinţa, şi în fine, cu obiectul lor spiritual.

- Naşterea Monahismului, cinstite părinte, a întrerupt avocatul, se spune de cei care se ocupă cu studiul religiilor, se datorează unor motive legate de funcţionarea anormală a sentimentului religios, fapt dovedit din exagerările în aplicarea Regulilor Monahale şi din fuga mizantropă din lume.

- Să-mi îngăduiţi să cedez locul meu fratelui Hrisostom, am zis, ca să răspundă el, împlinind astfel şi făgăduinţa dată...

- Da, cu plăcere, a răspuns monahul Hrisostom. Voi continua tema analizată într-un mod atât de inductiv de Dvs., dar înainte vă felicit pentru interpretarea Monahismului Aghiorotic. Este evident că cunoaşteţi foarte bine lucrurile privitoare la Monahismul nostru. Deci să răspund iubitului avocat.

Nu e adevărat că naşterea Monahismelor s-ar lega în vreun fel de o funcţionare anormală a sentimentului religios şi nici că fuga de lume e din mizantropie. Idealul monahal reprezintă manifestarea cea mai simplă a sufletului. Prin retragerea (anahoreza) din lume, prin concentrarea în sine şi însingurare, sufletul se regăseşte pe sine. N-a existat om care gândeşte şi care să nu constate întoarcerea spre cele dinăuntru ca pe o necesitate naturală. "Împărăţia lui Dumnezeu este înăuntrul nostru" (Lc.17, 21). Întreagă bogăţia omului, valoarea, noblețea, lumina lui, se găsesc înăuntrul său. Întoarcerea spre lumea spirituală a sufletului, se aseamănă cu întoarcerea "fiului risipitor" la căminul părintesc. Puterile sufletului cheltuite "risipitor" se readună laolaltă. Sufletul se regăseşte pe sine însuşi...

Fără nici o legătură cu faptul că, întâmplător, unii oameni, suferind de anumite nevroze, înclină spre însingurare, Monahismul reprezintă un produs al sentimentului religios sănătos. Şi întrucât religiozitate înseamnă fugă de ceea ce e "aici", elan interior spre ceea ce e dincolo de viaţa sensibilă, căutare a ceea ce este

''dincolo'', pe care-l simțim, credem și iubim, ea ne aprinde în consecință dorința după o apropiere cât mai mare cu putință, dragostea de a vedea pe Dumnezeul nostru "față către față"(Ieș.33,11), de a convorbi cu El, de a găsi pacea desăvârșită în sânurile Lui. Strigătul Fer.Augustin: ''O, Doamne, neliniștit este sufletul nostru până ce nu se va odihni în Tine", este strigătul întregii lumi. Dezamăgirea și dorința de izbăvire din "cortul'' acesta pământesc, constituie un caracter permanent al umanității, manifestat în revendicări cu caracter de necesitate psihologică și care pune o pecete pe istoria popoarelor.

Teologic vorbind, este cunoscut că cei ce trăim pe pământ ne socotim ca niște exilați din Patria naturală. Toți, dar mai ales noi Creștinii, purtăm mai intens în sufletele noastre sentimentul Patriei dumnezeiești. Sentimentul că ne găsim departe de frumusețea și de desfătarea ei și nostalgia după ea, alcătuiesc tragedia noastră "în pământ străin". De aceea "ne găsim starea de a ne desface (de trup) și de a fi împreună cu Hristos" (Filip 1, 23). Dorim izbăvirea. Nici o desfigurare nu combate atât natura umană ca sufletul nereligios. Nereligios înseamnă o ființă monstruoasă.

Emanații ale sentimentului religios, nenumăratele religii nu sunt sisteme filosofice, ci au doar un înveliș filosofic, sau mai exact, conțin elemente filosofice. Izvorul lor este sentimentul, nu reflexia. Sistemele filosofice s-au născut din explicarea necesară a fenomenelor și conțin limpede semințele unei neliniști religioase.

De aceea, cu toate erorile lor, toate religiile au filosofat. Toate filosofiile, cu toate devierile lor, sunt și religioase. În orice caz, ele au pornit din aceeași cauză care a împins sufletul în căutarea izbăvirii lui prin fuga în ceea ce e mai presus de lume. Fiindcă religie înseamnă în principal fugă (de ceva și spre altceva). Sau, altfel spus, contact cu infinitul.

Dorința de izbăvire se prezintă sub forma unei înclinații spre însingurare, de multe ori fără vreo explicație sau justificare, ci ca o năzuință invincibilă care împinge sufletul spre un țărm îndepărtat, spre vârfurile pure ale munților, spre pustiul inaccesibil și dominat de o tăcere adâncă, spre întunericul necunoscutului.

Exact același sentiment care ne atrage să ne întoarcem spre lumea noastră interioară, să convorbim cu ea, să ne rugăm lui Dumnezeu, să ascultăm înăuntrul nostru armonia negrăită a universului, să ne izbăvim din cele pământești, să respirăm ceva din veșnicie. De aici provine nașterea Monahismelor tuturor religiilor și explicația identității lor exterioare în retragere și însingurare...

31. Mulaje specifice ale religiilor

Nimic mai uman, mai adânc, mai grațios și prin aceasta tragic, și care exprimă obârșia cerească, mizeria și măreția împăratului-om alungat din paradis, ca dorința sădită în inimă de a "fugi" și neliniștea religioasă până ce sufletul chinuit nu se va odihni în Dumnezeu. În religii și diferitele școli filosofice, din care nu lipsește elementul religios, se vede într-adevăr o emoționantă autojertfire manifestată în efortul lor disperat, de a se urca la Dumnezeu și de a-și satisface dorința metafizică și setea lor religioasă.

Chiar acolo unde întunericul dens al rătăcirii religioase și filosofice domină încă, făpturi neluminate ale lui Dumnezeu slujesc ireproșabil credința și ideologia lor și grație acestora se supun la mii de suferințe și privațiuni până la sfârșitul vieții, trăind în înfrânare și asceză severă, Monahi, Eremiți și adepți ai filosofiilor predicând cu fapta forța sentimentului religios.

Și deși există o matrice comună a Monahismelor, totuși Monahismul creștin este o stare în întregime diferită, întrucât el decurge din izvorul dătător de viață al Creștinismului, este "os din oasele lui" și "duh din duhul lui". Iar poziția cu totul distinctă a Monahismului creștin e demonstrată de cauzele neasemănătoare ale constituirii diferitelor forme particulare de Monahism...

Prințul teosof Sidarta, Buddha de mai târziu, a

schimbat pe neaşteptate purpura lui cu mantaua galbenă a cerşetorilor dintr-un sentiment de pesimism, ca să-şi găsească izbăvirea (Nirvana) prin metode grosolane, omorând sentimentul vieţii, toate dorinţele bune şi voinţa spre tot binele. Essenienii, care constituiau partida iubitoare de curăţie a Iudaismului, în adoraţia "literei moarte", fugeau din oraşe fără o justificare mai adâncă, "având lauda în trup" numai, şi "nu în Dumnezeu". Stoicii, care trăiau singuri, îmbrăcând cochet mantia simplă filosofică, nu aduceau societăţii nici un folos pozitiv, bătându-şi joc cu aroganţă de tumultul ocupaţiilor zadarnice ale contemporanilor lor, şi fiind satisfăcuţi de însăşi negaţia lor. Monahismul creştin, însă, s-a format în diferite Pustii nu din pesimism, nici din dorinţa "cultului legii", nici dintr-un duh filosofic plin de slavă deşartă, ci din "mintea lui Hristos" (I Cor.2, 16) dintr-o cauză nouă, fiindcă, în Hristos "toate s-au făcut noi" (Apoc.21, 5). Monahismul creştin a fost botezat în Duhul de viaţă făcător al lui Hristos şi s-a îmbrăcat cu strălucirea razelor Harului şi puterea adevărului, strălucind cu toate virtuţile creştine timp de şaptesprezece veacuri, înfăţişând o mulţime de sfinţi, dascăli şi martiri.

Prin urmare, nu există nici o legătură interioară între Monahismul creştin şi Monahismele mai vechi în timp decât el, dar nici n-a împrumutat la început ceva din ele sau s-a dezvoltat în sânul Bisericii ca o copie a acestora, cum presupun unii care n-au nici o legătură cu chestiunile religioase. Fiecare Monahism provine, ca o sarcină, din măruntaiele maicii religiei lui şi are atât adevăr, cât adevăr cuprinde maica lui. Prin urmare, Monahismele sunt mulaje specifice ale religiilor lor. Nimeni nu poate să respingă Monahismul nostru, ca unul care a fost format şi modelat de Părinţi, fără să lovească Ortodoxia, luptătoare în lume, pentru că aceste două sunt una în adâncul şi fiinţa lor, am putea spune că sunt consubstanţiale, împărţite numai în ce priveşte forma

exterioară şi misiunea dată fiecăreia de Dumnezeu... Ortodoxia a născut Monahismul. Şi Monahismul formează (modelează) Ortodoxia şi o păstrează...

Aşadar, dintre toate aceste invenţii instinctive ale omului şi care corespund nevoilor lui lăuntrice, Monahismul Creştin se manifestă ca singurul sănătos şi adevărat, fiindcă a luat naştere nu numai ca să satisfacă sentimentul religios, ci şi pentru ca să ocupe o poziţie organică în Biserică, să împlinească un gol şi să-şi asume o misiune care decurge din duhul unităţii lui Hristos.

Şi astfel, Monahismul creştin al Răsăritului, care, ca înclinare sfântă spre desăvârşire, înflăcărează inimile credincioşilor Bisericii lui Hristos care încă de la începuturi a fost deplină, a luat cu trecerea timpului, caracterul unei instituţii sfinte distingându-se prin forţa logică a fundamentelor existenţei lui şi prin necesitatea funcţiei lui în sânul Bisericii...

- Părinte Hrisostom, care sunt concret temeiurile logice ale Monahismului şi cum putem înţelege misiunea lui? a întrebat teologul.

- Voi răspunde numai la această întrebare a Dvs., a zis Monahul Hrisostom, după care trebuie să dizolvăm imediat grupul nostru. A trecut ora şi noi Monahii, cel puţin, nu avem dreptul să lipsim de la slujbă. De altfel, întrucât veţi rămâne şi mâine, vom avea timp să discutăm. De acord?

- De acord, părinte Hrisostom, a răspuns avocatul.

- Deci, a zis Monahul Hrisostom, temeiurile logice ale Monahismului nostru sunt următoarele: că a izvorât din trăirea Ortodoxiei. Că este în acord cu învăţătura Domnului. Că se găseşte în spiritul tuturor Părinţilor, din partea cărora s-a învrednicit de o analiză şi sistematizare specială. Că se constituie spontan secretat de fiziologia sufletului care se pocăieşte, e răvăşit de furtuni şi iubeşte...Că el constituie un mod de viaţă duhovnicească şi un mijloc de dobândire a desăvârşirii creştine... Că

misiunea lui putem s-o înţelegem în sânul Bisericii. Constituind o tagmă bisericească specială, Monahismul acordă cea mai mare parte a timpului rugăciunii pentru sine, pentru întreaga lume, pentru "tot sufletul întristat şi chinuit", pentru cei care nu se roagă niciodată.

În Frăţia lui, Monahul se luptă pentru folosul său propriu şi al fraţilor săi. Eliberat de griji lumeşti el "se îngrijeşte cum să placă Domnului" (I Cor.7, 32). În numele fraţilor săi nerecunoscători şi nemulţumitori faţă de Dumnezeu, el înalţă neîncetat rugăciuni şi doxologii. Produce "bucurie în cer", prin metanoia lui. Şi când, prin Harul Domnului, devine sfânt, Biserica câştigă un mijlocitor în plus la Dumnezeu. Prin rugăciunile lui, el influenţează cursul istoriei umane.

Şi, în fine, Monahismul preia sufletele chinuite şi traumatizate, "pentru care a murit Hristos" şi le prezintă sănătoase şi cinstite la Domnul "scoţând, astfel, oameni vrednici din nevrednici". De asemenea, el dăruieşte Bisericii cadre formate din personalităţi nu atât foarte învăţate, cât închegate duhovniceşte şi apte de iluminările Duhului Sfânt, cum arată istoria Bisericii. Eu am terminat, a zis Monahul Hrisostom şi s-a ridicat de pe scaunul său.

- Frumos ne-aţi vorbit, părinte Hrisostom, am observat eu. Simplu, concret, adevărat şi într-o situare arhitectonică excelentă. Ca nişte coloane dorice severe, care formează un templu...Celelalte mâine, am zis, şi acum fiecare la ale sale.

Şi ne-am retras.

32. De Divin ne apropiem "nu prin cunoaştere"

...Dimineaţa următoare, după dumnezeiasca Liturghie, Bătrânul Teolipt, Monahul Hrisostom, teologul, avocatul şi eu, am ieşit din Mânăstire într-o plimbare matinală printre trunchii deşi de castani. Nu vedeam nimic altceva decât verdele intens al naturii luxuriante şi puţin din albastrul cerului pe care-l lăsau să se întrevadă în golurile lor copacii foarte înalţi şi cu frunziş des... În imaginea aceasta eu am văzut un simbolism dramatic.

Plecând de la discuţia târzie de ieri, am formulat unele reflexii în prelungirea cărora Bătrânul Teolipt l-a dojenit fin pe Monahul Hrisostom, care, luând responsabilitatea asupra lui, a cerut iertare. De asemenea, am mai spus câte ceva despre rânduiala Utreniei şi despre dumnezeiasca Liturghie, care se săvârşeşte zilnic în Sfintele Mănăstiri din Sfântul Munte, şi, păşind sub călăuzirea Monahului Hrisostom, am ajuns la un pavilion bizantin în formă de absidă, înăbuşit de verdeaţa bogată a copacilor de tot felul din jur şi ascuns de flora căţărătoare, în care am intrat.

Am schimbat câteva amabilităţi după care teologul şi-a exprimat bucuria, pentru că s-a învrednicit, după cum a zis, să se apropie în persoana fraţilor Monahi de comorile cunoştiinţei, comori pe care deşi nu le-a asimilat încă, e sigur că vor constitui un material de prelucrare a ideilor

lui de până acum.

Avocatul a declarat, şi el, că e stăpânit de un sentiment de uimire pentru câte a auzit de la părinţi şi care i s-au părut că vin din lumi îndepărtate, dar că în orice caz el se găseşte sub influenţa directă a unor teorii raţionaliste şi a asigurat că niciodată "legea care se împotriveşte minţii" lui şi care-l ţine captiv să nu gândească liber, nu a întâlnit o rezistenţă atât de intensă ca aceea pe care a simţit-o de ieri după amiază, drept pentru care s-a rugat pentru o judecată compătimitoare, dacă, contrar voinţei lui, s-ar mai întâmpla să-şi trădeze ideile lui născute din prejudecăţi.

- Toate câte le-aţi spus, iubiţilor, le înţeleg perfect, a observat Bătrânul Teolipt. Aş considera ca o repetiţie inutilă dacă aş zice că tema Monahismului este extrem de delicată şi că poziţiile lui sunt dificil de distins, deoarece în el forma Bisericii ca o comuniune de credincioşi se diferenţiază. De aceea vă judecăm cu îngăduinţă. Dar pentru că în spiritualitatea Monahismului se împletesc indisolubil şi tendinţe suprarаţionale - aceasta este "nebunia propovăduirii" (I Cor.1, 21) - şi prind viaţă seminţele mistice din suflet în virtutea cărora de divin ne apropiem ''nu prin cunoaştere'', cel care priveşte manifestările acestor lucrări tainice nevăzute se găseşte în faţa unei stări de care "nicicum nu trebuie să se atingă mâna necredincioşilor''. Ca să se învrednicească să intre în bucuria ''tainelor împărăţiei cerurilor" (Mt.13, 11), pe care Domnul le-a "ascuns de cei înţelepţi şi pricepuţi şi le-a descoperit pruncilor" (Lc.10, 21) omul trebuie să devină "nebun pentru Domnul" (I Cor.4, 10), adică să se elibereze de logica spinoasă.

- Când s-au manifestat aceste tendinţe mistice în viaţa Bisericii, a întrebat teologul, pentru că eu cred că numai viaţa sacramentală i-a distins întotdeauna pe credincioşi, nu însă şi viaţa mistică, care...

- Un studiu mai adânc, nu numai al vieţii Creştinilor

din primele veacuri, a răspuns bătrânul Teolipt, dar şi a însăşi învăţăturii Creştinismului, v-ar convinge că în ea există viaţă mistică din belşug. Şi, mai mult, dacă vreţi , graţie existenţei acestei vieţi mistice a supravieţuit Creştinismul. Sufletele noastre, prietene, au nevoie de trăiri mistice, pentru că sunt mistice. Şi n-ar trebui să vă scape faptul că, încă găsindu-se în scutecele ei de prunc, Sfânta noastră Biserică a manifestat, prin cele dintâi comunităţi creştine, spiritul ei mai adânc şi mai expresiv. "Paroxismul iubirii" (Evr.10, 24) şi viaţa sacramentală care distingea acele sfinte comunităţi, care - după sfântul istoric Luca - " stăruiau în rugăciune, frângând pâinea zilnic şi împărtăşindu-se întru nevinovăţia şi veselia inimii " (F.A. 2,42.46), formau elementele care vor constitui Biserica în temelia ei cea mai adâncă. Dorinţa aprinsă care înflăcăra inimile sfinţite ale primilor Creştini, dorinţa de tăgăduire desăvârşită a celor lumeşti şi de apropiere, pe cât e cu putinţă, de Dumnezeu, constituie dovada cea mai convingătoare că în inimile curăţite se născuseră tendinţe mistice. Elementul dominant în aceste frăţii era viaţa mistică. Nimeni din cercetătorii acestei epoci nu poate să susţină că o astfel de trăire mistică a acestor oameni ar fi fost numai un entuziasm superficial, fără baze de supravieţuire, cum de altfel a dovedit istoria îndelungată a Bisericii. Deoarece faptul că omul credincios are prin fire sentimentul de "a se desface de trup şi de a fi împreună cu Hristos" (Filip 1, 23) confirmă justeţea căii mistice a primilor Creştini...

Viaţa mistică (misticismul) nu este o descoperire a Creştinismului. Ea îşi are începutul ei în sentimentul religios, fiindcă toate religiile păgâne şi orientale nu erau lipsite de tendinţe mistice. Pornind, deci, de la constatarea că Creştinismul se exprimă cel mai deplin prin viaţa mistică, că aceste elemente de mistică există în mod evident în învăţătura creştină, vom ajunge încetul cu încetul la capătul natural al temei noastre, adică ne vom

înţelege... Caracteristica dominantă a celor care trăiesc mistic o constituie întoarcerea inimii de la rătăcirea minţii, dinspre cele dinafară înspre adâncurile cele mai dinăuntru. Această întoarcere presupune ca şi condiţii prealabile, tăcere, isihie, lipsă de grijă. Această metodă spirituală a formulat-o cel dintâi Dionisie Areopagitul apoi Sf.Vasile cel Mare. Mai târziu, fiind adoptată de Părinţii Mistici, a atins o prelucrare mai profundă şi a fost formulată în celebra "rugăciune a minţii" a Isihaştilor Athosului...

- Venerabilul meu Bătrân Teolipt, să-mi îngăduiţi să observ, de dragul exactităţii, dar şi pentru ca să nu ne sprijinim pe baze şubrede, că s-a dovedit în urma cercetărilor ştiinţifice că scrierile mistice atribuite lui Dionisie Areopagitul aparţin filosofului neoplatonic Proclus, care a trăit în jurul sec.al V-lea, şi, prin urmare, ele conţin concepţii neoplatonice şi nu creştine...

- Ştiu, iubitule, a răspunse Bătrânul Teolipt, că scrierile Sfântului Dionisie, pe care Biserica le-a recunoscut ca autentice, sunt caracterizate de o parte din teologi, ca falsificate. Faptul se datorează înrudirii ideilor neoplatonice cu ideile mistice ale Areopagitului. Efortul de a le dovedi ca false se datorează în principal factorilor protestanţi, fiindcă lor nu le convine cartea "Despre Ierarhia bisericească" a Sfântului Dionisie, ca una care fundamentează preoţia. În orice caz, nu trebuie să punem la îndoială autenticitatea scrierilor mistice pe motiv că în unele locuri există o identitate cu ideile neoplatonice, fiindcă Sfântul Dionisie a fost elin şi deţinător al unei mari culturi şi în epoca lui nu erau necunoscute teoriile mistice ale Platonicienilor.

Astfel încât problema se soluţionează dacă recunoaştem că Sfântul Dionisie a încreştinat ideile culturii sale elenistice. De altfel, dacă nu le-am atribui unui scriitor creştin, rămâne o problemă nerezolvată mentalitatea acestor scrieri, ca şi temele creştine şi în

general concepţiile mistice pe care le-au adoptat, după aceea, Părinţii Mistici creştini. Pe de altă parte, nu este curios, că un neoplatonic, care are despre Dumnezeu o idee confuză, tratează teme care se găsesc în cadrul dogmelor Creştine, cum sunt cărţile Sfântului Dionisie Areopagitul: "Despre numele divine", "Despre teologia mistică", "Despre ierarhia bisericească"? Iar un argument şi mai puternic pentru autenticitatea scrierilor de mai sus este faptul că mistica lor se armonizează pe deplin cu duhul Creştin sănătos, în opoziţie cu misticismul bolnăvicios şi lipsit de bază etică al religiilor necreştine...

33. O apologie a scrierilor areopagitice

- Pe ce se poate baza însă cineva pentru a dovedi autenticitatea acestor scrieri, părinte Teolipt, dat fiind că despre ele pentru prima oară s-a făcut menţiune la un Sinod din anul 533? a întrebat teologul. Unde se găseau ele în acest interval?

- Nu e greu să răspund, a zis Bătrânul Teolipt, şi scoţând din traista sa o legătură de manuscrise, a completat: O să vă citesc prologul Sfântului Maxim Mărturisitorul, pe care acesta l-a pus înaintea scoliilor lui la Scrierile Areopagitului. De remarcat că Sfântul Maxim este unul dintre Părinţii cei mai contemplativi ai Bisericii Răsăritene din veacul al VII-lea şi omul cel mai cult al epocii lui, şi de aceea a putut avea o părere cu greutate asupra celor mai mistice teme. Iată ce spune el: "Trebuie să se ştie că şi unii din filosofii din afară, mai ales Proclus, s-au folosit de multe ori de teoriile fericitului Dionisie şi chiar de aceleaşi cuvinte ca ale lui. Şi de aici se poate presupune că cei mai vechi dintre filosofii din Atena, însuşindu-şi tratatele lui, le-au ascuns, pentru ca să se arate ei părinţii dumnezeieştilor lui cuvinte". Că la ei era în obicei să-şi însuşească cele ale noastre, învaţă şi dumnezeiescul Vasile în omilia sa "La început a fost cuvântul", unde spune textual acestea: "Ştiu aceasta că mulţi din afara cuvântului adevărului şi care se cred mari

în înțelepciunea lumii le-au admirat și au îndrăznit să pună (aceste cuvinte) între scrierile lor, căci diavolul e un fur și el divulgă cele ale noastre adepților lui". Acestea le-a zis dumnezeiescul Vasile...

De aici rezultă, a continuat Bătrânul Teolipt, că dispariția acestor scrieri până la Sinodul din 533, când pentru prima dată s-a vorbit oficial de ele, se poate atribui unei sustrageri sau ascunderi a lor de către neoplatonici, care-și însușiseră unele puncte din conținutul acestora, cum se dovedește și din transcrierea unor pasaje întregi de către filosoful și matematicianul neoplatonic Proclus din veacul al V-lea, și care nu avea nici o legătură cu Creștinismul. În acest mod se explică identitatea în anumite puncte dintre neoplatonism și ideile mistice ale Părinților Răsăriteni, pe care Biserica și le-a însușit și le-a ratificat sinodal în veacul al XIV-lea, în disputa isihaștilor din Athos cu monahul Varlaam din Calabria Italiei și cei împreună cu el.

- Presupun, părinte, a zis teologul, că tema prezintă multe dificultăți, fiindcă și din partea cealaltă se aduc argumente puternice, cum că spre sfârșitul sec.I după Hristos, nu existau încă Monahi, despre care vorbește zisul ''Pseudo-Dionisie''.

- Veți fi având în vedere, se pare, epistolele acestuia către Demofilos Terapeutul și Gaius, a zis Bătrânul. De aici concluzionați că n-ar fi existat în primul veac Monahi, numiți Terapeuți (vindecători)? Iată ce scrie iudeul Filon despre acei asceți numiți așa: "pentru faptul că vindecau și îngrijeau sufletele celor ce veneau la ei eliberându-le, ca niște medici, de patimile născute din răutate, sau din cauza îngrijirii sincere și curate pentru Dumnezeu și a religiozității lor". Și în altă parte, același zice: "căutând pustietatea nu din cauza unei mizantropii profesate, ci din cauza amestecării din lume a celor cu caracter neasemănător, știind că acestea sunt păgubitoare și nefolositoare".

În orice caz, a continuat Bătrânul, tema aceasta este clasată în conştiinţa Bisericii, scrierile lui Dionisie Areopagitul fiind crezute ca autentice. Noi socotim că este cu neputinţă ca un personaj cu minte de înger, cum este scriitorul celor patru cărţi chinuite de veacuri de bisturiul crud al criticii, să mintă că a asistat la înmormântarea Prea Sfintei Fecioare Maria pe care o descrie, dat fiind că el scrie lui Tit şi Timotei, ucenicii Sf.Apostol Pavel, lui Ioan Evanghelistul şi Sfântului Policarp, şi că a fost ucenic al primului episcop al Atenei, Ierotei, iar din aceste scrisori Biserica a scos informaţii şi dogme pe care Palama şi-a întemeiat ideile lui despre viaţa mistică, iar Ioan Damaschin şi-a ţesut conţinutul dogmatic al sublimei lui Imnografii. Un asemenea grad de ipocrizie, care crează o adevărată confuzie asupra faptelor istorice în Biserică, este cu desăvârşire incompatibilă cu personalitatea dumnezeiască a autorului "Teologiei mistice", în timp ce din partea altuia n-ar fi existat nici un motiv suficient, cum se întâmplă cu pseudoepigrafele, care să-l împingă la susţinerea unor concepţii dogmatice...

- Îmi veţi permite să vă întreb, venerabile părinte, a zis teologul, de ce depuneţi atât efort pentru a dovedi autenticitatea acestor scrieri ?

- Pentru că, a răspuns Bătrânul Teolipt, pe lângă faptul că probabilitatea scrierii lor de către un filosof necreştin ar aduce o adevărată furtună în Biserică, s-ar zdruncina şi poziţia teologiei mistice a Bisericii Ortodoxe. Să vă citesc un capitol din Sfinţii Ignatie şi Calist Xantopol care sunt consideraţi dintre reprezentanţii cei mai autentici ai teologiei mistice, pentru ca să înţelegeţi că, dacă ar cădea ca false scrierile de care e vorba, ar cădea împreună cu ele şi una din tezele fundamentale ale misticii noastre.

"Când mintea îşi reprimeşte vrednicia ei naturală, simplă şi esenţială, strălucirea neîmpărţită şi neatârnată şi stăpânirea de sine, eliberându-se de relaţiile şi mişcările trupeşti şi naturale, şi se învredniceşte ca din minte în

potență să devină minte în lucrare (în act) sau înaintează la starea de om mai presus de fire şi duhovnicesc, atunci se întoarce mereu spre sine în chip neabătut, şi prin sine urcă nereţinută de nici o legătură, în întregime şi desăvârşit la înţelegerea lui Dumnezeu cea fără formă şi fără chip şi simplă, cum zice Marele Vasile, ...şi aşa, fiind minte, îşi primeşte "după chipul" şi "după asemănarea", unindu-se şi înrudindu-se prin sine nemijlocit în chip mintal cu mintea dumnezeiască, adică cu Dumnezeu. Şi aceasta este lucrarea: mişcarea în cerc (circulară), adică cea spre Dumnezeu, singura care este cu adevărat nerătăcitoare şi fără greşeală, ca una ce este liberă de orice relaţie şi nemijlocită, unire mai presus de înţelegere şi vedere mai presus de vedere...

Sufletul se mişcă în spirală (elicoidal), cum îi este propriu, când este luminat de cunoştinţele dumnezeieşti, nu mintal şi unitar ci raţional şi desfăşurat ca prin nişte lucrări amestecate şi trecând de la unele la altele.

Dar are şi o mişcare în linie dreaptă (rectilinie), când nu intră în sine şi nu se mişcă într-o înţelegere unitară - căci aceasta este, cum am zis, mişcarea în cerc - ci, iese spre cele din jurul lui şi de la cele din afară, ca de la nişte simboluri diversificate şi multiplicate, urcă spre vederi simple şi unificate"...

Ceea ce v-am citit, a zis Bătrânul Teolipt, constituie o interpretare şi dezvoltare a formulării celor trei moduri de rugăciune de către Dionisie Areopagitul, adică cea în cerc, în spirală şi în linie dreaptă. Această lucrare de întoarcere în sine a preocupat în chip cu totul special pe teoreticienii Monahismului Bisericii Răsăritene şi a fost investită cu cea mai mare autoritate în timpul de înflorire a Isihasmului. Dacă, deci, piatra de temelie a misticii noastre îi aparţine lui Plotin, nu credeţi că Părinţii "lovesc văzduhul" (I Cor.9, 26)?...

34. Mistica ortodoxă şi neoplatonismul

- Să-mi îngăduiţi să observ în legătură cu tema aceasta, a zis Monahul Hrisostom, că dacă se are în vedere că Sf.Grigorie Palama a ieşit biruitor contra acuzaţiilor monahului Varlaam din Calabria, Akindin şi Gregoras, la Sinoadele din 1341, 1347 şi 1351, bazându-se pe scrierile zise Pseudo-Dionisiene, atunci tema teologiei noastre mistice se complică sau urmează în consecinţă că avem un misticism neoplatonic în Biserică. Sfinţii Maxim Mărturisitorul, Simion Noul Teologul, Nichita Stetatul, Isaac Sirul, Ioan Scărarul, Calixt şi Ignatie Xantopol, Nicodim Aghioritul şi întreg acel cor al Părinţilor care au trăit mistic şi au scris despre teologia mistică au acceptat autenticitatea scrierilor, iar pentru caracterul lor revelatoriu l-au numit pe Areopagit "pasăre a cerului".

E uimitor, prin urmare, cum motivele care obligă pe cercetătorii mai noi să atace autenticitatea scrierilor respective au scăpat atâtor bărbaţi sfinţi şi înţelepţi, mai nimeriţi să judece şi să decidă. Chestiunea are o importanţă deosebită şi trebuie bine lămurită poziţia teologiei mistice din Biserica Răsăriteană faţă de neoplatonism. Fiindcă având un sistem mistic complet prin care caută unirea mistică cu Dumnezeu şi având erori fundamentale, misticismul neoplatonic nu putea fi altoit în climatul

teologiei răsăritene, cum s-a întâmplat şi cu Platon, fără să fie schimbat fundamental, încât să nu mai fie neoplatonism.

Teologia răsăriteană a asimilat, desigur, elemente platonice, ca unele mai puţin periculoase decât raţionalismul scolastic al lui Aristotel, pe care Biserica Apuseană l-a luat ca un predicator al ei, dar aceştia au fost puşi în serviciul Bisericilor, spiritul lor a fost absorbit de teologia creştină care a păstrat: din Platon "contemplaţia" care e proprie Răsăritenilor, iar din Aristotel scolasticismul care corespunde mai mult psihologiei Apusenilor. Cu teologia mistică, însă, nu poate să se întâmple acelaşi lucru. "Sau de unul se va alipi şi pe celălalt îl va dispreţui" (Mt.6, 24). Mişcarea spre cele dinăuntru, adică introspecţia proprie tuturor misticilor nu constituie o bază de identificare nici nu explică mai mult decât faptul că introversiunea este o emanaţie a experienţei misticilor. Nu socotim lipsit de primejdie să se presupună - cum din nefericire declară unii teologi ai noştri - faptul că Părinţii Bisericii au împrumutat metode din budism şi neoplatonism. De altfel, opoziţia ireductibilă între Palama şi cei din jurul lui Varlaam se datora tocmai deosebirii fundamentale dintre teologia mistică ortodoxă şi neoplatonism, pe lângă faptul că Varlaam respingea introspecţia sau întoarcerea spre înăuntru a minţii, din care cauză numea pe Isihaştii din Athos "omfaloscopi" (privitori în buric, buricari) şi-i acuza că "aşteaptau Harul din nări"!...

- Ca să-mi spun şi eu gândurile asupra acestei chestiuni, am zis, luând cuvântul, consider drept foarte psihologică observaţia fratelui Hrisostom după care ceea ce scandalizează pe unii cercetători este în principal "rugăciunea minţii", pe care ei o identifică cu introspecţia neoplatonicilor. Dar dacă această rugăciune este un gând al lui Plotin, atunci nu vom putea evita primejdia caracterizării Sfinţilor Grigorie Teologul, Ioan Hrisostom,

Diadoh episcopul Foticeei, Maxim Mărturisitorul şi a altor Părinţi, ca neoplatonici, fiindcă ei învaţă această rugăciune a minţii, ca şi Sf.Vasile cel Mare, care între altele spune şi acestea: "mintea neîmprăştiată spre cele din afară şi nerevărsată prin simţuri se întoarce la sine, iar prin sine urcă la înţelegerea lui Dumnezeu şi, învăluită şi inundată în lumină de acea frumuseţe, uită chiar şi de firea ei". Aceasta este o introspecţie pură explicată foarte raţional. Aproape întreaga noastră teologie mistică s-a bazat pe scrierile Sf.Dionisie, care e considerat părintele Misticii Creştine, iar după înflorirea Isihasmului în Athos, când "rugăciunea minţii" s-a extins şi mai mult, toţi Părinţii contemplativi au tratat despre cele trei moduri de rugăciune ale Areopagitului. Şi ca o concluzie am să observ următoarele: însuşirea fidelă şi neschimbată a unor opinii neoplatonice de către Sf.Părinţi ai Bisericii Răsăritene poate fi privită ca posibilă? Nu scandalizează oare un asemenea acord absolut între cei care filosofează fără Duh şi Părinţii noştri care se rosteau teologic "în Duh şi adevăr"? Presupun, însă, că aceia care susţin, fără cercetare, falsificarea scrierilor despre care s-a vorbit deja mult, fac un serviciu foarte prost Bisericii noastre, aşa cum a vrut să-l facă ştiinţei abatele Hildwin, care a indus în eroare, timp de şapte secole istoria prin teoria lui cum că Dionisie Areopagitul ar fi primul episcop al Parisului! În orice caz, pentru noi ortodocşii, tema aceasta este "închisă". Îmi veţi spune, poate, că există goluri şi nedumeriri. Şi noi răspundem că, dincolo de acceptarea autenticităţii acestor scrieri, există prăpăstii abisale şi întrebări implacabile, înaintea cărora cea mai înţeleaptă atitudine e tăcerea evlavioasă.

- Ce relaţie poate să aibă neoplatonismul alexandrin, care a acumulat o întreagă lume de teorii, aflate înainte în paragină, cu Creştinismul, care s-a înfăţişat ca o teorie nouă despre lume? a zis intervenind Bătrânul Teolipt. Spirite incontestabil elevate au luat

asupra lor sarcina de a salva păgânismul care murea, prin unele rămăşiţe ale filosofiei eline şi au depus eforturi disperate să ridice un edificiu menit să depăşească cu mult creştinismul, în bogăţia de idei. Acesta este neoplatonismul. Şi poate ar fi reuşit, dar adâncimea filosofică a lui Plotin a fost învinsă de învăţătura săracă a "barbarilor", cum îi numea el disprețuitor pe Creştini, fiindcă Cel care se afla în fruntea luptei era Dumnezeu. Din nefericire, au fost mulţi cei care au contopit în adâncul mistic al creştinismului ideile mistice ale neoplatonicilor, care interpretau încă alegoric religia veche şi miturile ca simboluri ale eticii şi înţelepciunii şi care au prezentat un sistem mistic complet, pe care l-au contrapus Creştinismului. Dar Creştinismul e distinct de orice altă religie şi ideile lui sunt constituite din "ecourile dumnezeieşti" ale Sfintei Cincizecimi. O astfel de relaţie are, deci, mistica Bisericii noastre vechi cu conglomeratul lui Plotin, Porfiriu şi a lui Iambilic care, cum e şi natural, a căzut în magie, şi această relaţie o are Creştinismul cu vechile religii şi filosofia. Şi Bătrânul a tăcut ...

- Deci, ce părere v-aţi format în urma tuturor celor care vi s-au expus? am zis eu.

- Eu, desigur, nu pot să am asupra acestei teme nici o părere, a zis avocatul.

- Presupun, a răspuns teologul, că lucrul cel mai bun, dacă nu e altul, este ceea ce aţi spus Dvs.: atitudinea tăcerii evlavioase.

- Şi totuşi, pentru cel ce ţine la Tradiţii, am zis, nu acesta este lucrul cel mai bun, ci credinţa. Tăcerea evlavioasă o cere conştiinţa Bisericii numai de la fiii ei care se îndoiesc şi sunt influenţaţi de învăţături străine, care se află în afara zidurilor Ortodoxiei noastre...

35. "Singur: sau fiară sau dumnezeu"

... Bătrânul Teolipt şi-a rezemat capul alb de un stâlp şi şi-a aţintit ochii spre cer. Din când în când avocatul se întorcea spre pădurea adâncă. La intervale, ca şi cum îi mai vorbea încă cineva, teologul îşi mişca inconştient capul. Mai mult mecanic, Monahul Hrisostom îşi învârtea mătăniile pe degete. Iar eu, ca să-mi adun gândurile împrăştiate "precum îşi strânge găina puii sub aripi" (Mt.23, 37), am început să mă preocup mental cu rugăciunea dintr-un singur gând (monologistos) pe care obişnuiam s-o zicem neîncetat în Sfântul Munte: "Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-ne pe noi", rugăciunea ciclică...

Dar la aceea oră pe cărarea din josul pavilionului bizantin trecea un Monah purtându-şi pe umeri traista ascetică încărcată. Părea foarte obosit, iar hainele lui simple şi oarecum neîngrijite trădau un Pustnic din cei care şedeau în Colibele stâncoase ale Pustiei din extremitatea îndepărtată a Athosului.

- Cine e acest Monah? a întrebat teologul.

- E negreşit un Pustnic, a răspuns Monahul Hrisostom.

- Nu-l strigaţi să vină ca să-l cunoaştem? a zis iarăşi teologul.

- Părinte, părinte, nu veniţi puţin sus? a strigat Monahul Hrisostom. Pustnicul s-a apropiat de pavilion

şi, închinându-se cu multă smerenie, ne-a adresat salutul aghioritic: binecuvântaţi.

- Domnul, am răspuns noi.

- Nu şedeţi ca să vă odihniţi puţin aici? a zis Monahul Hrisostom, să ascultăm ceva de folos din Pustie, maica filosofiei şi a vieţii contemplative?

- Trebuie să mă duc întâi în Mănăstire, a zis Pustnicul, fiindcă sunt foarte asudat şi după aceea , dacă dragostea voastră doreşte, am să vin iarăşi.

- Foarte bine, a zis Bătrânul Teolipt, vă vom aştepta. Şi Ascetul a plecat.

- Ce fac în Pustie şi cum trăiesc aceşti oameni? a întrebat avocatul. Aristotel zice că, pentru ca să trăiască cineva în Pustie, trebuie să fie sau Dumnezeu sau fiară. ''Singur, nu din întâmplare, ci prin fire, este sau o fiară sau dumnezeu". Ce oferă aceşti fraţi atât de smeriţi Bisericii?

- Pustnicii noştri nu sunt nici dumnezei, nici fiare, a răspuns Monahul Hrisostom. Pustnicii îşi împart timpul lor între rugăciune şi lucru de mână. Sculptează în lemn tare Hristoşi-răstigniţi şi dau, fie cu ştiinţă, fie în neştiinţa lor, Dumnezeu ştie, o astfel de expresie de durere feţei dulci a Domnului şi o astfel de mişcare trupului Său, încât nimeni nu se poate uita la El fără lacrimi... Pustnicii vieţuiesc ca alegoricele "păsări ale cerului" din Evanghelie (Mt.6), care nu seamănă şi nu seceră, nici nu strâng în hambarele pe care nu le au. Domnul este hrănitorul lor. Hainele lor sunt mai frumoase decât "crinii câmpului", fiindcă sunt "îmbrăcaţi în Hristos"(Rom.13,14) şi sunt împodobiţi cu virtuţi şi cu cununi nevăzute de lumină. Şi-au limitat nevoile lor la foarte puţin, ca să fie "liberi de toate"(I Cor.9,19). Au învăţat de la viaţa lor foarte modestă să fie înţelepţi şi smeriţi cu cugetul. Se bucură "pentru nădejdea''(Tit.1,2) bunurilor viitoare, datorită cărora au renunţat la bunurile trecătoare şi pieritoare - unii dintre ei "au fost bogaţi foarte" - şi la însăşi sărmana

''slavă'', înţelegând adânc cuvântul Domnului: "Cum puteţi voi să credeţi, când primiţi slavă de la oameni" (Ioan 5, 44)?'' Instituţia Pustnicilor din Sfântul Munte este extrem de instructivă. Ei alcătuiesc podoaba mistică a Bisericii noastre şi "nervii Ortodoxiei". Fără Pustnici ar lipsi din Biserică un model de viaţă, care să trâmbiţeze tăcut puterea veşnică a Duhului şi dorul sufletului curăţit în Hristos. Pe pământ Pustnicii noştrii sunt ''duhuri slujitoare''(Evr.1,14), dar şi măsurile forţei Creştinismului. Ei ştiu ''toate să le nădăjduiască, toate să le acopere, toate să le rabde şi dragostea lor'' faţă de Dumnezeu şi fraţi ''nu cade niciodată''(I Cor.13). Fierbinţi în Duhul, stăruitori în rugăciune, părtaşi nevoilor sfinţilor prin rugăciune, ei sunt în pace cu toţi, iniţiaţi în toate...

- Îmi închipui că petrec într-o mare osteneală, fiindcă faţa Pustnicului este osificată, a observat teologul, şi ridurile o brăzdează prematur.

- Desigur, a zis Monahul, ascetismul lor este aspru, fiindcă se silesc pe ei înşişi, după cum a zis Domnul, "cei care se silesc răpesc împărăţia cerurilor" (Mt.11, 12), dar primesc cele bune din armonizarea voinţei lor cu voinţa Domnului. Ei se aseamănă cu văduva aceea din Evanghelie "care a cerut izbăvire de pârâşul ei" (Lc.18, 3) şi stăruie neîncetat pe lângă judecătorul Iisus, ca să-i elibereze grabnic de patimile omeneşti şi să le strălucească în inimi lumina Lui dumnezeiască.În rugăciunile lor cu inimă înfrântă, ei repetă rugăciunea dintr-un singur gând şi cu străpungere a Sfântului Părintelui nostru aghioritic Grigorie Palama: "luminează-mi întunericul, luminează-mi întunericul!". Ajung la înălţimi de mare sfinţenie şi nu o ştiu. Sunt simpli ca nişte copii, "înţelepţi ca şerpii şi nevinovaţi ca porumbeii" (Mt.10, 16). Se roagă pentru toată lumea, dar nu cunosc lucruri elementare despre patria lor. Curiozitatea nu este o virtute. Tinzând din putere în putere şi urcând ca şi ''cerbii'' pe culmile nemateriale ale

''munţilor'' transcendenţei, ei uită de sine în desfătarea contemplaţiilor lor sfinte. Nu este neîngăduit oare ca ei să se întoarcă spre cele de jos? Petrec aproape mereu într-o dispoziţie de recunoştinţă faţă de Dumnezeu pentru binefacerile Lui infinite. Cineva ar putea zice că Pustnicii umplu golurile nerecunoştinţei noastre şi inima lor nu se goleşte mulţumind şi lăudând "seara şi dimineaţa, la amiază şi în toată vremea" Bunătatea Lui fără margini.

Acum câţiva ani, m-am dus în Pustie, am intervenit eu, ca să gust aroma sfinţeniei Asceţilor noştri şi să primesc binecuvântare. Un prieten Pustnic m-a condus la Coliba altui Pustnic despre care aveam informaţii că era un om sfânt. Avea obiceiul să repete din adâncuri uşor schimbat, cuvântul profetic: "O, Doamne, trimite-mi lumina Ta şi adevărul Tău. Acestea m-au călăuzit şi m-au adus pe mine în muntele Tău cel sfânt şi în corturile Tale"(Ps.42,3). Spuneau cei ce se nevoiau împreună cu el că era ciudat şi aspru în cuvintele lui. I-am adresat întrebarea:

- Cum vă simţiţi părinte sfinte, aflându-vă în acest mediu izolat şi petrecând într-o tăcere aproape continuă?

- O, frate, mi-a zis. În tăcere se ascunde filosofia cea mai adâncă a creştinismului şi se săvârşeşte în sufletul nostru o transformare negrăită. Netâlcuit este harul propriu duhului care tace şi prin această tăcere sfântă atât de elocvent... Tăcerea, părinte, deţine, în colonia noastră, taina sufletului nostru care are nostalgia patriei cereşti. Sfântul Isaac Sirul spune că toate lucrările duhovniceşti laolaltă nu se compară cu lucrarea tăcerii. Presupun că în cer tăcerea formează armonia mult grăitoare prin care duhurile sfinte şi fericite se lărgesc la infinit, rotindu-se în lumi de lumină şi dulceaţă nesfârşită în Dumnezeu... Credeţi-mă, a continuat Pustnicul, că unul singur e adevărul care domneşte de la marginea Tronului Măririi şi se întinde până la cea mai mică umbră a celei mai neînsemnate făpturi: Iubirea. Aceasta este izvorul din

care coboară veşnic din cetatea lui Dumnezeu râurile sfinte ale Harului "care udă toată făptura spre rodire de viaţă". Aceasta este ceea ce s-a zis de împăratul-Prooroc David: ''adânc pe adânc cheamă''(Ps.41,9) călăuzind din abis prin infinit spre înfricoşătoarea vedere a Dumnezeirii. Cea care pe toate le încheagă şi susţine. Cea care naşte şi încălzeşte, însufleţeşte şi călăuzeşte. Pecetea creaţiei şi simbolul Creatorului. Diamantul cel mare care scânteiază în fruntea diademei frumuseţii inexprimabile a Celui Prea înalt. Iubirea este explicaţia creaţiei...

- Cum putem noi să dobândim în inimile noastre iubirea, părinte? am zis eu întrerupând pe Ascet. Cum am putea să ne facem vrednici de iubirea Domnului noi, smeriţii?

- Cum putem să dobândim iubirea! a zis Pustnicul, mişcându-şi capul şi ştergându-şi cu marginea veşmântului lacrimile care-i curgeau. Mă întrebaţi, adică, cum să reuşim ca Hristos să se sălăşluiască în inimile noastre(Rom 8,11;In.1,14). Cum altfel, frate, decât prin iubire? Cum să-L atragem pe Hristos să se sălăşluiască în noi, dacă nu prin curăţia inimii? Şi cum să atingem această curăţie, dacă nu prin lucrarea poruncilor? Şi cum să săvârşim poruncile fără lacrimi, rugăciuni şi osteneli? Iertaţi-mă, mi-a zis Pustnicul. Vă amintiţi ce spuneau Părinţii noştri: "Dă sânge şi ia duh". Asta cel puţin o ştiu şi eu, viermele pământului. V-aş mai spune şi altceva, dar... "înţelepciune grăim celor desăvârşiţi"(I Cor.2,6)...

Şi am plecat, sărutând dreapta acelui Ascet, plină de bătături de la metanii...

36. "Crainici ai Împărăției ce va să vină"

- Pustnicii, a zis Monahul Hrisostom, sunt oameni înțelepți. Biserica noastră este venerată din pricina lor, fiindcă o sprijină prin viața lor sfântă și sunt, după Palama, "profeți ai Noului Testament, crainici ai Împărăției ce va să vină". Viața lor eroică, în peșteri și Colibele lor înfricoșătoare, provoacă teamă și evlavie. În aceste Colibe, răsună de sute de ani imne și cântări duhovnicești, și stâncile pe care acestea sunt înfipte, rămân martore fără glas ale plânsului sufletelor iubitoare de Dumnezeu. Umbrele câtor Pustnici, ale căror nume sunt scrise în cer, nu rătăcesc în încăperile lor rudimentare și înghețate!... Câți Palama, Filotei, Nichifori, Grigori, Nicodimi, câți Cuvioși nu au trăit în ele ca Isihaști desăvârșindu-se prin "rugăciunea minții"!...

- Părinte Hrisostom, a întrerupt avocatul, am auzit lucruri ciudate despre Colibele Pustnicilor din Athos și aș dori să le văd împreună cu prietenul meu. Mi s-a recomandat, însă, că înainte să cobor în ele, trebuie să mă... mărturisesc! Atât de primejdioasă e coborârea în ele...

- Adevărul e, a răspuns Monahul Hrisostom că unele din ele sunt greu accesibile. Ca și Ascetismul, așa și sălașurile Pustnicilor au particularitatea lor. Colibele acestea nu au nimic comun cu casele de la țară din Grecia.

În conceperea planului lor există o excentricitate primitivă. Este suficientă o crăpătură sau o proeminenţă în stâncă, ca ea să formeze ''terenul de casă'' ideal pentru un Pustnic. Sunt numite în chip potrivit "cuiburi de vulturi". Sunt constituite într-un spirit arhitectonic rudimentar, exact ca şi Ascetismul. Zadarnic ar căuta cineva în ele confort. Multe s-au scris despre Colibe, dar mă îndoiesc dacă s-a spus tot adevărul, fiindcă mentalitatea Pustnicilor care le-au construit ne este inaccesibilă. Înainte de toate, ea nu urmează logica. Pentru pustnici, linia dreaptă nu este drumul cel mai scurt. Ei preferă, în mod surprinzător, să se cațere, decât să păşească pe cărări accesibile. Nu caută riscul, primejdia, cu orice preţ - "să nu ispiteşti pe Domnul Dumnezeul tău" (Mt.4, 7) - nu sunt adepţi ai dogmei "trăirii în mod periculos", dar consideră primejdia ca un element de progres moral. Cel care coboară pentru prima oară în ele cu ajutorul lanţurilor, mulţi ani după aceea e îngrozit şi numai de amintirea lor.

Oameni ciudaţi, ei ocolesc "bulevardul" pustnicesc comod şi neprimejdios şi simt o bucurie negrăită să se lege cu lanţuri şi să urce, să urce, ca să ajungă la peşterile lor. Cine ştie? S-ar putea ca ei să gândească mai drept decât noi. Fiecare Colibă a unui Pustnic în Sfântul Munte e un altar aprins, în care domneşte numai Dumnezeu. Sunt nişte biserici risipite pe locurile cele mai sfinţite şi neîntinate, iar Monahii sunt preoţii lor. Multe din ele s-au identificat atât de mult cu stâncile, încât străinii care navighează pe acolo de-a lungul promontoriului nici nu pot să bănuiască existenţa lor. Colibe şi stânci fac un trup.

E cu neputinţă ca un om să trăiască în condiţiile Pustiei, dacă cel puţin pe jumătate nu trăieşte în cer. Pustnicii sunt oameni de mare rezistenţă. De asemenea, în colibele lor oricine ar putea vedea un aranjament armonios al celor mai neînsemnate lucruri, care, în simplitatea lui, ar putea reprezenta cel mai frumos ritm de împodobire.

Fiecare lucru separat şi toate împreună în Coliba ascetică vorbesc atât de adânc sufletului! Şi primesc o expresie atât de melancolică, de parcă ar rătăci în ea duhul trist al Ecleziastului: "Deşertăciunea deşertăciunilor, toate sunt deşertăciuni". Duhul plânsului şi întristării după Hristos planează deasupra Colibelor Pustnicilor. Oraşele, desigur, se complac în construcţiile lor cu linii frumoase. Sfântul Munte, însă, e venerat pentru Mănăstirile lui seculare şi impunătoare, ca şi pentru Colibele lui umile. Dar dacă Monahul trebuie să se laude în Domnul, în ce altceva ar face aceasta dacă nu în Moaştele preasfinte ale Bisericii vechi şi în simbolurile strălucirii şi civilizaţiei Bizanţului pe care le-au păstrat cu atâta evlavie Sfintele Mănăstiri Împărăteşti? Şi totuşi! Toate acelea ne strălucesc numai dintr-o răsfrângere. Constituie o slavă, dar cea a trecutului. Avem însă ceva slăvit şi în prezent: "Cuiburile Vulturilor", ale Pustnicilor noştri! Colibele Isihaştilor Athosului! O, Dumnezeul meu, cât de scumpe sunt în ochii Tăi Colibele acestea!... Şi cât de mult se bucură Duhul Tău de ele!... Oare nu dintr-o Colibă a răsărit Împărăţia cerurilor? Nu sunteţi de acord, fraţilor, a continuat Monahul Hrisostom, că dintr-o colibă a răsărit Împărăţia cerurilor? Şi nu dintr-un palat impunător?...

- Nu numai dintr-o Colibă, a zis teologul, dar lucrul cel mai paradoxal dintre toate e că pentru Împărăţia cerurilor, pământul s-a micşorat în chip tainic, oferind Domnului său cu mare zgârcenie o suprafaţă extrem de mică , "pentru că nu mai era loc în casa de găzduire" (Lc.2, 7)... Ciudat!... Şi zice un apologet al Creştinismului: "Dacă ar fi fost vorba să inventăm noi religia şi Revelaţia, nu am fi ajuns niciodată la o atât de smerită Revelaţie, care începe cu naşterea unui prunc în iesle şi sfârşeşte cu moartea lui pe Cruce la acel popor care era socotit gunoiul umanităţii". Şi "Revelaţia nu ar fi adevărată, dacă nu s-ar opune raţiunii noastre orgolioase şi corupte provenită din răsturnarea morală a neascultării şi a relei vieţuiri". Iar

Pascal strigă: "Recunoaşteţi, deci, adevărul religiei în însăşi întunecarea religiei, în indiferenţa noastră faţă de cunoaşterea ei". Ca să fie mari, toate lucrurile mari trebuie să fie şi smerite...

37. "Prietenul meu, Pustnicul Nicodim"

- Fiindcă a venit vorba de iesle, peşteri, colibe şi pustnici, despre ceea ce este mare în ceea ce este mai mic, vreţi să vă povestesc despre fericitul meu prieten, Nicodim Pustnicul, până când vine şi Ascetul? a zis Bătrânul Teolipt. Pentru mine acest sfânt Pustnic a fost atât în tinereţe cât şi la bătrâneţe,călăuzitorul luminos şi cel mai bun exemplu de viaţă Monahală. Nu pot să-mi amintesc de el fără străpungere de inimă şi recunoştinţă... M-a cinstit prin prietenia lui până la moarte...

- V-am fi recunoscători, Bătrâne sfinte, a zis avocatul făcându-se interpret şi al dorinţei noastre, dacă ne-aţi spune o istorie despre aceşti Pustnici pe care i-aţi cunoscut mai îndeaproape în viaţa Dvs. de mulţi ani în Sfântul Munte.

Ca şi cum şi-ar fi văzût trecutul, Bătrânul Teolipt a început să spună cu un glas adânc şi cu toată simplitatea lui bătrânească următoarea istorie:

- Pustnicul Nicodim a trăit 50 de ani încheiaţi într-un "cuib de vulturi" din Sihăstriile situate în extremitatea de sud-est a Athosului. Vreme de 50 de ani din "închisoarea lui dumnezeiască" el a ascultat tăcerea cea mai adâncă a Pustiei. În tot acest interval, a văzut cum soarele, care îi lumina bătrâneţea eroică şi cuvioasă, răsărea mereu din acelaşi colţ şi descria acelaşi arc

binefăcător "şi peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi"(Mt.5,45). Şi tot atâţia ani a văzut Coliba sa scăldându-se în tăcere în oceanul culorii dulci al scânteierii astrelor şi a lunii. În ce fericire plutea!... Simţea că se găsea deja în anticamera bucuriei veşnice. De câte ori rugăciunile lui fierbinţi nu s-au înălţat la cer însoţite de vijeliile urlătoare ale Athosului!...Şi de câte ori imnele lui duhovniceşti "din adâncuri" n-au lovit ca un ecou de aripi îngereşti liniştea inexprimabilă a pustiei în nopţile sfinte şi luminoase ale Sfântului Munte, în ceasul armoniei adânci a duhurilor! Pustnicul, prietenul meu Nicodim, era de vreo 70 de ani. O figură venerabilă, luminată de reflexele sfinte ale sufletului său curăţit în Hristos. În privirea acestui sfânt bărbat apărea personificarea blândeţii şi se reoglindea dinamismul liniştit al dragostei dumnezeieşti din inima lui. Obişnuia întotdeauna să tacă. Tăcerea lui mă învăţa atât de elocvent. Când însă îmi vorbea domol şi cu multă adâncime, literalmente mă captiva. Faţa lui răspândea de obicei o strălucire nedefinită şi închipuirea mea mă transpunea inconştient pe muntele Tabor. Dumnezeul meu, ce om de nedescris era acest bătrân Ascet! Părul său mare şi alb ca zăpada încadra cu o estetică nevinovată chipul cuvios revărsându-se pe umeri în ghirlande ondulate şi groase. Barba lui deasă şi albă "ca lâna" cobora cu impetuozitate blândă ca o cascadă. Cu totul alb, cum era bătrânul meu prieten, cineva putea crede că priveşte un personaj biblic. Şi, cu toată simplitatea lui pustnicească, el avea în ansamblu măreţia unui senator roman şi îmbina severitatea măsurată a unui filosof grec cu dulceaţa atrăgătoare a unui sfânt din Tebaida secolului al IV-lea.Vieţuirea lui era curată cum e crinul. În spiritul lui, el păstra naivitatea şi lipsa de răutate a unui copil. Dar în gândurile sale era adânc. A avut norocul rar al unei creşteri creştine şi al unei educaţii îngrijite. S-a adâncit în duhul Părinţilor, pe care i-a iubit de la o vârstă fragedă şi cunoştea cu claritate scriitorii elini antici. Preţuia

îndeosebi idealismul luminat al lui Platon şi respecta filosofia morală austeră a lui Socrate. Însă aceste "umbre", cum numea el filosofia, erau împrăştiate în adâncul inimii lui de lumina pe care o revărsa Preasfânta Cruce a Domnului. Iubirea înlocuia gândirea. ''Sunt răstignit împreună cu El''... îmi spunea adesea. Bătrânul respira "pe Iisus Hristos şi pe acesta răstignit" (I Cor.2, 2). O, Crucea! Pentru prietenul meu Pustnicul, ea era unica dragoste. Câte îmi mai spunea despre Cruce! Adoraţia mistic pătimită a Celui răstignit îl adâncea în extaz. Îmi povestea, într-o seară, de un Eremit cinstit ca sfânt de Biserica Apuseană că dragostea lui afectuoasă faţă de Crucea Domnului şi dorul lui înflăcărat de a participa împreună la Patima Lui, l-au făcut să sufere mental atât de mult încât pe fruntea lui s-au format urmele cununii de spini a Domnului, pe mâinile şi picioarele lui amprentele cuielor, iar în coasta lui rana suliţei. Urmele acestea, a continuat calm Bătrânul, zicea că le-au văzut asceţii împreună-nevoitori cu el atunci când Eremitul a adormit în Domnul... Şi a tăcut.

Eu m-am arătat surprins.

- Bătrâne, am îndrăznit, credeţi că...

- Nu, a zis, eu nu cred, în special fiindcă se interpune dogma. În cazul unui ortodox, însă, de ce să nu cred?

- Dar pentru ce mi-aţi spus aceasta? am observat eu, câtă vreme...

38. "Semnele cuielor"

Bătrânul Ascet n-a răspuns. Se adâncise deja în tăcerea lui. Această poveste mi-a provocat o adâncă impresie, literalmente m-a dat peste cap.Îmi chinuiam mintea să ştiu exact de ce mi-a povestit o istorie în care nu credea? Nu cumva făcea aluzie la el însuşi? Pentru prietenul meu cuvios toate le consideram posibile. Cum însă de n-am băgat de seamă vreme de 15 ani, de când îl vizitam regulat? Ştiam că bătrânul e un înţelept şi cuvântul lui era totdeauna adânc. Căutam cu o adevărată sete, nu cumva disting pe faţa lui urmele cununii de spini pe mâinile şi picioarele lui "semnele cuielor"şi în coasta lui... dar în coasta lui cum să pipăi? Ascetul şedea aproape de o mică fereastră a Colibei, cu capul lui alb rezemat de piept. Se gândea? Se ruga?... Pe mine, însă, mă stăpânea o nelinişte de neînvins ca să aflu. Soarele abia apusese. M-am ridicat de la locul meu şi apropiindu-mă de Pustnic, am început să-i observ cu curiozitate capul cuvios, mâinile şi picioarele. Dar zgomotul scaunului a tulburat absorbirea lui şi întorcându-se spre mine m-a surprins cu privirea pironită la mâinile lui.

- Ce cauţi, frate Teolipt? m-a întrebat Bătrânul.

Bâlbâindu-mă de ruşine pentru curiozitatea mea, am răspuns întretăiat:

- Să văd "semnele cuielor", părinte...

Pustnicul m-a privit vesel şi a izbucnit în lacrimi. Fără să vreau am plâns şi eu. A trecut mai bine de o oră în acel plâns tăcut. Pe cerul albastru apăruseră deja stele sclipind. Chilia săracă a prietenului meu respira o fină bunămireasmă de "jertfă de seară" şi s-a învăluit încet, în umbre sfinte...

Prietenul meu Ascetul Nicodim părea că se născuse ca să nu moară. Mai mult, părea că s-a născut pentru Viaţă. Era neprihănit ca şi culoarea galbenă a feţei lui. Şi fiindcă răsărise "ca un crin al văilor" în mijlocul spinilor, ocrotitoarea neprihănirii, Preacurata Maria, l-a atras pe Pustnic încă din fragedă vârstă, în "grădina ei", "Sfântul Munte", ca el să nu-şi întineze hainele.

În "anghelologia" monahală există istorisiri uimitoare. Asceţi spiritualizaţi de dragostea dumnezeiască s-au învrednicit, în decursul veacurilor, să fie slujiţi şi hrăniţi de Îngeri. Nu ştiu dacă prietenul meu, Pustnicul Nicodim, a avut această cinste deosebită. Pot, însă, să cred că era numai "cu puţin mai micşorat decât îngerii" (Evr.2, 7). Era un înger în trup. La începutul cunoştinţei noastre n-am putut să-l înţeleg. Mi-amintesc că acum 15 ani, într-o convorbire a noastră, întorcându-se pentru o clipă, mi-a adresat întrebarea neaşteptată.

- Frate Teolipt, trăieşti?

L-am privit cu uimire.

-Părinte, am răspuns eu, trăiesc.

Şi-a mişcat capul lui alb într-un mod enigmatic.

- Şi vezi pe Dumnezeu? a reluat el.

Iar pe faţa lui, îmi amintesc, se revărsa o nuanţă fină din soarele care apunea...

- Dar, părinte, am zis, stânjenit de întrebarea lui inexplicabilă, "pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut vreodată" (In 1, 18), şi cum ziceţi...

- Fiul meu, mi-a zis, crede mie că Dumnezeu se vede. Nu zice Domnul: "Cel ce mă iubeşte pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu şi-l voi iubi şi Eu, şi Mă voi arăta lui"

(In 14, 21)? Şi am tăcut amândoi mai bine de o oră...

Ca să las deoparte amănuntele, consider relaţia mea cu Pustnicul ca fiind cu adevărat inexplicabilă. Îl vizitam o dată sau de două ori pe an şi şederea mea nu dura mai mult de două zile şi nopţi. O, câte îmi spunea! Simţea faţă de mine o dragoste deosebită şi de aceea îşi întrerupea tăcerea, tovarăşa lui. În ţinutul lui pustnicesc nu-l cunoşteau toţi Asceţii. Unii din ei i se plângeau că-i respinge. El însă le zicea:

- Fraţilor, Domnul ştie cât de mult vă iubesc. Şi iarăşi tăcea.

De mai multe ori l-am provocat să-mi povestească viaţa lui şi pentru ce s-a făcut Monah, dar mă asigura că curiozitatea mea va fi satisfăcută după moartea sa , pentru că eu sunt moştenitorul lui duhovnicesc şi că, afară de bibliotecă, îmi va lăsa manuscrisele şi autobiografia lui şi astfel voi fi informat deplin. În penultima mea vizită, la începutul primăverii, după şederea mea de două zile, pe când mă pregăteam de plecare, mi-a zis:

- Frate Teolipt, cine ştie dacă nu ne vedem pentru ultima oară?

- Nu, nu, părinte, am zis, să nu fie.

Şi după ce mi-am plecat genunchii, după obiceiul meu, m-a binecuvântat şi m-a sărutat pe frunte, cu vădită emoţie.Cu ochii înlăcrimaţi, i-am sărutat dreapta, am luat în mână toiagul de călătorie şi, înainte de a răsări soarele, am pornit spre Sfânta noastră Mănăstire cu sufletul cufundat în acea sfântă iniţiere mistică şi cu un sentiment de nedefinită tristeţe născută din profeţia lui enigmatică... Zilele treceau şi ceream mereu informaţii despre sănătatea prietenului meu de la Pustnicii săraci care vizitau Sfânta noastră Mănăstire. Şi aşa m-am liniştit... Au trecut aproape cinci luni, când într-o dimineaţă a venit la Mănăstire ucenicul cunoscutului meu Pustnic, aducându-mi, ciudat, un bileţel de la bătrânul meu prieten. L-am deschis nerăbdător şi am citit următoarele:

"Fiule în Domnul, Teolipt. Domnul mă cheamă. Mă bucur, fiindcă mă duc spre lumina cea neînserată. Dacă găsesc milă la Stăpânul meu, mă voi ruga şi pentru dragostea ta. Vino cât mai repede, poate mă mai apuci. Dacă nu, te îmbrăţişez cu sărutare sfântă şi îţi las biblioteca mea, manuscrisele şi autobiografia mea. Te salut, frate, şi aminteşte-ţi de "semnele cuielor" mele.

Prietenul tău, Pustnicul Nicodim".

39. "Şi dacă murim, ai Domnului suntem"

... Moartea unui Ascet, iubiţii mei fraţi. nu are nimic din îndolierea zguduitoare a morţilor de rând. Este doar sfârşitul liniştit al unei vieţi frumoase şi pline de credinţă şi începutul unui mers sigur spre veşnicia cea neînserată. Pentru Ascet, moartea este punctul orientării lui zilnice, spre care priveşte cu o tainică nostalgie. Însă, pentru fraţii şi prietenii din jur, plecarea unui om sfânt constituie o pierdere cu adevărat incalculabilă, cel puţin din punct de vedere al realităţii sensibile.

Pentru Pustnic, viaţa pământească este mai mult decât o dramă, întrucât în plan conştient el duce o luptă neînduplecată şi primejdioasă "împotriva începătoriilor şi puterilor întunericului" (Ef. 6,12). Însă drama acestui atlet necunoscut se preface într-o dumnezeiască iniţiere. Un mare Monah a zis: "creştinul trebuie să simtă agonia Domnului din grădina Ghetsimani". Exact acest lucru se întâmplă cu adevăratul Ascet: "Martiriul conştiinţei".

Astfel că, dacă dincolo de dumnezeiescul şi măreţia ei, pentru bărbaţii cu adevărat mari, lupta morală devine cu totul dramatică, fără îndoială moartea este o izbăvire, este ultima binecuvântare a cerului. "Moartea pentru drepţi e odihnă"(Inţ.Sol.4,7)...

Cu aceste gânduri şi simţăminte şi cu ochii înlăcrimaţi am luat toiagul de călătorie şi am început

mersul spre Pustia cea mai îndepărtată a Athosului. Simțeam că existența mea smerită slujește în aceea oră unei taine. Mă chema un bătrân cu totul alb, a cărui viață era o rugăciune neîncetată, un cânt creștin preaînalt, să fiu de față lângă patul lui de moarte, să aud ultimele lui răsuflări. Mergeam cu pas hotărât spre prietenul meu, Pustnicul Nicodim, "care pleca". Eram singur și, cu toate acestea, vorbeam continuu. Dumnezeule, ziceam, cum dobândesc toate o sfântă transparență când inima omenească e îndoliată de iubire!... Cum toate vorbesc de Iubire, atunci când inimile noastre devin ca ale unor copii! Și cum se liniștesc și odihnesc toate într-o lumină sfântă strălucitoare, când cineva merge spre un sfânt care adoarme și e iubit... Ce cântare îți voi cânta, frate Nicodime, cu ce mâini voi atinge trupul tău neprihănit, cum te voi înmormânta, cuvioase și iubite Pustnice!... Și am izbucnit în lacrimi...

După un mers de patru ore am ajuns în Sihăstria Isihastului. Cu curajul casnicului am deschis zăvorul porții ogradei dumnezeiești Colibe a prietenului meu. Un miros de tămâie și ecou de psalmi mi-au izbit simțurile. Negreșit, mă gândeam, Pustnicul era asistat de frați. După cinci pași am ajuns în pragul Colibei. "Pentru rugăciunile Sfinților Părinților noștri"... am strigat. "Amin", am auzit dinăuntru. Și m-am găsit înaintea unei sugestive icoane liturgice . Trei bărbați austeri dar dulci, din care doi cu totul albi și al treilea mai tânăr, în ținută monahală completă, psalmodiau și citeau "Fericit cel fără prihană"(Ps.118)... în jurul patului improvizat al cuviosului meu prieten. Iar el, întins pe spate, cu mâinile încrucișate și cu ochii pe jumătate închiși, aștepta cu o liniște deplină să audă glasul Domnului: "bine, rob bun și credincios, peste puține ai fost credincios, peste multe te voi pune" (Mt.25, 21).

Cum am apărut în ușă, m-am înclinat înaintea venerabililor Părinți, care, întorcându-se spre mine și

fără să întrerupă Psaltirea, au răspuns la salut cu o înclinare a capului. Evident, mă cunoşteau, fiindcă cel mai venerabil a făcut semn cu capul celui mai tânăr să-l înştiinţeze pe prietenul meu, Pustnicul Nicodim, despre sosirea mea. Cum a auzit numele meu, Bătrânul a deschis ochii şi văzându-mă aproape de el, mi-a zâmbit, în timp ce lacrimi îi curgeau pe obraji. Aplecându-mă mai mult, i-am sărutat cu evlavie fruntea preacurată.

Între timp rugăciunile şi psalmul "Fericit cel fără prihană" se sfârşiseră. Am adresat cuvinte binevoitoare celor prezenţi şi ei mi-au făcut cunoscut o poruncă a prietenului meu, către care m-am întors.

- Cum vă simţiţi? am întrebat aproape de urechile lui.

A zâmbit. A răspuns, cu zăbavă şi adânc, de abia auzit:

-Mă duc. "Căci nimeni dintre noi nu trăieşte pentru sine şi nimeni nu moare pentru sine. Căci dacă trăim, pentru Domnul trăim şi dacă murim pentru Domnul murim, ai Domnului suntem". (Rom.14, 7-8). Tu păzeşte testamentul, iubirea...

Şi a tăcut. Şi după puţin:

- Iubirea , frate... Şi iarăşi a tăcut.

Iar eu plângeam. El, suspinând din adânc, a făcut un ultim efort să-şi concentreze puterile care-l părăsiseră, a ridicat mâna dreaptă, ca şi cum ar fi voit să-mi spună ceva. Eu, aplecându-mă spre faţa lui, aşteptam să ascult. O tăcere adâncă domnea în Colibă. Cu un glas stins, numai cu ecoul respiraţiei, cu privirea pironită spre un Hristos răstignit, abia a reuşit să articuleze cuvintele:

- Iubirea, frate Teolipt, iubirea...

Dreapta lui căzu grea pe pieptul său. A închis obosit ochii. Respira adânc. Părinţii urmăreau scena.

- Se apropie, le zic eu.

- Da, răspund ei.

- Sunt gata cele de îngropăciune? am adăugat. Ei

au dat afirmativ din cap.

- Un preot? am întrebat. Mi l-au arătat pe cel mai bătrân, care, aşa cum mi-au spus, l-a împărtăşit pe Pustnic cu Preacuratele Taine, înainte de sosirea mea... Deodată, faţa Pustnicului s-a luminat. A deschis ochii, a mişcat capul în semn de salut şi îngăimând "vino! Amin", şi-a dat ultima suflare, sufletul lui sfânt...

40. "Autobiografia"

Fraţii mei!... Cine nu a văzut un cuvios murind nu poate avea o cunoaştere clară despre viaţă, moarte şi nemurire. Moartea bărbatului sfânt este atât de plină de învăţătură...

Am petrecut noaptea rugându-ne pentru cel mort, după care am cântat rânduiala înmormântării Monahilor, îngropând rămăşiţele sfinte ale acestui erou al credinţei cu multă şi neafectată cinstire... Am schimbat câteva gânduri şi după două ore, am luat, potrivit "Testamentului", 4-5 cărţi la alegerea mea, am îndoit manuscrisele cam voluminoase şi autobiografia celui întru fericiţi prietenul meu Nicodim şi, salutând, m-am întors la Sfânta noastră Mănăstire, lăsând grija instalării unui alt frate în Colibă, acelor venerabili Părinţi.

Am uitat să menţionez curiozitatea pe care am avut-o în a verifica existenţa "semnelor cuielor", de care-mi vorbise enigmatic cuviosul şi cercetarea pe care am făcut-o la mâinile, picioarele şi coasta lui. În zadar am căutat "semnele". M-am convins că prietenul meu Nicodim mi-a vorbit într-un spirit alegoric şi am tras concluzia că "semnele" la Pustnic erau în adâncul lui ca trăire şi fiinţă. Erau martiriul lui dulce de zi de zi, tirania dragostei Domnului. Care ne-a dăruit nouă nevrednicilor "nu numai să credem în El, dar şi să pătimim pentru el"

(Filip 1, 29)... Când am ajuns seara la Sfânta noastră Mănăstire, m-am dedicat dintr-o curiozitate evlavioasă, cercetării manuscriselor. Presupun că v-aş lipsi de un folos pozitiv, a zis Bătrânul Teolipt şi a scos din traista lui un manuscris, dacă nu v-aş citi câteva fragmente din "autobiografia" plină de simplitate şi sinceritate a Pustnicului Nicodim. De aceea citesc, la alegere, cele de mai jos, care redau mai pregnant trăsăturile sufletului său sfânt.

Şi a citit:

"...Când din învăţăturile evlavioasei mele mame şi din citirea cărţilor sfinte ale Bisericii noastre am înţeles, încă de la vârsta copilăriei, nestatornicia vieţii prezente şi am crezut în adevărul, bunătatea şi frumuseţea Veşnicului nostru Dumnezeu; când o putere lăuntrică m-a încredinţat "în har" despre înfierea dumnezeiască pe care am dobândit-o; când m-am gândit la adâncimea curăţiei inimii pe care o cere de la noi Domnul Iisus, am plâns de bucurie şi de teamă. De bucurie, pentru copleşitoarea bogăţie a bunătăţii Domnului faţă de noi. De teamă, ca să nu cad din iubirea Lui"... "Iubirea Lui faţă de mine şi iubirea mea pentru El, Care s-a răstignit pentru mine, a absorbit întreagă mintea mea iar inima mea priveghea neîncetat"... "După terminarea studiilor generale, încă adolescent şi cu o conştiinţă matură, mi-am întrezărit şi presimţit viitorul... O putere invincibilă mă împingea spre pustietăţi departe de lume, ca să gândesc, să simt şi să trăiesc în Dumnezeu... Setea de Absolut mă ardea"... "În paralel eram stăpânit şi de dragostea faţă de toţi fraţii Domnului de acelaşi suflet şi de aceeaşi credinţă. Priveam şederea mea în lume ca pe o datorie impusă. Dar, de vreme ce această datorie consta numai din raţiuni practice, şi prin urmare, facerea mea de bine faţă de doi, trei sau mai mulţi fraţi ar fi avut o importanţă limitată, eu nu mi-aş fi găsit în ea nici odihnă duhului, nici nu mi-aş fi satisfăcut setea de ideal"... "Toată fiinţa mea era

dezbinată de două puteri care se luptau întreolaltă. Datoria şi Dorul de Dumnezeu tensionau în sensuri opuse nenorocitul meu suflet. Datoria - raţiunea dreaptă - îmi spunea că însingurarea înseamnă egoism. Dorul de Dumnezeu - puterea sentimentului - mă convingea că prin iubirea de Domnul se împlinesc toate datoriile faţă de oameni. În lupta mea vecină cu agonia vedeam de partea Dorului meu un adevăr care nu mai are nevoie să fie dovedit, în vreme ce datoria o priveam ca pe o poruncă seacă... Dumnezeul meu, arată-mi calea pe care voi merge... Dar îţi mulţumesc Ţie, Doamne... Iubirea a ieşit biruitoare..." "Aceasta este biruinţa noastră, credinţa lucrătoare prin iubire"(I In.5,4;Gal.5,6)... Asupra acestui punct Pustnicul scrie multe...

- Ce surpriză ne-aţi rezervat, a zis entuziasmat teologul. Istorisirea aceasta e o poezie, este o rapsodie dumnezeiască. În persoana Pustnicului Nicodim văd caracterele desăvârşirii duhovniceşti ale omului. Aşa cum l-aţi descris, însă, aţi lăsat să se înţeleagă ca aveţi multe în comun cu Pustnicul, afară desigur de faptul că sunteţi mai vorbăreţ şi mai social...

- Vă mulţumesc, a răspuns Bătrânul. Nu spuneţi astfel de lucruri... nu identificaţi pe sfântul acela cu smerenia mea. Altfel, nu mai ştiţi ce este un sfânt şi ce este un păcătos.

Şi s-a lăsat o lungă tăcere...

41. "Mă desfătez de dragostea Ta şi de frumuseţea Ta"

Întrerupând tăcerea, teologul a zis:

- Mi-a venit în gând ideea înrudirii Pustnicului în adorarea Crucii cu Francisc de Assisi. Oare noi, Răsăritenii, n-avem o mentalitate diferită în privinţa operei de răscumpărare a Domnului?

- În parte aveţi dreptate, a răspuns Bătrânul Teolipt, pentru că, deşi figura prietenului meu Nicodim se prezintă în mod evident ca una mistică, totuşi, descrierea incompletă a gândurilor lui şi accentuarea unilaterală a iubirii lui faţă de Cruce ar putea oferi prilej de răstălmăciri asupra modului în care se simţea el pe sine vieţuind "în Hristos". Este adevărat că prietenul meu Nicodim iubea peste măsură Crucea Domnului şi arăta ca unul care "împreună pătimeşte" cu Hristos, Cel pironit pe ea, ca şi cum ar fi suferit şi ar fi fost răstignit el însuşi.Cu toate acestea, prietenul meu, Pustnicul, nu era din acele modele mistice ale Bisericii Apusene, care simţeau în continuu "agonia Domnului în grădina Ghetsimani" şi toată viaţa lor "împreună pătimeau" cu Hristos. Este ştiut că Biserica Răsăriteană are o înţelegere diferită de cea Apuseană şi percepe într-un mod specific răscumpărarea neamului omenesc săvârşită de Domnul, în raport cu Biserica Apuseană. Această diferenţă devine mai intensă în domeniul Teologiei mistice, unde spiritualitatea celor

două Biserici este prezentată ca într-un relief de misticii lor. Cu toate că n-am putut să-mi explic de ce a folosit un model apusean ca mijloc de exprimare simbolică a dragostei lui dumnezeieşti, istorisirea făcută mie de Pustnicul Nicodim despre un Ascet al Bisericii Apusene este foarte expresivă în redarea spiritului Monahilor ei. Pentru că Ascetul acesta nu era altul decât Francisc de Assisi, modelul cel mai reprezentativ al Misticilor Apuseni şi care - fapt caracteristic - a văzut în vedenie pe Cel Răstignit purtat pe aripi de Heruvimi. Supraaccentuarea, deci, a faptului Răstignirii Domnului de către Biserica Apuseană, care nu poate să înainteze dincolo de Cruce spre triumful obţinut prin Înviere, în opoziţie cu Biserica Răsăriteană, care îşi aţinteşte privirea în mod limpede spre lumina care a strălucit "şi cerul şi pământul şi cele de dedesubt", provoacă, desigur, şi trăiri corespunzătoare.

De aici manifestările "doloriste" ale lui Francisc de Assisi, Ioachimo de Flori, Ignaţiu de Loyola, Bernard de Clairvaux, Ioan al Crucii şi altor Mistici Apuseni, care "sufereau împreună" cu Hristos Cel ce a pătimit pe Cruce, împingând prin devierile aşa-numiţilor ''asaccati'' şi ''apostoli'' această suferinţă până la punctul autoflagelării şi freneziei religioase a unor grupuri întregi, care străbăteau drumurile Italiei ameninţând siguranţa publică şi morala. Este un fapt revelator pentru psihologia Apusenilor că până şi Henric al III-lea al Germaniei s-a lăsat biciuit la ceremoniile oficiale înainte de a purta coroana!...

Dar Pustnicul Nicodim a fost ucenic al Părinţilor Mistici Răsăriteni, a lui Palama, Diadoh, Maxim Mărturisitorul, Simeon Noul Teolog, Nicodim Aghioritul, a căror mistică era luminată de lumina dumnezeiască a Învierii şi de mesajul aducător de bucurie al Îngerului: "Bucuraţi-vă". (Mt.28, 9).

Să vă citesc cuvintele celui mai mare dintre Misticii noştri, Sfântul Simeon Noul Teolog, a zis Bătrânul, ca să

sesizați calitatea Misticii Bisericii Răsăritene:

"Mă desfătez de dragostea Ta și de frumusețea Ta și sunt plin de fericire și dulceață dumnezeiască. Mă împărtășesc de lumină și slavă. Fața mea strălucește ca și fața Iubitului meu și toate mădularele mele devin luminoase. Atunci devin mai frumos decât cei frumoși, mai bogat decât bogații, mai puternic decât cei puternici, mai mare decât împărații, mai prețios decât orice lucru, fie de pe pământ fie din cer. Pentru că, adâncindu-se în lumina Ta, mintea mea se luminează și devine o lumină asemănătoare slavei Tale și se numește minte a Ta, fiindcă cel vrednic să devină astfel e vrednic să câștige mintea Ta și să se unească cu Tine în chip nedespărțit"...

Mistica Răsăriteană nu poate să înțeleagă concepția coparticipării prin "dureri" la opera de răscumpărare, concepție caracteristică Apusenilor. "Răscumpărarea veșnică" (Evr.9, 12), se dobândește numai prin smerenie și dragoste. Deci, a zis Bătrânul Teolipt terminându-și observațiile, fericitul meu prieten Nicodim, ale cărui rugăciuni și binecuvântări să fie asupra mea, era un fiu credincios al Bisericii Răsăritene în toate manifestările vieții lui, ca și creștin, ca Monah și ca Mistic.

- Aș vrea să întreb suplimentar, părinte Teolipt, a zis teologul, cum cei care trăiesc viața interioară a misticii nu riscă să se rătăcească de la adevărul Bisericii, câtă vreme ei se predau lucrărilor inimii lor și, îndulcindu-se în "contemplațiile" lor, se închid în ei înșiși într-o desfătare spirituală personală?

- Iată vine Ascetul, a zis Bătrânul și el va deslega toată nedumerirea voastră, fiindcă Pustnicii, și nu noi Monahii, cunosc experimental și contemplativ viața mistică. Noi cunoaștem câte ceva din studii, fiindcă tema aceasta se găsește în cercul nostru propriu, dar ''numai în cuvânt'', și nu ''în simțirea inimii'', cum se cuvine. Nu așa stau lucrurile, frate și împreună nevoitorule

Hrisostom?

- Da, părinte, sunt aşa precum aţi spus, a răspuns Monahul Hrisostom.

42.“ Îmi chinuiesc trupul meu”

Pustnicul a venit în pavilion, a urcat treptele, s-a înclinat cu smerenie şi s-a aşezat într-un colţ. Asceza îi săpase obrajii, privegherile îi adânciseră ochii, posturile şi-au pus pecetea lor sfântă pe faţa lui palidă iar rugăciunile neîncetate dădeau chipului ascetic al Pustnicului nu ştiu ce măreţie stranie. Cât de răpitoare este priveliştea Pustnicilor Athosului! O desfătare pentru ochi. Literatura monahală îi numeşte ‘‘îngeri în trup’’. Plimbându-se în Pustie, negreşit filosoful cinic Diogene şi-ar fi stins lanterna. Desigur, Pustnicul nu poate constitui integral un model pentru viaţa lumească, dar lumea creştină, însuşindu-şi duhul jertfei acestui credincios cu totul deosebit, ar putea să se apropie mai mult de Hristos, să devină mai consecventă cu propria ei Religie, mai folositoare ei însăşi şi aproapelui şi să lepede ipocrizia, care formează haina ieftină a sufletelor căldicele...

- De unde veniţi, frate? a întrebat Monahul Hrisostom.

- Din Pustie, a răspuns Pustnicul cu ochii plecaţi în jos, cum obişnuiesc să vorbească Asceţii.

- Aţi adus ceva lucru de mână pentru Mănăstire?

- Da, după porunca sfinţitului Egumen.

- Şi, dacă îmi permiteţi, al cui ucenic sunteţi?

- Al Bătrânului Dositei, care a adormit în Domnul

zilele trecute.

- A! a zis cu admiraţie Monahul Hrisostom, ucenicul aceluia!Cu moartea lui a apus astrul cel mai luminos al vieţii contemplative aghioritice... Fie să avem parte de rugăciunile lui.

- Cum petreceţi în pustie, părinte? a zis teologul, adresându-se Ascetului.

- Cu rugăciunile Părinţilor, foarte bine.

- Sunteţi mulţumit de vieţuirea voastră în pustie?

- Ca să rămân acolo de bunăvoie, timp de 20 de ani negreşit că voi fi fiind mulţumit.

- Condiţiile vieţii voastre, preacuvioase, presupun că sunt foarte aspre.

- Nu chiar aşa, a zis Monahul, ci doar ascetice.

- Asceza aceasta pe care o faceţi o consideraţi indispensabilă încât la un anumit punct să atingeţi tiranizarea trupului vostru?

- Să mă iertaţi, a observat Ascetul oarecum mâhnit. Ca să vă răspund cum se cuvine, ar trebui să ştiu calitatea Dumneavoastră.

- Am studiat teologia.

- Ei, atunci veţi fi cunoscut aceasta din Sfinţii Părinţi, a zis Pustnicul cu o doză de suspiciune. De vreme ce Părinţii considerau asceza indispensabilă şi o aplicau la ei înşişi, lucrul este de la sine înţeles.

- Dar n-au exercitat-o, părinte, toţi Părinţii Bisericii, ci, după socotinţa mea, numai cei numiţi Ascetici, pe care trebuie să mărturisesc nu i-am studiat...

- Dar, frate, pe Părinţii Ascetici noi îi avem învăţători şi pe ei se sprijină viaţa noastră ascetică. Cum, însă, nu ştiţi că şi Părinţii care au desfăşurat o activitate socială au trăit toată viaţa lor ascetic, cu toate multiplele lor griji ca Episcopi şi Arhiepiscopi? Sfântul Ioan Hrisostom, de exemplu, nu s-a nevoit până la capătul vieţii lui martirice postind, priveghind în rugăciuni în timpul nopţilor în care era susţinut de funii pe care le

numea ''spânzurători'', luptându-se astfel cu nevoia naturală a somnului, chiar dacă în tinerețea lui trăise ani buni într-o Mănăstire foarte aspră și în pustiuri? Sau cum nu știți că Sf.Vasile cel Mare era un asceț, în deplinul sens al cuvântului, trupul lui foarte slăbit n-ar fi putut rezista nici la cele mai ușoare chinuri la care, cum se spune, l-a amenințat să-l supună prefectul arian Modest? Sau, tot așa, iubitorul de pustie Grigorie Teologul, "această bătrână lebădă a Pontului", n-a fost oare un mare Pustnic, care, de dragul isihiei lui, a părăsit scaunul episcopal înalt și atât de râvnit al Constantinopolului cu aceeași bucurie cu care mulți s-ar grăbi azi către o simplă hirotonie în Diacon? Nu stau așa lucrurile? Și Pustnicul și-a plecat cu smerenie ochii ...

- Nu cumva, părinte, a zis teologul, pentru Părinții menționați asceza formează un obiect care corespundea temperamentului lor, neputând fi aplicat de aceea tuturor Părinților?

Zâmbind Ascetul a zis: ce sunt acestea pe care le spuneți, frate? Toți Părinții au fost asceți și aproape toți cei din conducerea Bisericii, au provenit dintre Monahi, continuând și în scaunele lor canonul lor monahal. Epistola Sfântului Atanasie cel Mare către monahul Drakontie nu este o expresie a modului de gândire al Părinților cu privire la Episcopi? De altfel, spiritul ascetic este de proveniență Răsăriteană. Deschideți orice epistolă Apostolică și veți găsi din belșug elemente care recomandă ceea ce noi numim asceză. Însuși Apostolul Pavel, ce a scris despre sine însuși? "Îmi chinuiesc trupul meu și mi-l robesc" (I Cor.9, 27). Îmi chinuiesc trupul meu! Închipuiți-vă, dacă un Pavel, în care "trăia Hristos" (Gal.2, 20), avea nevoie să lupte cu trupul, ce putem să spunem noi, defăimând astfel bunul ascezei? Ce răspundeți, la acestea?

- Așa cum puneți chestiunea, preacuvioase, ajungem în mod necesar la concluzia că toți creștinii

trebuie să trăiască ca nişte asceţi. Dar poate laicul, cu grijile vieţii lui, să fie şi un ascet?

- Să vă răspund, iubitule, a zis Pustnicul. Eu n-am susţinut că cei din lume trebuie să fie şi asceţi, ci că, independent de modul de asceză specific Monahilor, învăţătura creştină prevede pentru toţi Creştinii unele nevoinţe ascetice şi că natura Bisericii noastre este ascetică. Întrucât aşa stau lucrurile, în mod necesar fiecare laic trebuie să practice într-o oarecare măsură asceza, care constă din înfrânare, în înţelesul cuprinzător al cuvântului, din post la timpurile rânduite, împlinind porunca "rugaţi-vă neîncetat" (I Tes.5, 17) şi "priveghiaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită" (Mt.26, 41). Şi ca să fiu scurt, credinciosul trebuie să depună tot timpul efortul evitării oricărui fel de rău şi cel al unei lucrări duhovniceşti care duce la desăvârşire. Înainte de toate, creştinul din lume trebuie să lupte fără odihnă cu trupul slab pe care-l poartă. Acestea sunt pe scurt premizele unei vieţi duhovniceşti, fără de care este cu neputinţă ca cineva să se ţină, prin fire, curat de miasmele lumii. Şi cele ce se spun, în timpurile din urmă cu eleganţă, credincioşilor despre niscaiva plăceri "nevinovate", ca şi altele asemenea oferite auzului nostru, constituie o artă a satanei, ca să rătăcească, de e cu putinţă, şi pe cei aleşi. Plăcere "nevinovată" este o figură de stil absurdă. Nouă ne sunt cunoscute doar plăcerile duhovniceşti, ca răsplată a micilor necazuri de bunăvoie pe care le suportăm pentru mântuirea noastră, celelalte sunt pentru suflete o momeală ucigătoare. De altfel, Sfânta noastră Biserică nu spune: "Împărăţia lui Dumnezeu nu e mâncare şi băutură, ci dreptate şi nevoinţă (asceză) împreună cu sfinţenie" (Rom.14,17), numai pentru Monahi ci pentru toată pleroma care poartă numele de Creştin...

43. Înger care aleargă pe fiară

În intervalul acestei discuții, Bătrânul Teolipt avea privirea pironită asupra Pustnicului care vorbea cu circumspecție iradiind credință și, ca și cum își simțea cuvintele în adâncul inimii, în timpul în care Ascetul își completa gândurile, își mișca aprobativ capul său cu totul alb. Monahul Hrisostom, auzind adevărurile acestea cunoscute lui, formulate cu convingere de fratele Pustnic, simțea o adâncă satisfacție, care se oglindea pe fizionomia lui de o simplitate copilărească. Chinuind cu mâinile, încurcat, niște metanii aghioritice din scoici, avocatul părea surprins de faptul că teme pe care el le considera nedemne de orice discuție, formau subiectul unui întreg tratat, dintr-o lume până acum necunoscută lui. Și părea mirat cum niște oameni destoinici, sănătoși și culți, se închid din voință liberă în Mănăstirile și Sihăstriile Sfântului Munte, privind numai la dreptatea de după moarte. Și aceasta ca să petreacă aici în lipsurile cele mai dureroase, departe de prieteni, de cei ai casei, de rude, refuzând comoditățile lumești care fac viața oarecum suportabilă și, cu toate acestea, osteneala vieții lor să nu-i istovească, ba chiar părând să se simtă ei înșiși foarte fericiți. Negreșit, în sufletul avocatului se petrecea în acel ceas o luptă între sentimente eterogene, din care nimeni nu putea încă să prevadă cu probabilitate ce ar

putea ieşi. Dar să urmărim dialogul dintre aceşti doi poli de cunoaştere cu totul deosebiţi.

Teologul:

- Am băgat de seamă, preacuvioase, că atribuiţi o importanţă deosebită ascezei şi că în cuvintele Dvs. transpare o oarecare vrăjmăşie faţă de trup. Aş vrea, deci, să vă întreb: Aveţi în vedere faptul că cei ce-şi duşmănesc trupul şi se scârbesc de mâncăruri, au fost condamnaţi de către Biserică, ca învăţând lucruri greşite?

Pustnicul:

- Desigur, am în vedere că sunt eretici cei care gândesc că trupul omenesc este rău în sine şi că mâncărurile "pe care Dumnezeu le-a creat spre împărtăşire cu mulţumire"(I Tim., 4,3), sunt necurate. Dar trebuie să vă lămuresc că, supunându-ne trupul şi înrobindu-l, noi ortodocşii, nu credem că trupul constituie un izvor de sine existent al răului, cum cred ereticii Manihei, ajungând la ''diarhie'', adică la acceptarea a două principii în om, ci, dimpotrivă, socotim că trupul constituie un vehicul (car) al sufletului sfinţit şi el la Botez. Iar asceza şi constrângerea tind să înăbuşe edemurile trupului şi să stingă flegmoanele lui, care târăsc sufletul spre gânduri nelalocul lor. S-a zis că "creştinul este un înger care aleargă călare pe o fiară". Într-adevăr, fiara trebuie să fie îmblânzită şi supusă sufletului care ţine frânele. Dar, fiindcă se întâmplă ca răul să ţâşnească şi din cele dinăuntru, noi pregătim preventiv trupul în mod corespunzător, ca el să refuze slujiri nelegiuite sufletului care gândeşte păcătos. Aceasta este părerea Bisericii în legătură cu asceza exercitată asupra trupului.

- Nu ne-aţi vorbit despre reţinerea de la mâncăruri, a observat teologul.

- Se subînţelege, a răspuns Ascetul, din cele zise. Ne reţinem de la anumite mâncăruri nu pentru că simţim repulsie faţă de ele, ca şi cum ar fi spurcate, ci din motive pur ascetice, astfel că nu cădem în osânda ereticilor.

- Deci, a reluat teologul, consecinţele acestei asceze se limitează la păstrarea neatinsă a neprihănirii sufletului?

- Nu, ele se extind mult dincolo de aceasta, a răspuns Pustnicul. Dacă "genul acesta (de demoni) nu iese decât numai cu rugăciune şi cu post" (Mc.9, 29) şi se are în vedere influenţa generală a satanei, devine evident că consecinţele ascezei cuprind întreg sufletul. Şi, cu toate că încredinţarea axiomatică a Domnului nostru Iisus Hristos soluţionează definitiv chestiunea, totuşi vă voi cita din memorie câte reţin din Vasile cel Mare: "Fiindcă nu am postit, am căzut din paradis; să postim, deci, ca să revenim în el". Şi alta: "Postul înalţă rugăciunea la cer, devenind un fel de aripă a ei în mersul spre cele de sus: postul este spor al caselor, mamă a sănătăţii, pedagog al tinereţii, podoabă a bătrâneţelor, bun însoţitor în călătorii, colocatar sigur pentru conlocuitori". Şi sfântul Hrisostom: "Să iubim postul, căci este mamă a înţelepciunii şi izvor a toată filosofia". Cum cântă de asemenea şi Biserica noastră: "postul taie de la inimă toată răutatea". Prin urmare, dacă postul, care constituie numai un element al întregului ciclu al ascezei, poate aduce atâtea bunuri duhovniceşti, atunci lucrarea împreună a tuturor formelor care constituie asceza, ce fel de transformare a omului lucrează? Pentru încredinţare întrebaţi şi pe părinţii sfinţi de faţă, care negreşit cunosc mai multe decât mine...

- Drept învăţaţi, frate sfânt, cuvântul adevărului venerabilei noastre Maici, Biserica, a zis Bătrânul Teolipt. Voi, Pustnicii, aveţi o cunoaştere foarte adâncă în ce priveşte condiţiile vieţii sufletului, ca unii care trăiţi mult mai aspru decât noi filosofia după Hristos şi daţi mărturie zilnic de aceasta prin conştiinţa voastră. De aceea v-aţi învrednicit să vă bucuraţi încă de aici de eliberarea de patimi, "cu care ne-a eliberat Hristos" (Gal.5, 1).

44. "Cel care cade moral cade şi în idei"

După Bătrânul Teolipt a luat cuvântul Monahul Hrisostom care, adresându-se Pustnicului, a zis următoarele:

- Venirea Dvs. astăzi în Sfânta noastră Mănăstire, presupun că a fost o lucrare a Proniei Divine, dacă judecăm după învăţătura foarte ziditoare pe care ne-aţi expus-o cu privire la ascetismul nostru. Cu atât mai mult, cu cât aţi exercitat o influenţă incontestabilă asupra oaspetelui noastru teolog care, format numai teoretic, dorea să înveţe şi latura practică a Creştinismului pe care, reprezentând-o în modul său propriu, ca ''filosofie practică'', Monahismul nostru, o consideră indispensabilă "urcuşului contemplaţiei", în accepţiunea patristică a termenului.

Pentru aceasta, deci, vă suntem recunoscători, părinte, fiindcă, deşi nu trebuia să vă supunem la o osteneală în plus după obositoarea Dvs. călătorie de nu mai puţin de patru ceasuri, noi, dimpotrivă, v-am împovărat obligându-vă să rămâneţi destul timp cu noi, ca să ne împărtăşiţi un har din liniştea învăţătoare a sfinţeniei...

Şi într-adevăr ne-am folosit cu prisosinţă. Sunt sigur că în urma analizei amănunţite a ascetismului prietenul teolog va fi obligat să-şi refacă concepţiile. Cât

privește pe domnul avocat nu putem să riscăm nici o judecată...

- Să vă spun, părinților, a intervenit avocatul. Simt o întristare sinceră pentru impresiile pe care vi le-am produs prin declarația mea, ca unul ce sunt șchiop în credință, mai ales când mă gândesc că sunt oaspete în republica voastră teocratică. Fiți siguri că neîncrederea este o dramă insuportabilă în sufletul meu, fără însă ca să pot să fiu izbăvit de ea. Nostalgia anilor copilăriei când credința simplă în Dumnezeu pe care o aveam de la părinți mă încălzea, a făcut să crească și mai mult martiriul meu, pe care îl simt intensificat în acest moment din discuțiile despre Creștinism și chiar și numai din privirea aceasta a Dvs.venerabilă și irezistibil de impunătoare, care mă răscolește. Cu toate acestea în mine continuă să existe ''două suflete''. În mine au slăbit acele sentimente care-mi dădeau o oarecare siguranță. Mi-am construit un întreg sistem de teorii ateiste, care până acum se impuneau cu putere minții mele. Și totuși, cât aș vrea să mă descătușez! Ați desfășurat întreaga Dvs.argumentare ca să mă convingeți la modul absolut de existența lui Dumnezeu, dar eu rămân mai departe rece. De ce? Lipsește din sufletul meu capacitatea de a mă ridica dincolo de materie, însă în același timp presimt existența unei lumi nemateriale. Ce este ceea ce îmi conduce autoritar gândurile pe care le coordonează substratul necredinței și al materialismului care au acoperit întreg orizontul meu intelectual? Ce este aceasta părinților?

Pe obrajii tânărului nefericit a curs o lacrimă. Nu mai credea în necredința lui...

- Mă simt obligat, părinți sfinți, a zis teologul, să declar din nou că mă aflu sub imperiul unei uluiri inexprimabile, față de câte am văzut și am auzit de la Dvs.și să-mi exprim bucuria că am fost favorizat de Domnul să aflu adevăruri necunoscute mie. Desigur, nu pot să afirm că am alungat convingerile mele anterioare și

că locul lor a fost ocupat de cunoştinţele care mi-au fost împărtăşite acum pentru întâia oară. De asemenea, trebuie să vă asigur că nu am rămas neinfluenţat de teoriile care le-aţi dezvoltat despre Monahism, ba mai mult, m-am simţit învins într-un mod paradoxal. Adică, deşi nu-mi însuşesc cu desăvârşire punctele Dvs.de vedere, poate din cauza forţei prejudecăţilor, totuşi, mi le impuneţi cu o putere de convingere inexplicabilă. Probabil că aici este vorba de "raţiunile inimii" care nu sunt cunoscute minţii, cum zice Pascal. În orice caz, vă sunt recunoscător şi vă rog să nu refuzaţi de a contribui după putinţă la luminarea mea cât mai deplină, în intervalul zilei de astăzi, pe care am alocat-o folosului nostru.

Cât priveşte pe prietenul meu din copilărie, traumatizat în ce priveşte credinţa, evident sub influenţa cercetării ştiinţifice care induce în eroare, vă dezvălui că a venit la Sfântul Munte cu scopul mai îndepărtat, ca, eliberându-se pentru o vreme de mediul asfixiant al materialismului, să sufere acţiunea binefăcătoare a mediului Dvs. religios şi să-şi regăsească credinţa pierdută în Dumnezeu. Şi constat cu satisfacţie că în mersul nostru prin Sfântul Munte, a prezentat unele semne de zdruncinare a idolilor sufletului lui, pentru care mă rog să fie dărâmaţi înainte de plecarea noastră de aici...

Şi dând din cap, teologul a adăugat:

- Necredinţa este o emanaţie a vieţii păcătoase. Nu veţi găsi, părinţilor, nici un ateu moral şi nici un materialist cu sentimente nobile. Fiindcă cel dintâi a decăzut mai întâi moral şi apoi n-a mai crezut, iar cel de-al doilea, reducând viaţa omului la lumea simţurilor, a încetat să mai aibe contact cu lumea transcendentă. Şi într-adevăr! Cum zice un mare apologet creştin "cel care cade moral, cade şi în ce priveşte ideile". Ideile noastre au o legătură indisolubilă cu inima noastră...

De asemenea, l-aş ruga călduros pe preaevlaviosul Pustnic, care posedă şi cultura din afară, şi care presupun

că are o părere solidă şi în problema misticii, să ne spună ceva despre mistica Bisericii Răsăritene, fiindcă astăzi chiar şi între oamenii evlavioşi tema aceasta este cu desăvârşire necunoscută. Dar şi noi, cei mai mulţi teologi, considerăm tendinţele mistice ale creştinismului ca streine şi anume ca resturi ale budismului, reflectări ale diferitelor religii sau ca influenţe ale neoplatonismului.

- Sunt bucuros să vă ascult, a răspuns Pustnicul, dar vă fac cunoscut de la bun început că deşi îmi este foarte dragă, fiindcă face obiectul vieţii noastre pustniceşti, totuşi tema aceasta este mai teologică şi mai dificilă. Notaţi însă că mistica Bisericii Ortodoxe a preocupat timp de un întreg deceniu Biserica Constantinopolului - desigur nu mistica în ansamblu, ci numai o consecinţă a ei ivită în veacul al XIV-lea - ca să înţelegeţi cât de complexă şi de dificil de înţeles este tema aceasta.

Şi pentru ca să-şi găsească justificarea o metodă ca cea a Isihaştilor din Athos, care se dedicau cultivării vieţii mistice, a murit de surmenaj un împărat bizantin. Atât era de mare interesul societăţii şi Bisericii bizantine. Fiindcă, aşa cum ştiţi, bizantinii uitau literalmente de ei în cercetările teologice şi mistica corespundea nemijlocit psihologiei lor.

Deci, astfel este tema despre care căutaţi să aflaţi, o temă adâncă şi anevoie de tâlcuit, a zis Pustnicul şi nu consider îngăduit ca astfel de gânduri mistice să fie împărtăşite unor suflete nepregătite şi neiniţiate în ''tainele'' creştinismului.

- Vă rog, părinte, a reluat teologul, expuneţi-mi cel puţin schema misticii, în măsura în care este posibil aceasta, pentru ca să-mi formez o părere.

- Bine, a zis Ascetul, dacă insistaţi... Vă fac mai întâi o mică introducere în mistică, ca să urmăriţi mai uşor dezvoltarea ei...

45. Elemente mistice

... Toate religiile, ca şi căutări metafizice, au manifestat tendinţe de însingurare şi au avut sentimentul că prin întoarcerea spre cele dinăuntru se realizează negreşit unirea cu Dumnezeu. De aici s-a născut Monahismul care în ultimă analiză este fugă, însingurare, închidere a simţurilor faţă de toate lucrurile lumeşti şi Mistica, iarăşi o funcţie specifică în Monahism. Dacă, adică, Monahismul este "Sfânta", Mistica este "Sfânta Sfintelor".

Se poate înţelege uşor câţi sunt cei care "au pătruns" în aceste "adâncuri".

Trebuie să ştiţi că Mistica este în principal sentiment şi ca atare constituie calea unică de "cunoaştere şi unire" cu Dumnezeu, se înţelege în înţelesul creştin al termenilor. De unde e evidentă, în chestiunea aceasta, insuficienţa puterilor intelectuale. Fiindcă şi unii filosofi, de la Platon şi Pitagora până la Erigena, care a tradus în latină scrierile lui Dionisie Areopagitul, şi apoi până la Kant, Fichte, Bergson şi alţii, care considerau puterile intelectuale unicul organ de cunoaştere, au recurs şi la sentiment, creând astfel celebrul, dar şi primejdiosul, cum o arată numeroasele lor rătăciri, misticism filosofic.

Dacă, deci, în Creştinism, are loc un contact interior efectiv între divin şi uman, şi în această apropiere

mistică funcţionează unele puteri suprasensibile ale sufletului, atunci constatăm că ne găsim în faţa unui fenomen de mistică plenară.

Ca una care are un contact mistic cu Hristos, Biserica noastră este mistică. Ea nu poate fi înţeleasă fără mistică şi, de asemenea, nu poate fi respins acest caracter al ei fără să se pericliteze întreg fundamentul spiritual. Pentru mistic, lumea "este răstignită" şi el lumii. "Nu mai trăieşte el, ci Hristos trăieşte în el" (Gal.2, 20). Un asemenea contact cu Hristos exprimă faptul că el însuşi se simte într-o unire mistică continuă cu Cel Iubit.

Mistica reprezintă o capacitate excepţională de abstragere. Efortul de "omorâre a mădularelor celor de pe pământ" (Col.3, 5), prin lupta ascetică, căutarea raţiunilor mistice aflate la baza materiei, dragostea de Hristos şi realizarea comuniunii mentale neîncetate cu El caracterizează misticul care se întoarce spre adâncurile cele mai ascunse ale inimii, dorind unirea mistică cu Hristos şi implorând aceasta "cu suspine negrăite" (Rom.8, 26).

Misticul se distinge prin consacrarea întregului său suflet lui Dumnezeu. Se află într-o neîncetată convorbire cu El prin rugăciune. Tipul acesta acordă cea mai mare parte a timpului său rugăciunii. Şi pe bună dreptate. Pentru că el crede că omul este atât de neputincios în evitarea răului şi săvârşirea binelui, încât schema relaţiei între Dumnezeu şi om pe care ne-a predat-o Apostolul Pavel e de natură să provoace în orice credincios un sentiment de sfântă smerenie: "nu este nici de la cel care voieşte, nici de la cel ce aleargă, ci de la Dumnezeu care miluieşte" (Rom.9, 16). Şi în altă parte: "Căci Dumnezeu este Cel ce lucrează în voi şi ca să voiţi şi ca să săvârşiţi, după a Lui bunăvoinţă" (Filip 2, 13). Şi Domnul: "fără Mine nu puteţi face nimic" (Ioan 15, 5).

Acestea nu constituie numai un adevăr zdrobitor împotriva aroganţei umane şi nu dă numai măsura micimii

omului, ci arată şi puterea invincibilă a rugăciunii în viaţă. Cazul profetului Ilie aduce o adevărată revoluţionare, atât în climatul de valori al creştinismului, cât şi în evaluarea factorilor civilizaţiei. "Ilie era om cu slăbiciuni asemenea nouă, dar cu rugăciune s-a rugat ca să nu plouă şi nu a plouat trei ani şi şase luni. Şi iarăşi s-a rugat şi cerul a dat ploaie şi pământul a odrăslit roada sa" (Iacob 5, 17-18). Rugăciunea neîncetată este, deci, viaţă mistică...

- Aş dori să aflu, preacuvioase părinte, dacă, în calitatea lui de centru monahal în Ortodoxie, Sfântul Munte a înţeles Mistica aşa cum aţi descris-o pe scurt şi dacă a dat mistici remarcabili, l-a întrerupt teologul.

- Am să vă răspund, frate. Este mai mult decât dovedit istoriceşte că primii Creştini, îndepărtându-se de zgomotul lumii şi devenind "cetăţeni" ai pustiurilor, au luat hotărârea aceasta din constatarea neputinţei realizării în societate - din pricina secularizării de zi cu zi a Bisericii - a desăvârşirii cu putinţă oamenilor, după care ardeau. Dragostea dumnezeiască dezvoltată în inimile unor oameni care trăiau într-un mediu adecvat "contemplării" şi visării, fermecaţi de lungile rugăciuni în tăcere din nopţile liniştite, a format suflete mistice şi "contemplative", apte de viziuni şi concepţii mari. Când, însă, în jurul sec.al VIII-lea, semnele decăderii Monahismului din îndepărtatele pustiuri ale Răsăritului au devenit tot mai evidente, după o viaţă incalculabil de sublimă şi de sfântă a sute de mii de Monahi, Pronia Dumnezeiască a mutat centrul Monahismului Bisericii Răsăritene a lui Hristos în Sfântul Munte Athos.

Monahismul aghioritic, care a succedat Monahismului Răsăritean, a preluat şi toate elementele învăţăturii dezvoltate de marii Părinţi ai Bisericii şi ai Ascetismului, mai ales de Sfântul Vasile cel Mare, şi care, transformate sub influenţa inevitabilă a noilor condiţii climatologice şi istorice, au dat în final ca rezultat

aşa-zisul Monahism Aghioritic. Şi astfel, concentrându-se în climatul meridional, misticismul răsăritean nestăpânit a dobândit un echilibru sufletesc, neînclinând nici spre extroversiunea Ordinelor Monahale Apusene cu caracter integral social, dar nici spre însingurarea în cea mai adâncă tăcere, care caracteriza pe Monahii din Egipt, Siria, Palestina şi Asia Mică...

46. Mistica aghioritică

... Temperamentul ascetic şi necesitatea, ca şi dispoziţia mistică şi iubirea adâncă faţă de Hristos crează tipuri mistice. Fiecare monah în Sfântul Munte este într-o anumită măsură mistic prin însăşi condiţiile vieţuirii lui şi, în principal, pentru că îşi consumă cea mai mare parte a timpului zilei şi nopţii în rugăciune...

E suficient să notaţi că hrana duhovnicească a Aghioriţilor este, cel puţin pe jumătate, alcătuită din operele Părinţilor Mistici, ca să înţelegeţi de ce s-a format la ei o astfel de dispoziţie mistică. Pentru că între scrierile Părinţilor Ascetici citiţi în Sfintele Mănăstiri, pe lângă Ioan Scărarul, Ava Dorotei, Efrem Sirul şi tâlcuirile lui Teotoki, se mai citesc de către Monahi şi scrierile misticilor, cum sunt Simeon Noul Teolog, Grigorie Palama, Varsanufie, Isaac Sirul, Maxim Mărturisitorul, Diadoh, Nicolae Cabasila, Calist Katafighiotul, Nicodim Aghioritul şi, în general, scrierile "Filocaliei", ale lui Ioan din Kronştad, ale Fer.Augustin precum şi ale străinilor cum este Toma de Kempis ş.a.

Dar, dacă mistica vieţuitorilor Mănăstirilor nu poate să se înalţe la o simţire sfântă prin lucrarea Duhului Sfânt şi să devină în chip desăvârşit o chestiune a inimii, din cauza constrângerilor de a se mişca într-o frăţie cu mulţi oameni, totuşi, între Pustnicii Bisericii Răsăritene

se cultivă o mistică extrem de profundă, în virtutea condiţiilor isihaste ale vieţii lor. Scrierile cele mai îndrăgite ale Pustnicilor sunt cele ale Părinţilor numiţi Neptici şi ale dascălilor rugăciunii minţii, ale lui Grigorie Sinaitul, Nicodim Aghioritul, Palama ş.a. De altfel, nu fără o anume laudă, ei se consideră pe ei înşişi ca nişte continuatori ai Isihaştilor, care, sub Grigorie Palama, au tulburat Sfântul Munte şi Constantinopolul în veacul al XIV-lea prin teoria lor despre "lumina necreată şi rugăciunea minţii". Teoria aceasta despre lumina necreată se referă la lumina Schimbării la Faţă a lui Hristos pe Tabor, lumină pe care isihaştii o vedeau prin rugăciunea minţii şi care îşi are ca punct de plecare teoria Sfântului Dionisie Areopagitul despre cele trei moduri de rugăciune, (în cerc, în spirală şi în linie dreaptă) şi, mai târziu, în cea a lui Vasile cel Mare despre întoarcerea minţii la sine însăşi. Isihaştii au fost acuzaţi pentru modul lor tehnic de rugăciune de Monahul Varlaam din Calabria Italiei. Dar punctele de vedere ale lui Grigorie Palama şi ale Isihaştilor au fost justificate sinodal ca unele care continuă tradiţia spirituală ortodoxă...

Pentru Sfântul Munte, veacul al XIV-lea, a fost veacul duhovnicesc prin excelenţă, veacul misticii ortodoxe, care a evidenţiat teologi minunaţi de talia unui Palama, Grigorie Sinaitul, Teolipt al Filadelfiei, Ignatie şi Calist Xantopol, Patriarhul Calist, Nichifor Isihastul, Patriarhul Filotei, Maxim Kavsokalivitul şi întreaga pleiadă de Părinţi Mistici care au determinat definitiv tema Misticii Bisericii Răsăritene.

- Aş dori să aflu, a observat teologul, dacă Monahii care trăiesc mistica sunt sub imperiul sentimentului dispariţiei lor în Dumnezeu şi dacă ajung într-o stare de inactivitate şi stagnare, nemaifăcând nimic decât rugându-se...

- Nu, a răspuns Pustnicul, inactivitatea nu este caracteristica Misticii ortodoxe. Mistica Sfântului Munte

nu este una statică. Isihaştii nu gândesc că sufletul e absorbit, în sens panteist, în Dumnezeire, ci gândesc Mistica "ca o cale fără capăt a sufletului spre cer, ca o mişcare a lui fără sfârşit de a se apropia de Dumnezeu, Care dealtfel este neapropiat". Puteri deiforme centrifuge - cum zice cineva - existente în suflet îl împing spre magnetul acestuia, spre Dumnezeu: mintea, voinţa şi sentimentul, într-o unitate minunată, sunt captivate de iubirea dumnezeiască şi supuse în aşa grad voinţei dumnezeieşti, încât omul nu are şi nu mai vrea să aibă conştiinţă de nici un alt lucru, decât numai de Dumnezeu. Nici nu stagnează într-o fericită inactivitate, ce aminteşte de Messalienii care nu făceau nimic altceva decât să se roage neîncetat, răstălmăcind locul respectiv din Apostolul Pavel (I Tes.5, 17) şi care au fost condamnaţi pentru erezie. Mistica Sfântului Munte este activă, desigur, în cercul tipului de viaţă al Monahilor, fie ei vieţuitori în Mănăstiri, Schitioţi, Chilioţi sau Pustnici - Isihaşti.

- Foarte frumos, părinte, a întrerupt teologul; am înţeles suficient concepţiile aghioriţilor asupra temei misticii şi poate am să mai revin. Vă rog, continuaţi despre mistica Bisericii Răsăritene. Întâi de toate, ajutaţi-mă să înţeleg cum se împacă activismul misticii aghioritice cu necesitatea tăcerii, a lipsei de griji, a întoarcerii spre eul propriu, cum s-au exprimat părintele Teolipt şi părintele Hrisostom?

- Îmi permiteţi să intervin, a întrebat Monahul Hrisostom.

- Cu mare plăcere, au răspuns într-un glas Pustnicul şi teologul.

- Toate câte le-a expus fratele Pustnic despre mistica aghioritică, a zis Monahul Hrisostom, se găsesc în acord absolut cu noi. Cu bucurie constatăm că Mistica aghioritică, care, prin extensiune, este şi Mistica Bisericii Răsăritene, păstrându-şi, se înţelege, specificul ei în mediul nostru monastic, a găsit în persoana cuviosului

Pustnic un excelent teoretician. Nu sunteţi de acord, Bătrâne Teolipt?

- Desigur, sunt de acord fără rezerve, a răspuns Bătrânul, mişcând din cap aprobativ.

- Să răspund, deci, la întrebarea prietenului teolog, a continuat Monahul Hrisostom. Nu fiindcă aş căuta să ne justificăm a posteriori, ci fiindcă, profitând de ocazie, consider necesar să explic afirmaţiile noastre care v-au tulburat. Am spus, Bătrânul Teolipt şi eu, că idealul Monahal, care cultivă şi Mistica, se aplică unui mediu netulburat şi aflat departe de grijile vieţii, atât cât este aceasta cu putinţă pentru diferitele forme de viaţă Monahale în parte. Într-adevăr. În Mănăstiri se depun eforturi ca, prin grija preîntâmpinării necesităţilor unei întregi frăţietăţi, să se păstreze liniştea şi să se economisească timpul pentru viaţa interioară. Pentru aceasta, viaţa mânăstirească a fost organizată după canonul ca fiecare frate să se ocupe de o singură slujire, ca el să nu se risipească în multe griji. Şi cu toate acestea, cum foarte just a observat Pustnicul, din cauza distragerii inevitabile a spiritului în frăţietate viaţa mistică a Mănăstirilor nu se poate înalţa la o stare de integralitate în care mintea, voinţa şi inima concură într-o unitate indisolubilă. Desigur, Mistica reprezintă aspiraţia cea mai nobilă a creştinismului, poate chiar scopul lui final, fapt care atestă că Monahismul nu o revendică ca o formă de monopol al său, ci că toţi Creştinii sunt îndreptăţiţi să ia parte la această ''masă''mai presus de fiinţă a vieţii mistice...

47. Cadrele Misticii

Am spus că sunt îndreptăţiţi la aceasta, nu însă că şi pot efectiv. Dat fiind că, în ultimă analiză, Mistica înseamnă efortul de unire cu Dumnezeu, în sensul lucrării integrale a Harului asupra sufletului, adică al răpirii lui de către Dumnezeu (theolepsia), o condiţie prealabilă este renunţarea la cele lumeşti, sustragerea şi închiderea simţurilor. Dar o astfel de lucrare violentă şi de nesuportat a iubirii dumnezeieşti nu se poate realiza într-un suflet implicat în lucrurile vieţii. În mod necesar, sufletul va trebui să fie ca "o vrabie singură pe casă", să devină monahal, în întregime ieşire din sine spre Dumnezeu...

Dar poate îmi veţi spune: Întemeietorul misticii creştine, n-a fost oare Apostolul Pavel ca unul ce era unit efectiv cu Hristos? Cum Apostolul Neamurilor, cu multiplele lui griji apostolice, care se aprindea pentru scandalurile creştinilor recent apăruţi, care se simţea neputincios pentru slăbiciunile lui şi avea grija atâtor Biserici, a putut totuşi să trăiască şi mistic? Vă voi răspunde: Nu numai marele Pavel, dar şi ucenicul intim al Domnului, Ioan, a fost un mistic. Dar ei erau puternici şi aveau Harul deplin, în virtutea vredniciei lor apostolice. Şi Sf.Vasile cel Mare a fost un mistic, însă era o personalitate puternică, curăţit de patimi, răpit de Dumnezeu şi purtător de Duh, putând să intre în contact

cu lumea, dar lumea să nu-l atingă. Acelaşi lucru e valabil şi pentru dumnezeiescul Hrisostom, pentru Grigorie Teologul, luminătorul Nissenilor şi pentru ceilalţi Părinţi care au trăit mistic în cadrul social al misiunii lor.

Dar Creştinii cei mulţi şi anonimi, pleroma Bisericii, şi nu dascălii şi harismaticii rânduiţi spre zidirea ei, pot să aprindă în inima lor foc pentru Hristos şi să păzească flacăra dragostei lor de furtunile societăţii şi de îngheţurile grijilor zilnice lipsite de substanţă? Desigur, creştinul, cel adevărat, sfinţeşte lucrul lui, dă un conţinut luptei lui "şi supune tot gândul său ascultării lui Hristos" (II Cor.10, 5). Poate să trăiască evlavios şi poate să păstreze în inima lui o oarecare năzuinţă mai dumnezeiască, da, dar ca să trăiască în Hristos Iisus şi în Acesta răstignit, nu. Să trăiască viaţa cea mare a dragostei sufletului, este cu neputinţă...

Este cu neputinţă pentru creştinul mediu să cânte împreună cu melodul: "M-ai atras cu dorul Tău Hristoase şi m-ai preschimbat cu dumnezeiasca Ta dragoste". Sau să spună cu Pavel: "Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine" (Gal.2,20). Sau să rostească cu mireasa din Cântarea Cântărilor: "Rănit e sufletul meu de dragostea Ta, Hristoase"(5, 8). Şi "să se unească cu adevărul în mod unitar, fără chip, fără vedere, fără formă şi simplu în priviri neschimbate ale minţii", cum zice Părintele nostru mistic Calist Katafighiotul

Deci, dacă Monahul din Mănăstire care trăieşte într-un loc pustiu, a cărui viaţă este orânduită spre o viaţă sfântă, nu e în stare, din cauza distragerilor inevitabile, să urce treptele sfinte ale unirii mistice cu Dumnezeu, cum va putea să se ridice atunci la o astfel de trăire mistică a sufletului Creştinul care trăieşte în lume, care se învârte în chiar mijlocul zgomotelor ei, mai ales în epoca unei viteze ameţitoare? Ioan Damaschin impune în conştiinţa Bisericii ideea că dacă Apostolii n-ar fi lăsat pe pământ "grijile născătoare de nepăsare", nu ar fi văzut lumina

necreată a dumnezeieştii Schimbări la Faţă. Deci, grijile pământeşti, oricât de bun ar fi scopul în care ele s-ar depune, deşi, îşi au meritul lor, nu permit sufletului creştinului mediu să pătrundă în sfera transcendentului. O dovadă în plus a acestui fapt e aceea că reînviorarea misticii nu a venit din Mănăstiri, ci din Pustie. Din Peşterile şi Colibele Isihaştilor. Din duhul lepădării desăvârşite de cele lumeşti. De la cei pe care Aristotel îi numeşte zei, Pustnicii.

Şi pentru ca să închei gândul meu asupra întrebării iubitului teolog, a continuat Monahul Hrisostom, în fiecare formă Monastică coexistă într-o admirabilă armonie mistica activă unită cu lipsa de griji şi tăcerea corespunzătoare. Schitiotul, de pildă, va fi pictor, sculptor sau se va ocupa cu împletitul împreună cu un al doilea sau al treilea frate, ca tovarăşi. În Colibă pluteşte o tăcere adâncă. Nici zgomot de copil nu se va auzi, nici vorbirea tulburătoare a femeii nu va agita atmosfera, nici strigătul din afară al negustorilor care se ceartă nu va întrerupe urcuşul mintal al Monahului. Lucrul e cu atât mai mult valabil pentru Isihaşti, care sunt lipsiţi chiar şi de luxul ciripitului unei vrăbii, pentru că ea nu are unde să-şi stingă setea în Pustia foarte aridă. Eu am terminat, abuzând, cred, deja prea mult de îngăduinţa voastră...

- Într-adevăr, a zis Pustnicul, cu toate că trăieşte în obşte şi, prin urmare, nu trăieşte isihast, părintele Hrisostom, cunoaşte foarte bine condiţiile vieţii mistice, pentru că într-o anumită măsură, negreşit, ca aghiorit, va practica şi el viaţa mistică. Sfântul Ioan Hrisostom, deşi trăia în lume, totuşi punea la îndoială posibilitatea atingerii unei mari virtuţi în chiar mijlocul zgomotelor ei. "Dacă zici că este cu putinţă ca găsindu-te în mijlocul agitaţiei să săvârşeşti cele ale virtuţii, să nu eziţi să ne înveţi şi pe noi această învăţătură nouă şi paradoxală". Iar Cuviosul Isaac declară: "Cel tăcut şi iubitor de pustie şi isihast, chiar dacă se ruşinează de oameni pentru Domnul, dar

mărturisind în cuvinte şi fapte credinţa, nu încetează să se arate el însuşi propovăduitor luminat al acestora"... Şi Grigorie Palama, marele teolog al misticii: "Celor care râvnesc cu adevărat viaţa singuratică (monahală), le este neplăcută nu numai convorbirea cu cei mulţi, dar şi cu cei ce duc acelaşi fel de viaţă cu ei". Prin urmare, foarte corect a explicat părintele Hrisostom natura misticii Răsăritene, când a accentuat necesitatea îndepărtării de grijile lumeşti şi a retragerii în tăcere pentru adevăratul Monah, care doreşte "să o prindă şi el, întrucât a fost prins de Hristos" (Fil. 3, 12)...

48. Curăţire şi Lumină taborică

- Deci, aceasta este Mistica Bisericii Răsăritene, a observat teologul şi premizele ei indispensabile?

- Când ne referim la Mistica Bisericii Răsăritene, a zis Pustnicul, înţelegem mistica pe care au trăit-o în Răsărit de-a lungul veacurilor, sub diferite forme, sfinţii Asceţi şi Creştini eminenţi care au trăit în lume. Pentru întâia oară tema aceasta a primit o ipostază oficială într-un climat ortodox atunci când în sec. al XIV-lea s-a încercat de către Varlaam de Calabria, Akindin şi Gregoras să se defaime viaţa mistică în persoana Isihaştilor Athosului. După lupte lungi şi obositoare, Biserica a trebuit să ia poziţie şi să definească prin hotărârile ei calitatea misticii în Biserica Ortodoxă.

Mistica Isihaştilor Athosului a fost susţinută de aghioritul Grigorie Palama, care în discuţii epuizante duse la Constantinopol în Biserica Sfintei Sofii, privitoare la lumina taborică pe care Isihaştii spuneau că o văd, a deplasat tema de pe terenul spiritual pe cel dogmatic, doborând astfel pe adversarii lui, pentru că lumina taborică are o semnificaţie dogmatică.

Cum se ştie, metoda pe care o aplicau Isihaştii ca să dobândească vederea luminii dumnezeieşti, era întoarcerea înăuntru prin fixarea privirii în inimă, din care cauză cei din jurul lui Varlaam au aruncat împotriva

Isihaştilor, care continuau de fapt o tradiţie a spiritualităţii Ortodoxe, ironicul supranume de "omfaloscopi" (privitori în buric).

Întoarcerea în sine o accepta şi neoplatonismul care considera sufletul ca un principiu divin prin el însuşi şi susţinea că era suficient să se întoarcă cineva în sine însăşi ca să vadă divinul. Varlaam, un tip raţionalist, a identificat introspecţia neoplatonicilor cu "rugăciunea minţii" a Isihaştilor, exploatând în plus şi abuzurile provenite dintr-o înţelegere greşită a unor Monahi, precum şi controfacerea rugăciunii minţii de către masele de laici din Bizanţ, în care aceasta s-a difuzat, fiindcă ele nu erau pregătite pentru o atât de subtilă lucrare.

Dar rugăciunea minţii prin întoarcerea privirii înăuntru s-a dovedit că se găsea în sfera spiritualităţii Bisericii Ortodoxe, fiind bazată pe premise dogmatice cunoscute Părinţilor din veacul al IV-lea.

Cu sistemul lui gnostic naturalist, Neoplatonismul credea că prin introspecţie se vede natura dumnezeiască, întrucât el considera sufletul ca o emanaţie din Dumnezeu, punct de vedere care constituie o eroare fundamentală. Şi aceasta pe de o parte pentru că sufletul nu provine dintr-o emanaţie a lui Dumnezeu, iar pe de altă parte, pentru că "în afara reînnoirii prin Hristos a chipului stricat al sufletului, introspecţia nu conduce la nimic altceva decât la privirea firii umane alterate", întrucât prin păcatul strămoşesc chipul dumnezeiesc a suferit o întunecare. De aceea Sfântul Grigorie Palama îi numea pe cei ce practică introspecţia în afara renaşterii creştine "văzători de chipuri", în opoziţie cu intimii lui Hristos, care văd într-adevăr chipul dumnezeiesc (din om) în lumina strălucitoare a Slavei lui Dumnezeu. Prin urmare, deosebirea dintre Creştinism şi Neoplatonism zace în însăşi fundamentul Misticii.

Palama, şi prin el învăţătura dogmatică ortodoxă, afirmă că pentru omul "cel nou" al harului asemănarea cu

Hristos şi unirea mistică cu El constituie un bun făgăduit, mai presus de minte şi o cerinţă obligatorie, întrucât prin Duhul dăruit şi prin împărtăşirea întregului trup de Hristos, acesta se uneşte mistic cu Dumnezeu şi devine "necreat".

Cearta isihastă, cum a fost numit atacul latin prin Varlaam împotriva Părinţilor Aghioritici, a oferit prilejul să se definească sinodal poziţia Bisericii faţă de spiritualitatea Isihaştilor...

Pe scurt, aceasta este mistica Bisericii Răsăritene, pe care au cultivat-o Monahii care se nevoiau la extremităţile şi în Colibele Athosului. Dar de vederea dumnezeiască a "luminii necreate" şi a energiilor dumnezeieşti ale Harului nu se învrednicesc decât numai cei curaţi cu inima, pe care i-a fericit Domnul: "Fericiţi cei curaţi cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu" (Mt.5, 8) în veacul viitor, dar şi în cel de faţă. Şi tocmai sfinţenia vieţii constituie premisa necesară a Misticii Bisericii lui Hristos, în opoziţie cu religiile de mistere, care printr-o simplă iniţiere învredniceau pe credincios de "descoperiri negrăite", sau cu neoplatonismul, cabala iudaică şi mistica teoretică a filosofilor, care se încred în fantezia lor megalomană... Dar, fiind necuraţi şi lipsiţi de energiile luminătoare, cad uşor victime "satanei care se preface şi în înger de lumină" (II Cor.11, 14), socotind feluritele lui meşteşugiri ca descoperiri dumnezeieşti!

Presupun că aţi înţeles deja că în Hristos Dumnezeu omul "se îndumnezeieşte", devenind "asemenea" Lui prin virtuţi, apoi se uneşte cu El prin energiile Duhului Sfânt.

Acest adevăr dogmatic nu vine de la Mistici ci el constituie însăşi natura Creştinismului. Aprinşi de dorul de a ajunge la "dorirea ultimă", la "unirea" cu Dumnezeu, atât cât îi e îngăduit omului, Creştinii mistici s-au îndepărtat de lucrurile trecătoare ale lumii, s-au răstignit pe ei înşişi "împreună cu patimile şi poftele" (Gal.5, 24), în diferitele Pustiuri şi pe stâncile înfricoşătoare ale

Athosului. Prin urmare, nu e nicidecum lucru uimitor dacă, fiind curaţi, ei văd lumina necreată care a luminat Apostolilor pe muntele Tabor. Fiindcă prin Hristos şi noi devenim necreaţi, cum zice Grigorie Palama: "Pavel deci, a fost creat numai cât timp a trăit viaţa creată din nimic la porunca lui Dumnezeu, dar când n-a mai trăit-o pe aceasta ci pe cea venită prin sălăşluirea lui Dumnezeu, el a devenit necreat prin Har"...

49. Puterea Unirii Mistice

- Venerabile părinte, a zis teologul, după cum veţi fi ştiind, eu nu am resursele prin care să pot respinge liniile misticii Bisericii Răsăritene, chiar şi aşa schematic cum ne-aţi expus-o. Întrucât Biserica şi-a însuşit-o printr-un act sinodal, nu mai pot să am nici o îndoială. Să-mi îngăduiţi numai să formulez o nedumerire de-a mea. Cum cunoaşteţi, Pustnic fiind, asemenea chestiuni teologice şi încă atât de dificile, fără să fiţi, presupun, teolog?

- Nu vă miraţi de aceasta, iubite, a răspuns Pustnicul. Dacă aţi şti că fraţii aghioriţi studiază pe Părinţi cu multă căldură, dispunând pentru aceasta de timp suficient - fiindcă după dumnezeiescul Hrisostom, şi studiul este rugăciune - n-aţi mai avea o astfel de nedumerire. De altfel, tema Misticii, pe care v-am dezvoltat-o foarte pe scurt, interesează direct viaţa noastră, afară de faptul că Aghioriţii se consideră pe ei înşişi continuatori ai Monahilor din sec.al XIV-lea, care au fost implicaţi în disputa Isihastă. Pe de altă parte, cunoaşterea aceasta are ca izvor mai mult inima decât creierul, experienţa şi nu studiul teoretic.

Ea interesează nemijlocit vieţuirea noastră străină, fiindcă Mistica este o chestiune a inimii şi în efortul de a atinge scopul ei, apar tot felul de rătăciri. E uşor, de plidă,

să acceptăm idei false ca adevărate, în virtutea celebrei stări de "evidenţă" a lui Descartes, ca să amintesc numai una din rătăcirile fundamentale ale filosofiei din afară. De asemenea, e uşor să cultivăm sentimente care amăgesc prin aparenţa lor plăcută, în timp ce în realitate ele sunt semănate în inimă de satana, tehnician abil "care se preface şi în înger de lumină" (II Cor.11,14). Sau, deasemenea, necunoscând învăţătura Părinţilor despre energiile Duhului Sfânt, să cădem în misticismul neoplatonic şi panteist, închipuindu-ne că sufletul nostru este "o fărâmă din Dumnezeu" ce caută să dispară în oceanul dumnezeirii şi să dorim o "amestecare cu Dumnezeu".

De aceea, ca dreptar al mersului vieţuirii noastre mistice "în Hristos'' folosim Sfânta Scriptură şi Sfinţii Părinţi şi avem în vedere, înainte de toate starea inimii în care, atunci când este cu desăvârşire curăţită, nu poate să pătrundă nici o rătăcire fiind luminată de lumina dumnezeiască. Vai şi amar Pustnicului care s-ar încrede în ideile lui şi s-ar lăsa târât cu plăcere pe mările primejdioase ale plăcerilor inimii fără un călăuzitor încercat. "Vai celui singur" (Eclez.4,10), fiindcă "bărbatul nesfătuit luptă împotriva lui însuşi".

Chestiuni care nu au o legătură cu spiritualitatea strădaniilor noastre sfinte nu ne preocupă deloc. Însă teme care se referă la cunoaşterea vieţii mistice, nu numai a noastră a Răsăritenilor, ci chiar şi a Apusenilor şi filosofilor şi, deasemenea, a religiilor de mistere, le urmărim atât cât permite, se înţelege, însingurarea vieţii noastre.

- Frate Pustnic, vă mulţumesc foarte călduros pentru câtă bunătate aţi avut să-mi împărtăşiţi aceste cunoştinţe, a zis teologul. Mărturisesc că mi-aţi deschis un orizont până acum necunoscut mie. Aş vrea să vă rog să-mi spuneţi numai ce folos iese din această lucrare sfântă a Monahului ca individ şi dacă, prin extensiune, se

folosesc de ea şi alţii, dacă adică ea nu vizează numai un individualism strâmt.

- Vă voi răspunde, a zis Pustnicul. De la bun început, trebuie să ştiţi că misticul foloseşte asceza ca un mijloc pentru a atinge scopul lui. În succesiune progresivă, stadiile mersului vieţii mistice sunt ''curăţirea'', ''iluminarea'' şi ''unirea'', care se subîmpart iarăşi în mai multe trepte, pe care trebuie să le urce cineva ca să ajungă în vârful scării, adică la unirea cu Dumnezeu.

În limbajul Părinţilor Neptici, aceste trepte, sunt următoarele: rugăciunea curată, căldura inimii, lucrarea sfântă, lacrimile inimii, pacea gândurilor, curăţirea inimii, contemplaţia tainelor, strălucirea minunată, luminarea inimii, desăvârşirea. Aici se realizează porunca Domnului: "Fiţi desăvârşiţi, precum şi Tatăl vostru din ceruri desăvârşit este" (Mt.5, 48). Sufletul ajunge la acea stare de înţelepciune, pe care dumnezeiescul Pavel o numeşte: "înţelepciunea ascunsă în taină" (I Cor.2, 7).

Deci, pe de o parte, folosul individual este acela că prin Har sufletul ajunge la desăvârşirea morală îngăduită oamenilor. Dar pentru că desăvârşirea nu poate fi înţeleasă fără iubire de Dumnezeu şi de aproapele, cel desăvârşit se roagă şi imploră pe Dumnezeu Căruia i-a bineplăcut şi cu Care dialoghează "cum vorbeşte cineva cu prietenul lui"(Ieş. 33,11) pentru fraţii lui, ca în orice chip El să le vină în ajutor. Şi Domnul satisface toate dorinţele sfinte ale aceluia care "mult L-a iubit" (Lc.7, 47) şi care s-a făcut "fiu al lui Dumnezeu" după har şi "dumnezeu" prin participare, după cuvântul: "Eu am zis, sunteţi dumnezei şi toţi fii ai Celui Prea Înalt" (Ps.81, 6 şi In. 10,34). Nu vedeţi, deci, facerea de bine faţă de fraţi a Pustnicului, care înalţă în Chilia lui "rugăciuni şi cereri, cu strigăt mare şi cu lacrimi" către "Cel care poate să izbăvească din moarte" (Evr. 5,7)?...

- Desigur, a răspuns teologul, puterea rugăciunii este nemărginită şi după Iacob fratele Domnului "mult

poate rugăciunea celui drept" (Iac. 5, 16). Un mare teolog zice: "Se poate spune că prin rugăciune, omul participă, la puterea dumnezeiască şi contribuie la guvernarea universului. Rugăciunea este în lumea aceasta o putere de care Dumnezeu ţine seamă în guvernarea lumii. În dragostea Lui fără margini, El supune puterea Sa dumnezeiască puterii unui suspin ascuns, pe care El însuşi l-a provocat. Este un mare lucru să vorbească omul cu Dumnezeu Însuşi şi să-i comunice nevoile lui şi, mai mult, să influenţeze asupra deciziilor Lui"!...

- Vedeţi, deci, iubite, a zis Pustnicul mişcând din cap, ce serviciu aduc smeriţii Monahi lumii? Şi aceasta, în ascuns, fără ostentaţie! Şi ofranda lor se extinde până la însăşi mântuirea sufletelor fraţilor pentru care se roagă. Fiindcă, după cum cunoaştem din istoria Sfinţilor, oameni care au fost pe bună dreptate robi ai satanei au fost mântuiţi prin intervenţia acelora încă fiind ei în viaţă. Şi aceasta, fiindcă ei influenţează dreptatea dumnezeiască, rupând astfel relaţia dintre libertate şi har...

Chiar şi atunci când a adoptat distribuirea faptelor "prisositoare" ale Sfinţilor sufletelor lipsite de faptele dreptăţii, Biserica Apuseană, care inovează mereu, se găsea totuşi înăuntrul adevărului că Dumnezeu acopere într-o anumită măsură în urma rugăciunilor sfinţilor Lui lipsurile şi nedesăvârşirile sufletelor, pentru bună plăcerea Lui faţă de ei, cum a făcut pentru Solomon, căruia Dumnezeu i-a zis: "pentru părintele tău David" şi cum sfânta Tecla a mântuit din Iad pe pedagogul ei.

Dar şi în aceasta Biserica Apuseană a rătăcit, fiindcă anticipând judecata lui Dumnezeu asupra sufletelor şi-a însuşit drepturile lui Dumnezeu şi a ajuns la distribuirea cu autoritate absolută de indulgenţe, ignorând faptul că mântuirea e un dar şi că puterea mijlocirilor Sfinţilor se săvârşeşte la alegere.

Nădăjduiesc, a zis preaevlaviosul Pustnic încheindu-şi reflexiile, că suntem de acord asupra

punctului că, deşi departe de oameni, sufletele cuvioase şi iubitoare de pustie oferă multe pentru lume, însă în chip nevăzut. De aceea, sunt vrednice cel puţin de recunoştinţa noastră...

- Da, da, suntem cu totul de acord, frate sfinte, a răspuns teologul, că oferiţi multe pentru noi şi că sunteţi vrednici nu numai de recunoştinţa noastră ci şi de venerația, de dragostea şi admirația noastră...

50. "Nu avem aici cetate stătătoare"

...Cu discuţia noastră, timpul trecuse, fără să sesizăm. Egumenul însă, vrând să se îngrijească de noi într-un mod cu totul special, dăduse poruncă să fie pregătit prânzul în trapeza pentru oaspeţi, unde s-a aşezat şi el în semn de cinstire. Şi în clipa în care înţeleptul Pustnic şi-a încheiat dezvăluirile privitoare la mistică a apărut un frate Monah ca să ne cheme în Mănăstire.

Tânărul acesta mi-a produs o asemenea impresie, încât aş considera o nedreptate dacă, între lucrurile vrednice de aducere aminte din această Mănăstire, n-aş reţine şi acest chip sincer şi atât de rar în generaţia noastră plină de răutate...

Fratele să fi avut până în 20 de ani şi nu părea să aibă mai mult de 6 luni în Mănăstire dacă judecai după barba lui tinerească, abia formată. Era de statură mijlocie, cu ochii luminoşi, care reflectau nevinovăţia copilărească a sufletului său.

Când s-a urcat în pavilion ca să spună Monahului Hrisostom să ne conducă în Mănăstire, cu greu îşi controla mişcările. Faţa lui s-a împurpurat şi glasul îi tremura. Nu dădea impresia unui ţăran ci avea poate o sfială firească. Ca să-l salveze din încurcătură sau ca să dea străinilor fericita ocazie să cunoască o adâncă credinţă creştină la vârsta tinereţii, Monahul Hrisostom i-a zis:

- Frate Nicolae, salută pe oaspeţii noştri!

Fratele s-a apropiat mai întâi de mine, a făcut o plecăciune şi a încercat să-mi sărute mâna. Apoi, s-a întors spre laici, spre teolog şi avocat, şi înclinând uşor capul, le-a zis deabia auzit:

- Bine aţi venit, domnilor...

- De unde sunteţi, frate Nicolae? a întrebat teologul.

Tânărul a rămas o clipă pe gânduri şi apoi cu glas ferm a zis:

- Din Sfântul Munte.

- Din Sfântul Munte! a zis mirându-se teologul. Nu aveţi o patrie?

- Desigur am, a răspuns fratele.

- Care este, deci? a reluat teologul.

Şi tânărul a răspuns:

- Acea patrie am uitat-o pentru aceasta, pentru Sfântul Munte, şi pentru cealaltă, pe care o aşteptăm, fiindcă "noi nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe aceea ce va să fie" (Evr.13, 14).

- A, foarte frumos, foarte frumos gândeşti, frate. Vă înţeleg bine, a zis teologul. Şi a continuat:

- Aveţi părinţi?

Tânărul şi-a împreunat mâinile lui şi silit a zis:

- Da, am, pe... Prea Sfânta...

Teologul abia îşi stăpânea emoţia ca şi cei de faţă la acest dialog. Fratele Nicolae era dintre tinerii evlavioşi, cum se spune în Sfântul Munte şi în sufletul lui patrie şi părinţi se prefăcuseră în modul cel mai duhovnicesc ca să se poată realiza condiţia principală a Monahismului, "înstrăinarea", şi să devină casnic cu Dumnezeu, Care e mai presus de toată creaţia.

Teologul l-a întrebat iarăşi pe tânărul frate:

- Cum aţi simţit dorinţa să vă faceţi Monah, frate? Cine v-a călăuzit spre acest loc sfânt?

Stânjenit parcă de întrebare, fratele şi-a rotit

privirea spre părinţi, a făcut o mişcare ca şi cum ar fi voit să fugă şi în sfârşit a răspuns cu îndrăzneală:

- Domnule, mai trebuie oare întrebat creştinul, cine l-a adus în Sfântul Munte?

- Da, frate, a răspuns teologul, aveţi dreptate. Nu trebuie întrebat creştinul care vine să se facă monah, cine l-a adus...

Şi din colţul ochilor lui au izvorât două lacrimi... Şi cu glas tremurător a continuat:

- Să lase cineva, cum zice Domnul "tată sau mamă, fraţi sau surori pentru El" (Mt.19, 29); să lase comodităţile oraşelor şi să se închidă într-o Mănăstire, departe de lume, până la sfârşitul vieţii; să lepede haina lumească a libertăţii şi să îmbrace cu bucurie rasa neagră monahală a robiei de bunăvoie; şi aceasta când străbate încă perioada adolescenţei visătoare şi neliniştite; să se ostenească în privegherile epuizante cele de toată noaptea şi în slujbele sfinte de zi cu zi; să-şi osifice trupul; să i se sape obrajii; să i se adâncească ochii şi apoi... să privească totul atât de liniştit... O, desigur; lucrul acesta nu este o reuşită a vieţii omeneşti, este mai degrabă "apa care curge spre viaţa veşnică" (Ioan 4, 14) a lui Ignatie Teoforul, care spune "mă duc la Tatăl"...

Şi teologul şi-a plecat genunchii înaintea fratelui care plângea şi era uluit de ce vedea şi de ce auzea. Tânărul s-a îndepărtat puţin şi teologul cu multă smerenie - ca şi cum ar fi primit mistic o deşertare neaşteptată a dragostei lui Dumnezeu în inima lui, a "dragostei lui Dumnezeu care s-a revărsat în inimile noastre" (Rom.5, 5) - a zis:

- Nu îngenunchez înaintea ta, copilul meu, ci înaintea iubirii dumnezeieşti, înaintea miilor de fraţi ai mei care de veacuri s-au pironit în Mănăstiri şi pe stâncile înfricoşătoare ale Athosului şi care au murit smeriţi şi cu inima plină de doruri cereşti. Îngenunchez înaintea Domnului meu Iisus, care i-a făcut în stare să-şi ducă

crucea lor, să ia din tinerețe, ca și dragostea ta, frate, jugul cel bun al Lui...

51. "Aici e Hristos prietenul Pustiei"

...Aducând soarele la zenit, deasupra pădurilor, amiaza primăvăratecă descoperea zone umbroase întregi de iarbă înrourată, care sub razele sale luminoase păreau ca o pajişte diamantină semănată de picăturile de rouă ale nopţii. Mergeam tăcuţi spre Mănăstire şi mă gândeam ce sunt Monahii noştri şi ce este Pustia Sfântului Munte. Şi mi-au venit în minte cuvintele Sf.Vasile cel Mare către sofistul Chilon, când a plecat în pustia Pontului de dragul unei filosofii mai înalte, ca să se cureţe pe sine de patimile reprobabile, statornicind în sufletul său patimi sfinte şi să transforme filozofia din afară, ca s-o facă, slujitoare a duhului creştin... "Pentru aceasta mă mut în munţi ca o vrabie şi petrec şi eu după socoteala mea proastă, în această pustie în care a petrecut Domnul. Aici e stejarul din Mamvri; aici e scara cerească; aici sunt cetele îngerilor văzute de Iacob; aici e pustiul în care poporul curăţit a primit legea şi aşa intrând în pământul făgăduinţei a văzut pe Domnul; aici e muntele Carmelului pe care sălăşluindu-se Ilie a bineplăcut lui Dumnezeu; aici e câmpia în care retrăgându-se Esdra a cercetat din porunca lui Dumnezeu toate cărţile inspirate de Dumnezeu; aici este pustiul în care Ioan mâncând lăcuste a propovăduit oamenilor pocăinţa; aici e Muntele Măslinilor pe care urcându-se Hristos s-a rugat; aici e Hristos prietenul

Pustiei; aici e calea strâmtă şi îngustă care duce la viaţă; aici sunt dascălii şi profeţii, care au rătăcit în pustiuri, în munţii şi peşterile pământului; aici sunt Apostolii şi Evangheliştii şi viaţa monahilor cetăţeni ai pustiei..."

Şi, în cuvintele Împăratului Alexie I Comnenul mi-am amintit de "zilele cele dintru început", în care prinosul evlaviei se revarsa în valuri liniştite din înălţări cuvioase: "Părinţi sfinţi, care locuiţi Sfântul Munte. Să ştiţi că, aşa cum Constantinopolul, împărăteasa cetăţilor, este mai presus de toate, aşa şi prea dumnezeiescul şi împărătescul Munte e mai presus decât munţii lumii. Şi nu numai împăraţii creştinilor dar chiar şi neamurile care locuiesc în jurul nostru împreună cu noi laudă şi ele şi se bucură împreună cu noi pentru vieţuirea voastră supraomenească. Bucuraţi-vă din partea lui Dumnezeu şi rugaţi-vă pentru stăpânirea Împărăţiei noastre şi pentru întreaga lume. Fie ca slujbele şi sfintele voastre rugăciuni să ne dea nouă har şi să ne ajute în vremea ieşirii noastre din această lume". Aşa gândeau bizantinii despre Sfântul Munte.

Şi vine un smerit închinător ca Fallmerayer să depună din partea Apusului raţionalist florile admiraţiei lui pentru Sfântul Munte şi pentru Monahii lui şi să mărturisească întregii lumi civilizate că: "Această lume însingurată, unde e rânduială, curăţie, îngăduinţă şi în acelaşi timp, disciplină severă, învaţă uitarea de lume, şi ea a atras simpatiile mele... De cinsprezece veacuri, de trei ori pe zi, se ridică spre ceruri cântările monahilor evlavioşi care-şi păstrează aspectul, înfăţişarea şi poziţia, pe care, aproape cu o mie de ani înainte, le-a prescris-o marele legiuitor al lor, Episcopul Capadociei, Vasile cel Mare...

"Răsăritul a soluţionat o problemă în faţa căreia europenii au naufragiat, cu toată înţelepciunea şi tehnica lor...

"Mie îmi e de ajuns că în partea Hellespontului

există un loc unde cineva poate să se împotrivească în acelaşi timp tiraniei plăcerii şi maşinaţiunilor puterii, ca şi raţionamentelor sofiştilor de curte. Oameni care duc război împotriva materiei nu sunt, desigur, nişte nebuni..."

52. "Fericiţi cei curaţi cu inima"

...În afara porţii Mănăstirii ne aştepta Egumenul. Era un om de o largă cultură şi foarte cuvios, fiind considerat cel mai adânc cunoscător în chestiunile duhovniceşti ale Monahismului şi în problemele care preocupau Sfântul Munte.

Păstorea cu multă înţelepciune, frăţia acestei Mănăstiri de 25 de ani şi forma Monahi vrednici de acest nume. Cunoştea adâncurile sufletului omenesc şi era oricând în stare să răpească oile din gura lupului. Înţelepciunea, zelul şi sfinţenia lui alcătuiau o personalitate impunătoare, un bărbat de tip apostolic. Era foarte comunicativ şi cu logica lui solidă şi cu blândeţea lui specifică convingea uşor pe interlocutor. Figura sa îl atrăgea pe vizitator de la prima vedere. Era dulce şi în acelaşi timp severă. Gândea şi trăia clipa. Şi când nu lucra, îşi umplea timpul cu rugăciunea.

Iubea pe Monahi ca pe proprii lui fii şi sfaturile lui picurau sfinţenie. Considera calitatea lui de ieromonah în Sfântul Munte ca o mare favoare a lui Dumnezeu. Sfântul Munte îi datora lui multe şi el datora acestuia sfinţenia lui. Figura lui ar fi putut deveni un model "expresiv" pentru un pictor, iar statura lui delicată şi atrăgătoare, cu toţi cei 70 de ani ai lui, îmi amintea de sfinţii lui Theotocopulos (El Greco).

Arhimandritul Evsevios era o figură ideală de Egumen reprezentând tradiția cu aceiași consecvență și plinătate cu care se adapta la noile condiții de viață, făcând deosebire, în același timp, între "litera care ucide" și "duhul care dă viață" (II Cor.3, 6).

... După prânzul oferit la masa rezervată oaspeților, timp în care s-a format o cordială atmosferă monahală și s-au schimbat cuvinte "întru miros de bunămireasmă duhovnicească"(Ef. 5,2), am fost conduși în marele salon de primire al Egumenului, ca să luăm cafeaua, după protocolul aghioritic.

În salonul mobilat simplu ne aflam: Pustnicul, Bătrânul Teolipt, Monahul Hrisostom, Teologul, Avocatul și smerenia mea, așezați în cerc în spațiul "triclinului" aghioritic. Într-un colț al salonului era fratele Nicolae, cu mâinile încrucișate, ascultând cu multă atenție pe Părintele lui duhovnicesc, rotindu-și din când în când ochii, cu bună cuviință - căci "mersul piciorului și râsul dinților dau pe față cele ale bărbatului" - ca să slujească pe străini.

Egumenul Evsevios căuta să ne înveselească la masa lui, altfel îmbelșugată, cu cuvinte duhovnicești. Vorbea cu o simplitate uimitoare, deși spunea lucruri foarte serioase. Aceasta se întâmplă celor care "au inimă" și nu se ostenesc în vânarea unor subiecte de discuții intelectuale închipuite. Hristos a zis: "cine crede în Mine râuri de apă vie vor curge din pântecele lui" (Ioan 7, 38), făcând aluzie evident la clocotirile Duhului Sfânt din adâncul inimii.

- Deci, ce impresie mai deosebită v-a făcut Mănăstirea noastră, iubite teolog? a întrebat egumenul Evsevios, după ce a încheiat o povestire plăcută...

- Sunt entuziasmat, sfințite Egumen, de părinții pe care am avut cinstea și norocul să-i cunosc, a zis teologul. Niciodată nu mi-aș fi închipuit că voi întâlni atâta înțelepciune concentrată în Locul vostru Sfânt, atâta frumusețe și atâta sfințenie. Nu știu cui să atribui bogăția

acestor elemente duhovniceşti unite în persoana acestor sfinţi părinţi. Am ajuns la concluzia că numai curăţia vieţii, pe de o parte şi studiul continuu, pe de altă parte , creează asemenea tipuri spirituale atât de fine...

- Nu vă exprimaţi în acest mod în prezenţa fraţilor, ca "să nu li se suie la cap", a zis glumind Egumenul Evsevios, teologului. Este justă observaţia Dvs. că anume curăţia vieţii şi studiul creează oameni duhovniceşti. În Creştinism curăţia vieţii premerge oricărei alte valori. Dar când zicem curăţie înţelegem întreg omul duhovnicesc în adâncul lui. Fiindcă "cel curat cu inima va vedea pe Dumnezeu" (Mt.5,8). Iar cei ce trăiesc mistic certifică prin experienţă faptul că inima constituie un izvor inepuizabil de cunoaştere dumnezeiască, ca una ce face Teologi nu din învăţătură ci prin Descoperire, după cuvântul Domnului: "Nimeni nu cunoaşte pe Fiul decât numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-L cunoaşte nimeni, decât numai Fiul şi cui va voi Fiul să-i descopere" (Mt.11, 27)...

Sfinţii Părinţi n-au acordat titlul de ''Teolog`` decât numai celor curaţi cu inima, folosind expresia "minte teologică" (grăitoare de Dumnezeu).

Pentru misticii din afara spaţiului creştin, cunoaşterea prin inimă este într-o anumită măsură posibilă chiar şi fără iluminările Duhului Sfânt. în măsura în care inima se păstrează liberă de patimi. De aceea şi Platon, un filosof prin excelenţă al inimii, a recunoscut valoarea şi importanţa elementului înflăcărării.

O fire nobilă pe cât de indispensabil simte "ura urii", pe atât doreşte "iubirea iubirii".

În Creştinism însă îndeosebi, în virtutea renaşterii omului în Sfântul Botez, prin care sufletul revine "la frumuseţea lui originară" şi inima se luminează prin energiile Duhului Sfânt, inima e înălţată la rangul de factor de cunoaştere supranaturală, pe terenul căreia se cultivă de către creştinii mistici mistica cea mai adâncă. De aceea şi dascălii "rugăciunii minţii" învaţă întoarcerea

minții în inimă, ca de ex: ''De dimineață șezând pe un scăunel adunând mintea din cap în inimă și ținând-o în ea...strigă în gând: Doamne, Iisuse Hristoase, miluiește-mă". Ce ziceți, fiule Pustnic? a zis încheind Egumenul.

- V-ați exprimat înțelept, sfințite Egumen, a răspuns Pustnicul. Noi acordăm o importanță deosebită inimii, căci după Părinți, aici își are sediul sufletul și aici se cuibăresc patimile care, în ultimă analiză, sunt înseși gândurile care se repetă și își primesc puterea din deprindere. S-ar putea susține că omul e aproape întotdeauna dus de patimile lui. Cum zic Părinții Filocaliei, patimile au fața lor rea și bună. Toate patimile sufletului se împart în "iuțime (irascibilitate)" și "poftă (concupiscență)", din starea cărora lucrează "rațiunea". Această împărțire este cunoscută din antichitatea greacă: Părinții o numesc "tripartiția sufletului" și recomandă ca "iuțimii" să-i dăm ca lucrare iubirea, "părții poftitoare" înfrânarea iar "rațiunii" contemplații dumnezeiești, ca ele să nu funcționeze cu viciile corespunzătoare: ura, neînfrânarea și gândurile rele. Toată lupta Monahismului este să respingă patimile rele și să le instaureze în suflet pe cele bune, echilibrate, evitând ''atât excesul cât și lipsa". Fiindcă excesul este la fel de rău ca și lipsa. Dar ca să ajungă cineva la această măsură, ca să devină "nepătimitor", în înțelesul patristic și nu stoic, e nevoie de osteneală și timp, de suferințe, posturi, privegheri, rugăciuni, sudori "ca niște picături de sânge", de smerenie, umilință, de răstignire, pironire, împunsături în coastă, de oțet, de părăsirea de toți și de batjocoririle tâlharului lipsit de minte, împreună răstignit, de blasfemiile "trecătorilor"... și abia apoi învierea în Domnul, Paștile întru nestricăciunea sfințeniei... Altfel...

Pustnicul a devenit trist și și-a pironit privirea asupra unui mare Hristos răstignit, icoană din Școala Cretană care se afla rezemată pe latura de Răsărit a

salonului, un Iisus palid, în clar-obscurintens, trist, "lipsit de frumusețe"(Isaia 53,2)...

53. Ortodoxia e monahală în fiinţa ei"

Ultimele cuvinte ale Pustnicului au umplut de tristeţe atmosfera Monahilor iubitori de înţelepciune. Au trecut câteva clipe de tăcere pline de jale. Egumenul Evsevios se gândea, Bătrânul Teolipt îşi mişca capul cu totul alb, Monahul Hrisostom îşi închisese ochii de parcă ar fi vrut să surprindă în întuneric "lumina luminii", teologul îşi plimba privirea de la unul la altul străduindu-se să pătrundă în gândurile noastre, avocatul privea o icoană bizantină a Prea Sfintei, iar tânărul frate Nicolae, privind când pe Cel răstignit, când pe Pustnic, plângea cu suspine reţinute. Nimic nu se auzea. Numai foşnetul uşor al unui ulm secular care intra în salon prin fereastra deschisă şi tulbura cu unduirile lui fine tăcerea, ca şi cum ar fi bătut ritmic măsura simfoniei tânguitoare a Monahilor...

- Eu sunt absolut de acord, s-a auzit deodată glasul teologului. Inima joacă un rol primordial în viaţa omului. Fără inimă nu am avea poate o istorie însemnată, fiindcă din ea ies marile inspiraţii. Este foarte caracteristic că filosoful Descartes, format de Monahii Iezuiţi, consideră pasiunile necesare fiindcă ele "fac ideile mai durabile", părere care aminteşte de spiritul patristic. De aceea trebuie să se acorde o importanţă deosebită modului de cultivare a creierului şi inimii. Hipertrofia creierului înstrăinează

organul acesta al sufletului de inimă şi de viaţa ei. Cum, dimpotrivă, hipertrofia inimii crează tipuri bolnăvicioase. Dezvoltarea disproporţionată, cultivarea necoordonată a minţii şi a inimii provoacă o atare dizarmonie, încât spiritual omul apare ca o coloană vertebrală dintr-o singură vertebră, fără supleţe şi lipsit de capacitatea de a înţelege întreaga viaţă. Chiar şi Fichte spune că "ideile noastre, sistemele noastre filosofice, teoriile noastre despre lume, nu sunt altceva decât istoria inimii noastre". "Căci din inimă ies"... cum zice Domnul, (Mt.15, 18-19).

- Toţi Părinţii sunt de acord asupra acestui lucru, a zis bătrânul Teolipt.

Şi făcând semn fratelui Nicolae să aducă Omiliile Sfântului Macarie Egipteanul, a continuat:

- Sfântul Ioan Hrisostom zice: "Roagă-te cu căldură până când scoli la război pe satana care foieşte în inima ta". Simţirea binelui şi a răului are loc în inimă. "Oare nu ardea în noi inima noastră când ne vorbea pe cale?" (Lc.24, 32) ziceau unul către altul Luca şi Cleopa. Şi imnograful tâlcuind credinţa Apostolilor, cântă: "nu văzând cu pleoapele, ci crezând cu dorul inimii".

Tânărul frate a adus cartea Sfântului Macarie, pe care Bătrânul Teolipt a deschis-o şi arătând cu degetul a zis: Nicolae, citeşte de la punctul acesta până la acela. Fratele a început să citească limpede şi accentuând bine cuvintele: "Aşa cum ochiul este mic faţă de toate mădularele şi pupila, mică fiind, este un vas mare, căci vede dintr-odată cerul, stelele, soarele, luna, cetăţile şi celelalte făpturi şi, de asemenea, acestea care se văd dintr-odată sunt formate ca imagini de mica pupilă a ochiului, tot aşa este şi mintea în inima. Inima este şi ea un vas mic dar acolo sunt balaurii şi leii, fiarele veninoase şi toate visteriile răutăţii; acolo sunt căile aspre şi neregulate, acolo prăpăstiile; de asemenea, acolo este Dumnezeu, acolo îngerii, acolo viaţa şi Împărăţia, acolo lumina şi Apostolii, acolo sunt visteriile Harului, acolo

sunt toate. Căci aşa cum atunci când este ceaţă întinsă peste tot pământul nu se vede om pe om, tot aşa de la călcarea poruncii, întunericul acestui veac se află întins peste toată făptura şi peste toată firea omenească şi de aceea oamenii sunt umbriţi de întuneric, sunt în noapte şi petrec în locuri înfricoşătoare. Şi ca atunci când o mare cantitate de fum este într-o casă, aşa este şi păcatul cu gândurile lui întinate care se aşează şi alunecă în gândurile inimii şi aduc în ea o mulţime infinită de demoni. Şi aşa cum vânturile care când suflă tare mişcă toate făpturile de sub cer şi fac vuiet mare, tot aşa şi puterea vrăjmaşului loveşte şi mână gândurile şi agită adâncurile inimii spre voia şi slujirea lui şi împrăştie gândurile. Aşa cum vameşii aşezându-se pe căile înguste opresc şi scutură pe cei ce merg pe ele, tot aşa şi demonii supraveghează şi pun stăpânire pe suflete şi, dacă ele nu s-au curăţit cu desăvârşire, la ieşirea lor din trup nu le îngăduie să urce la lăcaşurile din cer şi să întâlnească pe Stăpânul lor, căci sunt trase în jos de demonii din văzduh. Iar cei ce sunt în trup, prin osteneală şi luptă multă vor dobândi harul de sus de la Domnul, adică, vor merge la Domnul împreună cu cei ce s-au odihnit după o vieţuire virtuoasă, precum li s-a făgăduit, "unde sunt Eu acolo va fi şi slujitorul meu" (Ioan 12, 26), şi vor împăraţi împreună cu Tatăl, cu Fiul şi cu Duhul Sfânt în veacuri nesfârşite, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin".

- Ce tragism dumnezeiesc există în inimile noastre, a zis teologul. Pline de adâncă înţelepciune şi potrivite cu împrejurarea aceasta sunt cuvintele lui August Nicolae: "Ce a venit să facă pe pământ Hristos? A venit să îndrepte gândurile şi înclinările inimii omeneşti care ajunseseră la o mare stricăciune. Era, deci, normal ca El să nu se conformeze cu gândurile şi înclinările acestea. Să facă cele contrare acestora, să îndumnezeiască toate suferinţele, aşa cum au fost îndumnezeite toate voluptăţile. Să fie declarat, într-un cuvânt duşman al

neamului omenesc". Şi după puţin: "De unde vine faptul că ''virtute''este un cuvânt care înseamnă o violenţă împotriva noastră şi cei care o exercită sunt cinstiţi ca nişte supraoameni iar eforturile lor de a merge împotriva curentului sunt considerate vrednice de răsplată? Ne naştem în adâncul unui abis şi miile de braţe întinse spre noi ca să ne ajute, abia pot să ne atingă puţin şi întotdeauna păstrăm o înclinare nenorocită de a cădea în acelaşi abis"...

Sunt convins fără nici o şovăire, a continuat teologul, că asceza constituie o raţiune a vieţii duhovniceşti şi că fără osteneală şi multe lacrimi nu se deschide cerul păcii şi odihnei. Inspirată de Duhul Sfânt, Ortodoxia ne conduce către definitiva ei îndreptăţire în măsura în care se păstrează ascetică şi smerită. Este o observaţie foarte înţeleaptă a filosofului rus Berdiaeff, după care "Ortodoxia este mult mai ascetică decât Creştinismul apusean, este o Religie în fiinţa ei monahală".

Sfinţenia înfloreşte în principal în liniştea Pustiei, dar creşte şi se păstrează prin suferinţi şi necazuri. Când zicem Ortodoxie, înţelegem acele forme fixe, mai presus de raţiune şi cu raţiune în teologie şi în spiritualitate, pe care le-a lucrat Duhul Sfânt prin Sfinţii noştri Părinţi care au ''îmbrăcat'' smerenia şi suferinţa lui Hristos. Nu putem să ne depărtăm, părinţi sfinţi, de duhul suferinţelor Bisericii noastre, fără să falsificăm conţinutul ei.

- Câtă dreptate aveţi! a zis Egumenul Evsevios. Numai însuşirea duhului Ortodoxiei noastre va salva lumea...

54. "Atingând imaterialitatea îngerilor"

... După masă, două ore înainte de apusul soarelui, ne-am pregătit să mergem la Mănăstirea vecină, aflată la distanţă de o oră...

Ne-au însoţit până la pavilionul bizantin Egumenul Evsevios, Bătrânul Teolipt şi Monahul Hrisostom. Egumenul ne-a dat binecuvântarea şi părinţii urările lor de bine. Am mulţumit pentru ospitalitatea şi dragostea, cu care am fost primiţi. Eram toţi emoţionaţi. O legătură nevăzută se dezvoltase între noi în spaţiul sfânt al acestei frumoase Mânăstiri...

Ne-am suit pe catâri şi am pornit prin mijlocul pădurilor înalte. Pustnicul, credincios ascezei lui, ne urma de departe, mergând pe jos şi ţinând nişte mătănii mari.

Când am ajuns pe o înălţime de unde se vedea Mănăstirea, teologul a rugat pe însoţitor să oprească animalele. Ne-am întors cu faţa spre Mănăstire. Soarele lumina intens clădirea medievală bizantină, crucea de pe turla bisericii, meterezele, ulmul foarte înalt, chiparoşii care parcă se rugau, pavilionul bizantin îmbrăcat cu ghirlande din flori cătărătoare iar sus în balconul, martor fără de glas al convorbirilor noastre dumnezeieşti, am distins trei Monahi. Ne-am oprit puţin privind extaziaţi...

- Fără îndoială, a zis teologul, ''Răsăritul a

soluţionat problema în faţa căreia europenii au eşuat cu toată înţelepciunea şi tehnica lor...''

- Eu, după cum ştii, prietene, nu sunt un tip sentimental, a zis avocatul. Însă, ultimele 24 de ore mi-au zdrobit sufletul, m-au renăscut... Aţi băgat de seamă că eu n-am vorbit mult, pentru că mă aflam într-o stare de uluire continuă, cea a unei vieţi noi, a acelei "vita nuova" a lui Dante. Nu ştiu cum să numesc această flacără care străbate inima mea şi îmi provoacă lacrimi care mă răcoresc... Şi a continuat: Cuvioase Teolipt, cât de bine văd acum în zăpada părului şi barbei tale de profet strălucirea dalbă a sufletului tău curat şi sfânt!... Abia acum am înţeles ce înseamnă aceea lumină lină ce se revarsă pe chipul tău cuvios. Săracul meu frate Pustnic, care ai iubit toată viaţa sărăcia Domnului Iisus Care a sărăcit pentru noi!... Cu câtă simplitate şi smerenie porţi sub înfăţişarea ta umilă "comoara", "vas de lut"(II Cor.4, 7) drag mie!

- Domnilor se închide poarta Mănăstirii dacă mai întârziem, a întrerupt călăuza noastră. Animalele şi-au reluat mersul... După puţin, a pierit în urma noastră şi Mănăstirea. Nimeni nu vorbea. Ca să întrerup tăcerea am zis:

- Nu e aşa că discuţiile cu preacuvioşii părinţi v-au provocat o vie impresie?

- Părinte, a răspuns teologul, acestea n-au fost nişte discuţii. Părintele Hrisostom spunea că Monahii sunt pe pământ ''duhuri liturghisitoare'' ale lui Dumnezeu. Acum m-am convins că toate cele auzite nu erau decât o liturghie prelungită a unor suflete sfinte, iniţierea unor îngeri. Ce zici, prietene, a zis către avocat, nu eşti de acord?

- Mă întrebi dacă sunt de acord? a răspuns avocatul. Dacă aş cunoaşte o definiţie mai înaltă decât a ta, aş fi spus-o. Acum mă stăpânesc numai uimirea şi iubirea...

- Dar, prietene, am zis, ceea ce aţi auzit n-a fost nici liturghie a îngerilor nici iniţierea unor suflete sfinte.

Aţi simţit doar lucrarea unei singure raze dumnezeieşti, din fascicolul "luminii necreate" care intră în Colibele Pustnicilor şi în Chiliile Monahilor. Nu aţi înţeles că Pustnicul Nicodim nu era altul decât Bătrânul Teolipt? Şi n-aţi distins că o putere de sus întăreşte pe Monahul Hrisostom să meargă cu bucurie negrăită pe calea martiriului său de bunăvoie? Aruncaţi o privire mai atentă asupra sfântului Pustnic care ne urmează pe jos... Nu credeţi că a ieşit deja din condiţiile lumii? Căci nu mai trăieşte el, ci "Hristos trăieşte în el" (Gal. 2,20)?...

Ceea ce aţi auzit, iubiţilor, nu a fost decât un prisos din visteria inimilor (Mt. 12,34) acestor cuvioşi Monahi. Numai o simplă manifestare a vieţii lor monahale mistagogice. Închipuiţi-vă până la ce contemplare şi viaţă duhovnicească se ridică cei ce trăiesc "în Hristos", dacă numai câteva cuvinte sărace ale sfintelor lor inimi, şi a căror importanţă nu poate să întreacă importanţa unei convorbiri obişnuite în Sfântul Munte, v-au "preschimbat cu dragoste dumnezeiască"...

Gândiţi-vă de ce fericire se bucură Monahii noştri care, lepădându-se de lume, "au drept cetate cerul" şi "care ating imaterialitatea îngerilor" care zi şi noapte se îmbulzesc în jurul Mesei Sfinte a tainelor duhovniceşti, închinându-se "în duh şi adevăr" (In. 4, 23) lui Dumnezeu, în Care trăiesc şi se mişcă (F.A.17, 28)...

Tovarăşii mei de drum mi-au aruncat o privire insistentă şi foarte expresivă. Şi avocatul, ca în extaz, a scăpat un suspin adânc, zicând: Dumnezeul meu, ce apus!... Pentru prima dată văd un astfel de apus de soare, cu culori atât de diafane şi lumină dulce, "dulce lumen"... "Lumină lină a sfintei Slave..."

- Nu te lăsa atras, prietene, a observat teologul, de sentimentele tale. Nu căuta în afară ceea ce există numai înăuntru nostru. "Înăuntru nostru este Împărăţia cerurilor" (Lc.17, 21) şi "drahma pierdută" (Lc.15, 8-9)... Pe aceasta trebuie s-o găsim "aprinzându-ne candela", "frumuseţea

originară", Chipul şi Asemănarea noastră cu Dumnezeu... Revărsarea de lumină izvorâtoare şi supraţâşnitoare care luminează din plinătatea ei mintea cea mai presus de lume, cea din jurul lumii din lume... Sus să avem inimile, frate. Ni se cere ca "încingându-ne mijloacele" (I Petru 1, 13), să trăim mai adânc şi mai vădit "în Hristos Iisus şi în Acesta răstignit" (I Cor.2, 2)...

Teologul a tăcut, iar când şi-a îndreptat privirea spre cer, am putut să disting în ochii lui câteva lacrimi rostogolindu-se pe obrajii ca de marmură, lăsând în urma lor o lumină purpurie în razele roşietice ale soarelui...

.. Mergeam tăcuţi când, la cotitura cărării a apărut, la mică distanţă, impunătoare, Sfânta Mănăstire, o construcţie imperială din veacul al XI-lea. Citisem multe despre activitatea şi sfinţenia părinţilor acestei Mănăstiri şi mi-am adus aminte de vechiul istoric care a descris cu mare eleganţă viaţa Monahilor din Biserica veche: "Nu mai puţin remarcabilă au arătat Biserica, întărind dogma ei cu virtuţile vieţii, cei ce urmau pe atunci vieţuirea monahală. Căci o astfel de filosofie, care nu vine de la om ci de la Dumnezeu, este un lucru din cele mai folositoare oamenilor. Ea neglijează învăţăturile cele multe şi tehnologia dialectică, deoarece, ca unele născute dintr-o simplă curiozitate, ele înlătură preocuparea de cele mai bune şi nu concep nimic din cele privitoare la dreapta vieţuire. Ea educă numai printr-un cuget natural şi lipsit de curiozitate şi, în genere, suprimă cu desăvârşire răutatea sau o face să fie mai mică. Dar, mai mult decât acestea, ea este respectată pentru stăpânirea şi blândeţea şi pentru puţinele necesităţi în care exercită toată viaţa şi prin care ajunge, pe cât e cu putinţă firii omului, foarte aproape de Dumnezeu. Şi, folosindu-se de viaţa prezentă ca în trecere, nici nu urmăreşte să se ocupe de dobândirea de averi, nici nu se îngrijeşte de cele de faţă mai mult decât e imperios necesar şi, lăudând pururea fragilitatea şi simplitatea pregătirii de aici, aşteaptă de la acestea fericirea şi se

gândeşte mereu la un sfârşit fericit..."

... Am coborât de pe animale, ca să salutăm pe Pustnic care urma să se îndrepte spre Pustia lui îndrăgită. Acesta s-a apropiat de noi puţin. Cu vădită emoţie Teologul şi avocatul au făcut o adâncă plecăciune ascetului iar acela le-a urat pace şi cele bune. Cu smerenia mea a schimbat sărutarea în Hristos şi Sfinţitul Pustnic a plecat...

Înainte însă, ca să apuce să se îndepărteze de noi, avocatul îi strigă:

- Sfinte părinte, aţi vrea să vă vizităm în Coliba Dvs.?

Întorcându-se, Pustnicul a răspuns:

- Cred, fraţilor, că am spus toate câte au fost necesare. Nu am altceva să adaug decât să vă repet: siliţi-vă să intraţi pe poarta cea strâmtă şi să învăţaţi pe fraţii voştri că fără Monahism, Ortodoxia noastră îşi falsifică conţinutul. Sfânta noastră Biserică este ascetică şi, ca trup mistic al lui Hristos, trebuie să se reboteze întreagă în focul şi apa tradiţiei duhovniceşti ortodoxe...

Pustnicul şi-a înălţat mâna în semn de salut şi şi-a continuat drumul... Iar noi, într-o adâncă reculegere, am coborât pe jos cărarea care ducea spre Sfânta Mănăstire...

55. Libertate şi îngrădiri

Drumul spre Mănăstire a dezvăluit înaintea ochilor noştri scene cu anevoie exprimabile, chiar şi unei exaltări descriptive mai rare... Am ajuns într-un punct de unde puteam să observăm de departe întreaga clădire medievală. Teologul s-a oprit puţin şi odată cu el şi noi. Şi-a rotit o privire scrutătoare spre interiorul Mănăstirii şi după puţin a zis: Văd, părinte, această palestră duhovnicească şi mă gândesc la câte a oferit ea Bisericii şi Neamului. Mă gândesc, însă, şi la ce poate oferi epocii noastre. Desigur, cu toate obiecţiilor mele iniţiale, accept utilitatea Mănăstirilor, recunosc justeţea căii Monahismului, înţeleg necesitatea existenţei lui. Întreb, însă: astăzi, când condiţiile lumii sunt cu totul diferite de cele din trecut, e posibil ca Monahismul să devină mai util Bisericii şi societăţii?

Prietene, am răspuns, dacă vrea să supravieţuiască, orice instituţie spirituală nu trebuie să-şi ignore epoca. Se pune întrebarea: Ortodoxia este o instituţie supusă necesităţii adaptării?

- Elementele esenţiale ale Ortodoxiei, a zis teologul, nu e cu putinţă, desigur, să fie schimbate, fără să se zguduie din temelii întreg edificiul. Temele însă ce ţin de formă şi model, socotesc că trebuie să fie revizuite. Şi fiind vorba de Monahismul nostru, n-ar fi cu putinţă ca

el să devină astăzi mai social, fără a răsturna bazele şi scopurile lui?

- Ştiţi, desigur, a intervenit avocatul, că eu n-am o specializare în tema Monahismului, pe care l-am cunoscut mai mult cu inima, decât cu mintea, drept pentru care l-am iubit atât de târziu... Dacă, însă, se are în vedere un fapt incontestabil, cum este ridicarea nivelului intelectual şi cultural al lumii contemporane şi că mulţi tineri, teologi sau din alte ramuri ale ştiinţei ar vrea să se facă Monahi, nu socotiţi că, fără să se neglijeze scopul de bază al sfinţirii şi îndumnezeirii, ar trebui să se creeze condiţii propice ca şi ei să poată intra în Mănăstiri şi, prin extensiune, ca ele să constituie adevărate focare de iradiere spirituală?

- Am să vă răspund eu, am spus. Monahismul nostru nu este stereotip, în aşa fel încât să nu aibă putinţa să fie atras în folosul Bisericii şi slava lui Dumnezeu. Dovadă că ori de câte ori Biserica a fost primejduită de erezii, Monahii au părăsit pustiurile, coborând în lume, ca să contribuie şi ei, pe cât le sta în putinţă, la combaterea ereziilor. Şi astăzi Monahii care au daruri de la Dumnezeu, naturale sau dobândite, trebuie să le pună în slujba Bisericii. Dacă se întâmplă ceea ce spuneţi, nu ar fi ceva nou...

- Punctul acesta de vedere este foarte luminos, părinte, a răspuns teologul. Cred că nici părinţii cu care am vorbit ieri şi azi nu ar avea nici o obiecţie. Ortodoxia are o bogăţie inepuizabilă de experienţă duhovnicească, pe care o oferă fiilor ei ca să-i îndrepte pe calea mântuirii, dar nu împiedică pe nimeni să-şi modeleze viaţa lui în Hristos, după specificul său personal. În Ortodoxie suflă vântul libertăţii în Domnul. Fiecare epocă are exigenţele ei specifice. Prin urmare, nu socotesc că cineva trebuie să aimtă vreo încătuşare în activarea puterilor lui spirituale.

- Negreşit, am zis. Numai că libertatea pe care o acordă duhul ortodox nu trebuie să se ia drept

"acoperământ al răutății" (I Petru 2, 16). Adică, această libertate nu este înțeleasă ca libertate atunci când este folosită fără condiții...

- Ce înțelegeți, părinte, a zis avocatul, prin libertate dar nu fără condiții? Există îngrădiri și care sunt acestea?

- Se înțelege de la sine, am răspuns, că există anumite îngrădiri, tocmai pentru ca să ocrotească libertatea. Pentru că este un rău nelibertatea, fiindcă încătușează suflurile Duhului Sfânt în sufletele libere, dar un rău e și atunci când cineva devine rob al libertății lui. Și cineva devine rob din propria lui libertate atunci când, necunoscând condițiile ei, intră în zone unde se suprimă și bucuria și pacea în Hristos și începe să simtă o condamnare din partea conștiinței, vină, agonie, confuzie...

- Care sunt aceste zone, părinte? a întrebat teologul.

- Sunt zonele păcatului involuntar, am zis. Adică, prin faptul că Monahul vrea să lucreze binele pentru aproapele, el își vatămă grav sufletul, fiindcă nu este curățit. Desigur, cei din lume trebuie să lucreze totdeauna binele, chiar dacă s-ar vătăma cumva, până când progresiv reduc paguba și ajung să se zidească. Pentru Monahi, însă, lucrul diferă, fiindcă, dacă se poate spune așa, ei au propria lor morală. Cu alte cuvinte, deci, e posibil să vorbim de moduri libere de activitate care, însă, se vor termina acolo unde începe să acționeze păcatul fără voie, prin patimi. Socotesc, deci, că menținând aceste criterii, Monahismul poate să devină mai social, adică să acționeze variat în societate prin Monahi harismatici...

- În reflexiile Dvs., părinte, întrevăd insistența pe principiul pe care l-au formulat părinții Teolipt și Hrisostom, că diaconia săvârșită de Monahi, într-un cadru mai larg, înainte de curățire, crează primejdii pentru sufletul lor.

- Fratele meu, am răspuns, principiul acesta nu este al nostru, ci al Sfinților Părinți. Sfântul Isaac Sirul

zice că "înainte de curăţire slujirea stârneşte patimile". Şi Sfântul Ioan Sinaitul (Scărarul) afirmă, într-un mod caracteristic: "Legea mozaică, ca una nedesăvârşită, impunea: "Ia seama la tine însuţi" (Deut.15,9). Legea evanghelică, însă, porunceşte: "iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi"(Mt. 19,19). Ia seama, însă, ca nu cumva în slujirea legii desăvârşite să nu te vatămi, întorcându-te la slujirea literei mozaice".

Să vă citez însă şi o altă mărturie, din creştinismul apusean, care nu este totuşi atât de subtil în temele acestea. Într-o convorbire cu ucenicul său, Leon, Francisc de Assisi îi adresează următoarea întrebare: "Ai putea să-mi spui, fiul meu, o faptă bună pentru care Dumnezeu va fi mulţumit?" "Da, părinte. Când, de plidă, avem mijloace şi construim diferite instituţii folositoare societăţii şi slujim acestora, mă gândesc că fapta aceasta este bună şi Dumnezeu, cred, va fi mulţumit". "O, fiul meu, a răspuns ''sărăcuţul'', faptele acestea par a fi bune. Însă vine slava deşartă şi face inutile şi faptele şi sufletul, şi astfel Dumnezeu nu e mulţumit". Şi după ce a expus un caz ipotetic de cea mai adâncă smerenie, Francisc de Assisi zice în final: "Poate, fiul meu, cu fapta aceasta Dumnezeu va fi mulţumit"...

- Astfel, deci, a zis teologul, în acord cu punctele de vedere pe care le-aţi dezvoltat, dacă nu s-a curăţit de patimile lui, Monahul este obligat să rămână în afara lumii şi a celor ale lumii? Dar atunci cum explicaţi ceea ce zice Sf.Vasile cel Mare: "Râvneşte ce vrei: sau să fii slujitor săracilor sau iubitor pasionat al dogmelor lui Hristos". Nu lasă el forma de viaţă la libera preferinţă a fiecăruia?...

56. Privire generală asupra Monahismului

- Da, am răspuns. Aproape la fel zice şi Grigorie Teologul. "Să preferi acţiunea sau contemplaţia? Un spectacol de fapte desăvârşite sau a cât mai multe fapte. Ambele sunt primite şi iubite. Tu însă să tinzi mai mult spre ce-ţi stă în fire." Dar acestea, cred, se referă la perioada din viaţa Creştinului dinainte de tunderea monahală. Dacă aceasta ar avea o aplicare şi pentru Monahi, ea trebuie să aibă putere numai în interiorul vieţii Monastice, în care avem Chinovii cu tot felul de slujiri, ca şi în Isihasm, unde se exercită viaţa contemplativă şi mistică.

- Este evident, a intervenit avocatul, că ambele forme sunt "primite şi iubite". Şi ceea ce precumpăneşte în alegere este particularitatea fiecăruia. "Tu însă să tinzi mai mult spre ce-ţi stă în fire." Dar, oare aşa se soluţionează problema? Cum e cu putinţă ca Monahismul să ajute mai efectiv Biserica, cum a fost în vechime, când dădea acesteia cadrele ei?

- Acum atingeţi o altă chestiune, am zis. Sunt de acord şi eu că aceasta este calea justă de promovare a cadrelor Bisericii. Într-adevăr, latura socială a Monahismului se exprimă prin promovarea Monahilor ca episcopi. Astăzi, din nefericire, lucrurile au luat o direcţie diferită... Dar permiteţi-mi să fac o recapitulare a temei

privitoare la Monahismul ortodox, ca să vedem ce este, ce oferă acum şi ce poate oferi Bisericii...

Monahismul constituie o cale, nu unica, însă negreşit sigura, întâi pentru găsirea existenţei pierdute a omului şi, în continuare, pentru găsirea lui Dumnezeu - Care vrea ca noi să-L căutăm pentru ca să-L găsim, după ce mai întâi L-am iubit - deoarece condiţia găsirii lui Dumnezeu este, după Sfântul Grigorie de Nyssa, însăşi dorinţa arzătoare pe care monahismul, în virtutea specificului său, poate s-o reaprindă continuu. "Găsirea lui Dumnezeu este însăşi căutarea Lui continuă; căci nu este aici un lucru a căuta şi altul a găsi... şi a vedea pe Dumnezeu înseamnă a nu găsi niciodată o săturare a dorinţei"...

Monahismul răscoleşte întreaga lume psiho-spirituală a omului, cercetează, constată existenţa unor elemente parazite, vede chipul dumnezeiesc întunecat de patimi şi se luptă cu osteneală să readucă sufletul la starea lui "după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu". Aici sufletul se umple de tot binele şi reînfloreşte roadele Duhului Sfânt.

Monahismul ortodox poate să aibă întotdeauna o tinereţe palpitantă, fiindcă trăieşte întreagă bogăţie a spiritualităţii creştine la treapta cea mai înaltă şi în întreaga ei intensitate existenţială. Problema poziţiei existenţiale în faţa vieţii n-a soluţionat-o nici o teorie filosofică, extracreştină sau intracreştină. Nici Aristotelismul cu raţionalismul lui, nici Platonismul cu ideile lui impersonale, nici Neoplatonismul cu confuzia ideilor şi a miturilor lui. Dar şi filosofemele angoasante ale lui Kierkegaard, a lui Bergson şi a lui Jaspers nu duc sufletul decât numai în impasuri labirintice şi la naşterea de noi probleme...

Problema existenţială a soluţionat-o odată pentru totdeauna Creştinismul Ortodox şi câţi au venit înainte de el şi după el "sunt furi şi tâlhari" (Ioan 10, 8). Şi

Monahismul, care constituie o expresie specifică a creştinismului răsăritean "a soluţionat o problemă, înaintea căreia europenii au eşuat cu toată înţelepciunea şi tehnica lor", cum spune caracteristic Fallmerayer...

Prin prezenţa lui, Monahismul conduce lumea creştină spre Dumnezeu şi spre râvna fericirii depline în veşnicie. Aduce aminte de moartea nemuritoare a celor de-a stânga şi de faptul că "toate cele omeneşti câte nu există după moarte sunt deşertăciuni"(Eclez. 2,11; 3,19; 4,7). Şi printr-o predică şi mai convingătoare, prin însăşi viaţa lui tăcută şi vorbită, arată continuu cerul, ca singura lume stabilă, adevărată şi demnă de noblețea omului...

Dar dincolo de acestea, Monahismul a dat Bisericii mari luminători, păstori şi învăţători. Ce ar fi fost Vasile cel Mare, dumnezeiescul Hrisostom, Grigorie Teologul, Palama, Simeon Noul Teolog, Nicodim Aghioritul şi întreagă adunarea dumnezeiască a Sfinţilor Părinţi ai Bisericii, fără petrecerea lor îndelungată în Pustie? Întreaga lor viaţă subliniază necesitatea ineluctabilă a practicii virtuţii şi ascezei ca inima să fie curată şi mintea să devină receptacol al contemplaţiei adevărate prin iluminările venite de la razele suprafiinţiale ale luminii dumnezeieşti necreate...

Prin rugăciunile lui, Monahismul sprijină şi întăreşte lumea. Să nu ne amăgim crezând că rugăciunile sufletelor sfinţite nu sunt de mare importanţă pentru omenirea întreagă ci numai o chestiune personală a celui ce se roagă. Rugăciunile Sfinţilor influenţează istoria lumii (cf. Apoc. 5,8; 8,3) fiindcă "în dragostea Lui infinită Dumnezeu a supus puterea Lui puterii unui suspin ascuns, pe care El însuşi l-a provocat"...

Sprijinită pe faptele Vechiului Testament şi pe învăţătura Evangheliei, Biserica a acordat totdeauna o mare valoare rugăciunilor Sfinţilor. Şi Monahismul, ca o tagmă a celor afierosiţi, are ca principiu şi scop al vieţii lui specifice rugăciunea şi sfinţenia, fiindcă el cunoaşte

puterea rugăciunii şi puterea dragostei prietenilor lui Dumnezeu...

Dacă judecăm valoarea oamenilor în raport cu binefacerile oferite celor din lume şi dacă vedem durata vieţii omeneşti extinzându-se nu până la mormânt când omul încetează ca materie, ci până în nemărginirea veşniciei, unde petrece sufletul nemuritor, atunci întreb: cel care în viaţa lui de aici s-a făcut prieten al lui Dumnezeu, ce fel de binefacere pentru lume va mai putea avea? Pentru ce invocăm pe Sfinţi şi Biserica crede în mijlocirile lor? Judecaţi, deci, ce valoare ar putea avea toate faptele bune ale oamenilor faţă de supravaloarea mijlocirilor prietenilor lui Dumnezeu, a căror viaţă se întinde în veci vecilor?...

Iată de ce, de la însăşi naşterea ei, Biserica Ortodoxă a văzut în sfinţenie, care e imitarea lui Dumnezeu, cea mai înaltă valoare morală. Şi iată de ce întotdeauna a preţuit în mod deosebit Monahismul.

Vasiliada Sfântului Vasile cel Mare a dispărut după adormirea în Domnul a creatorului ei. Dar Vasile cel Mare a continuat să existe, să fie între noi ca dascăl fără rătăcire al Bisericii, prin scrierile lui şi ca Părinte şi Păstor al celor ce invocă cu credinţă şi dragoste ajutorul lui. Şi la judecata universală când "drepţii vor străluci ca nişte luminători" (Mt. 13,43; Fil.2,15) va spune ca un bun şi credincios general, cu îndrăzneală, Împăratului: Împărate, de dragul meu nu te uita la greşelile robului Tău, fiindcă mult m-ai iubit şi ai nădăjduit în dragostea mea şi fiindcă Tu ai zis că cinstirea Sfinţilor tăi urcă la Dumnezeu. O, drepţilor, să nu-mi spuneţi că Împăratul va face o mare nedreptate dacă ascultă această implorare. Aduceţi-vă aminte de datornicul cu zece mii de talanţi din Evanghelie? Întreagă acea datorie fabuloasă, i-a iertat-o pentru un singur cuvânt. Pentru care? Îl spune Însuşi Hristos: "pentru că M-ai rugat" (Mt.18, 32). Nu putem, fraţii mei, să ne ţesem teoriile după experienţa noastră şi

după preferinţele noastre. Avem datoria să ne facem noi înşine receptivi la adevărurile Bisericii. O mie de ani bizantinii au stăpânit un imperiu strălucit, în mijlocul a zeci de mii de primejdii, graţie rugăciunilor lor, a Mănăstirilor lor, a mijlocirilor Călăuzitoarei (Maicii Domnului) şi a Sfinţilor noştri, pe care i-au invocat...

57. Monahismul în Biserica luptătoare

Mă întrebați dacă ar fi folositor ca Monahii Bisericii Ortodoxe să ia asupra lor funcții sociale sau filantropice. Să răspund: Când Domnul nostru Iisus Hristos a lăsat la alegerea liberă a omului viața feciorească ca o vieţuire mai înaltă, a spus cuvântul cunoscut: "Cel ce poate înțelege să înțeleagă" (Mt.19, 12). Permiteți-mi să folosesc aceeaşi frază ca răspuns la întrebare. Monahul care poate să vină în contact cu lumea, fără să-şi întineze curăția lui, fără să-şi piardă contactul mistic cu Dumnezeu, a atins un stadiu al unei duble iradieri şi al unei vieți duble, a celei dinăuntru şi dinafară. Chestiunea activității Monahilor în lume poate fi cercetată numai din acest punct de vedere.

Prin accentuarea valorii rugăciunii nu intenționez să micşorez valoarea activității creştinilor, de săvârşire de fapte bune obligatorie de altfel şi foarte necesară pentru curățirea sufletului. Am vrut doar să remarc lupta Monahilor care tind spre sfințenie, în raport cu activitatea socială exterioară care, din perspectiva ortodoxă, constituie iradierea sufletului iubitor şi să subliniez necesitatea rugăciunii prin care este ars diavolul ca şi patimile funeste sufleteşti şi trupeşti.

Prea Sfânta noastră Biserică desfăşoară (în Grecia - n.tr.)o excelentă activitate în sectorul social. Mă bucur

pentru aceasta şi slăvesc pe Domnul. Dar va trebui să fie atentă şi la Monahism care reprezintă dinamismul ei spiritual şi sub acţiunea căruia se învredniceşte să continue tradiţia duhovnicească a Ortodoxiei...

Respect şi mă înclin înaintea lucrătorilor care s-au consumat în serviciul Evangheliei. Laud sufletele care se cheltuie în slujirea săracilor şi fraţilor neputincioşi ai lui Hristos. Vrednic este lucrătorul de plata lui (Lc. 10,7). Bune sunt faptele şi sfinte. Bune cuvintele spre învăţătură. Dar Biserica Ortodoxă cinsteşte faptele cu condiţia ca ele să purceadă dintr-o inimă smerită şi rugătoare. Dacă ne punem nădejdea numai în fapte, fără smerenie şi curăţie, riscăm să auzim de la Domnul: "nu vă cunosc pe voi" (Mt.25, 12). Uluitor! "Doamne, oare nu în numele Tău am proorocit şi am scos demoni şi multe minuni am făcut?" (Mt.7, 22). Şi totuşi! "Nu vă cunosc pe voi"! Dacă Apostolul Pavel se temea "ca nu cumva altora propovăduind, eu însumi să mă fac netrebnic" (I Cor.9, 27) cu cât mai mult trebuie să ne temem noi? E nevoie, deci, şi în lume de un Monahism, de o luptă ascetică, a căror prototip de o frumuseţe integrală se va găsi totdeauna în Pustie. Aşa se explică pe deplin şi apoftegma Sfântului Ioan Scărarul: "Lumină Monahilor sunt Îngerii, lumină celor din lume sunt Monahii"...

Permiteţi-mi să spun că şi eu cred, ca şi voi, că Monahismul Ortodox are nevoie de o renaştere. Zicând renaştere nu înţeleg dizolvarea temeliilor lui patristice diamantine ci o înviorare, cu o oarecare aplicare la necesităţile actuale ale Bisericii. Atât înviorarea cât şi acoperirea nevoilor actuale ale Bisericii de către Monahism vor veni numai de la zeloşi ai tradiţiei duhovniceşti ortodoxe, împodobiţi cu un etos creştin şi cu o cultură evlavioasă. Însă, pentru aceasta este imperios necesar ca mai întâi să ne rebotezăm (recufundăm) în Teologia Patristică Ortodoxă. Şi aşa cum a făcut Sf.Vasile cel Mare în epoca lui, strămutând chinoviile din pustiul

cel mai îndepărtat aproape de sate, "unind şi conjugând lucrurile ca nici filosoficul să fie nesocial, nici practicul nefilosofic", aşa şi azi e necesar să se formeze frăţii monastice aproape de oraşe. Nivelul cultural şi intelectual al lumii a urcat mult. Războiul împotriva Bisericii se duce sistematic. Răul dănţuieşte fără ruşine. Trebuie, deci, să reînălţăm prin evlavie şi pregătire teologică corpul Monahismului ca el să poată reacţiona prin rugăciunile lui şi prin învăţătura lui ortodoxă, prin predici, prin scrieri, prin iradierea morală şi spirituală a vieţii lui. Dar şi Biserica să-şi recruteze slujitorii din rândurile lui, cum a făcut-o în tradiţia veche de Dumnezeu insuflată. Sfântul Munte va rămâne aşa cum a fost întotdeauna, un loc de pocăinţă, de sfinţire, de laudă neîncetată adusă Domnului, un Centru Monastic care continuă vechea tradiţie monahală a Bisericii Ortodoxe...

Există acum "frăţii" monastice formate care oferă multe poporului nostru prin lucrarea lor catehetică, predicatorială şi editorială, ca şi prin mărturisire şi filantropie. Ceea ce aş vrea să subliniez în efortul meu de a explica spiritualitatea ortodoxă este că nu trebuie să se pună accentul mai mult decât e nevoie pe aşa-zisă operă socială, ci pe rugăciune, pe viaţa liturgică şi efortul de sfinţire a sufletului "fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul" (Evr.12, 14) după expresia de Dumnezeu insuflatului Pavel. Greşeala Bisericii Apusene constă în aceea că a supraaccentuat valoarea faptelor exterioare pe care le preţuieşte independent, fără legătura lor indispensabilă cu sfinţirea sufletului. De aceea căzând inevitabil în secularism, s-a identificat cu lumea şi de aici a pierdut orientarea liturgică şi duhovnicească mântuitoare, proprie naturii transcendente a Bisericii. Angoasa sufletească a Europei astăzi se datorează într-o mare măsură extrovertirii şi activismului iraţional cheltuit întru crearea condiţiilor prealabile ale unei iluzorii "fericiri" şi seducţiei noii Circe, raţionalismul...

Dar după tradiţia duhovnicească ortodoxă, întâietatea trebuie să o aibă sfinţirea inimii care aduce pace şi bucurie iar faptele nu sunt altceva decât însăşi sfinţenia exteriorizată de forţa năvalnică a credinţei şi a iubirii. Activitatea exterioară chiar şi înainte de sfinţire nu trebuie neglijată, fiindcă în acest sens există porunci clare ale Domnului. Dar ea nu trebuie greşit înţeleasă în ce priveşte pretinsul ei caracter curăţitor. Căci, aşa cum spune atât de caracteristic Sfântul Marcu Ascetul: "faptele ne-au fost date pentru păzirea curăţiei sufletului dată nouă prin Sfântul Botez"...

Faptele bune faţă de aproapele constituie o conduită cu caracter pedagogic, făcute nu de dragul celui căruia i se face binefacerea - chiar dacă ele urmăresc inevitabil aceasta - ci pentru curăţirea sufletului celui care face fapte bune. Ceea ce se caută nu este binefacerea pe care avem datoria creştină s-o practicăm ci curăţirea sufletului, iluminarea lui de Duhul Sfânt şi unirea mistică cu Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Cel iubit, Care cere şi doreşte această unire...

Prea Sfânta noastră Biserică Ortodoxă este Ascetică, Monastică şi orientată spre transcendenţă. Duhul ei este floarea Pustiei, al cărei drum l-a deschis însuşi Iisus Dumnezeu-Omul, "prietenul Pustiei". Şi ceea ce numim spiritualitate ortodoxă e iradierea sufletului curăţit în Duhul Sfânt. Dacă Biserica este legată inseparabil de viaţa liturgică, e de ajuns să studieze cineva imnografia şi cărţile liturgice, ca să se convingă de faptul că centrul de greutate al învăţăturii ei cade pe rugăciune, asceză, iubirea dumnezeiască şi sfinţenie...

Dar aceasta nu înseamnă că Biserica, ca autoritate pastorală şi administrativă, poate să se dezintereseze de nevoile materiale ale fiilor ei, fără să devină prin aceasta o mamă denaturată. Ea însăşi trebuie să acţioneze în tot felul în acest sens prin organele ei dar în paralel ea trebuie să arate cu degetul în continuu cerul, să ardă de dragoste

față de Dumnezeu și iubire față de aproapele. Și atunci când iubirea și slujirea față de aproapele păgubește inevitabil sufletul slujitor, ca unul ce rămâne împătimit și necurat, atunci ea să se facă măcar o adoratoare a legii mozaice care poruncește: "la seama la tine însuți"(Deut. 15,9). Și un loc în care poate cineva "să ia seama la sine însuși" este Monahismul...

Vă mărturisesc, frații mei, privesc Monahismul ortodox ca pe o călăuză și lumină a lumii, pentru că el constituie un rezumat al Evangheliei în întreaga gamă a învățăturii ei ca viața practică și contemplativă. Și pentru că el exprimă nu numai antropologia creștină, atât de tragică și de frumoasă, ci iradiază și bogăția, frumusețea și adevărul Teologiei Mistice. Și mesajul lui actual pentru lume e însăși iradierea lui mântuitoare "din care a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea" care însoțesc pe om în neființa lui, în lipsa lui de un cămin și părinți, pe omul fără Hristos, fără lumină și fără plinătatea credinței. Pentru credincioși, însă, mesajul este Mistica lui Teocentrică și Hristocentrică, care constituie punctul culminant al conduitei practice dureroase cu bunăștiință, a unei conduite confirmate de veacuri, care mai întâi curăță, apoi luminează și în cele din urmă sfințește...

... Se lăsase deja seara peste pădurile și colinele din jurul Mănăstirii. Din fericire, avertizat de călăuzele noastre, portarul a avut răbdarea să aștepte. La intrarea Mănăstirii am simțit ieșirea sufletului spre infinit. ...Pentru tovarășii mei nu mai sunt în măsură să spun ceva...

SFÂRȘIT ȘI LUI DUMNEZEU SLAVĂ!

REFERINȚE PATRISTICE *)

p.7: Expresia Athosul "poartă a cerului" aparține papei Inocențiu III (1126-1216):: P.L..216, 957A.

p.8: cele trei motive ale ieșirii din lume la: Sf.Ioan Scărarul, *Scara*, I, 11; F.R.IX, p.47.

p.11 "motto" și p.12: stihiră din cântările Înălțării Sfintei Cruci.

p.13-14: expresia "Dumnezeu care petrece în trup", neidentificată ca atare.

p.17: parafrază după Sf.Grigorie de Nazianz, *Orat.in S.Pascha* 45, 7; P.G.36, 632A citată după Sf.Nicodim Aghioritul, *Manual sfătuitor despre Paza celor cinci simțuri* (Venezia 1801; în rom.Neamț 1826, Oradea, 1991, p.25), cap.I unde se dă și explicația răsturnării creștine a

*) Ca și în cazul citatelor și aluziilor biblice, păr.Teoclit nu menționează în textul său niciodată locul și sursa exactă a referințelor sale patristice, pe care le citează de cele mai multe ori liber sau parafrazat, nu literal, fără însă a pierde niciodată sensul textelor, redat cu maximă fidelitate. Dincolo de orice vane pedanterii livrești sau inutile parade de erudiție, credem că frumusețea literară și profunzimea "dialogurilor athonite" merita osteneala identificării referințelor lui esențiale. Textul "dialogurilor" câștigă o dimensiune tradițională în plus, dobândește un relief teologic necesar, credem - un relief teologic "clasic" (Diac.Ioan I.Ică jr.).

Trimiterile biblice au fost introduse în text.

Trimiterile patristice se fac în original și în traducere la colecțiile clasice:

- P.G.și P.L. = "Patrologiae Graecae", respectiv "Latinae cursus completus"

- P.S.B.= "Părinți și Scriitori Bisericești", București 1978

- F.R.= "Filocalia românească" în tălmăcirea Păr.Stăniloae, I-X, Sibiu 1946-1947; București, 1976-1981.

expresiei antice despre om ca "microcosm" într-un "megacosm" (lumea): omul este un "megacosm" în mijlocul lumii "microcosm".

p.20: apologetul citat, neidentificat.

p.22: "Dumnezeu s-a făcut om ca noi să ne facem dumnezei", după Sf.Atanasie cel Mare, *Despre Întruparea Cuvântului* 54; P.G.25, col.192 = P.S.B.15, p.151.

p.23: expresiile *charmolype* şi *charopoion penthos* după Sf.Ioan Scărarul, *Scara* VII; P.G.88, 801C, 804B.= F.R.IX, p.164-185.

p.25: Sf.Vasile cel Mare, *Hom.15 de fide*, P.G.31, 465C = P.S.B.17, p.510.

p.27-28: unirea minţii îndrăgostite cu Dumnezeul îndrăgit la Sf.Nicodim Aghioritul. *Paza celor cinci simţuri,* cap.11, 6; Oradea, 1991, p.197.

p.29: Dumnezeu şi omul, paradigme unul altuia, la Sf.Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, P.G.91, 1113BC =P.S.B.80, p.112.

p.29: "Acum toate s-au umput de lumină" -odă din Canonul Învierii, creaţie a Sf.Ioan Damaschin.

p.34: citat din Fer.Augustin, neidentificat.

p.35: Sf.Vasile cel Mare, *Hom.IX în Psalmos* 5; P.G.29, 400C =P.S.B.17, p.290.

p.42: expresia "dragostea mea este răstignită" la Sf.Ignatie Teoforul, *Epistola către Romani* VII, 2, P.S.B.1, p. 176-177

p.42: expresia "erosuri divine" ("iubiri dumnezeieşti") după Sf.Dionisie Areopagitul, *Numele Divine* IV, 15-17 şi *Imnele iubirilor dumnezeieşti* ale Sf.Simeon Noul Teolog, în româneşte de păr.D.Stăniloae, în *Studii de teologie ortodoxă,* Craiova, 1991, p.329 ş.u.

p.50 ş.u.: Sf.Atanasie cel Mare, P.G.26, 835 sq. 961C = P.S.B.16, p.191 ş.u. Şi *Pateric*, Alba Iulia, 1990: Ava Antonie 12, p.9.

p.64: vezi Sf.Isaac Sirul, *Cuvântul* 35, F.R.X, p.196-197.

p.65: mintea nu suportă mult timp tensiunea contemplaţiei, vezi Sf.Diadoch, cap.68; F.R.I, p.364.

p.65: "ai văzut pe aproapele ai văzut pe Dumnezeu"; apoftegmă neidentificată ca atare.

p.66: Sf.Isaac Sirul, *Cuvântul* 23, F.R.X, p.127, 130.

p.66: "făptuirea, treaptă a contemplaţiei"; Sf.Grigorie de Nazianz, *Orat.* 20, 12; P.G.36, 1080AB.

p.72: monahismul "fenomen de decadență spirituală", referință la afirmația provocatoare a profesorului de teologie atenian, Dimitrios Balanos, după care "tendința mistică e o caracteristică a epocilor de îmbătrânire și declin al popoarelor" (*Istoria literaturii bisericești elenice,* Atena, 1939, p.41).

p.73: Dante, *Infernul*, Cânt III, v.9.

p.76: aluzie la expresia unui scriitor grec neidentificat.

p.78-79: descrierea Sf.Munte a polihistorului bizantin Nichifor Gregoras (sec.XIV), *Historia Byzantina*, XIV, 3, 3-4; P.G.148, 948-952.

p.80: maxima aristotelică citată comentată de Sf.Nicodim Aghioritul, *Paza celor cinci simțuri,* ed.cit., p. 94.

p.82: Fer.Augustin, *Confessiones* X, 27, 38 = P.S.B.64, p.224.

p.83: Sf.Vasile cel Mare, *Hom. VI în Psalmos* 5; P.G.29, 318AB = P.S.B.17, p.242.

p.84: Sf.Vasile cel Mare, *Hom.IX în Psalmos* 6; P.G.29, 401 CD = P.S.B.17, p.292.

p.86: referința Sf.Grigorie Palama despre Athos, neidentificată.

p.98: Sf.Isaac Sirul, *Cuvântul* 23; F.R.X, p.125-126. p.94; Sf.Grigorie de Nazianz, *Orat.*32, 12; P.G.36, 188 (cf și *Orat.*2, 39, 74; 8, 23; 12, 4; 27, 3 etc.).

p.101-102: parafraze libere după Sf.Marcu Ascetul, *Capete despre cei ce cred că se îndreptează din fapte,* F.R.I, p.248-273.

p.110: Sf.Vasile cel Mare, *Epistola către Grigorie de Nazianz* 2, 1; P.G.32, 224 ș.u. = P.S.B.12, p.118 și, respectiv, p.117.

p.116: citat dintr-un autor ("înțelept") neidentificat.

p.116: Sf.Dionisie Areopagitul, *Numele divine,* IV, 13; P.G.3, 776A

p.117: maxime neidentificate

p.119: citat dintr-un filosof elin neidentificat.

p.119: Sf.Ioan Hrisostom, *Laudatio in omnes Martyres*; P.G.50, 711.

p.119: Sf.Grigorie de Nazianz, *Orat.27* (Theologica I), 4; P.G.36, 16C

p.122: virtuții "îi place să se ascundă", parafrază a aforismului lui Heraclit "naturii îi place să se ascundă" (frag.123).

p.128: Fer.Augustin, *Confessiones,* I, 1, 1; P.S.B.64, p.63.

p.139: Sf.Maxim (=Ioan de Skythopolis), *Prolog la Scoliile la Scrierile areopagite*, P.G.4, 21D-24A.

p.139-140: Sf.Vasile cel Mare, *Hom.ad "in principio erat Verbum"* 1, P.G.31, 472C = P.S.B.17, p.514.

p.140: Philon din Alexandria, *de vita contemplativa*, citat după Eusebie al Cezareei, *Istoria bisericească*, II, 17; P.S.B.13, p.82-86.

p.140-141: Calist şi Ignatie Xantopol, *Metodă în 100 de capete*, 70; F.R.VIII, p.155-158.

p.144: acuza isihaştilor de către Varlaam la Sf.Grigorie Palama, *Triada* I, 2 întrebare şi I, 2, 10; la păr.D.Stăniloae, *Viaţa şi învăţătura Sf.Grigorie Palama cu trei tratate traduse*, Sibiu, 1938, p.I şi IX-X.

p.145: Sf.Vasile cel Mare, *Epist.*2, 2; P.G.32, 228A = P.S.B.18, p.119.

p.147,148: Aristotel, *Etica Nicomahica* VII, 1, 1145a15

p.149: expresia pustnicii, "nervii ortodoxiei" la Sf.Teodor Studitul, *Catech.parva* 114, Nova Patrum Bibliotheca IX, 266.

p.150: Sf.Isaac Sirul, *Cuv.34 şi Epist.3*, F.R.X, p.189, 474-475.

p.151: "care adapă toată făptura..." (antifon, glas 4)

p.151: "Dă sânge şi dă duh", *Pateric*, Ava Longhin 8.ed.cit.p.128

p.152: citat din Sf.Grigorie despre monahi "profeţi ai Noului Testament", neidentificat.

p.154: citat dintr-un "apologet al creştinismului" neidentificat.

p.163: citat dintr-un "mare monah" neidentificat.

p.172: Sf.Simeon Noul Teolog, *Imnul* 16; trad. citată, p.389-390.

p.176: Sf.Atanasie cel Mare *Epistola către Drakontios*, P.G.25, 523-524.

p.177: despre "plăcerile duhovniceşti" ale minţii a se vedea cap.11 din *Paza celor cinci simţuri* a Sf.Nicodim Aghioritul

p.179: Sf.Vasile cel Mare, *Constit.Monast.* 2; P.G.31, 1341B-1344B

p.180: Sf.Vasile cel Mare, *de jejunio* 1, 2; P.G.31, 173C = P.S.B.17, 349-352.

p.181: monahismul ca "filosofie practică", cf.Sf.Vasile cel Mare, *Const.Monast.proem.şi* 4, 4; P.G.31, 1321A-1352A.

p.183: "raţiunile inimii": B.Pascal, *Pensées*, nr.277

(ed.Brunschvicg)

p.183: citat dintr-un "mare apologet creştin" neidentificat.

p.191: citatul despre mistica aghioritică ("ca o cale spre cer...") neidentificat.

p.194: "m-ai atras cu dorul Tău, Hristoase...": tropar din rânduiala pregătirii pentru Sf.Împărtăşanie preluat din imnografia Schimbării la Faţă.

p.194: Calist Catafyghiotul, *Despre viaţa contemplativă* 40; F.R.VIII, p.451.

p.195-196: Sf.Ioan Hrisostom, Sf.Isaac Sirul şi Sf.Grigorie Palama - scurte citate neidentificate.

p.200: Sf.Grigorie Palama, *Syngrammata*, I, p.308; cf.Sf.Maxim Mărturisitorul, *Capita diversa* V, 85; P.G.90, 1384.

p.201: Sf.Ioan Hrisostom, P.G.51, 41A, 148D; P.G.55, 453D etc.

p.203: cele trei trepte ale vieţii ascetice şi mistice la: Sf.Dionisie Areopagitul, *Ierarhia ecleziastică* VI, 5; P.G.3, 536D.

p.203: Scara cu zece trepte a Cuv. Teofan în F.R.IV, p.325.

p.203-204: citatul despre forţa rugăciunii dintr-un "mare teolog", neidentificat.

p.208: Sf.Ignatie Teoforul, *Ep. Rom.* VII,2; P.S.B.1, p.176-177.

p.210-211: Sf.Vasile cel Mare, *Epistola 42, 5*; P.G.32, 357C =P.S.B.18, p.195-196.

p.211: Alexios I Comnenul în Ph.Meyer, *Die Haupturkunden fur die Geschichte der Athoskloster*, Leipzig, 1894, p.174.

p.211-212: J.Ph.Fallmerayer (1790-1861), *Fragmente aus dem Orient*, 1845, reed.1963, p.223.

P.216: (Pseudo) Ioan Hrisostom, *Epistolă către monahi plină de tot folosul şi trezvia*, P.G.60, 753.

p.216: pentru tripartiţia facultăţilor psihice: logos-thymos-epithymia, de origine platonică (Phaidros 246a, 253 cd, preluat de Sf.Părinţi; vezi Sf.Maxim Mărturisitorul, *400 de capete despre iubire* I, 64-65; III, 3.20 = F.R.II, p.47, 77.80.

p.219-220: Sf.Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti* 43, 7.9 = P.S.B.34, p.259-260.

p.220-221: citat neidentificat dintr-un autor necunoscut "August

Nicolae", repetat de păr.Teoclit şi în alte scrieri ale sale.

p.221: citatul din N.Berdiaev despre "natura ascetică" a ortodoxiei, neidentificat ca atare. De altfel, Berdiaev a fost un adversar al creştinismului negativ "monahal şi ascetic" patristic care n-ar fi dezvoltat "pozitiv" spiritul creator în om, acuzându-l făţiş de "monofizitism" şi "maniheism voalat" (*Esprit et Liberté*, Paris, 1933, p.249).

p.225: citat neidentificat dintr-un istoric vechi al Bisericii despre monahism.

p.229: Sf.Isaac Sirul, *Cuvintele* 23, 73, 73; F.R.X, p.126, 374, 385.

p.230: Sf.Ioan Scărarul, *Scara* XXVI, B, 16; F.R.IX, p.353.

p.230: Sf.Vasile cel Mare, *Constit.Monastic* 1,2; P.G.31, 1328B.

p.231: Sf.Grigorie de Nazianz, citat neidentificat.

p.232: Sf.Grigorie de Nyssa, *Viaţa lui Moise*, P.G.44, 404D = P.S.B.29, p.94; sau *In Eccles hom.*VII, P.G.44, 720C.

p.234: despre "Vasiliadă" vezi Sf.Grigorie de Nazianz, *Orat.43 in laudem S.Basilii,* 35.62-64; P.G.36. 544B-545B, 577C, 604BC.

p.237: Sf.Ioan Scărarul, *Scara* XXVII, 23; P.G.88, 1020 = F.R.IX, p.325.

p.238: despre Sf.Vasile cel Mare după Sf.Grigorie de Nazianz, *Orat.*43, 62; P.G.36, 577B.

p.239: Sf.Marcul Ascetul, *Despre cei ce cred că se îndreptează din fapte*, 23; F.R.I, p.250.

p.240: Sf.Vasile cel Mare, *Omilia la "Ia seama la tine însuţi!"*, P.G.31, 197-217 = P.S.B.17, 365-375.

CUPRINS

Studiu introductiv.....V-XXXVIII
Prefață (la ediția întâia).....1
Introducerea autorului (Ediția întâia).....3
Introducerea autorului (Ediția a doua).....5
1."Poartă a cerului".....7
2."Ca un ciorchine plin de viață".....11
3.Calinic Schitiotul 15
4.Căderea - dogmă de credință.....19
5.Urcușuri apofatice ale minții.....23
6.Mintea îndrăgostită și Dumnezeul iubit 27
7.Sub privirea "Portaitisei" 31
8."Să facem două corturi..." 36
9."...ei de care lumea nu era vrednică" 40
10.Un imn tăcut al Frumosului 43
11.Isihie și Monahism.....46
12.Sfântul Antonie și sociabilitatea 50
13.Noi și aproapele 54
14."Vin nou în burdufuri vechi?".....59
15."Fără isihie nu e cu putință să ne curățim".....64
16.Poruncile au fost date spre Îndumnezeire.....68
17.Monahii și frumusețile naturale.....74
18.Metafizica frumosului 78
19.Frumosul în Creștinism 81
20."Imagine a celor cerești , cort..." 85
21.Bătrânul Teolipt 89
22."Am fost cucerit de Hristos".....93
23."Doctore, vindecă-te pe tine însuți".....96

24.Marcu Ascetul şi "faptele" 100
25.Credinţă şi Iubire 104
26."Am părăsit petrecerile în cetate..." 108
27."Pe Iisus Îl cere inima noastră" 114
28."Nimic nu e mai dulce ca rugăciunea" 118
29.Chivot al Credinţei şi al Neamului 122
30."O, Doamne, neliniştit e sufletul nostru" 126
31.Mulaje specifice ale religiilor 130
32.De Divin ne apropiem "nu prin cunoaştere" 134
33.O apologie a scrierilor areopagitice 139
34.Mistica ortodoxă şi neoplatonismul 143
35."Singur: sau fiară sau dumnezeu" 147
36."Crainici ai Împărăţiei ce va să vină" 152
37.Prietenul meu, Pustnicul Nicodim 156
38."Semnele cuielor" 159
39."Şi dacă murim, ai Domnului suntem" 163
40."Autobiografia" 167
41."Mă desfătez de dragostea Ta şi de frumuseţea Ta" 170
42."Îmi chinuiesc trupul meu" 174
43."Înger care aleargă pe o fiară" 178
44."Cel care cade moral, cade şi în idei" 181
45.Elemente mistice 185
46.Mistica aghioritică 189
47.Cadrele Misticii 193
48.Curăţire şi Lumină taborică 197
49.Puterea Unirii Mistice 201
50."Nu avem aici cetate stătătoare" 206
51."Aici e Hristos, prietenul Pustiei" 210
52."Fericiţi cei curaţi cu inima" 213
53."Ortodoxia e monahală în fiinţa ei" 218
54."Atingând imaterialitatea îngerilor" 222
55.Libertate şi îngrădiri 227
56.Privire generală asupra Monahismului 231
57.Monahismul în Biserica luptătoare 236
Referinţe patristice 241

Tiparul executat la „POLSIB" S.A. Sibiu
sub c-da nr. 4 A 122
Apărut: 1994

colecţia MISTICA

Centru mistic, dogmatic şi liturgic al Ortodoxiei ecumenice, "grădină a Maicii Domnului", citadela monahismului şi spiritualităţii ortodoxe, Sfântul Munte al Athosului n-a încetat de peste o mie de ani să fascineze şi să intrige. Din acest spaţiu spiritual vin acum şi aceste două extraordinare cărţi de "dialoguri" duhovniceşti. Locul agorei Atenei antice de la poalele Acropolei îl iau "agorele" monastice de la poalele Athosului, "dialogurile" având drept obiect al "apologiei" nu "filosofia", ci "filocalia", nu bărbatul drept al cetăţii ci omul sfânt al lui Dumnezeu Cel Sfânt.

Împletind fericit spontaneitatea evenimentului consemnat (nu regizat) şi patosul liric al confesiunii cu incandescenţa experienţei mistice şi rigoarea demonstraţiei teologice, **Dialogurile la Athos** *datorate venerabilului monah Teoclit Dionisiatul, cea mai prolifică şi profundă personalitate teologică a Athosului contemporan, alcătuiesc o veritabilă "sumă" a tradiţiei spirituale ortodoxe în întreaga ei profunzime şi sublimitate. Pledând cu patos şi radicalism în favoarea maximalismului ascetic, a verticalismului contemplaţiei, a introversiunii şi personalismului autenticului etos ortodox, ele destramă în termeni implacabili, iluziile, platitudinea şi inconsistenţa "creştinismului" "modern" secularizat al epocii noastre.*

Editura DEISIS

Mircea Sf. Ioan Botezătorul
Alba Iulia

ISBN 973 - 96329 - 4 - 7
ISBN 973 - 96329 - 5 - 5